

cafol 1. korhol; a dojeni; tadeln. 1776: Meg tudván a Grófné, hogy a Kis Aszszony a Nga Dispensatioért irt, záfolta, pirongatta érette, melyre a Kis Aszszony így mentette magát, hallottam En édes Mlgs Aszszonyom, mit tudtam tenni, mert engem réa vettek, addig Kénszergettek [GyL „Adalbertus Biro siculus ex Csik Kartzfalva nunc residens in Pago Csokfalva” vall.].

2. gyaláz, gazol; a hull; schmähen, schimpfen. 1774: most két esztendeje szántván egy alkalmazottal 'a Vetzkei Határon Számtartó János Ur(am) oda érkezhén bennünköt irtoztató képen czáfolni kezdett [O.zsákod KK; LLt Vall. 197].

cafra 1. cofra

cafrag, cafrang 1. nyeregtakaró; valtrap, cioltar; Satteldecke | lópokróc; páturá de cai; Pferdedecke, Schabracke. 1585: Egy Czapragna igen zeep es draga, eöreghe gyeöngyekkel es thörkesekkel chinalt akat(h) wala kezben [Gyf; BáthoryErd-Lev. 271]. 1656: Az en keglmes Uram(na)k hagiom az vertyse Lovamot, my köves portai legh szeb szerszammal, orrara valojaval, fek emleivel, zabolajaval, köves veres Barsonios pallosoczkaval; Veres Barsonyra varrot czafraggal [Ádamos KK; Bál. 93]. 1673: Egy tiszta szkofiummal varrat portay czafragh. Egj remek czafragh szederjes ött viragotska rajta ezüst fonolbol [Marossztkirály AF; IB]. 1674: Az mely vég bagaziat a Nga Szébenben vetetet adtam az vezér czafragja alá. Az után az Urunk a Nga Zöld czafragja alá, Az ki meg maradt, az üstök nyomtatók alá [UtI]. 1697: Felvinczi Sigmund Ur(am) egj uttal Gernyeszégre^a hozott egj egész lora valo öltözetet ugy mint Portai Szeles feket, igen szép köves orrodzójával edgjütt, Aranjos imitt amott Turkessel rosa formara, csinalt Katona Nyerget, meröben Aranyos Ezüst Kengjelestül Portai Meröb(en) töltött Czafraggal edgjütt [JHbK XXXII/25. — *MT]. 1713 most sem kívánok többet mint akkor, egy Paripát szerszammal Czafragastul adgyon s légyen abban Natsád itéletire hagyom egy Jobbágyért sok é vagj sém [Nagybarcsa H; JHb Barcsai György Jósika Imréhez]. 1797 Egy Lora valo vászon Boritek vagy Czafrang [F. zszuk K; SLt Vegyes perir.].

◇ ' ? 1560: Rwha nemw Marha Egy feyer Nadrag Karasia felzer. Egy Skarlath nest suba Egy wyselth czafragh [JHb QQ Temeswary János reg.]. 1595: Egy vy chapragh [Zsombor K; SL Sombory László reg.]. 1627: Egj aran(n)ias barson porthai Czafragh. Egj veres scallat scofiomos Cafragh [BLt I Béli Kelemen lelt.]. 1628: Mas eöregög fekw ladaban Egy uont ezwst czafragh. Egy arannias Uiragos Barsoni czafragh. Egy

töltöt Uerez skarlatin cziapragh. Egy uont ezwst Zöld uiragu kaftan [Gyalu/Kv; JHbK XIV/44. 9]. 1629: en nala(m) egj rud vala, ot az haz mellet egj arokbol vgy fordita(m) fel az Czapragnet parducz beort, patko vereöt es szablya szyatt [Mv; MvLt 290. 144a]. 1645: szönjegeket is egj nehant lattam Czaprags Izkophiomos kettö [Gysz; LLt Fasc. 120]. 1674: Egy szkofiom arannyal varrot Czafragh [Beszt. Wass 12. 72/6]. 1678: Uzonbol^a vitte(ne)k el veres szkofiumos czafragnet nr. 1 [BLt 1. — *Hsz]. 1704: egy zöld angliai czafrag arany sinorbol eöreg 3 virag rajta [LLt]. 1714: Czafrang Vörös Anglia Posztöbül valo arany fonallal kivarröt ött virágokkal fl. Hung. 15. ... Skofiumbul valo Török Czafrang meg egjelített fekete Selyem veszőtskéekkel, Sarga Atlas beléssel fl. Hung. 60 [Nsz/Fog.; REKt II. Apafi Mihály hagy.]. 1759: Egy szederjes s Angliai posztora arany fonallal es szkofiummal gazdagon ki varrot fecske farku magyaros czafragnet [Nsz; TSb 7].

2. dív cafat, rongy; zdreantä, cirpä, porc de ciine; Lump, Hundsfott. 1839 k.: en Hegyi Mihály vramat czudarnak, czafrangnak sat. mondottam volna [Dés; DLt]. 1840: Ide valo Darabont István ... öszve veszvén Feleségemmel, aztat Hunczfutnak, Kurvának, czafrangnak mondotta [Dés; DLt 1008]. — L. még *cafrangos* al.

cafragosan ? rojtal díszítve; cu franjuri; ausgeranst. 1747: jött által az szamoson két szederjesbéli sárga sinoros es rez gombos köntösü katona ... az katonák pedig fegyveresen es czafragoson valá(na)k [Mikéháza SzD; Ks 27. XVIIb].

cafrangos I. *fn* cafat, rongy, ringyó; paceaurä. tífä; Schlampe, Schlunze. 1799: a' Léányamat Czafrangosnak le gazolta [Náznánfva MT; Boru. 4. 31. N. 27].

II. *mn* 1. szitk-ban pontosan meghatározhatatlan jelentéssel. 1840: Ide valo Darabont István ... a múlt vásár napján vala mely Dinnye vásárlás felett; öszve veszvén Feleségemmel, aztat Hunczfutnak, Kurvának, czafrangnak, mondotta különben czafrangos Krisztussát, Szentyt, s minden égre kiálto Szitkokkal motskolta, engemet ország világ koborlonak; s vármegye ugató kutyájának mondott^a [Dés; DLt 1008. — *A panaszló vármegyeli hajdú].

2. ? rojtos; cu franjuri; fransig. 1637/1639: 1 vy czafrangos, kekes veszeos, krakay sahos abroz f. 2 d — [Kv; RDL I. 111].

cajbert tanú; mator; Zeugenberg, Zeuge. 1652: Vagyon benne szarkalos vas golyobis ez előbbeni Inventarium es benne lévő ravás szerént, testalva(n) felöle mind Porkolab es Czajbert [Görgény MT; Törzs].

cajtház 1. cejtház

caakkenes fogazásos; cu colțisori, dințat; zackig, gezackt. 1807/1818: 3 1/2^a czakkenes széles fekete kőtés [Mv; Told. — *Ti. sing.]. 1813: 5 3/4 Sing fain szélyes Czakenes Csapke [i.h. 74].

caammog bandukol; a merge alene; trotten. 1802: tsak hamar hazafelé tzommogván ... eő Nagysága kotsissa, ki után menvén Porro Lajos ... egy Fával, és ugy ütötte meg vagy kétszer és ezen ütésivel a kotsist el is ejtette a Földre [Mv; Born. XXXIX/53].

caammogdogal folydogál; a curge alene; (da)hinfließen, rinnen. 1772: tsak alig Czammogdogal a' Viz^a a' fel tojulás miatt [Ádamos KK; JHb XX/27. 18. — *A Kisküküllő vize].

caancókázik (kelletlenül) (el)bandukol; a merge alene, in silä; unwillig trotten. 1818: Poldi tsak az én parantsalatamra tzantzékázatt Németibe [Branycska H; JHb Csáki Rozália Jósika Jánoshoz].

caangel ? zsinórféle; un fel de șnur; eine Art Schnur, Zingel. XVIII. sz. köz. Egy zöld Creditor festett nyestel prémezett s roka mállal bélett kurta Magyar Mente, Czangellet és Szkofium Gombokkal [MkG].

caankli zsinórféle; un fel de șnur; eine Art Schnur, Zingel. 1768: Kék pántlikás Mór szoknya vállastol, tizenkét rend keskeny ezüst Tzántli a' vállán [Császári SzD; Wass 12 gr. Wass Ágnes köntösei közt] | Egy kék sejem Tofata (!) ujj agy takaro keskeny ezüst Czándlival köröds körül meg hányva [Szárhely Cs; LLt Fasc. 109]. 1784: ezüst czánkli ... Umbrella [Kv; LLt Csáky-per 305. L. 3 sub e]. 1789: Egy aranyos fűző pántlika és négy szing ezüst czángli [T; TLt]. 1806: (Vásárolt) 2 Lot Arany Czanklit 8 — [Mv; Ks 34. VII]. 1824: Egy Csomó Czánkli [Fugad AF; HG Mara lev.]. — L. még *aranycánklis* és *cánklis* al.

caanklis ? zsinóros; cu șnururi, găitănă; verschnürt. 1768: Karmaszin (!) szín Selyem agy takaro, veres bagasiaval bérlelve keskeny ezüst Czántlival körül varva Hasonlo Materia és Czántlis Superlat, agy takaron és Superlátón vagyon Négy lot Czántli, Materia pedig 29 Sing [LLt Fasc. 112]. 1779: Egy Szederjes Arany Czánkli Schmis | egy viseltes veres Bársony Arany Czánkli Sapka [Ns; CsS]. 1782: Aranyos tzánkli fűző | Gránátszin roka torokal készített, roka mállal bélett arany tzánkli bunda [A.balázsfa BN; LLt]. 1797: Egy ezüst czánkli rojtos csákó [Koronka MT; Told. 34]. L. még *aranycánklis* al.

caankózik kószál, kóborol; a hoinári, a umbra haimana; sich herumtreiben. 1838/1845: caankózik: kószál, kóborol [MNYTK 107. 14].

Nem lehetetlen, hogy a jelzett forrásban megőrzött szó jelentésmegállapítása nem egészen pontos. Talán az erdélyi nyj-i és köznyelvi *caancókol* és a régiségbeli *caancókázik* (l. ott) igével együtt inkább a '(kelletlenül, térferegve) menedgel, bandukol, kóborog' jelentést lehetne neki tulajdonítani.

caankózó kóbori; hoinar; bummelig, herumstreichend. 1838/1845: kóbori: tekergő, caankózó [MNYTK 107. 25 kóbori al.].

caáp (őreg) kecskebak; țap (bátrin); Ziegenbock. 1578: Az előbbi végzések szerint berbecset, juhót, czápot és kecskét fejedelem hire nélkül ki ne merjenek vinni az országból semmi rendbeli em-berek [EOE III, 134 kv-i egy-i végzés]. 1585: fejeos Juh 15 feyeos keckhe 4 Meddeo Juh 3 Milvara 12. Czap 1 Berbecz 1 [Asszonyfva TA/Kv; Szám. 3/XVI. 2]. 1595: Jwhok zam zerent Nro 2 egi cziap [Kv; i.h. XV/6. 108]. 1627 Koos vagion Nro 22, Czap Nro 2 [Kozmás Cs; BLt Inv.] | Bodolai es Uzoni Juhok(na)k szamban adasa . Eoregh berbecz Nro 331. Eoregh Czap Nro 34 . Diszke czap Nro 87. Diszke berbecz 427 [BLt] | Eoregh czap Nro 34 [Bodola Hsz; BLt] | Eoregh czap . Nro. 3 Diszke czap ... Nro 9. Diszke keczke Nro 8 [Rücs MT; BLt]. 1632: Hauasalföldi hatarban leueő maiorsagh juhok Ztoika Togorczia es Sebessi Kozte Birzan paztorsagok alatt Eoregh juh uagion . no. 154 . Keczke bak no. 1. Eőregh czápp no. 2. 1631. eztenedőbeli czápp no. 11 [Fog; RákGir. 454]. 1668/1669: Kecske-ollo no. 2. Tavali czáp no. 2 [Csernabánya H; HÉvk XX, 151 vashámor-összejr.]. 1672: Eőregh Czáp nr. 4// Bak ollo nro 3// [Alvinc AF; UtI]. 1674: Feios kecske no 12// Czap nro 1.// [uo; UtI] | Feiős Kecske nro. 86. Meddő kecske nro. 15. Nőstény kecske ollo nro 32. Bak ollo nro. 44. Tavalyi nőstény kecske nro. 83. Tavalyi Bak kecske nro. 14. Eőregh Czáp nro. 8 [Törzs, a dévai fej-i kúria-összejr.]. 1676: Öreg Tzap nro 4. Tavallyi bak ollo nro 2. Nőstény ollo 3 [Porumbák F; UtI] | Eőregh Fejős kecske nrő 48 . Eőregh Meddő kecske nrő 8 Eőregh Czap nrő 3 [Szűv; UtI]. 1680: volt nekem is vagy öt Czápom, két kecském [M.köblös SzD; RLt 1 Dán Pintye (35) jb vall.]. 1686: Juhaymott keczkekel es czapokkal edgyar(ant) Karacsonfalua es Almas fele fordulo hatarbol .. potentia mediante be hajtottak [Usz; Törzs.]. 1687: Tavaly kecske nro 4 Eőregh Czápok nro. 3. Az idei Czáp nro. 2. Az idei kecske ollo nro 4 [Mocs K; JHbK LVI/6]. 1696: őregh Keczke nó 20. Öreg Czap nó 7. idei Czap nó 5 [Bethlen SzD; BK]. 1697: Öreg czáp nro 3 [Pálos NK; LLt Fasc. 140] | Öregh Kecske van no 19. Öregh czap van nrő 1. Millora kecske ollo van nó. 1. Millora czáp vagyon nó 6 [Radnót MT; UtI]. 1711 hajtottak . Idei Czápott no 2 Idei Kaprátt no 4 [LLt 33. C]. 1716 k.: igen kicsiny koromban két cápon kis szekeren vittek volt Felső-Bunra [BethlenÖnél. 127]. 1724: Tavaly nyöstény ketskék nro. — 9. Tavalyi ketske czápok nro. 4. Öreg czápok nrő. 2 [Koronka MT; Told. 29/12]. 1725: 18 Kecske, azok kozziul Nyolezsa Czáp [Beresz-

telke MT; Eszt-Mk Inv. 7]. 1736 Berbéts nro 5 Tzap nro 1 [Földvár TA; CU XIII/1. 291]. 1740: Tavalyi nosteny Ketske 2 Czapak 1 ... Idei nosteny ketske olló 1. Idei Czapak 2 [Pálos NK; Ks 11. XLI. 32]. 1743 Czap öreg Tavalyi kecske olló* [Szászkerked K; LLt. — *Az állatok számát sem itt, sem előbb nem jelzik]. 1744 Nagy fejős kecske 12 Nagy Czáp 6 [Branyicska H JHb 103/151]. 1748 Nagy Czáp 3 Esztendős Czáp 3 [Királyhalma KK; Ks 23. XXIIb]. 1753 Majorság Öreg ketske nro 22. Idei nosteny ketske nro. 6. Öreg czáp nro. 12. Idei Czáp nro 10 [Záh TA; Told. 18]. 1761 Diszke fekete Berbéts Nro 1 Öreg fekete Berbéts Nro 2 Öreg fekete Czáp Nro 2 [Siménfva U; JHb XXIII/31. 16–7]. 1763: fejős Capra 2 öreg fejer Berbets 5 Két eszt(e)ndős Tzap 1 öreg meddű Ketske 1. ketske ollo 2 [Szentiván Hsz; Ks 23. XXIIb]. 1789: Nagy kecske No 14 Nagy Czáp No 4 Ezen Napokban olloznak a kecskék Nyöstényt No 6 Czapot No 8 [Déva; Ks 95]. 1794: Királyhalmán egy czapot, és három nosteny adgyanak [Kv; Ks 94 Vegyes lev.]. 1803: a Vojvogyaszából öt Berbétsket, 's egy Czápjokot el vették [Toplica MT; Born. XVc 1/50 Góója Iuonitza (70) vall.]. 1805: Két Czápok harmadidejük [A. Jára TA; BLt 9]. 1818: Dumitru Cserna panaszsza fel vétetik Ifjabb Mitu Tyelánka ellen egy Czáp keresetében ... a' bé panaszt maga sem tagadja hogy az Controversiában levő Czáp rühes lévén 48 xrokon el alkutta [Petrilla H; JF 36 Prot. 30]. — L. még 1606: Veress, Doc. VII, 310. — 1609, 1625, 1627, 1642: BOE VI, 122, VIII, 275, 327–8, 411, 472, X, 351. — 1627: CsákyO I/2. 674. — 1638, 1646, 1648: RákGlr. 522, 538–9, 564, 601. — 1663: KárO IV, 453–4. — 1669, 1680, 1685/1687: AUt 68–9, 327–8, 557, 576. — 1671 TML V, 584. — 1716: HÉvk XI, 81–2. — 1727: GyU 251. — 1744: GtSz II, 186. — 1789: Andrád, An. I, 7.

Sz. 1716 k.: Én, mint Noé részeg cápja, ugrottam mentem elé s hátra [BethlenÖnéi². 229].

2. dāmvdabika; cerb lopātar/dam; Dambock. 1786: Dām Vadak Spécificatioja. 1. Nagy Czáp Nro 2. 2. Két Esztendős Czap Nró 2. 3. Nagy Dām vad Tehen Nró 10 Esztendős 8. de ezek között nem tudatik hány van nosteny, hány bika [Nagyalmás K; JHbK XXIX/34].

capa 1. sagrén(bőr), ikrásbőr (szemcsés felületre megmunkált disznó-, ló- v. számbőr); piele de saşrin; Chagrin. 1587 vnum ephipium ex cute czapa vocata coloris cerosei vna cum fekemleo vocato [Gyf; GyK. — Ez az adalék lényegében a *capabőr* című alá tartozik (l. még ott a jegyz-et)]. 1629: két darab czopa [Szentdemeter U; LLt.]. 1630: Bolgár János. Hozot tebreok orszagbol 4 forint arra Czialan Eöuet tt f — d 30 Negy Czapat f 5 d — tt f — d. 15 [Kv; Szám. 18b/IV, 33–4]. 1642 egy fekete Czapaval borított ezüstös hegyes Tór, Egy veres czapara csinált Arannyas ezwsteös hegyes teör

[Koronka MT; Told. Ia/II, 26]. 1673: Egy fekete czápára régi formára csinált aranyas kard [Fog.; UtI]. 1688: Fekete Czápával borított kard sürtü ezüst Arannyas lapos boglorkkal meg hánýva | Fekete Czapaval borított Arannyas hegyestor (!)² az hüvelye farkarol esetet egy darab ezüst [Beszt.; Ks S. Misc. 27. — *Olv. hegyes tör.]. 1714: Czapaval meg borított derék Vasú kard, mely(ne)k a' hüvelye néj helyje(n) ezüstb(e) foglalattott . fl Hung. 30 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 6]. 1730: égy Czapavall borított arannyas hosszú kard. Két arannyas hosszú kard. Két arannyas ocska kard czapavall borított [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. 1791 egy Tombák (!) arannyos óra két tokja, a külső zöld tzapával borított [DLt nyomt.].

2. ? halbör; piele de peşte; Pischhaut. 1810: Egy fekete tzapával, vagy-is hal bürrel bé-vont, és ezüsttel meg-vert Tok melyben vagyon egy kis kés, villa, kalán ezüsből [DLt 368 nyomt.].

3. szemcsés felületre megmunkált nemesfémfelület; suprafaţă de metal preţios lucrată granulat; granuliert getriebene Edelmetall-Oberfläche. 1717: Egy köves, aranyos kard, merően ezüst, czapában [DanielAd. 96]. 1719 k. Egy öreg Sima Selleg tzaapa [LLt Fasc. 115]. E jelen-tésre 1. MNy XXXIX, 71–2.

capabőr sagrén(bőr), ikrásbőr; piele de saşrin; Chagrin. 1620: Egy Karmasin beörtül f — /5. Egy Tzapa beörtül f — /5. Egy Kordovany beörtül f — /5 [KvLt II/69 VectTr 2]. 1699: Egy kis darab feier Czapa bőr [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 150]. 1803: Czapa és Hal bőrok [DLt nyomt.].

Nyilván ide tartozó, de utótagjában latinra fordított adalék olvasható a köv. szövegrészben 1587: vnum ephipium ex cute czapa vocata coloris cerosei vna cum fekemleo vocato [Gyf; GyK. — L. capa al.

Szk: ~ *halamaristok* capabőrből készült tintatartó-tok. 1754: Egy Tzapa bőr Kalamaris Tok [Nsz; Told. 19].

capafék capabőrfék; friu din piele de saşrin; Zaum aus Chagrin. 1620: Egy zjj hevedertul f — /2. Egy czapa fektül f — /10. Egy czapa szügyeleötül f — /10. [KvLt II/69 VectTr 18–9]. 1688: Egy vasas kengyel szitol f — //06 Egy Czapa fektül f — //15 Egy Czapa szügyellötül f — //04 1/2 [BfII Vect.].

? *capaformán* ? capabőrszerűen; in formă de saşrin; chagrinartig. 1633: Egy ezeóst aranyas Sotarto regy forma ... czapa forma(n) csinált [Ks Vesselini Kata kel.].

capamunkájú ? sagrénbőrszerűen (szemcsés felületre) megmunkált; cu suprafaţă lucrată (granulat) ca pielea de saşrin; chagrinartig getriebene. 1837: Egy Czapa munkájú aranyozott Sárosl Ferentz pohara [Szentbenedek SzD; Ks 88 Osz. 20].

capamunkás ? sagrénbőrszerűen (szemcsés felületre) megmunkált; lucrata ca pielea de saşrin

(cu suprafata granulată); chagrinartig getrieben. 1784: Szebenbe az Arany és Ezüst váltonak bé attam a Família Ezüstiyiből Tizenkét egybe járo aranyas Ezüst Czapa munkás Poharak(!) [Ks 38. V Clenodia fam.]. 1787: Egy nagy Czapa Munkás kanna 11. prob(ás) [Kv Ks 73. 55 Osz. 112].

capapohár ? ságrénbőrszerűen (szemcsés felületűre) megmunkált (nemesfém)pohár; pahar din metal prețios lucrat ca pielea de șagrin (cu suprafata granulată); Becher mit chagrinartig getriebener Oberfläche. 1629: Ket kis czapa pohar [Gysz; LLt Fasc. 155]. 1634: Egyben iaro fejer czapa pohar apro [Kv; JHbK XVII/15]. 1642: három czapa pohar [Koronka MT; Told. 1a/II]. 1645: hat czapa poharokatt uótt uala [Szárhely Cs; LLt Fasc. 120] | három egybe iaro czapa pohar uala, azon kiuuul hat czapa pohart tudok egybe iarot [Gysz; i.h.]. 1648: Kivül Belől megli Aranyozott egybe) járo óróg czapa poharok Nr 12 [Mk Kapi Kata kel. 5]. 1658: ada Egy ezüst czapa pohart [Balázstelke KK; Kp III. 84]. 1674 Vagyon szakmári péternek az papnak Negy czapa pohára, kívüül, aranyas belől fejer harmincz forintba záloghba [Beszt.; Wass 12. 72/6]. 1700: ezeket hozták elő Kupa pohart nro 3 Czapa pohárt nro 4 Öss (!) Czapa poharokat nro 3 Sima pohart nro 1 [Abrudbánya; Pk 6]. 1710 u.: Adot a Zoványi Templomhoz, nehai N: Diosi János Ur özvegye N. Kerczei (?) Klára Aszszony egy Czapa Pohárt. kívül belől is aranyos A.D. 1710 [SzVjk]. 1732: az lada penig teli vala aranjos lábos czapa poharokkal [Kv; Szentk.]. 1739 Három ezüst és egészen Aranyas egymásb(a) járo szép Vri czopa pohárok [Szászkered K; LLt Fasc. 96]. 1766: Ezüst czapa pohár Arany nélkül egybe járo [Szárhely Cs; i.h.].

czapás 1. capa/ságrénbőrös; cu piele de șagrin; chagrinirt. 1652: Egy portai nyakb(a) vető ezüstes aranyas kard fekete czapás [Nsz; IB X. 2 I. Bethlen István lelt.]. 1696: nyereg három, ezüst szeggel vető czapás [Kv; LLt Fasc. 146].

Szk: ~ kard. 1652: ezüstes aranyas czapás kard [Nsz; IB. X. 2 I. Bethlen István lelt.]. 1666: Egy aranyas czapas Portai kard maicz rajta. Egy aranyas fekete czapauul boritot hegyes tör kék sinor rajta. Egy aranyas fekete czapauul boritot Pallos, nyakba vető [Ks 21. XVIII. 79]. 1705: Edgy Török kard fekete Czapas szeles kötese ezüstös aranyos ... Mas edgy fekete Czapas Virágos kötesü s egész ezüst markolatú aranyos Torok kard [Cege SzD; Wass 15 Vas Dánielné lelt. Rettegi György kezével]. 1723: Nehai Told(alagi) Janos Vr(am) maga viselte tzapas fekete zomántzos hüvelyes kard [Koronka MT; Told. 29/2]. 1757: Egi fekete Czapas Aranyos ezüst Kard [Jobbágyfa MT; Bál. 71] * ~ nyereg. 1694 Czapas nyereg nro 1 [O.csesztve AF; LLt 76. C]. 1696: Az veres Czapas Ezüst Szegekkel vert nyergen valo kengjel Gira 4 Lot 1 . Egi kis Czapas Pohar Gira — Lot 10 1/2 [BfR] *

~ pallos. 1673 Egi narants szín czapas aranyas pallas [Marosztkirály AF; IB]. 1681 Magyar Pallosok. 1 Regi fekete czapas aranyos pallos [UtI] * ~ tok. 1748: Találatott egy fekete Czapas Rezes záros fekete tókban 12 pár ezüstös nyelvű kés egy villa hejján [Koronka MT; Told. 11/92].

2. ? ságrénbőrszerűen (szemcsés felületűre) megmunkált; cu suprafata lucrata granulata ca pielea de șagrin; mit chagrinartig getriebener Oberfläche. 1686: Tizenket egybe járo ezüst pohar aranyas az szellyi czapas Három küs egybe járo czapa pohárok aranyas az szellyi [BK Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. 1699: Egy öreg hat gerezdü egészen aranyas kanna melynek gerezde trebellet harma tzapas nyom 8 girat 23 nehezéket [Kv; KvRLt X. A. 43b]. 1744: Egy nagy Czapas ezüst pohár valami nagy ezüst pohar darab fenek 4 Lotni Czapas [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. — E jelentésre 1. MNY XXXIX, 71 — 2.

Szk: ~ bokály. 1733: Ajakas bokály Nro 5. Nagjobb és arobb fejer bokally 16. Bokaly fazek 3. Nagjobb és kissebb on fedelü czapas bokally 2 [Marosztkirály AF; Told. 2]. 1753: onos fedelü tzapas Bokaly No 1 [uo.; i.h. 18] * ~ kupa. 1696: Más egy holyagos Czapas fedeles belől kívül aranyas kupa [LLt 102/24] * ~ pohár. 1660 ket czapas pohar [Kv; RDL I. 145]. 1676: Adott . Egi merő aranyas mugl czapas pohárt fl. 12//60 [Kv; i.h. 155a]. 1696: Egy Czapas pohar | Egy Czapas kuvül belől aranyas pohar | Egy kis Fejer Czapas pohar | Egy Czapas pohar belől aranyas | Egy kiseded aranyas Czapas pohár [Mv; MbK]. 1699/1770 k.: Uj Tordáb(an) lakó Bertzeniné (!) Aszsz(onyom) adott a' Viz-Szilvási Ekla számára egy kis tiszta fejer csapos (!) ezüst Pohárt A(nn)o 1699 [Vízszilvás SzD; SzConscr. 181]. 1710: edgy pár czapas ezüst pohár [Visa K; BLt]. 1727: A(nn)o 1727 Die 10. Febr. conferalt Szenes Mihály Ur(am) Feleségéstől Ekla számára egy kis ezüst czapos (!) Pohárt [M.décse SzD; SzConscr. 208]. 1736: Egy Sima Nagy Czapas Pohár 46 lótban [Kv; RLt]. 1776: micsoda nével nevezendő bonumokat egybe járo Czapa, és Aranyas szellyü más ezüst aranyas Czapas pohárokat ... tud a Tanu? [Hr vk] * ~ poharacska. 1755: Egi Kúsded gyermek italtra valo ezüst Czapas pohárocskát [Petek U; TGsz 51] * ~ pikszis. 1744: Czapas ezüst forma kis Pixis benne 15 réz Gomb egi darab termés kláris [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67] * ~ pennatartó. 1759: szállíttasson el Egy négy szegeletü aranyas Czapas penna tartot [Sárd AF; TSb 51] * ~ sótartó. 1697: Aranyas Czapas ember képes Só tartó [KGy].

capaserleg ? ságrénbőrszerűen (szemcsés felületűre) megmunkált nemesfém serleg; pocul cu suprafata lucrata (granulata) ca pielea de șagrin; Becher mit chagrinartig getriebener Oberfläche. 1673: adot megh Egy czapa selleget, kívül arannyast [JHb „Apaczay Cheri Tamás” Zaránd m-i not. kezével].

capaszügyelő capabőrből készült húzóhám; preasena din piele de şagrîn; Brustblatt aus Chagrîn. 1674: 1 visselt zapa szügyelő [Kv; PLPr 1612—15. 114]. 1620: Egy czapa fektül f — /10. Egy czapa szügyeledőtül f — /10 [KvLt II/69 Vectr 18—9]. 1688: Egy Czapa fektől f — //15 Egy Czapa szügyellőtől f — //04 1/2 . Egy Bagaria fék agytul f — //04 1/2 Egy Bagaria kötő fektől f — //11 1/2 [BfR Vect.].

capázott ? ságrénbőrszerűen (szemcsés felületűre) megmunkált; cu suprafață lucrată ca piele de şagrîn (granulată); mit chagrînantig getriebener Oberfläche. 1639: 4. Czapazott mugyl poharok [Kv; RDL I. 116]. 1657: Hett edgyben járó Arannyas szelyu hosszan Czapazott Pohar [Wass 27 Wass Judit kel.].

cápbak bakkecske; řap; Ziegenbock. 1648: Eöregh kecze no. 55 Eöregh czap bak. .no. 2 Ez idei bak kecze ollo no 15. Ez idei nőstény kecze ollo no 15 [Gyalu K; RákGI 539].

cápbőr bakkecskebőr; piele de řap; Bockleder. 1577: egy kicsinált czáp bőrt d. 32 [EOE II, 380 a mv-i egy végzése]. 1578: Juh és czáp és egyéb bőrok timároknak avagy vargáknak, szügyártóknak valok, az régi limitatio szerint adassanak el [EOE III, 134 a kv-i egy végzése]. 1632: az beörök kőzöt Czap beöris uala [Mv; MvLt 290. 104a]. 1638: ez Idey kecze n 6 Egy Czap ollo ... Juh bör ... egy, Czap beor n 2 [Cege SzD; Wass 20]. 1697: Kecse Bör nrő 3. Czap Bör nrő 1. Gido Bör nrő 10 [Beszt.; UtI]. 1725: szabados vásárlása és hajtása engedtetett az oláhországi marháknak, kecske, czáp és marha bőroknak [Csíkszereda; SzO VII, 317]. — L. még: 1609: EOE VI, 133—4. — 1625: EOE VIII, 276—8. — 1626: EOE VIII, 327—30. — 1627: EOE VIII, 393—5, 412, 452—5, 473, TT XVIII, 223. — 1629: MGtSz VI, 224. 1642: EOE X, 341—2. — 1677: AUt 208. — 1689: EOE XX, 167. 1744: MGtSz II, 181.

cápbűz átv kb. förtelmes, undorító; scírboş, greşos; mit Ekel, eklig. 1762/1845: Dosa Mihály de Makfalva Váradínéval őszveszűri a' levét annyira, hogy midőn az asszonynak hasán volna Dósa, akkor hivatá az asszony a' Papot és mestert bün látni, hogy az ő parázanaságoknak lennének Tanui, és az Asszonytól Váradit választanák el, s kelnének őszze a' Czáp bűz két bűdös dögök [Hermányi, EDem 378].

cápgidő (kecske)gidő/gödölye; ied, iadä; Zicklein. 1648: Ez idei nőstény gido ... no. 6 Ez idei czap gido no. 2 [Gyalu K; RákGI 538—9]. 1722: nőstény Gido 1. Czap gido 5 [Katona K; UtI]. 1726: Fejős kecske volt 7 meddő 3. Tavalyi gido 3. Idei cáp gido 1. Idei nőstény gido 1 [Abosfva KK; Ks 4. 14]. 1735: Öreg szám ollozó kecske 14 Öreg Czáp 8 Tavalyi Czáp gido 11 Tavalyi nyószvény (!) gidő 4 [Királyhalma KK; Ks 23.

XXIIb]. 1786: Idei Nyóstenj Gido Idei Czáp Gido [Bányabükk TA; MkG].

capka karó; par; Pfahl, Pflock. 1840: Oroszfalu^a Marhássai ágat, Czapkát hordtak az Adoriányi gathoz | Petele^b Marhássai tzapkát hortak a Soaknai malomhoz és ágat a Radnotfáihoz^c [Görgény MT; Born. G. XXIVb. a—cMT]. 1849: a' Biroi Berekből elegendő veszső, czapka, 's talán csusztatois ki telik [Mv; MvLev. 2]. 1860: az erdő alyán és derekán vágatott 1859 év végén 150 db czapka a' Szt Demeteri gát birtására (!) [Rava U; Told. 21] | Ezen erdő fája használtatik tüzre, épületekre, veszsős részegátnak.— fiatalossa czapkáknak, és léczeknek [Vécke U; i.h.].

cápkecske (herélt) bakkecske; řap (castrat); (verschnittener) Ziegenbock. 1720 Berbecs nrő 4. Czáp nro 2 Az Udvarb(an) az Lovak kőzt Czáp ketske vagyon nrő 2 [Szurduk SzD; JHbK XXVI/12].

cápkecskeolló bakgida/gödölye; ied; Bocklamm. 1766: Tavaji Czap Kecse ollo nro 3 [Szentbenedek SzD; Ks 26. X].

cápmior-kecske másodéves/másodfüre menő bakkecske; ied de doi ani, mior, cirlan; zweijähriger Ziegenbock. 1805: Czap mior ketske 3 Nyószvény mior ketske [EMLt].

cápoeska bakgidácska/gödölyécske; ied; Bocklamm. 1639 Cziapoczka ez idey nro 2 [Hsz; LLt]. 1646: Ez idei neosten capra no. 5 Ez idei czapocska no. 7 [Örményes TA; RákGI 601]. 1684: Öreg kecske nrő 27. Tavalyi Czap nrő 4. Tavalyi Kécske nrő 9. Ez idej Czapocska nrő 9. Ez idej nőstén kecske ollo nro 6 [Déva; UtI]. 1699: Óróg czap harom ... ezidei czapocska kétő [Boroskrakkó ÁF; BfN dobozolt anyag VI]. 1706: Az idei nőstény kecske ollo nő 2. Az idei kos barany nő 45 Az idei czapocskak nő 6 [Görgény MT; Born. G. VII. 4]. 1743: Tavalyi Czapocska No 1 Idei Czap olo No 7 Idei Nosten olo No 5 [Buza SzD; LLt 221. B]. 1791: In Decem-ber 13a Kész pénzen vettem Tavaszi Czapocskákot 8 [Ks 108].

cápoeskabőr bakgidabőr; piele de ied; Bocklamm-leder. 1684: Tavalí Czáp bör nrő 7. Ez idej Czápocska Bör nro. 8 [Déva; UtI].

cápolló bakgida/gödölye; ied; Bocklamm. 1638: ez idey kecze n 6 Egy Czap ollo [Cege SzD; Wass 20]. 1728: Czáp ollo numero 13 Nyósteny ollo numero 7 [Ludvég K; Told. 29/19]. 1734: Nyósteny kecske ollo nő 1. Czáp ollo nő 1 [Dak NK; JHbB D. 1]. 1736: Esztendős czáp nro 17 Fejős ketske nro 11 Meddő ketske nro 5 Esztendős ketske nro 7 Czap olló nro 9. Nőstény ollo nro 8 [Mikéfva KK; CÜ XIII/1. 175]. 1745: Vagjon Idei kecske nőstén nro 1 ... Idei Czáp ollo

nro 1 [Mihálcfa AF; Bál. 71]. 1748: Fejős Kecse 5 Czáp 2 Czáp ollo 2 [Hidegkút NK; Ks. 23.XXIIb]. 1756: Idei czáp olló van Nro 4 Idei nyosten kecske olló Nro 3 [Mezőcsán TA; Ks 94]. 1771 Ketskék . Czáp ollo nro 9. Nöstény ölló 6 [Nagyida K; Told. 19]. 1790: Törvényesen el ítélték ... Nagy kecskét No 2 Tavasz Nyös-tény ollót No 2 Czáp ollott No 1 [Lunka H; Ks 108 Vegyes ir.]. 1791: Idei Czáp allo 14 Idei Nyöstén allo 17 [MkG]. 1794: vagynak olyanok^a mellyek az idén olloznak ... ezek között a tavajjak között vagyon egy tiszta fejér Czáp olló [Kv; Ks 94 Vegyes ir. — ^aTi. kecskék]. — L. még 1648: RákGír. 603—4.

cápsa bakgida/gödölye; ied; Bocklamm. 1629: Czop^a vagyon három Nöstény kecske öll^b négy ... Tavalyi czopsa^c öt ... Tavalyi berbénécskék nro. 116 [SzÜ; SzO VI, 102. — ^{a-c} Nyilcsésből, másolásból v. sajtóhibából Czop, ollo, ill. czapsa h.]. 1747: Nagy Czáp 1 Tavalyi Czapsa kett esztendőre menő 5 Két esztendőre menő Tavalyi Nöstény Kecse 4 Esztendő Csapsa 11 [Királyhalmá KK; Ks 23. XXIIb].
Szn. 1594: Meszes Allia. Chiser^a Portio ... Crainik. Czapsa Pether egi fiával [UC 113/5. 68, 70. — ^aCsízér Sz].

cápsor bakgida/gödölye; ied; Bocklamm. 1728: Attak számba Fejős ketsket Nro 14 Medü ketsket 1. Czapsort 7. Millora Czapot 1 [Petek U; TK1 Petki Nagy cs. szám. 30b]. 1729: Kecse ollo nőstenj és Czapsor mixtim 11 | Attam Számban Öreg Czapot nro 5 Idei Czapsort nro 6. Idei nősteny kecske ollot nro 2 Attam számban ... Szürke Idej Mill. kos bár(ányt) Nro 9. Idei Millora Czap Nro 1. Czapsor Nro 7 [i.h. 32a, 35a].

cára vidék, környék; regiune, tinut, țară; Gegend, Umgebung. 1707: En ezt a boldogtalan csárát az én nagy sarummal már egy hettül fogva nyomom [Klokotis H; KaLt Körtvélyesi János Korda Zsuzsánához].

^a hasz-i régiségben a Havaselve románból kölcsönzött neve is [HSzJP].

cárina 1. mező; țarina; Wiese. 1761: Tudgyae a' Tanu ... hogy .. Dnalis Biraja .. Feles marháival ... a' Falu közönséges Czarinaít sőt privatusok gabonáját és füvelő s Szena fű helyeit is szeltyiben tevezése szerént mindenkor etetné ? [H; Ks 113 Vegyes ir.] | Ona Togyer egy nyáron két tulkát a' czarinában jártatta és Pascualtatta [Bulzest H; i.h.].

2. szántó föld; ogor, aráturá; Ackerfeld. 1771: talán nints Istened hogy a' Czarinát a' Teheneddel ugy predalod [Bukuresd H; Ks 114. 61. 142].

3. tréf, alk női szeméremtest; organ genital feminin, vaginá; weibliche Scham. 1716: én el mérem mondani hogj az Lörintz Kukukja járt az Aszszonya Czarinájában [Nagyida K; Told. 22 Petru Beres alias Furulyas (50) vall.].

eárk 1. vesszősövény; țarc, gard de nuiele; Rutenzaun. 1812: Petrutz Beoka és az Joszov (!) Berkinye felesége ... magok sem tagadhattak hogy az Zdreila szénájánál őszve nem kerültek; mely miatt az tzarkot le tapodván Zdreilla szénáját az marhák el gazlották, mely széna kár meg fordítására magokat ajánlottak [Petrilla H; JF 36 Prot. 27].

2. ? halfogó-sövényrekesz/fal; stăvilari de prins pește; Fischwehr. 1812: Petru Muntyán Magyarofa vesszőből csinálván czárkot az kis vizen 20 Pálta ütésekkkel meg büntettetett [uo.; i.h. 26].

céda . Szn. 1566: Ceda peter [Kv; Szám. 1/VIII. 146]. 1590/1594: Czeda Peterne [Km; GyU 10].

Nem dönthető el, hogy a több jel-ű címszóbeli köznévfolyam jelentésében szolgált a szn-i névadás alapjául.

cedál 1. enged; a ceda; nachlassen. 1584: az eo kgmek teorwenie meg itilte hogj transmittalny kel, kinek teys cedaltal [Mv; Bál. 80]. 1593: latuan orzagunknak niomorult allapattiat, vltro io akarttiokbol kellene offeralni magokat ez tereh viselesre^a Ha hul penig eo kegmek ez mi io inteswnknek ne(m) akarnak semmikeppen cedalni, Biro vram ielenche megh és az varosnak gongia viselese lezen reaia az mai napon [Kv; TanJk I/1. 221. — ^aA rendkívüli adófizetésre]. 1598: eleybe kyldette(m) Jambor nemes embert, kerettem hogy hazamra ne ieöjen, de eö sem(m)ikeppe(n) ne(m) akart cedalni ez io Intesnek, hane(m) el teökkellett zandokath ugyan veghez akarúa(n) vinny ugyan hazamra iedt [UszT 13/103]. 1614: Az mi marha penig meg maradt volt, ez plenipotens kett hütös polgarral jöuen hazamhoz, mindeneket Inuentaltatanak enis cedaltam [Kv; RDL I. 8]. 1629: palastos Vram megh inte hogy az maga gyalazattara ne nezne egy nehanj penzre az melynek nem cedaluan ugjan megis zidogata [Kv; TjK VII/3. 98]. 1639: Mikoro(n) azert immar közölgettünk volna Salfalva felé, Barcziai Sigmond Eö Naga Jambor szolgai ennyhany Lovasok az Falu Hataran alvan Inhibialtanak hogi onnet tovab ne mennyünk, es ugian nemis ... akarnak vala eléb boczatani. De mi annak az Inhibitionalnak nem cedalank : hanem kerdük hogi mutassak : mivel Inhibialnak [H; JHbK XLV/32].

2. átenged; a cesiona, ceda; überlassen. 1708: Az Herczeg Csürhhez ur(am) mi csak ne(m) Térhetünk .. mig más Csürt nem Csináltat fő Capitany ur(am) addig nem cedallya [Fog.; K]Miss. Fogarasi János lev.]. 1711 Mihálc Mihály Ur(am) ... édes Atyáról maradt Curia Nobilitaris béli részét cedálá az több négy egy Testvér öccsének [Altörja Hsz; Borb. I]. 1719: az Somlaitol ki váltott Szőlőnek az felét tartozik eö kgl(m)e Domokos Uram(na)k cedalni [Noszoly SzD; IB VI. 225/24]. 1724: Az mely malom követ vötteken edgyütt, aztis Tar Tamás uramnak cedallyak, de ugy hogy eo kglmeis egy vásot követ tartozék adni a felső malomhoz [Asz; Borb. I]. 1727: (A házat) egi testvér Eöcsöknék Guzi Ferencz Uram(na)k Czedálták volt [Kv; Pk 6.].

1728 A Porondi Major helj felit cedálják az Szoros felől [Ne; EHA]. 1736: Jollehet öt esztendeig vólt cedalva az Vam az Instansok(na)k mely cessionis lévén in A(nn)o 1728 expiralt [Torda; TjK I. 114]. 1738: az Mutyi ökröt Kováts László Uram cedálá az ujfaluban lévő délczeg tulokért [Bözödújfalú U; Pf]. 1742/1760: bizony jo szívvel remittálom a Jozságot, mivel a Jus nem magunké, tsak az Ur Wass Daniel Batyám nagyob atyafi lévén cedalya [Szentegyed SzD; Wass 18 Fr. Éltető de Zilaj (36) vall.]. 1748: marad ad Solventum még tizenötezer kilencz Száz Rh forint és mig meg fizethetem hogy ő Felsője is kárt ne valjon, Interesben olytant cedalok usque ad tempus exsolutionis, a' melly nélkül az ő Flge Nagy Bányai Penzverő Háza nem lehet úgymint a' Kötelesemezei Erdeimnek a szén égetésben való Szabad usussát [TKI gr. Teleki Ádám kezével]. 1756: a mellyik Mgos Exponens Vrnak jo barbát Sudgjaja volt, az praeripialta a dézmát, s a másiknak kivált mikor valamely lág ember Sudgjája volt könnyen cedalta [F.borgó BN; BK Bágy Kosztántin (80) j b vall.]. 1758: mely örökségiért és rétert az irt Aszszanj plenipotentiariusi által cedálá, a' perben forgott jozságot [Asz; Borb. I]. 1760: In Plopty nevezetű hely a' Kis Fénésikkel Controversiaban forog ... ambator itten is egj darabb határunkát a' Controversiának el igazításáig nekik cedaltunk [Hasadát TA; EHA].

3. jut; a(-i) reveni cuius; (zu)fallen. 1647: Az Gerendi Uduarhazhozis volt szegeny Gerendi Martonnak Jozsaga, de most azt Gerendi Istuan Ur(am) Urunk eo Naga kegy(el)mes Collatioiabol apprehendaluan, in toto neki cedalt ez utan lejendő prouentusaual eggyütt [BK 48. F. 16]. 1705: Annak felette azon just és jogokat, mellyeket én Thuri Ferencz Uramtól vettem melyről levél extál. Az harmada pedig az szegény fiannak cedált [Altorja Hsz, Borb. II]. 1724: az Controversiaban valo buza két száz kalongya, melyből potlasra cedat Tar Sigmond Ur(a)m(na)k gelinae nro 12 [Asz; i.h. I]. 1735 Az Artigleliak(na)k Subdivisioja lett e' szerént Gr. Kornis Ferencz Ur ö Ng(na)k cedált, id. est ket kerekas ágyu közül á kissebbik [Kv; Ks Varia XXVIIIc]. 1760: (A földek) Subdividaltassa(na)k három egyenlő részekre, mellynek dualitassa cedat Almádi, tertialitassa Veress részt biro Possessorok(na)k [Szava K; Rlt O. 4].

4. (harcot, küzdelmet) felad; a renunța/abandon/ceda; (Kampf)aufgeben. 1737 A pitesdi szüretre csak a szegény magyar katonák voltak ött százon rendelve; kikre is Hüször (!) ment hatszáz Török, de derekasan rejciáltak, s, felesen is essek el. Egj darab údó mulva jöttek két ezeren, aztis glorioső viz(sza) vertek .. azután adjungálta uyalag (!) két ezer magátt .. és jol lehet azok ellenis igen szép harczott téttek; de égy néhányszorta, meg haladván az műeink számát, cedálniok kellett [Abosíva KK; Ks 99 Bálint György lev.].

cedálóndó 1. jutó; care revine cuius; (zu)fallend. 1642: kiretek en uelem Suki Pal es suki Ferencz Vrammektul, az Magyar és ohla Prataj portioknak az eo kgmekre cedalando rezeket mind ben es keön ualokat [K; SLt T. 25]. 1655: ha edgyik a másiktó kinek kinek részéb(en) cedálóndó dimidietásába(n) ezekhez tartozando. marha tarto legeltető helyeinek erdeinek, vizeinek birodalmáb(an) meg háborittanak ..., Ezer Arany forintot exequaltathasson omnibus Juridicis remediis [Brasó; BLt 3]. 1690: Mathe Mihancsul neví eo kglme Jobbaganak az maga reszere Czedalando Szanto Foldeiert es reteiert ... adat volt Szegeny Atyank bizanyas Szamu penzt [Fog.; Szád. „Boer Thamas es Peterek Postulatumí"]. 1724: az Tar Tamás Uram(na)k cedalando buzabol pedig esik eo kglmek közzül edgyikre edgyikre tizenöt, öt kalongya buza [Asz; Borb. I]. 1749: A malom Conservatiojára valo Kölcség és á Molnárnak cedalando rész az is á Proventusbol defalcaltatik [Budatelke K; Ap. 1].

2. eső; a i se scēdea; zukommend, entfallend. 1713: Ha casu quo valami olly contributio vettének fel, mellyet az D(omi)nus Terrestrisek(ne)k kellene megh adni, és azon Bethlen részre cedálóndó adót kellettnek deponálni az Urnak; ... az ki váltásnak idején eo nga vagy successori tartozzanak le tenni eo nga(na)k [Nsz; JHb X/47].

cedele paraszti, férfi hosszú daróckabát; saricá, tündrá, suman fărănesc; grober Bauer/Flausmantel. 1808: Moysi Lup ... szókött-el egy hosszsu rongyos szürke Czedelében [DLt nyomt. kl].

cedula 1. (feljegyzést, izenetet tartalmazó) papírlapocská; билет, tidulá, foie mică de hirtie; kleiner Zettel. 1570: Helthay Gaspar hity zeren vallya hogy az mynt feyebe zette wolt az dolgot, hazahoz Ment es otthon megh Irta, Az vtan az harangozo Cristannustol megh kwüldte neky hogy megh olwastassa es megh lassa ha Jol vagion Jrwa. Minth egy orah Mulwa esmet vyzza vytte neky az harangozo es mellette egy czedwlat vyt oda hogy aztis Beleh Jrna, Mert ky felette volt Segeswary damokos [Kv; TjK III/2. 130b]. 1582: halottam Rengeo Annanak zaiabol En vg mond Az Igiarcho Georgy tiztesseget czedulakba Iratom es valamely varosba vagi faluba megiek, minden Eb farkara eggiet eggiet keoteók az czedulaba hog tuggiak minemeeo tiztessege vagion Igiarcho Georgnek es nyylan legien [Kv; TjK 4/1. 71]. 1586: mwata Jgiarcho Geiorgy egi Czedulát nekem es mondwan Dobay Istvan az Jtileo Mester Azon ker engemth hogy zolliak te Noked hogy megh Alkwggial Szalon kemeny Miklos Deaknewal [Kv; i.h. 618]. 1606: Bartos Jakab Az vtan egy cedulat(is) hosza Semjen Miklos vrantul kjre el kelle menne(m) s el tiltanok [Etéd U; Uszt 20/286. — *Ti. a föld elfoglalását]. 1616: eleő alua(n) az fellül megh irt substitutus Biro es az Szebibeol egy czedolat ki vivin mely czedulat my eleőconk eo maga el oluasua(n)

ez vala tenora^a [Dés; DLt 335. — *Köv. a cédula szöve]. 1653/1655: kglđ(nek) ne legyen nehéz ez czedulám alá resolutioját subnectálni [Kv; CartTr II, 876]. 1678: Hogy pediglen Beldj Pal(na)k botot, Zasztot hozot volna á Török arról való czedulát jártatot volna Lázár István vram, én soha eo kglmetol ne(m) hallottam [Újfalú Cs; LLt Fasc. 120]. 1736: a temetésen kinek kinek az ajtajára czedulát ragasztottanak ... hogy ki ki az maga szállását megtudja [MetTr 405]. 1746: adá minékünk Kispál László vram T. Király Biro Illyefalvi Bialis Ferentz Vr(am) Czeduláját [Uzon Hsz; Kp I. 157 Szotyori Nagy Barabas us kezével] | azon Czedulát en találtam .. szereteje küldötte s innen gondolom hogj az már régi el hánt czedóla volt [Udvarfva MT; Told. 44/15]. 1765: Ngod Czeduláját a mult éjjel, Levellit p(e)đ(i)g mái napo(n) alázatosan vettem [Ne; Told. 5]. 1776: Groff Kornis Anna Ki nyujta az ajton egy czedulát, ki írása vólt nem esmértem | á M. Praepost Urnak, az idő rövidsége nem engedvén, hirtelen egy Czedulát irtam [Szentdemeter U; GyL]. 1788: egy kis tzedolába nekem is ne terheltessek meg irni hadd tudjam én is [Komjátaszeg TA; Pk 6]. 1801 Árgya Évát Mlgos [Groff Rhedei László urffi eo Nga parantsolaty-tyából nem pedig Tiszt Czedulája mellett fogatta el az maga udvari Birája Cziffra Vaszi [Erdősztgyörgy MT; WH]. 1811 jól volt a tzedolara irva [Gyf; Told. 6].

2. kb. adócédula/lap; foaie de impozit; Steuerzettel. 1562/1564: Byro vram es polgar vraym marattak adossa Eneđy leoryucz Kowachnak . azert polgar vraym az Ew czedulavara az adobwl fizeteoth fl. 1 d. 12 1/2 [Kv; Szám. 1/VIII. 46]. 1564: Biro vram es az polgar vraym marattanak adossa gergel Abelnek Harom wegh fekete zwrerth kyt az ó felsege Algywyhoz adoth ket forintal es ótűen penzel, es ezeđből ez előt túttanak adoya-ba Nagy forinthat es ez eztdendő ismet maradot Cedulaia(n) f 3 d. 50 [Kv; Szám. 1/X. 64]. 1569: Janos porkolab hazarwl wetenk le egy czedularwl d. 75 [Kv; i.h. 1/XIII. 261]. L. még *cédula-igazító* al.

3. (vásári)vámcedula, (áruló)bárca; билет de tirg, řidulá de vamá, boletá; Marktschein. 1774: Az ide való Motsi sokadalom mit hozna Esztendőt átal bizonyoson nem tudgyuk, mivel a Czedulát magok Tiszt Uraimekis osztották . Hanem ugyan közüllünk némellyikünk Czedula osztok, némellyikünk vásár és Sing Vám Szedők, némellyikünk pedig Deszka, Létz és Karo Kiadok voltunk, edđig minden eset sokadalomb(an) | Aszt tudgyuk hogy három Esztendőktől fogva maga Praefectus Uram szokta ki osztani a Czedulákat sokadalmak alkalmatosságával Tisztarto Uramék Ratioiban ingrediált legyené azon Czedulaktul gyűlt pénz vagy se aszt magok Tisztarto Uramék fogják tudni [Mocs K/Szépkenyerűsztmárton SzD; KS Conscr. 98, 102–4].

4. marha-legeltető cédula; билет care dă drept la pășunat; Weidezettel. 1721 egj bizonyos ember volt rendeltetve ki it osztogatta az Czedolat

azok(na)k kik az rendes Taxa szerént marhájokat vagj Juhokat oda a Facséra hajtani akarták s ugj az Czedulában specificált marha vagj Juh Szám szerent vette be a Taxat [M.gyerőmonostor K; KCsl 5].

5. marhalevel/cédula; билет de vite; Viehpaß. 1800: az Vásárlot Marhárol bizonyított Tzedolát váltának három Krajtzárok le tétele mellet [Kv; DLt].

6. harmincadcédula (külkereskedelmi vámcédula); билет de plata tricesimei (bilet de dotá a vámi de a treizecea parte); Dreißigtzollschein. 1671: Én Rosnyai Lőrincz ... vállaltam fel a Törösvári Rationistaságot fő Harminczados Uram eo kglme akarattyából Nemzetes Horvát Andr(ás) Uramébol. Azért én is eskuszóm ... , hogy principalisomat, sem titkon, sem nyilván el nem áruíom, sőt igaz szolgáljak, igacz (!) Czedulával élek, Uram eo kglme péczetes Czedulájával ... egy forintnál aláb harminczadlott marhakon kívül péczetes czedulát adok [BfR]. 1723: az mint látom igen megis vontak az Havas-alföldi bortol az czedula adast negy hordo bornál többről bizony nem vehetek czedolat [Ap. 1 Apor Péter lev. feleségéhez].

7. nyílcédula (osztoztató-cédula); билет de împărtire prin tragere la sorți a terenurilor/locurilor/pământurilor; Teilungszettel (für durch Los zugeeilttes Grundstück). 1570: az Meg holth Banffy Menyhar (!) Jozagy keozwi Mynden falwbol Nevezetes Zemelyeket Erews hytre Meg eskettwk es azoknak vallasok wthan hasonlokath hasonlokalydtagot gazdagal Zegenth Zegennyel^a Eghbe hasonlythwan Nylath wetettwnk Rea czedwlanek .. Nylath Rea wethwen el oztottuk es Myndenyk felnek az Ew Reze Zerenth Byrnya hattwk senky ellene Mondo Nem lewen [Bh; Eszt-Mk Magyaró cs. — *A jб-ok vagyoni helyzetét illető megjelölés]. 1577: Balla^a béllj Jozagot megh oztottwk chedullankent Igenjessen, három Rezre [Vajdasztiván MT; BfN 71/19. — *MT]. 1580: mideon vitez Gabriel uram almaydy Balyntneual, megh oztozanak Gabriel vram ky iwue az hazbol, es kezében ualanak az cedulak [M.palatka K; JHbK XIII/29]. 1587: egy bizonyos napoth hagyának az eotwen haz Jobbagynak fel oztasara En Jrtam az Cedulakat vesseleni ferencz eo Naga, es Jakkcy Susanna Newere, es az kinek mely Jobbagy Jwthot nil zerent meg montam [Hadad Sz; Wlt]. 1597: Az my Nezy pedig az ew Annyoktul maradot Jozagott, es egieb res mobiliseket, .. keozteok megh oztok, es az Jozagrul feoldekrwl, kazalo zena fwwekreol mindeniknek az ew ryzekreol czedulakat attunk [Galac BN; Wlt]. 1620: Enis oth len alua(n) az hazban eo kglmek előth, hogi lassa(m) mint osztoznak es vonznak nylath ... Ezkeözben az két Azzoniok kwleón kwleón elő hozak, caedulaiokat megh nizue(n), de nem talalak otht azt eo kglmek Caedulafokba(n), hane(m) Borinemizza (!) Sigmo(n)đ vram Cedulaia(n) talalak fel [Disznajó MT; TSb 21]. 1677: Az Doboly Joszagh Orbay Janosne Aszszoniomnak marad mostis az eo kglme cedolaja szerent [Illyefva Hsz; Bál. 61]. 1693: Gvula-

ban megh vizsgálván az Faluban levő Nemes es Paraszt haz helyeket, az mint in Anno 1674 ezen Atyafiak es ezeknek edes elejek megh osztotak volt azokat ki keresven ki járvan, akori czedolajok szerent most azonokat mind az kik akkor fel voltanak osztva merve, kinek kinek kezinel hajak [Gyula K; SLt AH 17].

8. kb. címcédula, címke; etichetá; Etikette, Vignette. 1628/1635: (A) regj apro es louas garasokat megh nem zamlaltak, hanem az mint az szegenj Azzonj^a elot fel zamlaltatua(n) be peczjetlette volt, azon peczet alatt nalo czedolak zerent Inuentaltuk ez keppen^b [Bodola Hsz; BLt 5 Béldi Kelemen hagy. — ^aNéhai Uzoni Béldi Kelemenné Bánfi Mária. ^bKöv. a fels.]. 1652: Egy zacskob(an) folyo pinz fl 170//6. mely czedulaja szer(int) iratott volt fl. 171//60 [Nsz; JB X. 2]. 1679: Vagy(on) ezen Pinczében maradek ő bor, Czedulajan eztendő szám nincsen [Uzdisztpéter K; TL Bajomi János inv. 84]. 1688: Vagyon az Beszterczey Bóttban Illyen Ladak (így!) Czedolajok szerent^a [Beszt.; Ks S. Misc. 27. — ^aKöv. a fels.]. 1722: a Czedulák mind le feketetek es el hulottak az hordokrol [Szamosfva K; Ks 83]. 1743: (A) Ládát megis Czeduláztattam, és az Czedolánnis fel irattam [LLt Fasc. 159]. 1748: bártak Nékem forintom volna annyi, a' mennyi darab Zacskókat láttam , , s mindenikén czedola lévén, Nekem meg mutogatá az Ur [Csúcs AF; Szent.]. 1752: az eo Excellentiája bóraris nem mind egy árszuak ha meg kóstólóm Czedolája nélkülis alkalmósint meg tudóm mondani melyik észtdébéli [Gagy U; Ks 83]. 1784: A mult szombaton Ludesden voltam bor ánslagolni, és találtom három edényen tzedula szerent 88 veder bort [Bencenc H; BK Bara Ferenc lev.].

9. nyugta(cédula); chitantá; Quittungsschein. 1574: Vrbezer Gergel Azt vallia hogy eotet es Rwdolph Gérgyet hyttak volt Istwan deak es fenessy Mihál Zamot vetny keoztek Eok zamot vetwen keoztek meg Igazotak egymással Mindenbeol es chedwlat attak Mindeniknek rolla [Kv; Tjk III/3. 392]. 1582: Az Ado Zedeo wraim attanak Zabo Miklosnak az mayor Arraba mellyet ennekem Cedulaba be attak f. 50 [Kv; Szám. 3/V. 56]. 1583: Ember Janos ket vttal chak huszon eot ftot Adot volna A Notariusnak es az vta(n) f. 50 ... De azert teob czedulat Nem Adot kijn az Notarius keze Irasa leot volna, hanem chak eggiet kj huzon eot ftrol zol, Azert rea theritik Ember Janos vramra az 25 forint dolgot hogy el Igazicha [Kv; Szám. 3/X. 20]. 1585: Az Bachy Peter vram(m) koltese edeg wagio(n) mint Chedulát Rolla Adot [Kv; i.h. 3/XVIII. 22b–23a]. 1590: Nyreo Josanak vachiorara valo keolchyege vgian Ezeon olaz fondatorokra Kyreol Czedeola (!) wagio(n) Tezen f I d. 29 [Kv; i.h. 4/XXI. 18]. 1594: Melj Zaz fnt meg adasarol ado(m) en az en pechetes chedulamat^a More Sig(mon)d Sogor vramnak menedekwl pechetem alatt Jlyen Jambor Zemelyek eleott^b [Abruđbánya; Törzs. — ^aEgy teljes félsvnyi papíron. ^bKöv. a nevek fels.]. 1602: Mely Dolgokrol en quietalo(m) eo Nagat kezem

Jrassa es pechyetem alatt valo Cedulammal [Gyk „Zanthay Myhal Desen lako Zilagy chyé”-en kiállított nyugtája]. 1604: Az niomorult Zegeniek el temetesen az temetesre rendeltetet embereknek iuxta Commissionem Senatus tartoznak fizetni, kireol czedulat Jeouendeobely Zamadasokra az biraktol es Tanachtol vegienek^a [Kv; RDL I. 77. — ^aTi. az egyháziak]. 1661 Nemzetes Baczi Janos Ura(m) eő keglme . Szülkerek⁶lis az eő keglme portiojarul ad(mini)stralt in prima f. — d 63; Mely Arenda penzrül en quietaltam eo keglmet ez Czedulam^a által [Dés; RLt O. 5. ^a13 × 8,5 cm nagyságú cédulácska]. 1759: az árrais ... ki tetzik az Ratiom mellet bé ment cedelolabol [Déva; Ks 94. 24. 4].

10. egybe/meghívó cédula; bilet de invitatie/convocare; Einladungs schreiben. 1578: az Mely birot es feot az vriste(n) eleinkbe Rendel, azt bechywlettel hallgassak mint varasnak feiett es elotte Iarot, Mert valaky az ellen valo vetekbe talaitatik, egez eztendeig honesta proscriptiowal bwntessenek, az az egez eztendeig cedulat neky ne kwlgienek mind addig is mig az varasnak es az meg sertet zemelynek kedwet talallya es meg Engeztely [Kv; Tan Jk V/3. 169b]. 1589: 4 Nouem(bris) Boldisar hordozta el az Cedolat Az Zaz vrainknak attam(m) f. — d. 10 [Kv; Szám. 4/VI. 51]. 1603: Ha derek dologh erkezyk tehát az szaz vramis czedulat ne varianak, hanem az eoregh haranzot halian mingyarast gywlyenek be es megh ertwen az dolgot egyenleo akaratbol deliberalianak [Kv; i.h. 442].

Szk: a ~jdv. 1600: Myert hogy az mostany sok Nyawaliak, es keoleomb keoleomb fele sok zeoksegek kewannjak azt hogy mikor az varosson az chedula az be gevilesnek okayert Jar, hogy feyenkent ez hazban^a valasztott vram indifferenten be Ieoienek mindaz atal erre Nem tekintwen minnyaiok, gjakorlatossagal az be Ieoweteltoel magokat megh vonnyak Tetzet eo kmgmeknek ez hogy valakik hon talaltattnak az chedulawal, ha oly betegsegek nem lezen , , tehát egyszery be nem Jeoweteliert eotwen penzt vehessenek raytok [Kv; Tan Jk I/1. 356] * ~t (el)járta. 1583: Annak vthanna vadnak eő kmgek eleot bizonios dolgok kireol zewkseges es haznos volna eo kmgmek vgian valoba vegezny, kerik azert erreis eo kmgmet Biro vramat hogy ez Jeoweo zombatra Iartassa el esmegh Az czedulat az eg'be gywlesre | myerthogy zantalan fogiatkozasokat lathatnak varosul, ... Azert vegeztek matul foghwa minden wdeobe(n) obserualny hogy Biro vram, es keowetkezendeo Birakis minden Negy hetben egyszery az cedulat el iartassa es eo kmgket varosul egybe gywche [Kv; i.h. V/3. 272a, 275b]. 1585: kerik Biro vramat eő kmgmet hogy ez Ieoweo hetfeon Reggel kedre iartassa el a czedulat [Kv; i.h. I/1. 11]. 1588: Vegheztek azert varosul hogy ma Biro vram Cedulát Jartasson, Eottweos Andrasnakis Cedulát kwlgieon, hogy Jeoyeón be, es tisztesseses helie megh leszen, Mert ez eleot sem Akartak Abban megh haboritany, hanem azzal Akartak eltetny, Amint az teob megh eset Attiokfiayt [Kv; i.h. 81].

11. erdőlő cédula (vágási engedély); билет de пәдүрит; Holzungsschein. 1766 Sz György felé való erdőkb(e) az Exponens Ur eo Nga levén nagyobb Poss(ess)or eö Nga Czedolája mellett lehetett be erdölöni [Hidvég Hsz; Eszt-Mk].

12. facédula; билет pentru transportarea lemnelor; Holzlieferungsschein. 1820: azon colonosok pedig kiknek Földes Urak a' tizen két Faluk Havasára bé Birok, Földes Urak czedolájok mellett mind épületekre mind pedig tűzre való fakot hozhatnak [Magyaros U; MvÁlt Usz-i úrbéri összeír. 6]. 1829: a' Fazakasak(na)k mesterségekhez lehet czedulával fát adni [Dés; DLt 902]. 1840 k. A Hajtás^a a Disposition által adja Számtartónak azon Czedulát, mellyel mellett őt fát vittének el, s a hány ölről való Czinkust ele mutat, hogy annyi el költ fel iratik, ugyan annyinak kell percipialni az napról a Számtartónak is az árrát [Görgény MT; Born. G. XXIVb. — *A hajtó, azaz erdőpásztor].

13. tanúsvány, igazolvány; adeverință, dovadă; Bescheinigung. 1565: Razman adamnak Maratak Egyk Cedulan adossa f 8 d 45 Ittem az másik Cedulan f 5 d 84 [Kv; Szám. 1/VIII. 179]. 1569: Bachy Peter adoth wolth halath kyth az vraym kyldtek wolth forgach ferencznek es gwlas-syennek (!) es az vraym czedulath nem atanak wolth Nekje az hal Jerth (!) volna f 4 My penyg az adobwl fizetenk Nekye f 3 d — az egyik foryn-toth megh engedeth (!) [Kv; Szám. 1/XIII. 252]. 1616: bizonyosagul Beldj Kelemen Vram czedolaiatis ada eleö hogj oda ualo Jobagj [Hatolyka Hsz; BLt]. 1808: Balog István nevezetü Asztalos Legény ide érkezvén, de minthogy ugy nevezett Kuntsaiffyát az Uton el vesztette volt, sem tzedulát ezért innen nem kapott, sem pedig munká (!) nem adatott s Mühelybe nem botsattatott [Kv; AsztCLEv.].

14. jegyzék; notă; Verzeichnis. 1628: Valami szegenj emberek marhaia kirol Cedula uagion benne [Gyalu/Kv; JHbK XII/44. 6].

15. utalvány; bon; Anweisungsschein/zettel. 1736: (A cselédék) mikor az prebendáért mentenek, az gazdák^a azoknak czedulát adtanak, vitték a prebenda-osztókhoz, és ott mindent annyit adtanak az mennyi az czedolában volt, mert itt is az bora kinek kinek kijárt [MetTr 405-6. — *A temetési-ellátás intézői].

16. választó/szavazó cédula; bulletin de vot; Wählerausweis. 1872: A máj napan küldött nagyon tisztelt levelét kaptuk, a' mely be lássuk azt, hogy a czédalába ki nyomatt Palfy Mihály helyett mást, az az Benczédi Firtos Istvánt nevezték ki [Csehérdíva U; Pf].

cédulaadás engedélycédula-kiállítás/kibocsátás; emiterea biletului de aprobare/autorizație; Ausstellung des Erlaubnisscheins. 1723: az mint látom eigen megis vontak az Havas-alföldi bortol az czedula adast negy hordo bornál tőbről bizony nem vehetek czedolát [Ap. I Apor Péter feleségéhez].

cédulacsuálás cédulaíratás; eliberare de bilet/act; Scheinausstellung. 1647 minthogy ennjszer negligalta az comparitiot^a es az hamis cedola czinulast patraltatta ..., tartozik az ketszeri nemoznak onussatis deponalni, es megh mondani kiuel iratta, es fabricaltatta az hamis cedolakot [Kv; Tjk VIII/4. 224. — *Ti. a megjelenést az alperes].

cédulácska (üznetes) papírlapocska; bilefel; Zettelchen. 1780: külgyen édes Aszszony Anyam egy kis tzedulátskát s tudam hogy ökegyelme szolgál a kenyérrel [Kp III. 203 Újfalvi Sámuel anyjához]. 1812: Ezen Czedulátskámot meg ado Reinhard János [K; KLev. 15]. 1846: írja ki neki egy czedulátskára meg-tudakolás véget [Kv; ÖCLEv.].

cédulabáz marhalevél-bódé (marhalevél-kiállító helyiség); locul unde se eliberează biletele de vită, țidularie; Viehpaßstelle. 1843: A' Baromvásári Czedola Ház [Dés; DLt 625].

cédulahordás meghívó-elvitel; distribuirea biletelor de invitație; Austragung des Einladungs-schreibens. 1589 22 January Boldisarnak Cedola hordassaert attam nekye f. — d. 40 [Kv; Szám. 4/VI. 13]. 1625: Csillag Istvan(n)ak az Centum Paterek(ne)k Czedula hord(asert) f — d 10 [Kv; Szám. 16/XXXV 166].

cédulahordozás meghívó-elvitel; distribuirea invitațiilor; Austragung des Einladungs-schreibens. 1582: 27 Decembr(is), fizettem az zolganak cedwla hordozasert d. 10 [Kv; Szám. 3/V. 3]. 1588: 2. January Elseobe Byro Vram az Varast hogy egybe gywte attam Boldisarnak Cedula hordozasert d. 10 [Kv; i.h. 4/I. 15]. 1591 24 die Decem(b-ris) Az oh Calendarium zerent, ata(m) az Czedula hordozastul f — d. 10 [Kv; i.h. 1/5. 5].

cédulahordozó meghívó-vívó; (persoana) care duce invitația; Einlader-. 1586: attam ... az Czedula hordozo zolganak//10 [Kv; Szám. 3/XXIV. 7].

cédulaigazító kb (városi) adókvető-helyesbftő (közeg); rectificator de impozite, organ financiar; Steueraufseher. 1609: Főzettem Cedula igazito Vrajmna 1. Tal Etek Paret, kaprot, hagima leulet, ueottem f — d 4 Tejet es Vajat, kiben meg reosteoltek f — d 8. Ratottak rea kilencz tiukmanyat tt. f — d. 3 [Kv; Szám. 126/IV. 155]. 1627: Miüelhogj az Czedulak el igazítatlanok, Azert hogj valami co(n)fusio Ne keowetkezzek, valasztottak eö kglmek negy Cedula Igazito vrainkat [Kv; TanJk II/1. 323].

cédulakötés papírlapocska-felkötés; legarea biletului de ceva; Zettelbinden. 1582: Orsolia toacher Ianosne valla hallottam Rengeo Anna zaiabol En Igiartha Georgy tiztesseget czedulakba iratom es valamely varosba vagi faluba megiek, minden Eb farkara eggiet eggiet

keoteók az czedulaba hog tuggiak minemeo tiztes-sege vagion Igiartha Georgnek es nyilwan legien . Catalin Somogy Paine ... vallia .. Az Eb farkara valo czedula keotest Nem hallotta [Kv; TjK 4/1. 70–1].

cédulanyilalás osztoztató nyilvános; tragerea bileteleur de impãrtire; Zuteilung durch Los(zet-tel). 1651 (A) Sãruary Cziereny Parkas vr(am) resz Jozaga felibeol Kamuthi Miklosné Cziereny Ersebeth aszoniom(na)k eõ Nganak cedula nyilalás szrent az nenie resz joszaga jutot volna keolseo es belseo ahoz valo hasznos es haszontalan mind(en) helieuel eoreoksegiuel [Szászcegõ SzD; JHbK XIX/26].

cédulaosztó vásárvámcedula-kiadó; emittãtor/distributõr al bileteleur de tirg; Marktscheinausgeber. 1774: Az ide valo Motsi sokadalom mit hozna Esztendõt átal bizonyoson nem tudjuk, mivel a Czedulát magok Tiszt Uraimékis osztották . Hanem ugyan közüllünk némellyikünk Czedula osztok, némellyikünk Vásár és Sing Vam Szedõk, némellyikünk pedig Deszka, Létz és Karo Kiadok voltunk eddig minden eset sokadalomb(an) [Szép-kenyerúsztmárton SzD; KS Conscr. 102–4].

cédulapóuz 1. harmincadjóvedelem (külkereskedelmi vámilleték); venit din tricesimã/a treizecea parte (taxã vamalã dupã comerț exterior); Dreißigsteinkommen (Zollgebühr für Außenhandel). 1677 Èa Rosnyai Lõrincz az harminczadot az eddig valo vectigal szrent exigalom . az mi harminczad pénz jó, gyúl, czedula pénz, Radas pénz Borra valo pénz tõeletesen, igazán szolgáltatom [Tõrcsvár; BfR Rosnyai Lõrinc harmincados reverzãlisa].

2. dèzmaszedõk pénzbeli részesedése; retributia in bani a diijmarului; Zehntnergeld. 1640 k. (A jobbgyok zabdèznmálaskor fizetendõ) cédula pénzcs den. 2, ki az dèzmásé [Kszeg EM XLV 17, ill. ETF 114. 19].

Az ACC III/III. art. X. pontosan rendelkezik e részesedés-rõl.

cédulás I. mn cédulával ellátott, felcédulázott; prevãzut cu etichetã, etichetat; mit Merkzettel versehen. 1751 visznek M. Sz. Királyrol^a Bolyában^b Deván Szõnyeget nro 2 tzedulás Fejér tarkás apró szõnyeget nro 2 kettõt tzedulás [Told. 19. – *AF. ^bNK].

II. fn ' ?' 1673: Mihály György kötél verõ, czedulás Márton Mihály faragó czedulás [Dán-fva Cs; CsVh 46].

céduláz 1. cédulával ellát, fel/megcéduláz; a eticheta; verzetteln. 1793: az Borokat küldõm, az Erkedí járásbeli és Széeri Emberektõl duduzva, petsételve és tzedulázva az ide acludãlt Specificatio mellett „Dodohegy” (hol?) Sz; JF 36 LevK 255a Kováts György lev.].

2. cédulával meneszt; a trimate cu un bileteul; mit. Zettel versehen abschi...en. 1769: (A faluk)

az utakat meg egjenesíttessék; ã nagy kõveket az ut szellyeire ki rakassák, és annakutãna apro Kovetsel vagj porondal meg szineltelessék; Az engedetlen Faluk(na)k marhájakat ell hajtassák és Czedolãzzák Tiszt Uraimekhoz [UzslT XIII/97].

cédulázott fel/megcédulázott; prevãzut cu bileteul; mit Zettel versehen. 1730: meg méretvãn az Sz. Benedeki korcsomãra ki adott, 19 vederre czedulãzot Szász Nyiresi bornak edgy Hordojat, lett urnae 19 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV].

céggér 1. kocsmãroló jel; semn indicator de circiumã; Gasthausschild. 1570: Az zalat sernek Arrat Mikeppen Rendeltek volt Eytelet egi penzre, Mostanis Azt akaryak hogi kyleomben Ne legien, Es ha Seres Marton azt Nem Akarna, Neh engedien arulny Byro vram chegeret Be vetess. | Byro vram vallazzon keth Embert hozza kik(ne)k hyrek nelkwl senky ó Borth Neh kezdhssen ... chegeret penigh ky thegye vgy kezdye megh [Kv; TanJk V/3. 5b, 11b]. 1573: senky egy cheger ky tetele alat ket Bort ky adny Ne Merezkediek egyket az Masik vtan, hanem hogi egyk ky fogy chegeret Be vegie, Es az Masiknak Mas Nap tegie ky chegeret es vgy kezdyek meg ha ky kyleomben chelekezik Boranak ely vetelewl Bwntettik meg | Bort arwlwnk vala Az labas haznal, Azzonlom haromsoris Izene hogi beh vennwk az chegeret es haza Mennenk, Mert Mas dolgunk volna odahaza [Kv; i.h. 86, TjK III/3. 62a]. 1583: Senky keth fele bort egy czeget alath eg'inas Vthan Ne merezellien ky korchomarlanyn, Awagy az Jo vtan hitwant meerny Vag' a' Iot mas zegeny borral vag' Vizzel meg Elegytheny husz forint bwntetes alath, hanem el fogiwan bora be vegie czegetet, es ha mast akar kezdeny, egi ora el thelwen tamazthassa ky Vizontagh Czegetereth [Kv; KvLt Vegyes III. 2]. 1593: Duruttia Azzoni Chizar Balintne vallia. Tudom hogi Teglas Antalt az cheger mellett le niomtak vala az Teolcheres Leorincz haza eleot [Kv; TjK V/1. 356]. 1600: vasarnapis indifferenter szabad legyen mindennek bort Arwltatnj es cheget ky tetettny [Kv; TanJk I/1. 358]. 1623: mostan Cziak nem mindennek szabad bortt be vyny hogi mar . Czeget nelküll titkon keõnteõs alatt eleget ad [Szu/Fog. Tõrzs. Bethlen Gãbor gazd. ut.]. 1654: Az Thoroczkaí Sigmõnd Ur(am) tiztartãia Mosa Andras erõuel ki tetette az Ura Boranak Cigeret az Thoroczkaí Lazlone Azzonio(m) Boranak Czigerere Lattamis az Czigereket fen [Torockó; Thor. X/11 „Geõndõly Mihaly keozepseo” (32) vall.]. 1688: Dosa Ur(a)mék(na)k minden sokadalmon Czegerek allot kin [Makfva MT; DLev. 5] | az Varos Korcsomajã fel allitatik, es a Varos Czegere ki tetetik [Dés; Jk]. 1722: F. Kapit(ány) Ur(am) árultat Havasalfõldi Bort, az mostani sokadalom elõtt kezdette ki, Czégér alatt árultattya ã Piacz szeren [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev.]. 1764: Kováts István titkon arultatott egy hordo bort, nyilván czegeter alatt szakadatlanul [Makfva MT; DLev. 5]. 1799: Pãlfi Gyõrgynél a' kõzelebb mult Karãtsoni Szt Innepi napokbanis volt bor 's a' mint látom most-

is a' Czegér fenn vagyon [uo.; i.h.]. 1849: A' Fogadoba .. A Kapu félen egy fekete Agár tzegér [Somkerék SzD; Ks 73/55].

Szk: ~en árul bormérő/kocsmároló jel alatt árusít. 1592: Ez Latuson^a az Bor vetel tt f. 125/65

De amelj hordo bort most arulnak Cegheren, az ide ez latushoz valo az a' bor arra, melliel teobbül az f 148/8 [Kv; Szám. XII/5. 5. — *Ti. a számadáskönyv e lapján] * ~t tesz borának. 1574: Az Mely Ember chegert teot volt Boranak Es azvtan . Meg tartotta, Eo k. azt Nem engedyk hanem ky arwtassek [Kv TanJk V/3. 101a].

2. kereskedő-jelvény; firma/emblema/insemnele comerciantului; Firmmentafel. Szk: ~ alatt vesz kereskedőtől vásárol. 1609: Negi veka zabot czegez alat veotte(m) d 40 [Kv; Szám. 126/IV 357].

Sz: nem kell nagy ~t tenni ? kb. nem kell (nagy) dobra verni. 1602: Sala Jstwanne kerte az en Vramath hogy az had megh veresenek hyre Jeowe hogy megh nissa az ladat vgy nita megh vram egy ezwt kalant három bokor kapoczt es negy ezwt gywreot Salane maganal tarta, mondvan hogy az teste keoreol inkab meg oltalmazhatya Nem kell annak Nagy czegetert tenni [Kv; TjK VI/1. 601].

3. cégérkaró; par in vírful cária se pune semnul indicator de círciumă; Pfahl zum Aushängen des Gasthausschildes. 1572: peter Thakach Bartos fia azt vallia .. latta hogy egy agion vagot Ember az cheggerel kergety volt es agion very volt gaspart | Orsolia Peter Papne azt vallia hogy Nemel Nap haza eleot Al volt, lattha hogy az zenwcharol hajtottak Eleh es Caspart egi Mezielen zablia volt kezebe, Az kyk haytiak volt egyk Az kerekesne fia az teoby Haydw legeniek voltak kinel ceger Nemellyknel dorong volt, Az Monostor kapw fele wztek | Balint Lakatos Peter fia, Azt vallia hogy Azon mynd fey Indwltatnak es az ki hozza ter volt^a veryk vonzak vegre ky zalad az hazbol zablialiat ky rantya az teoby vtanna ky cegerrel ky keowel kergetyk volt az Monostor kapw fele otth New twgia; Mint Jart | latta hogy Antal az chegert kapta es vtana Indwit gaspárnak az teobies kyk otth voltak es az kismester vchara wztek [Kv; TjK III/3. 24–6. — *Ti. Gáspárhoz].

A borárulást hirdető jelt (cégér) a bort kocsmároló ház elé v. mellé szúr/vert karóra tűzték ki.

4. ? bormérő/kocsmároló ház | kocsmá; círciumă; Schank, Wirtshaus. 1578: Erre is penig eo kegmeke wygiasztasso(n) hogy az kapuko(n) legienek azok^a zwnetle(n) es korchiomara ne Iarianak, mint hogy ekeidig giakorlottak az czeget [Kv; TanJk V/3. 154a. — *Ti. a városkapu-őrök]. 1581: valamely drabant az czegetnel talaltatyk eo kegme vonassa leh es három palczaval vtesse megh Az farat Az tanachy haz elót [Kv; i.h. 244a].

cégéres 1. hírhedt, hírhedett, híres; notoriu, faimos, ráu famat; verufen, berüchtigt. 1591:

latam hogi feierdi Balintne Balas Kouaczne, es Keczemethi Georgine eo zue haborottak vala, es azt mondgia vala, Keczemethi Georgine feierdinenek, az ki Jambor azzoni nem aggiak annak az mas emberet kezebe, te illien zemeli vagi, hogi Czizar Thamaset egynehanzor fogdostad, Halla(n) etzis hogi czegezes kuruának ziggia vala [Kv; TjK V/1. 112]. 1614: az Czegezes vetkeseknek bwnteteseken kezdue el, teczik nekwnkis orzagul, hogi az Nezeok Ieowendeo mondok, varaslok, Beobaiosok ugi mint Eordeogi tudomaniok, seot nem cziak azok, hanem az kik Istennek kemeni paranczolattia ellen azok utan iarnakis, Ieouendeoltetnenek, varasoltatnanak uele teorueni zerint bunte<tt>essenek erdemek zerint [Ks 87 ogy-i végzés]. 1759: Azon Czegéres személjek miatt azon Háznál esteké gjakor verekedések, nemeljek Lovának fel akasztása, s sok alkalmatlan dolgok mennék végebe azon Háznál, ugj hogj Kurvák Bordéj Házá(na)k tartatiké? [Msz; Sár. vk] | Azon Czegéres személjek amelyj háznál laknak, hallottam egj néhány izben, hogy veszekedések, verekedések is estenek mint valami Bordélyj háznál [Nyáradsztáslzó MT; Sár.]. 1836 kéntelen . azon Czegéres Aszonnyal enni innya vele fertelmeskedni [Légen K; KLev. 7].

2. megbélyegző/gyalázó; defaimátor, dezonorant; schimpflich, entehrend. 1742: Egy Hamar Farkas nevű Jobbágy fitzka az Vr Atyám Vr(ani) ó Naga(na)k fogva esett vala azert hogy .. két lovak talaltattak a kezín azon lovaköt senki meg nem törvényezte, annál inkább el nem eskütte..., mégis Iudicialiter azzal aggravatott hogy a homlokára akasztó fa sztessek irredemptibiliter, Instáltam és kértem a Nemés Kézdi Sedriát hogy változtassa azt az irredemptibilitást redemptibilitásra .. ne kénszeritessék az a ki soha nem lopott olyan cégéres rut bélyeget viselni [Ap. 2 Apor József Hsz rendeihez].

3. megbélyegzett, bélyeges; infiarat; gebrandmarkt. 1743: mint oly cégéres Malefactor bizonyson exemplariter megis büntettetett volña [Mv; Told. 37/22].

4. botrányos, botránytató; scandalos; skandalos. 1688: En Kézdi Vásárhellyi János mostán Desen lako ... igerem ... Semmi Czegéres bűnben nem leledzem [Dés; Jk 84b–85a]. 1763: Az I minden lármát ezakai torbézást kiáltozást, eczakanak idején véghez vinni nem atollat, hasanlo lármával városunkan lévő egj bor czegért violenter el vitt, es sokaknak fel rettent csendességek impedimentumára el vitt (!), mely cégéres dolgaiért, mint tranquillae noctis perturbator erdeme szerént meg büntessék [Torda; TjK V. 178]. 1817: néki is a' maga viselete nem Czegéresebb mint a' több Falusi lakosoknak [K; KLt 10]. 1827: Én ... hogy egy Czegéres életű Ember mégis én véllem igy bányék felette valo Törvénytelenségnek látom [TLt Közig. ir. 1519]. 1846: (A kántor) vélek cégéres és belső emberhez nem illő tépelődésekbe elegyedik ... s hamis bizonyítványokat koholgat [Méra K; KLev.].

5. égbekialtó; strigátor la cer, revoltátor; himmelschreind. 1750: (A fullajtár) A korcsomákat, Tanczokat, és fonokat nem frequentálja, ... Paráznaságtól egyéb Isten ellen való czégeres vétkektől magát abstrahallya az utzákot nem rovja [Bencenc H; BK ad nro 1105]. 1752: az a' Jantsó Gábor igen Szarvas, és tzégeres paráznaságokb(a) egyelítette magát egy néhány esztendőök alatt [Dálnok Hsz; Ap. 5 Wass Gábor kézdi ref. esperes Apor Péterhez]. 1790: a mult Században Keserüi Dajka János és Katona Gelei István (agy!) Püspökjeink, ez Első Rákoczi Györgyöt; amaz, Bethlen Gábor b.e. Fejedelmeket arra bírák, hogy a' tzégeres bűnök ellen Országos Törvények adatossanak [Nsz; TLMiss.]. 1791/1798: A meg veszet erköltsü, és Czégeres vetkekben élöket . ha Ekklesiánk Tagjai között valok lennénekis, a' gyülekezetből míg magokat meg nem jobbityák ki kell rekesztetniek [M.bikal K; RAK 27]. 1795–1798 k.: el is kell sokakat magunktól tiltanunk mint a többek között . A meg veszett erköltsü és Czégeres vétke(ben) élöket [A hagymásbodoni ekl. könyve].

◇ Hu. 1701 Czegeres kutnal (sz) [Vadad MT; EHA]. 1758 a Cégéreskut árka [Selye MT; EHA]. 1825: a Cégéres kutnál lemenő ut [Szárzapatok Hsz; EHA].

cégéresen 1. kb hírhedten; in mod famos/notoriu; berüchtigt. 1752: az a' Jantsó Gábor igen Szarvas, és tzégeres paráznaságokb(a) egyelítette magát egy néhány esztendőök alatt . . . és Titt. Lázár Mihály vr(am) ő kglme dolgát a' mint lehetett Componálta, mivel hogy meg akkor olyan Szarvasoson és tzégeresen ki nem adta volt magát [Dálnok Hsz; Ap. 5 Wass Gábor kézdi ref. esp. Apor Péterhez].

2. ? botrányos módon; in mod scandalos; skandalös, anstößig. 1661: Bojár János valóban rosziul vigyázott; Rozsnyón haszontalanul és igen czégeresen várakozott [SzO VI, 235 a fej. Fog. főtiszteihöz].

3. ? nyíltan; deschis; offen. 1661 Ez levelet az rukari porkolab kezéhez hiteles alkalmatossággal küldje húségtek, ne is czégeresen [SzO VI, 235 a fej. Fog. főtiszteihöz]. 1843: Janitsek a' botrány életetis bátran folytattya és czégeresen [Dés; DLt 632].

cégérez 1. kicövekel, (cövekkal) kihatárol; a jalona cu țarușe; abstecken. 1584: Ezt valla hogy v nem tud teobet egj feoldnel hogj Lukacz vram borozdaltatott es czegerezett volna [HSzj borozddl al.].

2. ~i magát cégérezeteli/csúffá teszi magamagát; a se face de pomină; sich berüchtigt machen. 1797: immár vénségünkre ne tzégerézzük magunkat, és azt a Léányt ne tégyük arra-ki hogy éretünk szenvedgyen ártatlan [Mezőcsávás MT; Kp II. 52 Máthé János özv. Újfalvi Sámuelné Sombori Borbárához].

cégéreztetés csúffátétel, megcsúfolás; batjocorire; Schmach, Hohnsprechen. 1842: a' töltés

nem egyéb, mint a' víz építési mesterség- és tudomány gyalázatára — s halado korunk czégeresztetésére mindenfelől öszve hánt, 's a víz praedajára kített Tömeg [Kv; KmULev. 2 László János mérnök véleményéből].

cégla fedőcsérép; tiglä; Ziegel. 1807 Pallér Lederer ä ház, és az Istálok fedeleinek meg igazítására, azt mondgya, hogy czégla (:csérép) és zsendély kivántatik [Kv; WLtMiss. Pap Sámuel kezével].

eéh 1. a kézművesek foglalkozás szerinti feudális-muskori] szervezete; breslä; Zunft. 1568 Ladislaus Varga, Antonius Varga ac Vincencius similitar Varga fassi sunt in hoc modu(m), Emlékezwnk arra hogy mikor Timar Janos Brassai. Ide Monostorra hozot vala ket ezer Juh borth. es zaz kezcke bort . . . , azert az borth my monostoron wottwk meg, egez Czyehwl | pro parte Gregory Syweges, Contra Antonius Siueges Geruasius Nemez gyarto, Cleme(n)s Nemez gyarto iur(ati) fassi sunt pariformiter hogy eok egez cehol vegeztek, hogy valaky eo közplok Coloswarot es Monostoron myw szert vezen, az tob mesterekkel tartoszek meg oztany, szasz penz, kotel alat [Kv; Tjk 189, 221]. 1570: A Thornyok Építesse feleol eo k. Azt Mongyak, hogy Byro vram(m) eo k. hywassa be az cheheket, Es hagygya Megh Nekyk hogy vysselyenek gondot Rea [Kv; Tan Jk V/3. 9a]. 1573. Nemely Nap az piachon feddenek volt egmassal Mond Leorinch Ely Merek en oda Menny howa te, neke(m) tyztessége(m) vagion Mind kalandosba Mind cebbe, De Noked semy Tyztesszeged Ninchen sem kalandosba sem az varosban [Kv; Tjk III/3. 261]. 1584: Monda az Aszony, Ne zid az en vramoth, Mert ha affele ember volna hat a' czeba Nem tartanak [Kv; Tjk 4/1. 295]. 1585: Mioletta egywt laktunk a' Czebe Ez takach Kelemennel vagyon sok ezteneye [Kv; i.h. 475]. 1586: Eotthues Jacob es Eotthues gaspar Zathmaryak hithek zerent vallyak hogy ewk zathmart Mesterek voltak es cehek volt, melyben otthis Mester Remek chinalasanelkwl senky Beh nem alhatot, Es oly cehek volt hogy ha mykor Jnasok vagy legenyek onnath Ide Jeottek helt attak Nekyk, vyznot Jnnetis ha oda ew hozzayok mely oda Menth Eokis helt atthanak nekyl | Byro Myhal az Siluester fiat varga Mwre akarya volt tanitatny Takach Janos Nem Akarta hanc(m) hogy eo Takach Mwreh Tanyatia Mert az Apanyak egez chehe vagion Nem kely oda fyzetny | Baisz Marton vallia hogy a' Ceba(n) Akor Ne(m) volt, Mert el kerezet volt a' Ceh mestertöl [Kv; Tan Jk V/3. 9a, Tjk III/2. 135, 162d, VI/1. 68]. 1587: Im az Vram megh lattia hogy a' Cebolisis ky rekeztetik olliat mondok, hogy meg Nem fizet [Kv; Tjk IV/1. 614]. 1589/XVII. sz. eleje az eo reghi Ceh leuelek beli Articulosok semmi keppen nem szolgálhatnak az mostani wdöben az ö Ceheknek erősségere es megh maradasara [Kv; KvLt Céhlevelek II. KömCART. 1]. 1646 Marko Matyas az Czenak közönsegesen azt mondta in publico

el vonatok raytam az 3 forintot [Kv; MészCLEv.]. 1655/1754 k.: valamely Mester fia Czéhban akar állani [Kv; AsztCJk 14]. 1662 Az Cheben vagiok ados cum f. 1 d. 65 [Kv; RDL I. 146]. XVIII. sz. eleje: Az Kolosvari becsületes Poszto csináló Czének Articulusi | az becsületes Czének hasznára vagyon | az Czétul arra valosztot ket becsületes Mesterek az Czének számadással tartoznak | az Czebol excludaltassek | minden Czehekben ugy szokas | ha valla mellik Mester Ember. az becsületes Czével nem alkuatna (!), és innét mas Városba menne, od (!) pedig legyen Czé vagy nem, ha az becsületes Czének akarmelly kevéssel tartozna, az becsületes Czé utanna irjon [Kv; KvLt Céhír. II]. 1702: mikor pedig az szegöttetés leszen tartozik az Inas a Czenak kezest alítani Tizenket Magyar Forintig, hogy aprod Esztendeit jamborul el tölti [Dés; Jk]. 1709: Szegötte be az B. Chéé Asztalos Márton Ur(am) fiat Marczit az B. Asztalos Mesterségre három aprod esztendőkhig [Kv; AsztCJk 74]. 1711/XVIII. sz.: Az Becsületes czéjnek Rend tartassa szerént valo . kolatiojanak Regulaja [Kv; FésúsCJk 16]. 1721 Dallyai Mihaly Deak az becsületes Czehat cserben nem hadgja [Kv; ÖJk]. 1726: kovács lévén ., az czéhba bé nem vöttek [Ne; Ks 90]. 1752: Valamely mester Legény az becsületes Chéhban bé akart állani, az tartozik Remmekezni, minek előtte meg mátkásodik | az becsületes Czéhba ujjaban bé fizet . flor. 4 [Kv; KCJk 16a, 17a]. 1756: Szilagyi György Uram minden Officiumat ennek utanna, az becsületes Chétol, Chénak Privilegiuma es Articulusi szerint meltán praetendalhatya [Kv; i. h. 37a]. 1765: Hintz Marton Déak az pohár nem csinálásáért meg békéltet az B(ecsületes) Czéhval [Kv; ÖJk]. 1768: Jonas Istvan . a' blts Cenak kezest advan, es obligalvan magát a' blts Cenak minden tisztessages szolgálattjára hogja blts Cenak egyik szofogado tagja leszen a' blts Ceh gremiumaban fogadá [Kv; ÖJk]. 1769: az nemes hazáb(an) akárminemü mester Emberek Iffiu Legények vagy Házások akárholottis Czejb(a) állani Szandekoznának tartozzanak a Czehok bé venni minden akádaly nélkül, melyet ha nem tselekednének Szabad légyen azon Czejban állani Szandekozo és be nem vett Mester legények(nek) magok Mesterségeket Falun Városon s mindenüt szabadon folytatni. Melyért ha a Czejtol impetaltatnanak . a Tabla es Magistratus fogja az illetén Mester Embereket az Czehok impetitioja ellen manutenealni [UszLt XIII/97]. 1772: Blts Czehunk(na)k gyűlése lévén, amidön is fel álván Boros Samuel es Visovathi András Eö gklemek emlékezteték . a Blts Czéhot instantiajok(na)k Complementumára | az B Ceh maga Céhában be ne végye hanem minden Tanulyon Czehos helyen s szolgálalon Levelért [Kv ÖJk, FésúsCJk 48]. 1783: Szentesi Sándor . ujra bé vétetődöt az Czéhba [Kv; FésúsCJk 63]. 1790: Anno 1790 die 11 januari be Állot az becsületes Cheban rajter Janos vram olj forman hogy maradot az Chenak

az be Állas penzzel ados [Kv; KCJk 89a]. XVIII. sz. A kerek körmü lónal job nincsen, a féléket a mely kovats meg nyilaz ki kell mustralni a Cibül [JHb Fasc. 17 No 10 lórtartási ut.]. 1805: a Czéhval égjütt helyesnek találván [Kv; i.h. 81]. 1807: mán tul egj idegenis céhunkba mindaddig bé nem állhot, valameddig itt helyben köztünk három esztendőket nem legénykedik [Dés; DFaz. 36]. 1808: Mindenféle Terhek, melyek az Asztalos Miveket kévannyák (így!) tsupán a Czéhunkat talályák [Kv; AsztCLEv.]. 1810: A Cszimadia Czéhban tartozo néhai Édes Attya adossága mely mái napigis fizetetlen 25 Rf | két Iffiak, kik a Törvényünknek eleget tettek Céhunkba bé vétettettek | Bé allat A Becsületes Nemes Cíba Millér Mihály Mind Land Majster [Kv; Borb. I, AsztCLEv., KCJk]. 1813: a Czéhnak künn heverő Capitalissait fel véve taláalom^a [Kv; FésúsCJk 82. — *Ti. a számadásba]. 1818: Martius 28dik Napján Bé Álat az Betsületes Czében Frantzia Születésü Joseph Durplan Meljre az Isten Segélye [Kv; KádCJk 112a]. 1829: Czéhát még igazságtalanul elis árulya | Nemis becsületes ember az olyan, hanem mind hunczfut aki a' Maga Czéha ellen alattamson és ok nélkül árulkodik [Kv; MészCLEv.]. 1841 ha inas találtatik a céhban azok tartoznak végbe vinni | régi ifjaink béállasoktól fogva a nemes céhot szolgálják | tábla járási gyűlése lévén nemes Céhunknak ., végeztük azért közönségesen [Dés; DFaz. 37, 39]. 1845: instálom a Becsületes nemes Czehat [Kv; AsztCLEv.]. 1847: az Asztalos Czéhon Kivüli Asztalos Kászoni András [Kv; i.h.]. 1851 nem tudhatam . miféle pénz vala . a' nemes mészáros czéham Ládájába [Dés; DLt 606].

Ha. 1752: nagyb Cehakban [Kv; FésúsCLEv.]. 1810: Schuszter és Cszimadia Céhok [Kv; DLt 132]. 1820: Czéhon kívül valok [Kv; FésúsCJk 29]. 1851: Czéhamba [Dés; DLt 606]. 1869: Asztalos Czéhtól átvettem [Kv; AsztCLEv.].

Szk: ~be áll. 1752: Valamelj mester Ember az becsületes Chében akar állani, az legyen Jambor becsületes tiszta Ágybol [Kv; KCJk 16a] * ~et követ céhet megkérlel. 1716/XVIII. sz.: Ha valamely Mester Ember vagy Legény ki már Chében be állott, és elmenne idegen helyre Kantárkodni Céh Hire nélkül s annak utanna Cehot akarna követni tehat tartozik az Cehnak hat forintokat minden haladék nélkül le tenni [Kv; FésúsCJk 48] * ~et tart a. céhet fenntart. 1589/XVII. sz. eleje: az az igassagh, hogi az szegeny rendü mesternekis, az ki az Cehet edgi arant tartia, iussanak, adattassanak személy valogatás nélkül Legények es Jnasok [Kv; KvLt Céhír. II. KómCART. 20]. — b. chében van, céhhez tartozik. 1765: olly motsokb(an) fekvő ember nem méltó hogy chaehotis tartsan, emberseges emberek közöttis tarsolkagyek [Torda; TJK V. 265].

2. ~ ládája céhláda (a céhértékek tartására szolgáló láda); lada breslei (in care se păstrează obiectele de valoare ale breslei); Zunftlade. 1597:

Lakatos Nagy Mihály wallia ... Az ket Erzen-
giarto Czeh mester hozta wala hozzam az Czeh
ladayat mikor megh nyotottam volna talalek
egi regy kolchot [Kv; Tjk VI/1. 68].

3. céhgyűlés; adunarea breslei; Zunftversamm-
lung. 1585: Giulay Janos wallia, valtigh keonyer-
gek a' legenyert a' czeba(n) voxot sem Attam
megh veretesere, De Zechy Istuan vgia(n) Neki
ereosseódek | Zeoke Mihaly wallia Az Czehben
soka(n) kertwk hogy az Ides Vraim be gywlesere
halaggyon [Kv; Tjk IV/1. 555]. 1586: Baisz
Marton wallia hogy a Ceba(n) Akor nem volt,
Mert el kerezet volt a' Ceh mesterteol Nem
hagiot zabadsagot Neki az Czeh Mester az elme-
nesre, hanem azt monda hogy Nem Mehecz, Mert
holnap czeh lesze(n) [Kv; i.h. 557]. 1639/1650
Volt Cehúnk veottek be az Huszar Peter Mes-
terremeket [Kv; Öjk]. 1699 Ismégh Uyabban
Cehunk lévén végeztetet ...* [Kv; MészCLev.
— *Köv. a végzés]. 1803: kötelességünk szerint
a Czehban meg jelentünk [Kv; FésűsCjk 22].
1808: mely Mester Ember heves fővel jó a Czehba
annak minden engedelem nélkül büntetése, 1
Mflor [Kv; KCjk 21a].

Szk: ~et gyűjt|gyűjjet. 1570: az ceh Mesterek
cehet gywteotek hywatak Eotwes palt be ez dolo-
gert ne(m) Jeot [Kv; Tjk III/2. 1]. 1586: Bizony
ha a' legeny el Ne(m) megien vala cehet gywtet
vala vra(m) Rea [Kv; Tjk IV/1. 575]. 1702:
Mikor peniglen a Bárány meczés el következik
a Czeh mester tartozzék Czehet gyűjteni, és a
Czehnek meg jelenteni hogy őszve allanake Bár-
ány meczésre avagj nem [Dés; Jk] | Cehet gyűj-
tetven Regeni János Ur(am) tött le begyűlés
Pént d 12 [Kv; AsztCjk 47]. 1846: Mészáros
János a Tks Czeh Bisztos Urak jelenlétekben
Czehot gyűjtetvén Paxi István el veszett Czimere
tárgyában hol is fizetett büntetésben 4 Rf [Kv;
i.h. Perc. 53] * ~ táblatik céhgyűlés tartatik. 1665:
az Mesterek(nek) egyb(en) valo gywlesek Szombat
napon szokot volna ugyan celebraltatni az ott
forgando dolgok(na)k peragaltatasara, mindzono-
naltal (az dolognak mi voltához kepest) egyeb
wdeobenis neha szokott extra ordinaris (!) Ceh
tettnj [Kv; Öjk].

4. ~ táblája a céh hirdető-táblácskája (a céhgyű-
lést egybehívó hirdetéseknek céhtagtól céhtaghoz
vitt táblácskája); tabla breslei, tabla umblă-
toare (tăbliță de anunț care se duce de la un
membru al breslei la altul și prin care se convoacă
adunarea breslei); Zunfttafel. 1585: Le tewen
Keotelweroo Leorincz Az czeh Mesterseget, kerek
hogy 4 hetig legie(n) meeg czeh Mester de chak
ket hetig weowe fel, Az ket het Mulwa vgyan
Ne(m) weowe fel, hane(m) azt monda hogy ky
Ne(m) teze(m) az ladat Az uczara de zobambol
ky teze(m) Az czeh Tablaiatis le weowe a' fogasrol
... vgy Adak a' ladat Mas kezebe [Kv; Tjk
IV/1. 441]. 1640: Mikor az Czeh atya az Czeh
tblaját el bocziattya, walaki be nem megyen,
büntetése egy forint [Kv; KCLev.].

Szk: ~jára tilt ? kb. a céhgyűlésre fellebbezve
tílt. 1631: monda Hamar Istua(n) Meszaros Imreh-

nek hogy vra(m) Czeh Tablajara tiltom kedget
mert el hoztad az en penzemen vet marhamat
[Mv; MvLt 290. 235b].

5. (aljas) társaság, banda, kompánia; tagmă,
bandă, companie; Pack, Bande. 1570: Zybret
albertnę Margith azt valla ... hogy hallotta az
Zamos mellett az fwzesnel az Posgay Tamas
leanyatwl, hagi azt Monta Zygarto Tamas leanya-
nak, azis Jmmar az kwrwak chehyben attha magath
[Kv; Tjk III/2. 47].

céhális 1. céhbeli, ceh-; de breaslă; zunftig.
1828: Az érdeklét Czehnak büntetésekéből, Czeh
bé állás taxájából álló jövedelmei ... a Czehális
Tagok között rész szerent fel osztatnak, rész
szerent pedig italtra fordittatnak | a mind annak
utánna más nap értesemre esett éjtzakai pohá-
razás között folytatták gyűléseket 's tették határo-
zásait, meg eshetik a Czehalis Articulussokkal
meg nem édgyezőleg [Dés; DLt 581]. 1850: Ottava
János Czehalis Asztalos Mester [Szászváros:
Born. F. oszt. IVb aláírásban].

2. ~biztos céhkommisszárius/biztos (a városi
tanács kijelölte ellenőr); comisar de breaslă;
Zunftkommissar. 1845: A Tekéntetes Czehális
Biztosok ugy mint Tekéntetes Mátéffi Josef és
Vendler Fridrich Urak [Kv; AsztCjk 11].

céhalista céhtag, céhbeli; breslaş, membru al
breslei; Zunftmitglied. 1774: A' Quaerulansok
magok is meg valyák hogy Mészárosi Mestersé-
gek(ne)k régen renunciáltak magok és azt sok
időktől fogva nem is folytatták, azért sem akkor
mikor azon Instantia bé ment sem pedig még
ma-is nem Cehalistak és ugy ha a' Czeh neve alatt
ment is azon Instantia bé a' Quaerulansok mind
Czehon kívül valok oda nem értettethetnek [Kv;
MészCLev.]. 1812: a magistratus szokta a Czehalis-
tákat ha hibáztak régulázni [Dés; DLt 323].
1825: gondoskodott városunk az aránt is ... a'
Piatzi nagy Templom aloll — eddig árulni szokott
Árusokat ... a' Temploman fellyül lévő ugy
nevezett Kolosvári uttzában transferálni kívánta —
a' mineműek — a' más idegen Cehalistákkal edgyütt
a' Tordai Fazakos Céh [Torda; TLt Közig. ir.
252]. 1847: a Déés ns városi Szöts Cehalistak
[Szűv; DLt 1236].

céhapa a céh feje, atyamester, céhatya; staroste,
bătrîn (de breaslă), pârintele breslei; Zunftmeister.
1640: Czeh apák wlasztásakor, ha ki nem akarna
fel venni büntetése legyen három forint Min-
den, mikor az Czeh Apa avagy waras szamara
valo miuet parancziol, engedelmes legyen: mert
a szofogadatlansagnak büntetése három forint
[Kv; KovCLev.]. 1656: Szamueuéo Vraimek
Ceh apank Vram Ceh mester tarsaul be adot
Regestrumat [Kv; SzCLev.]. 1659: Cze Apánk
Vraimekat helyb(en) hattuk ugi mint Bardi
Istva(n) Ceh Apa. Stephen Myskir Vr(am) Ceh
mester Fejervari Marton vr(am) Ceh mester [Kv;
i.h.]. 1692: Választotta a B. Céh uiszontagh Céh
Apának Regeni Janos Uramat, eo Keglime melle

penigh Céh Mesternek Szabo Ferenczet, es ... a' B. Ceh mindeneket az eo Kegyelmek kezében assignal [Kv; AsztC]k 13]. 1694: Vagyon a' B. Céhnek egy Ládája ..., egyik kolcsa áll a Céh Apánál, az egyik pedig az iffiu Céh Mesternél [Kv; i.h. 16]. 1702: Számot adván a B: Céhnek Céh Apja Szakáll Ferentz Ur(am) es iffiu Ceh Mester Pesti György Uraimek, ... az mellyelis az B: Céhis bene contentus lön [Kv; i.h. 45]. 1708: Az Apank Ur(un)k)nak Szakall Ferencz Uramnakis fizettünk az Szokás szerent valo Czeh Apanak valo fizetését az Negy esztendőkre attunk fl 4 [Kv; i.h. 69]. 1752: Lévéen a Betsületes Céhnek Congrégatioja, ilyen vegézet (!) tevenek hogy venseg Lenne az Betsületes Füsüs Ceban is mind egésenl akarattal el vegezok hogy lenne es legyen, ugy mind leg elsőben Trintsi István Ceh Apa leven második Simon Mártan ur első Céh Mester leven, Masadik Koltsas mester Halas István es Választánok is három szeméjlből allo Venseget* [Kv; FésüsC]lev. *Köv. az előzőkben javasoltak neve].

céhapaság céhatyai/atyamesteri tisztség; funcția de staroste (de breaslă); Zunftmeisteramt. 1670: Caunert Andras Ur(am) maradot volt Czeh. Apaságaban adossá az B: Czehnek [Kv; SzC]lev.]. 1718: A régi jo bé vött rendtartás szerent kellett volna mostani Ceh apaságbol defungalt Bets: Ceh Attyának Kövendi György Ur(am)nak az negy esztendőkre Túzi fára valo Pénszt adnunk fl: 4 de eszt . condonálá eo kegyle az B: Ceh(ne)k [Kv; AsztC]k 101]. 1743: Lévéen az B. Czehnek Cong(re)gatioja, es akorj Czeh gyülese alkalmazagaval vegeztet(ett) a B. Czétől, hogy egy állando Apjok lenne, es választaték <Trin>csinj István ur(am), a Czeh Apaságra, akisj meg adván B. Czenek Tisztesegesen az Apaj Colatit, az mellyet becsulettel acceptalt az B. Czeh [Kv; FésüsC]k 72].

céhatya a céh feje, atyamester, céhapa; staroste, bátrín (de breaslă), párintele breslel; Zunftmeister. 1640: Mikor az Czeh atya az Czeh tablatat el bocziattya, walaki be nem megyen, büntetese egy forint Ha valami szücskeges eleotte allo egy dolga wagyon kiért be nem mehetne, az Czeh atyától keouedzek el s ment ember leszen [Kv; KovC]lev.]. 1655/1754 k.: Minden két Esztendő el-telvéen a' Czeh válaszsson egy Czeh-Atyát, es a' Czeh Atya mellé egy Czeh Mestert; Ezeknek edgyike a' Kolosvári bé-vött szokás szerent Magyar, a' másikja Szász légyen | Az Czeh Atyának pedig, valamely Mester szavát nem fogadgya, es hivattya akár éjjel, akár nappal, bártsak egy gyermek által ..., azt a' szófogatlan Mestert a' Czeh minden engedelem nélkül meg-büntesse flor. 2 [Kv; AsztC]k 5-6]. 1694: esett büntetésben Regeni György Ur(am) az Attyaival, vagy Ceh Atyával valo contentioért d. 60 [Kv; i.h. 15]. XVIII. sz. eleje: Az becsületes Czeh minden Esztendőben Ui Esztendő napja után két Cze mestert valoszon, edgyiket Cze Atjának mást Cze Mesternek, melly két becsü-

letes Mesterek hüttessek legyenenk, hogy az becsületes Cze Privilegiumokra es igassagra gondot visselyennek, ugy mint Drüczkelésre (!), es az Cze jóvedelmere, in summa, a mi az becsületes Czenek hasznara vagjon annak ideiben számadással tartaznak [Kv; Kv]t Céhír. II. PosztC]art. 1]. 1702: Öszszegyüluén a' B. Céh Cehmester választásra (!) Unio szerent lön Ceh Atya Pesti György Uram [Kv; AsztC]k 47]. 1725: ujjolagh megh marasztván Kövendi György Uramat mint Ceh Atyát Ceh Mestert is penigh Szabo György Uramat [Kv; i.h. 131]. 1752: Mely mester Ember alatamban, más mester Ember Műhelyéből egy mester Legényt, az Ché Atya hire nélkül szolgálni hiná (!) annak poenája flor: 2,00 [Kv; KC]k 17b]. 1833: Augner György Céh Atya [Kv; KovC]lev.]. — L. még *céhapaság* al.

Ha. 1752: Ché Atyákat [Kv; KC]k].

céhbeállítás-taksa céhbe lépési illeték/díj; taxa de intrare in breaslă; Zunfteintrittsgebühr. 1822: Haller Ignátz mutatta fel a' Remekit es fizetett Czehbé állás Taxát [Kv; AsztC]szám. 56]. 1826: Bauer Antal mutatván bé a remekit fizetett Czeh bé állás Taxát 30 Rf [Kv; i.h. 68]. 1828: Az érdeklett Czehnek* büntetésekéből, Czeh bé állás taxajából allo jóvedelmei a Felsőbb Rendelések ellenére a Czehalis Tagok között rész szerent fel osztatnak, rész szerent pedig itala fordittatnak [Dés; DLt 581. — *Fazekas cehnek]. 1859: Nagy Albert czebeállítás taxa czimen fizetett 10 Rf 50 kr [Kv; AsztC]szám. 55].

céhbeálló-pénz céhbe lépési illeték/díj; taxa de intrare in breaslă; Zunfteintrittsgebühr. 1768: Ceh be allo penzt meg fizette id est: Tizenhet magyar Farintakat Neb Andras Uram [Kv; FésüsC]k 18]. 1788: Lennygyel István ő kigjelme a Betsületes Cehval meg egjezven, Remek Munkáját Tisztesegesen be mutatván a Betsületes Ceh is acceptalt Ugjan tsak akar a Ceh be allo penzt is Le teven 5 Renenst be adatt [Kv; i.h. 43]. 1823: A Betsületes Ceh Consensusából a Céh be álló pénzt Cseh András Uram bé fizette scálázván azon 20. Forintokat az 1808 Esztendőtől téezen mostan váltóban 8. Rforint xr 35 [Kv; i.h. 65].

céhbéli I. mn birt. szr-os alakban is: 1. céhbe állott/szervezett, céhes; care face parte dintr-o breaslă; zünftig. 1571: eo k. Byro vramat es Kyrál byro vramat keryk azon varoswl hogy az eo Naga parancolatiat Mindenfele cehbely ceh Mester vrainnak Ideien Agyak erteny hogy Tarciaak hozza Magokat [Kv; Tan]k V/3. 52a]. 1572: Nemely nap mykor Lakatos Leorinch ket Embert Mas chebelyt kwledeot volna eo keozikben az céhekben hogy az cehben be keowetnek ... Eomagat Be hywatiak keozykbe Lakatos leorinczet [Kv; T]k III/3. 27]. 1575: mynd az fragmentawal egembe Mertek zereant Nem Talaltak teobet 13. singnel az zoknyyaba, Es eok vgian vgi Inteztek hofi ha cehbely Mester cinalta volna is My nemw fogatkozas benne vagion Melto volna

Rea vetny [Kv; i.h. 408]. 1586: monda Zechi Istua(n), vagy Akariatok vagy Ne(m) de megh Veretem. Az legeny penigh feidelemreis tiltia vala magat hogy teorwennelkwl Ne bancha, Az teob Czebeli vramis Intettek hogy halazza mas Czeh Napiara [Kv; TjK IV/1. 556]. 1595: Az Czebelj Wraimnak kik az hadba(n) Lippara voltak. Ő km(e)k egez Tanacul egy egy hoo penzt igirtek ugy mint l p(er) f 4 [Kv; Szám. XVIIa/16. 317 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1659: az Chebelj Vraimek nem mennek az Teme-tesre [Kv; Őjk]. 1665/1754: Ha pedig Chéhünk-béli B. Mester embert vagy maga személyében, betsülletiben, vagy Mesterségében valamelyik Le-gény diffamálná, büntettség méltó érdeme szer-ént [Kv; AsztCART. 15]. 1739: igaz czéhbeli ember [Dés; Jk]. 1814: Dobai Mihály Uram más betsületes Czéhbeli Mester Embereketis le bolondozta, le hamis lelkiüzte, le huntzvutozta [Dés; DLt 56. 20].

2. 1589/XVII. sz. eleje: Minden Heti Beres Legeny esztendőben ezzer ezzer kwlön kwlön huszoneöt eöt penszt tartozzanak az Ceh Ladaiaba vetni az Czebeli közönséges szwksegere (igy!) [Kv KvLt Céhír. II. KómCART. 11].

II. fn céhtag; membru al unei bresle; Zunftmit-glied. 1765 a N(e)mes Ma(istra)tus nem szen-vedhetvén a sok panaszt, s' a Czebeliek szán szándékos excessussakat, . . . hogj a botskor bört az szegénység bővebben, és jutalmason vehesse, s' ebben a helység szükségét ne lássan, a' szörös bocskor árulás közenségesen minden rendbeli embernek fel szabadittatik [Torda; TjK V 269]. 1780 minden pap választáskor az Eklesia-nak is gyűlése volt, és a' Tzéh mesterek osztán opiniojokat adták a' Tzébelleknek [Ne; Borb. II].

céhbiztos (városi tanács kijelölte hivatalos) céhellenőr; comisar de breslă; Zunftkommis-sar. 1843: Matéfi Jo'sef mpr. Tanácsos es Wendler Fridrik mpr Tanácsos Mind Kettén Czéh Bizto-sok^a [Kv; AsztCSzám. 147. — *Aláírásban] | Mészáros János a Tts Czéh Biztos Urak jelen létekb(en) Czéhot gyűjtetvén Paxi István el veszett Czimere tárgyában hol is fizetett bünte-tésben 4 Rf [Kv; i.h. 53]. 1858: Láttá: Kollerfi czéhbiztos [Kv; FésűsCjK 103]. 1863: Czéh biztos a Czéhbeli tagokat égyenként fel szoli-totta hogy az említett tanoncz fel- vagy nem szaba-dítása iránt véleményét jelentené ki (igy!) [Kv; i.h. 38].

céhelőljároság céhvezetőség; conducerea breslei; Zunftvorstand. 1862: komoly felelőség terhe alatt hagyatik meg a Czéelőljároságnak: Iő^a mind a hely béli rom: katolikus mind az év; reformatus vasárnapi iskolában járandó szegény sorsu inasok számára: a szükséges könyveket és író eszközöket czéh költségén mulhatatlanul bévásárlani [Kv; AsztCLev. *Olv. első].

céhes I. mn 1. céhbeli, céhbe szervezett; care face parte din breslă; zünftig. 1602: Biro Vram

az keozeonseges tilalom ellen semmj fele beort kj ne hadgion vinny az varosbol, senkinek neys legien zabad venny az chehes embren kyweol ky affelebeol mjwel [Kv; TanJk I/1. 417]. 1770: továbbra az Thordai Varga Mester emberek, az Céhes Szigyártokat, se nem visitalhatták, se nem taxálhatták, hanem ha mi hibás munkát a Szigyártok ennek utánna Városunkra hoznak annak visitalása állyon az Magistratus autori-tásáb(an) [Torda; TjK I. 188].

2. céhvel rendelkező; cu breslă; Zunft-, über eine Zunft verfügend. 1635/1650: valamely Legeny az Varasra jeo, itt Coloswarat akar miuelnj, az Mester szorgalmatosson meg tudakozza allapatiat, ha Cehes hellien Tanulté, es ha vagio(n)ne Aprod leuele [Kv; Őjk]. 1772: az B Ceh maga Céháhu be ne végye ha nem minden Tanulyon Cehos helylen s szolgályon Levélért [Kv; FésűsCjK 48]. 1807: tartozzanak három esztendőket legén-kedni . . . akár itt, akár másutt, de céhos helye-ken [Dés; DFaz. 36].

3. céh-; de breslă; Zunft-. 1830: Városunk-ban Lako minden rendü Szabo mestereknek Czéhos Társaság felállítása aránt beadott Levelek-re Válasz [HSzj szabó-céh al.].

II. fn céhbeli, céhtag; breslaş, membru al breslei; Zunftmitglied. 1655/1754 k.: Senki Czéhün-kön kívül valók Várasnak határan Kopját ne tsinályanak, se el-adásnak okáért ide ne hozzanak; az Országos Sokadalom napján kívül, mivel hogy Kegyelmes Urunk porontsol Országunk szükségire, mi nekünk Czéheseknek kellettik meg felelnünk nem a' Kantároknak [Kv; AsztCjK 17].

céhgyűlés adunarea breslei; Zunftversammlung. XVIII. sz. eleje: Az becsületes Czé minden Eszten-dőben kétszer Cze Gyűlést tarcsanak, es tartaznak elé jöni az betsületes Czé Attja házához [Kv; KvLt Céhír. II PosztCART. 3]. 1846: 14a Martii Czéh gyűlés alkalmával Bencsik János egy kérel-met ad be el kobozott szerszáma ki kaphatása iránt [Kv; AsztCLev. Prot. 15]. 1854: Czéh gyűlés tartatott az uj állom költsön tárgya iránt [Kv; AsztCLev. Prot. 35].

céhgyűlési taksa ? céhgyűlésről való hiányzás váltsága; amendă de neparticipare la adunarea breslei; Taxe gezahlt für das Fernbleiben von der Zunftversammlung. 1846: Czéh gyűlési taxát fizetett Izsép János [Kv; AsztCjK 57].

céhház a céh székháza; casa/sediul breslei; Zunfthaus. 1655/1754 k.: betsülettel a' Remekező a' két Láto Mestert az Czéh házhoz kísérje [Kv; AsztCjK 23]. 1684: A céhháznál ecceri asztal megülés <egy ej>tel bor, egy pohár bor előntözés egy ej<tel> toties quoties [Dés; DFaz. 11].

céhigazság céhbeli jog; drepturile acordate in cadrul breslei; Zunftrecht. XVIII. sz. eleje: mível hogy minden Czehekben ugy szakás hogy az Mesterek(ue)k fiainak vagy Léányainak fél Czé igassága vagyon az mű becsületes Czéhbe (igy!)

is úgy legyen, hogy csak fél fűzetést adjanak,^a nem egészét mint az idegenek [Kv; KvLt Céhír. PosztCart. — *Ti. a céhbe lépéskor]. 1752 Minden mester Ember Fiainak avagy Leányinak egész Ché igazága légyen [Kv; KCJk 16b fordítás németből].

céhlévél (a városi tanács v. a fejedelem adta) céh-kiváltságlevél, privilegiális levél; privilegiu, scrisoare de breaslă (privilegiu dat de consiliul oraşului sau de principe), scrisoare de privilegiu; Zunftbrief. 1588: Myert hogy Reghy Attiainktol ily bizonios okert Adattatot volt Az keomywesek Ceh levele hogy eók Reghten elegedendo es Tudos keomives Mestereknek profitealtak magokat lenny . Ilyen biztatasokra Attak volt Attiaink nekik az levelet Mely constal az eőneön Ceh leveleknek eleybeol* [Kv; TanJk I/1. 60–1. — *A céhlévél bevezető formulájából]. 1589/XVII sz. **eleje**: Mikeppen az eő Céhekről regen ki keolt Leuelek, melliek Zechy Miklosnak, es akkorbeli kőmius mestereknek, az eő el holt Attiainknak, regenten az Vrban el niugut Birotol, Polgaroktol ki adattattanak uoltak (így!) ez regisegnek miatta telliesseggel erőtlennę löttene volna, el annyra hogy abban az eo reghi Ceh leuelek belí Articulások, semmi keppen nem szolgálhatnak az mostani wdőben az ő Ceheknek erőssere es megh maradasara | Az ualasztot Ceh Mesterek penig az Tanaczbol ki kért két eskwt Polgarok eleot megh eskwdgiének, az Ceh leuel Articulusinak megh tartasara, otalmazasara [Kv; KvLt Céhír. II. KőmCArt 13]. 1591 mikor Biro vram az ven vramat hiuattia, akkoron az Kadar Mestereketis be hiuassa, es Ceh leuelek etis vellek hozassa [Kv; TanJk I/1. 166]. 1595: Biro vram, Minden Cehek et hiuattasson, publicalia eo kgme, hogy minden Ceh Ceh levele rendtartasa veztese alat vgy vegie(n) be az keozteok valo Iffiusagban, kik megh hazasottak hogy elseoben Az varos keozibe meg eskeggiek es magat be Irassa [Kv; i.h. 251]. 1602: Panazolkodnak az beorbeol myweleo mester vramis hogy mindenfele beoretet mind idegenek s mind it valok az eo cheh leuelek ellen megh vennek, Kerik biro vramat ha mikor megh talialiak eo kgket affele dologrol cheh leuelekben oltalmazza megh eo kgme es adgion zolgat melleyek [Kv; i.h. 413].

céhmester 1. a céh választott feje, atyamester; staroste/bátrín de breaslă, párintele breslei; Zunft/Gildmeister. 1568: mikor Timar Janos Brassai, Ide Monostorra hozot vala ket ezer Juh borth, es zaz keczeke bort azert az borth my monostoron wottwk meg, egez Czehwl, es az arrat, my Jgazan meg attuk, az che mester kezehez ., az Ceh mesternek penig neuc vala Raczky, Peter [Kv; TjK 189]. 1571 eo k. Byro vramat es Kyrál byro vramat keryk azon varoswl hogy az eo Naga parancholiat Mindenfele chebely cheh Mester vraminnak Ideien Agyak erteny hogy Tarciak hozza Magokat es el Menuyenek az helre es dolognak vegezere az eo Naga paranchola-

tia zerent [Kv TanJk V/2. 52a]. 1585 Christina keotelwereo Iacabne vallia hogy ennekem ezt monda leorincz Mester egkorba mikor varadra viwek ez Niarba a' keoteleket valamikor en vgmond teobzeor Keotelwereknek Czeh Mestere lezek bator ky Vigienek s fel Akazanak [Kv; TjK IV/1. 440]. 1588: 17 July zep Istwan az keomyeseket hogy Varadda vitte, az itt valo Ceh Mesternek az teob keomyesekel egywt B. Wram akarattiabol attam keolchiegbe nekik f. 3 [Kv; Szám. 4/I. 34]. 1589 k.: az che mester vramat hazahoz kesertwk [Szu; UszT]. 1590: Zechy Pal az cze mester Vduarhely [i.h.]. 1597: Lakatos Nagy Mihaly wallia Az ket Erzengiarto Czeh Mester hozta wala hozzom az Czeh ladayat [Kv; TjK VI/1. 68]. 1640/1650 Linczigh Daniel . . Czeh Mester [Kv; ŐjK]. 1702: Mikor peniglen a Bárány meczés el következik a Czeh mester tartozzék Czehet gyűjteni, és a Czének meg jelenteni, hogy ha őszve allanake Bárány meczesre vagj nem [Dés; Jk]. 1755 A Becsületes Fűsűs Cze őszve gyűlvén mostani Érdemes Chémesterihöz . [Kv; FűsűsCJk 61]. 1780: minden pap választáskor az Ekleziának is gyűlése volt, és a' Tzéh mesterek osztán opiniojokat adták a' Tzébelieknek [Ne; Borb. II]. 1805: Tetzet a Céhnek Ujobbanis a defungált Czeh Mestert Sintzki Jánost és Notárius Tsengeri Istvánt Őkigyelmeket a következő két Esztendőkre hivatalokban meghagyni s annak fel Válasására megkerni [Kv; FűsűsCJk 81]. 1813 Minthogy hitünk tartya hogy előljáro Czeh Mesterrüktől Dependenti tartunk, annál fogva tartozunkis engedelmeskedni a jo Intéseiben [Dés; DLt 56. 7]. 1814: Dobai Mihály Uram más betsületes Czehbeli Mester Embereketis le bolondozta, le hamislelküzte, le hunczvutozta, Gyarmati Jánost mikor Czeh mester volt, Bolondok es Hunczvutok Czeh mesterének mondotta [Dés; i.h. 20]. 1837 Jött kezek alá a volt Czeh Mesterek-től [Kv; AsztCLev. Perc. 1]. — L. még *céh táblája* al.

2. vegyes nemzetiségű és nagy taglétszámú céhekben az önálló mesterek közül választott két-három vezető tisztségviselő egyike; unul dintre cei doi-trei meşteri independenţi aleşi în funcţie de conducere în breslele de componenţă naţională mixtă şi cu un număr mare de membri; einer der führenden Zunftbeamten gewählt von den selbständigen Zunftmeistern in den Zünften gemischter Nationalität und großer Mitgliederzahl. 1570: az ket che mester kwldt ket Iffiw Mestert hozzaya* hogy Ne tharcon harom legent hane(m) ely Bochassa, azzal sem gondolt [Kv; TjK III/2. 1. — *Eothwes Pálhoz]. 1697: tartozzék Pesthi Ur(am) a magyaraszrül (!) Szekely Janos Ur(am) helyet che mestert allitani [Kv; AsztCJk 25]. 1760: Volt illyén Egyezés mi ellöttünk, háram Czeh mester és kétt Látó mesterek ellött . [Kv; KCJk 123b]. 1808: Kántor Céh gyűlés Léven fizetődtek az előbbeni Tisztek, ugy mind az első Czeh Mesternek 7 Rf a Második Czeh Mesternek 3 Rf a Notáriusnak és két Bėjáro Mesternek 6 Rf az Atja Mesternek fizettünk 4 Rf [Kv; Aszt-

CSzám. 14]. 1748: második Czeh-mester [Kv; ÖCLev.].

3. (az atyamester mellett) másodcéhmaster; al doilea staroste de breaslă (pe lingă staroste prim de breaslă); Zweitzunftmeister. 1655/1754 k.: Minden két Esztendő el-telvé, a' Czeh válaszszon egy Czeh-Atyát, és a' Czeh Atya mellé egy Czeh Mestert; Ezeknek edgyike a' Kolosvári bé-vótt szokás szerint Magyar, a' másikja Szász légyen [Kv; AsztCJk 5]. XVIII. sz. eleje: Első Articulus. Az becsületes Czeh minden Esztendőben Ui Esztendő napja után ket Cze mestert valoszon, edgyiket Cze Atjának mást Cze Mesternek, mely két becsületes Mesterek hűtessek legyenen, hogy az becsületes Cze Privilegiumokra es igazágára gondot viselyennek az Esztendo pedig el telvé, az Czetul arra valosztot ket becsületes Mesterek az Czének rendi szerint annak ideiben számadással tartaznak [Kv; KvLt Cehir. II PosztCart.].

4. céhbéli mester, a céh remekezett, önálló mestertagja; mester independent, membru al unei bresle; selbständiger Zunftgenosse. 1573: Segeswary Gaspar Azt vallia hogi Zent Janos Nap eleot valo vasarnap Mester aztal volt az zabok hazanal, Es mykor estwere Iwtottak volna 9 orakor ozlottak ely onnat az Mesterek, Es az Ifyw Mesterek haza kesertek az Ceh mestereket Eo keserte volt Bachy gaspart es zabo galt haza Zabo Janos esmet Más mestereket [Kv; TjK III/3. 277]. 1614: Vagio(n) ket feieos tehen borisult mellet bechultek az meszaros chemesterek ad. f. 20 [Kv; RDL I. 95].

Az 1–3. jelentés a pontosabb céh-szaknyelvi, a 4. a hanyagabb, pontatlanabb köznyelvi használatot rögzítheti.

céhmesteri hivatal céhatyamesteri tisztség; funcția de staroste prim de breaslă; Zunftmeisteramt. 1756: Leven az becsületes Chenak Che napja ... az becsületes Chetol meg marasztattot ujjabban Che mesteri hivatalban ugj mint Lostaner Istvan Uram a meljnek el viselesere az Isten segilje o kegjelmet [Kv; FésüsCJk 23].

céhmasterné a céhmaster felesége; soția starostelui; Zunftmeisterin. 1813: Égy alkalmatossággal hozzánk jövéen Barátosi Josefné Asszony, az Uram, eö Kmét pirangatta, azt mondván ... a Ked Urais hibázott miért Kurvázta le a' Czeh Mesternét [Dés; DLt 56. 17–8].

céhmasterség 1. céh(atya)mesteri tisztség; funcția de staroste de breaslă; Zunftmeisteramt. 1690: Lakatos Mihalyrul az Czeh mesterseget le nem vontak [Dés; Jk]. 1692: Adtanak számot a Becsületes Cehnek Regeni Janos Ur(am), es Pesti György Uraimnek az el mult három Esztendeigh valo Cehmestersegekről [Kv; AsztCJk 12]. 1716: adott számot Cze Mesterségéről, Füsüs Mattyás vr(am), az B. Czének, az melyet joi meg vizsgálván a B. Czeh Cum honore absolvált [Kv; FésüsCJk 40]. 1748: Adot számot Simon Martor (I) Uram maga Che mestersegeről [Kv; i.h. 41].

1814: áskálódott utánna mind addig mig a' Czeh mesterségbe felfüggesztetett vólt [Dés; DLt 56].

2. a céh atyamesteri tisztség időszakasza; perioada (exercitării) funcției de staroste prim de breaslă; Zeitspanne des Zunftmeisteramts. 1568: Michael wogner fass(us) est, Tudom hogy az en Cehmesterségembe(n) Egy lengelnek Czynala pozto Ruhakat [Kv; TjK 200]. 1593: Peter kouach vallia: Az en Ceh mestersegembe három vttalis jeot hozzam Caspar kouach, es panazolkodot logi nagi rut zitkot atkot kialt az vra rea, de en vizza kwldem zep zomal az legit hogi megh maraggion [Kv TjK V/1. 379].

3. 1684: <Az> céhmasternek az céh házából nem szabad <a>ddig az céhmasterseget kivinni, míg az céh együtt léssen, hanem képebelit kell hadni, ifju céh mesternek hasonloképpen [Dés; DFaz. 12].

céhmasterárs tovarás-staroste; Zunftgenosse. 1648: Ifiu Czeh mester Szalay Gergely az Szekb(en) Szitkozodot es Czeh mester tarsatis illeten szokkal illette, leptetek ki ő kgmek egisz Czehul, es megh vizsgálván ő kgmek az dolgot ugj a' mint illet, marasztak el Szalay Gergely Vramot egisz mester asztalra [Kv; MészCLev.].

céhmaster-tétel céhatya-választás; alegerea starostelui prim de breaslă; Wahl des Zunft-meisters. 1684: Esztendónként céh mester tételkor ... szokott vendégeskedés lenni [Dés; DFaz. 11].

céhmaster-választalás céhatya-választás; alegerea starostelui prim de breaslă; Wahl des Zunft-meisters. 1702: Anno 1702 Die 14 Febr. Öszue gyülüen a' B. Céh Cehmester választalásra (I), a mely alkalmatossággal elsőbenis le teue(n) minden B. Mesterek az szokás szerint lecz penzéket a' mely tött d. 84. Azután Unio szerint lön Ceh Atya Pesti György Uram [Kv; AsztCJk 47. — A szövb-en a címszóbeli szó utótágja nem elírás választás h. ?].

céhnap céhgyűlési nap; ziua adunării breslei; Tag der Zunftversammlung, Zunfttag. 1586: Az eo voxok Az volt, hogy Jdeos vrainnak be gywiesere halazza mas czeh Napighlan [Kv; TjK IV/1. 556.]. 1694: Céh Napunk léuen, a Kérdés alkalmatosságával esuén büntetésben Asztalos Marton azért hogy az Atjának választ nem hozott d. 30 sol(vit) [Kv; AsztCJk 15]. 1746: minden becsulletes Szemely hat hat penzt maga Szemelijében be hozni el ne mulassa hogy ha pedig az utolsó Che napig be nem hozza duplason tartozik [Kv; KCJk 10b]. — I. még céhmasteri hivatal al.

céhprivilegium céhkiváltság; privilegiul breslei; Zunftprivileg. XVIII. sz. eleje: Az becsületes Czeh minden Esztendőben Ui Esztendő napja után ket Cze mestert valoszon; edgyiket Cze Atjának mást Cze Mesternek, mely két becsületes Mesterek hűtessek legyenen, hogy az becsületes Cze Privilegiumokra es igazsagra gondot visszelyennek [Kv; PosztCart. 1. — A teljesebb szövb. céhatya al.].

cejtház, cejtház fegyveresszoba, fegyverraktár; arsenal; Zeughaus. 1647: Az czejt hazban semmit nem Inventáltunk, mivel a Prefectus s Porkolab keze alatt vagjon felis vagjon minden Inventalva az Prefectusnál [Marosillye H; Vlt 55/5415]. 1666: njlik az Bastyara egy Ajto Innet mentiünk az Czeth hazban azo(n) vagjon egj ket fele njlo Ajto vas hevederekre sarkokra czinaltatott az belseő része(n) egj vas rosteljos Ablak [Gyalu K; GyU 166]. 1679: 5dik Ház. Ez most Czejk avagi Fegiveres haznakis mondatik [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 42]. 1692: egy öreg Czethazhoz valo vas lancz [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1694: Ezen ora fa Labja mellet mindgyart az Var(na)k masik Szegeletiben va(gyo)n egy Czeyt haz, ennek külső Ajtaja, felszer parkanyozot, vas Sarkos pantos, rugo zarocskaja van | az Var Plattzán, az Varnak az also Kapuja felől valo oldalban va(gyo)n egy Czeyt ház . az külső Aytaja előtt edgy Deszkabol csinalt Strassallo hely va(gyo)n [Kővár; JHb Inv.]. 1695: ujjabb Comendans jöven ide, az Bastjákát járván aszt kívánja hogj mind vár es Czet haz kolcsait kezéhez adjom, mert ő mas keppen az Comendanságot fel ne(m) vészli ha minden Várbéli kolcsak kéznél ne(m) lésznek [Fog.; BK]. 1715: Vagyon az Váár Szegeletiben egj pusztá kő ház melj az előtt Czejt ház volt [BfN Kalotaszeg cs. Bánffy Farkas lelt.]. 1723: a' Szebeni Czeighazban feles Artilleriához szükséges fák szállitassa(na)k [Ks 18. XCIII gub.].

cejtlajtant 1716: Az farsanglasokot ertem, bizony enis itt minden nap fársángolhatnék, ha az országos munka es az egesegem engedne . holnapis az Czeit Leitinantnál kell lennem ebeden [Nsz; Ap. 2 Apor Péter feleségéhez].

Vmilyen egykori, magas katonai rangban levő tiszt, talán 'Ágyúszertiszt' [Ballagi]. — Vö. *rég* ném. Zeugleutnant.

cékál csatangol, kóborol, kószál; a hoinári, a vagabonda; herumstreifen, sich herumtreiben. 1655/1754 k.: Urától pedig ha el küldetik gyorsan járjon, es annak alkalmatosságával másutt ne cékályon, hanem hamarsággal választ hozzon [Kv; AsztCjk 32].

cékász(ik) csatangol, kószál; a hoinári, a vagabonda; sich herumtreiben. 1802 mintegy 11 ora tájékán Tolvaj kiáltás esvén a' Virág János Uram háza kapuja előtt láttam B. Bánffy Pál Ur eo Nagysága kotsissát a' Sütövel edgyütt ott cékászni [Mv; Born. XXXIX. 53].

cékáz(ik) csatangol, kószál; a hoinári, a vagabonda; herumstreifen, herumjagen. 1793: Danit egyenesen haza küldettem nem engedtem hogj Gyalakutara cékázzon [Drassó AF; GyL.Miss. gr. Lázár János lev.].

cékház 1. cejtház

cékla vörösrépa; sfeclä; Rotrübe. 1717: Czéklából árultam 4 sustákat, odvas volt senkinek nem kellett

[Borosbocsárd AF; IB] | egy alat valo kis ászkon Peterselyem, az földön Czékla, es az hordok véginél Cauleropé [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 3].

céklaparé ? céklaparaj; un fel de spanac; eine Art Spinat. 1600: Cékla paret ueottem d 4 [Kv; Szám. 9/III. 27].

céklás ' ? Szn. 1592: Kis Georgi vallia Nagi Janostis hallottam hogi feniegette az felesege kit az Ceklas halalakor megh vagdaltak mihelt Ceklas Mihalt megh eoek Mihali mingiarast el zeokek, es ne(m) mert haza Jwni [Kv; Tjk V/1. 209—10].

Jöllehet a címszöbeli szó kétségtelenül a *cékla* szó -s képzős származéka, mivel csak szn-i előfordulásból áll rendelkezésre rá vonatkozó adalék, a névadás szemléleti alapja, és így a származékszó jel-c nem állapítható meg. A viszonylag korai erdélyi jelentkezés miatt a származékszó így is számontartást érdemel.

cékla-sóztatás cékla-tartósítás; conservarea sfeclai prin sárare; Salzen der Rotrübe. 1695: Ugorka Tarkony czékla sóztatása idején gondgja légj(en) [Marossztkirály AF; Told. 2 a borsai gondviselőnek szóló ut.].

cél 1. scop; Ziel, Zweck. 1776: Báro Henter Antal Urfi ő Nagysága ide jött az Udvarba, s bé is Szállott, s, mintegy circ(iter) hat heteket, hanem (!) többeket mulatott, de mi tzéáll es Szándékkal, nem tudom [Kóród KK; GyL. Georgius Vizi (30) kántor vall.].

Szk: *vmely ~ra alkalmatos*. 1829: Minden helységet akár legyen, akár ne legyen marhadög, tizedekre osszák . . . Minden tized külön tizedest, ki ügyes még pedig marhas gazda es a czélra alkalmatos ember legyen, nevezzenek (így!) [HSzj tized al.].

Ha. 1810: ohajtott tzeladat [Kissármás K; KLev.].

2. célpont; tintá, obiectiv; Zielpunkt. 1736 Mikor osztán az faluhoz közel érkeztenek az hol a lakodalom volt, az a fő gazda az gyűrűt kiküldötte . . . ; avval egy bizonyos czélon megállótanak, akkor az völegény résziről egynehány paripát külön állítottanak mikor osztán jelt adtanak, az mely czélban az gyűrűvel megállottanak, addig futottak . . . es az kinek az lova az gyűrűhöz legelsőben érkezett, azon az lón ülő nyerte el az gyűrűt [MetTr 380]. 1838: be messze találom magamat ennyi idő- ennyi baromkodás utánis a' czéltol, mire mások sokan oly hamar, oly könnyen tehát csaknem ingyen, már rég eljutottak [Kv; Pk 7].

Szk: *átv ~ját teszi úkire a. kipeccéz vkit*. 1814: még más betsületes Czéh béli Mester embereket is mutskolt kivált a' kire Czélját tette, az nem haladhatott, hogy le ne motkolta volna [Dés; DLt 56]. — b. kb. kiszemel vkit. 1776: á Grófot sokan untattak, sokan kívánták le verni, arrol sok alattombéli szenvedései voltak Reformatus Attyafiaitól, es Ur Méltóságoktól, hogy Catholica Feleséget ne végyen, s kivált hogj hallották, hogy ezen M. Kis Aszszonyra tette volna czélját [Kóród KK;

GyL. Fridericus Nóvák (21) kamerdiner vall.] ~t lő célba lő. 1574: Eok az leo helien voltak Iachottak otth Nem voltak az harchban, hanem Eowelek leontenek chelt [Kv Tjk III/3. 353].

3. szándék; inténje, scop; Absicht. 1814: a Sinfalvi Határban bé Biro Nemes Rákosi és Várfalvi Közönség, Possessorak, meg kerestete-nek bennünket avégre, hogy Törökbu-zásaik közt fél hold formálog tekervényesen folyó kövendi patakat, s annak Árkát egyenes uj Természetes Arokban, folyambann, vétetni el kezdett tzeljákat Inhibitioval s egyéb akadály-lyal meg akadalyozatt Sinfalvi közönség ellen az egész Helységekét további károk szenvedé-sétől lelendő meg szabadittása iránt [Asz; Borb. II]. 1834: midőn az Ekklák Csere vagy örökös vásárt akarnak tenni az égyező Levél meg írása előtt kötelesek tzeljákat inditto okaikkal az Elöl-jároi Hivatalnak bé jelenteni [A hagyásbodoni ekl. könyve].

4. pont; punct; Punkt. 1736: Mikor osztán az faluhoz közel érkeztenek* az hol az lakodalom volt, az fő gazda az gyűrűt kiküldötte . ; avval egy bizonyos czélon megállottanak [MetTr 380. — A teljesebb szöy. fennebb 2. al. — *Ti a lakoda-lomra készülők].

5. határ | vég; hotar | capät; Grenze | Ende. 1568: az meg az föld Celyat ok ky mutattak, adig vagyon az föld [Kv; Tjk 190].

celáció adó- v. szolgáltatás-eltiltkolás; tainu-rea/reticenta obligatíei de contribuție sau prestare, evaziune fiscală; Steuerverheimlichung. 1765 a Confrontatiokor nemélly (!) falus Feleink holmi aproság facultássokot célálván, azt észre vette

Regius Perceptor Uram, s minden Con-tributio alá valo Facultassainkat egybe gyűjtette, s deprehendáltais celatiokat [Ompolyica AF; Eszt-Mk Vall. 15–5. — L. még celál al.]. 1767: Hallottam magok panaszo szajokból az Ompolyi-ságiaknak hogy Tót Faludban, Gaurényban, Pollyanán és Metesden tanáltatván Celációk, meg kellett a Celatiot fizetnie [Gyf; i.h. 332–3]. 1785: midőn Benkő György Uram eő kegyel-mével ketten confrontáltunk volna, az Alvinczi Uj-Keresztények között találtunk celatiot, mellyet akkori Fő Biro Fábján László Uramnak referáltunk, s ugy értettem, hogy Fábján László és Kornis Gábor Uramék complanáltak volna 40 Rhenes Forintokban [Konca AF; i.h. 270–1].

celál eltiltkol; a tainui; verheimlichen. 1765: a Confrontatiokor nemélly (!) falus Feleink holmi aproság facultássokot célálván, azt észre vette

Regius Perceptor Uram, s minden Con-tributio alá valo Facultassainkat egybe gyűjtette, s deprehendáltais celatiokat, mellyet mű észre vevén instálni kezdettünk falustol a celanso-kert eő kegyelmének [Ompolyica AF; Eszt-Mk Vall. 14–5].

celált eltiltkolt; tainuit; verheimlicht. 1765: Regius Perceptor Kornis Gabor uram ... négy

kosár celált méhetis el vett, mellyeket meg pör-söltetvén, a mézit el vitette [Ompolyica AF; Eszt-Mk Vall. 21] | azokra a celált facultásokra az adotis meg vétette eő kegyelme [O.girbó AF; i.h. 309].

celás adó- v. szolgáltatás-eltiltkoló; tainuitorul obligatíei de contribuție sau prestare; Steuer-od. Abgabeverheimlicher. 1765: Regius Percep-tor Uram minden Contributio alá valo Facul-tassainkat egybe gyűjtette, s deprehendáltais celatiokat, mellyet mű észre vevén instálni kez-dettünk falustol s celansokert eő kegyelmének [Ompolyica AF; Eszt-Mk Vall. 14–5]. — L. még celál al.

célarányos célszerű; potrivit/adecvat scopului; zweckmäßig. 1837 A Czel arányos hasznos. Szükséges külső vagy belső gazdasági önkényes szabados építményekben, és elkerülhetetlen javítá-sokban, a zálogba vevő Urat gátolni, és korlá-tozni nem akarván, ez oly formán engedtetik meg: hogy azoknak értéke . a ki válto által fordittassék meg [Dés; Bet. 5].

célarányosan a célnak megfelelően; conform scopului definit; zweckbestimmt, zweckmäßig. 1836: Déés Várossa Tanátsa által Marha hus proba' vásárlása véget ki rendeltetvén a Szamos Ujvárt tartando országos vásárra, a holott is meg jelenvén Czel aranyoson meg nem vásárolhattuk [Dés; DLt 412]. 1837 Mint hogy pedig a jövendők és az események története bizony-talan az Isten rendelményei pedig el fordíthatatlá-nok Célarányoson jegyeztetik . meg, hogy azon szerentsétlen tűzi veszelyek kárát mellyeket a Zalagot biro vigyázatlansága, vagy tselédei tá-masztottak, a Zálagba vevő Ur tartozik viselni [uo. Bet. 5].

célaránytalan célszerűtlen, a célnak meg nem felelő; nepotrivit, necorespunzător; un-zweckmäßig. 1842: az ugy nevezett Malaton . vagyan a' ns városnak égy hosszan le a' Kis hágo felé nyuló uttzája, mellyis olly széles azon része az hol a' tisztelt Urnak háza említettik — és a' hol Fiscalis Csürös 'Sigmund Urnakis Telke vagyon hogy tzel aránytalan, — mivel sokkal szélesebb — mint benn a' város piatzán [Dés; DLt 368].

celátor adó-eltiltkoló/csaló; evazionist; Steuer-verheimlicher. 1765: velünk kötöttették el Con-frontator uraimék a Celatoroknak marháit a büntetésért miglen a celatorok eő kegyel-mekkel meg békéltetnek ., de hozzá tettek azon glóbát, magok tudgyák [O.girbó AF; Eszt-Mk Vall. 311] | meg békéltet volt eő kegyelme a celatorok vétke iránt [Ompolyica AF; i.h. 15].

celebráció tartás; tinere; Abhaltung. 1722: irt vala a' Gubernium Felges Vrunk(na)k hogj már I(ste)nnek Hazánkon forgott bok-ros itileti meg tsendesedvén, a régen függőben lévő perek(ne)k folytatására 8vális Terminus(na)k

celebra(t)óját k(egye)(me)sen engedne meg ő Felge [Kv; Ks 18. XCII gub.].

celebrál 1. véghezvisz; a executaeffectua, a face; durchführen. 1622: My hwttös Diuisorok huiuatunk Ennek okajert miuel hogy az Vristen Tothazj Mihaly Vramat ez vilagbol ki ueotte es gjermekej maraduan, varosunknak io zokasa es teoruene zerent közöttök Diuisiot celebrálandó [Kv; RDL I. 119]. 1627 Ez Arnyek uilagbol ki szolituán eő kgiemet Wicej Mathe vramat, maradtanak fyaj, leanj, es vnokaj az kik keozot Diuisiot kellet Celebrálni varasunknak teoruene szherent [Kv; i.h. 132]. 1671: egymas kozot ualo Attyafiusagos diuisiot celebralan kiuanak eo kgyemek ez dologban az mi ielen litunket [Kv; RLt 1]. 1680: Olá Lapád felé meg Indultunk akaruan menni azon faluban, hogy executiot celebrálnánk [Törzs]. 1699: azon joszágéh eo kglmitől indivise biratot mind ez mái napigh, azert intra quindenam azon Fundusbol celebrállyanak eo kglmek realis diuisiot, ollyat hogy kinek kinek rata portiojat mutassak ki, melyet peragalvan az nemes Szek deliberal felölle [Zalán Hsz; Borb. II]. 1715: ambe partes .. minket meg birálván kezek bé adásával Celebrálandó benn valo Fundusokbol és örökös földekből ilyen örökös diuisiot* [Étfva Hsz; Borb. II. — *Köv. az osztoztatás szövege]. 1744: ennekelötte mint egj két Esztendővel Zugatni Kezdé á Kösség, hogy eok egj más között akarnának Répartitiot Celebrálni ratione Contributionis, mint hogy edgy alkalmatossággal peragaltakis a Bölöniek [Nagyajta Hsz; INyR 38]. 1762: tönk, és celebrálnék ilyen meg másolhatatlan osztozást, és alkalmat [Berekeresztúr MT; Bet. 7].

2. tart; a fine; halten. 1603: semmifele wigasgh teúeo zezam az Meniegzeoben bizonios ideigh eo kegmekek Tanachiul megh nem Zabamigh ne legien, eotwen forint bwntetes alatt . Ha penigh nagj ob ceremoniawal, es pompawal, eleobbi mod zerent walaki akarya Menniegzeie lakodalman (!) celebrálni, warya annak alkalmatos ideiet [Kv; Tan Jk I/1. 446]. 1634: mellettünk levő Tanács Ur hveinknek edgyező tetzezekből Jnuocauit Vosarnapra, mely az ieuendő Pünkeösd huanak 13 napian leszen rendeltünk Orszag hüseghetknek generalis gyülest Feiervari varasunkban celebrálni [Thor. X/1 fej.]. 1662: az dolognak külömb külömb változásához képest gyakrabba(n) kellett közönsegen orszag gyülesét celebrálni [UszLt IX. 75. 44 fej.]. 1727 se étzer se mátzor azon rendelt helyen sokadalmat nem celebrálandó hanem ben a faluban [Mezöbánd MT; EHA]. 1757/1797: Kis Dobai Ns Mihály György és Mihály Márton Uramék requiraltak bennünket Felséges Aszszonyunk.. magok nevére emanalt Compulsorium Mandatumával, hogy eő Kigyelmek(ne)k bizonyos dolgaik végett peragálnánk vagyis celebrálnánk* egy Inquisitiot [Borb. II. — *Kisdobán Sz].

3. rendez; a organiza; veranstaten. 1817: itten Déván Esztendőnként ... Bálok Szoktak

tartatni Nevezetesen fráj bálok, és ugy tudgyuk hogy az Udvar korcsomárosain, Serfőzöjén kívül Mások ilyen Színű bált Nem celebrálandó [Déva; Ks 118 Vegyes ir.].

4. köt; a incheia/face; abschließen. 1670: Mivel ugy vagyon tudtomra, hogy Kudu nevü falu és annak minden hozza tartozo Reszei .es haszon Vevő helyei felől Haller György, Pongracz Marton, és Kollatavits György Uramék eo kgyemek bizonyos Contractust akarnanak tenni, celebrálni és csinálni, vagy csináltak, celebráltak és contrahaltakis akarmi modon valo fassiojok, vegezessek, alkalmok, es egy mással való kötözgetesek ellen, solemmitter ut Plenipotentiarius contradicalok [JHbB Fasc. I. 5 fej.]. 1690: Mü egyebet nem kiuanna(n)k, hanem kevaunok csak azt hogy eő kglme avagy csak azan Contractus-san allana meg melyet emberséges emberek jelen letekben Celebrált volt Üdvezült Szegény Átyánk urunkal eo kglmevel [Fog.; Szád. „Boér Thamas es Peterek Postulatumi”]. 1724: Vass Daniel, es Czegei Vass László Vram eo kglmek néküink mint két részrül kezeket bé adván, celebrálnék ilyen meg másolhatatlan meg edgyezést, és alkalmat* [Dob., Wass 19. — *Köv. az egyezés szövege]. 1814: celebrálnék egymás között egy ilyen örökös cserevásárt [Mv; Borb.].

5. végezést ~ végzést hoz; a lua o decizie/hotárire; einen Beschluß fassen. 1597 Eleiteol fogwan ew kegmekek varosul woltanak az Mezaros vrammal mind kewlseöckel belseöckel sok nyughatatlansagok Mely sok nyughatatlansagok miat ew kegmekek el farattanak, halwan az keossegnekis kialtasat eo kgyemek az also Tanachbeli vrammal egyewt lewen ilien eoreokeos vegezest celebráltak* [Kv; Tan Jk I/1. 297. — *Köv. a végzés szövege].

6. (meg)ül/ünnepel; a sárbátori/celebra; feiern. 1781: Koronkai János el lévően Feleségül az Exponens Leányát, 's a Lakadalmat egy házánál celebrálnék, költetté annyit Koronkai János mint az Exponens, vagj tized részét sem [T Bosla].

7. végez, kiszolgált; a celebra (o slujbá); vollziehen. 1776: tizenkét órá utánra rendeltett, á Copulationak terminussa, ő Tszdó Urasága fog Celebrálni [Mv; GyL Emericus Tompos franciscanus praesidens (55) vall.].

celebrálandó tartandó; care se va fine; (ab)hal-tend. 1630: Czegei Vas Janos es Vas Györgj Vramek nekem Jutalmomat megh kölduin Vasas Zentivanra kölduen eő kegjelmekek eugemett, Certificaltatatak Fözesi Janos Vramat ... ez Jouendő Quasimodo Vasarnapra Indicaltatot Colosvarat Celebralando Brevis Terminusra negjh (!) hold zeölejeknek potentiose leött el foglalasaert es hatalmasul valo fel miveltetesejert [Wass 25]. 1664: kegyel(me)sen intyüek kegdet, söt parantsoljukis, az jóvendő Nagy Sinken celebralando Ország Gyülesére minden igazságát hozza elő, hogy a' Tabla fiaival azon controversiat meg lattathassuk, és végét szakasztassuk [i.h.

16. fej.]. 1712: Nemes Maros szek(ne)k akar holot közelébb celebrando Generalis Confluxussa [Koronka MT; Told. 26] | az meg irt jobbágy meztelen fegyver ki mutásovál (!) Repellála . mellyet latván vice Ispán Uram is Certificaltatá en velem meg irt Aszszonyokot eő kglmeket, az Repellans Jobbagyok által Doboka Vármegye Felső Processusaba leg elsőben Celebrando Partialis szek alkalmatosságával (egybeülő törvényes székre) [Dob. RLt]. 1741: Somlyai Nemzetes Szilágyi aliás Lakatos Mihály, András es János Uramék Meltosagos Groff Uramat, Szeki Teleki Adám Urat modo legitimo Citaltattyak . . N(e)mes Karaszna Var(me)gyenek leg közelebb es akár holott Celebrando partialis Törvényes Szekire Törvényre [Somlyó Sz; TK1]. 1748: Szolgabiro Uram Tiriak György kereskedő Görögöt Certificallya eő Excellja Devai Kastélyában Celebrando triduale Forumra törvényre [Déva; Ks 112 Vegyes ir.]. 1775: Instructio. Kegyelmedet N. Udvarhely Székben Martonosban Iako Mathe György Uram modo legitimo mü altalunk Cítálya — T. Esperest Varallyai István urunk Petsetinek erejével ad 8vum Diem vagy T. Esperest uramnak leg közelebb akár holot celebrando Törvény Szekinek napjára [Borb. II]. 1784: citaltattya . akar holott celebrando inferior sedrlajara ad diem octavum [Asz; Borb. I].

celebrálás 1. tartás; ünnepe; Haltung. 1668: Akarván . az Nemes Ország Generalis gjlüésit hosszas halogatás nélkül kgtek(ne)k ki szolgálattunk, mely(ne)k celebrálása(nak) helyét Fejérvári Városunkb(an), napját peniglen az nem sokára közelébb 1669 esztendőben Januarius(na)k 25 napján lenni rendeltük [UszLt VIII. 70 fej.]. 1763: A T. Pater Regens a Dominale Forum celebrálását terminálta a jövő Pünköszt csónka hetiben esendő Csötörtekre Budára* [Kv; SLt Z.J. 18a. — *Előtte kihúzza az Uj szó; Burjános-(új)budá K].

2. végbe/véghezvitel; executare, efectuare; Durchführung. 1669: Groff Keres szeghi Cháki Laszlo V(ram) eo Nga küldé el minket az Feketelaky határnak Ropo nevű helyében az holdos Too mellé bizonyos inquisitionak celebrálására [Feketelak SzD; Wass 25].

celebrált 1. tartott; fácut, ünnepe; (ab)gehalten. 1735: az 1728 esztendőben Celebralt Visitatio [Szotyor Hsz; SV]k].

2. végbement, véghezvitt; intímlat, petrecut, efectuat; durchgeführt. 1751: az Adámoson Celebralt Computus utan itten az Falus Biro Házánál volt detentióban két napok alatt Vandor Péter az Eöttseiert [Balástelke KK; IB]. 1775: azon Verő ab olim Nehai Thorotzkai János Ur részére birattatott 's vámolttatott, 's a' Mlgs Familia közt celebrált Divisioi ott érték confirmáltak, örökösítették, . . . tsak a' Mlgs Familia között celebrált Divisio Vinculumma is soha meg nem engedí, hogy a' János részen lévő Jozzag György

részre által mennyen, mert ugy a' Mlgs Familia Sullyos vinculum alatt véghez ment Divisioja nem tsak tövel hegygyel öszve fordulna, hanem annyi tricás difficultások adnák elő magokot, mellyeknek emberi elme soha végire nem mehetne [Torockó; Bosla. — L. még NyÍrK XII, 118].

3. megkötött; ünnepe; (ab)geschlossen. 1747: a Gróff vr(am) Elteto uram ellen valo requisitioja ezen meg irt Casusban továbbra fen maradt, és azt tellyességgel a Célébrált bekessegből ki hadták ki kötötték és ki rekesztettek [Szentgyed SzD; Wass 6].

4. megült/ünnepe; sárbátorit, celebrat; gefeiert. 1807: Az Hunyad Vármegyei Fő Ispán G. Bethlen László Ur 6ta 8bris celebrált Instellatiojának híret ma küldötte meg Pali Bátsi — Nagy tzeremoniával ment végbe . 10 konyha füstöltött, tűzijáték, Bál, minden volt, ugy hogy 50 vagy 60 ezer forintba került ez a vonítás [Dés; Ks Kornis Mihály naplója 264].

5. rendezett; organizat; veranstaltet. 1749: Oh (!)^a szerint valo N: Boldog Aszszony Napjan az Inctus hazánál szinte akkor Celebralt Pománára ötet is bé hivta [Sztragonya H; Ks. L.XII/9. — *Értsd: az 6-naptár].

celebráltat tartat; a dispune să se țină; halten lassen. 1599: Mivelhogy penigh oly dolgaink occuraltanak, kikrelo kewantatik hogy orzagwnkbely hiweinkel tractallwnk, es wegezzwnk, tana-chiwnknak akarattiból, rendeltwnk ith Feyerwarath ez ieowende Zenth Lukachy napjara

Generalis giwlest celebraltatni [Törzs. Báthory Endre egy-i meghívója]. 1629: Az mely generalis giwlest celebraltata az mostani keglmes Urunk eo Felsege it Erdelyben Bézterczen 1622 Eőzel, az alat a gjwles alat, . Beldi Kelemen Urammal én alkuttatam megh Giarfas Pal es Janko Boldisar Uramekal Petki István Deak Uramot, nemü nemw Fejervar megiebeli jozagbol [Msz; Borb. I]. 1665: az Mesterek(ne)k egyb(e) valo gywlesek Szombat napon szokott volna ugyan celebraltatnj az ott forgando dolgok(na)k peragiltattasara, mindazonáltal, (: az dolognak mi voltahoz kepest:) egyeb wdeobenis neha szokott extra ordinaris Ceh tetetnj [Kv; Újk]. 1727: Mező Bándon* a sokadalmat nem azon az helyen celebraltatta a mellyet a Falu adót volt eő kg(ne)k sokadalom helyül [Berz. 14 XV/21. — *MT]. 1774: egy Czegei Palinka árulo Ember

Magyar On Flára Praefectus Botskor Elek uramtól Törvényt kért Mihailara, Celebráltatattis Praefectus Uram eő kigyelme azon Dologban Dominale Forumot [Mocs K; KS Conscr. 42]. 1791: ha tiltatni akarnak Erdőt számokra, tessék elsőben az Approbata szeréat Vármegye Tiszsége által juxta Sessiones osztájt producaltatni, és celebraltatni nem hatalmason foglalni [Nagyrapolt H; JHb XXXI/30]. L.

celebráltatás tartatás, tartás; ünnepe; Abhaltung. 1687: Itt azonban az dologhna volt képpen

külömben vigire menni nem lehet, hanem azon rész jozzag Divisioja Celebrátatása alkalmatosságával Conscribált levelekett az Conventben vagy másutt az hun fel tanálatnak, meg keresgetvén, es azon levelekből, volta képpen ki tanulhatni, mind az fundusok(na)k mind pedigh az földök(ne)k nevezetes helyeit, es bizonyos hatarit [WH]. 1693: Fejer varmegyében Nagy Enyeden a Nemes varmegye Generalis Törvenyes szeki Celebrátatasakor contrahaltanak Uolt, az Herhan nevü helyek közt valo makkos Erdőnek örökösön perennali jure valo el osztasa véget [Ks 67. 46. 24b]. 1740: Generalis Széknek celebrátatása iránt méltoztatnek Ngod bennünket tudositani mikorrá fogja Ngod determinalni, mivel az előtt ha lehetne egj Partialis széket is akarúnk celebrátatni [Hesdát H; Ks 99 Zejk István lev.].

celebrátathat tartathat; a se putea fine; abgehalten werden können. 1735: Ngd in Februario G(ene)ral(is) Székét celebrátatathatna [Lozsád H; Ks 99 Györffi József lev.].

celebrátathatik tartathatik; a se putea fine; abgehalten werden können. 1746: Az Posta azért késet mivel Secretarius és Registratorok absentijáb(an) máig Sessio nem celebrátathatot [Nsz; Ap. 1. Jos. Baló lev.].

celebrátatlik 1. véghezvitetik; a fi executat/fectuat/fintut; durchgeführt werden. 1627: De myuel az vr Jsten beolczi Tanacziabol Nagy Ferenget Ez Arnyek világbol ki szolitu(a)n, vyobban Duisionak kellet Celebrátatni . Az Hazakatis vyobban kellet keozteok megh Osztani [Kv; RDL I. 132]. 1672: az törvénybeli p(ro)cessus mellet valo expensa a' mi volt és lött azt tartozzék az Incta refundaln az A(ctri)x(na)k, mivel az udök alat minde(n) heten teörvényes Székek celebrátatva(n) mind ket fel revidealtathatta volna, ha szorgalmatoskodot volna [Kv; TJK VIII/11. 219]. 1679 mind az Szogyarto Janos Ur(am) s mind az Lonai Barbara Asszony atyatyafiai közzöt varos törvenye szerent valo realis divisio celebrátassék mind ingo s mind ingatlan jökből [Kv; RDL I. 157]. 1733: Midön mü közzötünk és Testvér Atyánkfia Néhai Horváth Klára Asszonj eö Kglme közzöt Néhai édes Atyánkról, s Anjánkról réánk devolvalodat Ingo, és Jngatlan s Anjánkról réánk celebrátat, akkar mü felette igen meg kárasitattunk [SLt 25. W. 16]. 1748: Az Erdélyi Telekj Fiscalitasoknak aestimatiojak Haza Törvénye szerint és in Facie Loci celebrátassanak [TKI gr. Teleki Ádám lev.].

2. végbemej; a aveat loc; vor sich gehen, stattfinden. 1633: az Jozagnak kezében eresztése, s az ados levelek kezben adásai akkor legyen mingjartt meg az mikor az Captalanbeli fassio celebrátatik [Gerla (Szúv) SzD; JHb LVII]. 1665 Tovabba mesterremek collatiojat akarva(n) eo Kege be szolgaltatnj az B. Cehnek, mivel noha arrol valo articulusnak continetioja szerent

vaczoranak szokot volna az celebrátatnj, mind azonaltal, az mostanj sok féle ideghen nepek(ne)k itt varosunkb(an) valo letelek miatt, az Etszakanak idejéből keovetkezhetendo alkolmatlan-ságnak el tavoztatásáért rendeltetik eo Kegek Ebédnek idejére [Kv; ÖJk]. 1811 ezen .. Helységben egész határ osztály Celebrátatván .. minekünk is négy Antiqua után jutott hat Szántó Táblánk [M.köblös SzD; RLt].

3. tartatik; a se fine; (ab)gehalten werden. 1600: Noha ennek eleotte valo eodeokban gyakorlatossagal az Sokadalmok itt ben az varosban celebrátatannak; de mierzthogy az mostany nyawa-lyas eodeo, es keoleomb keoleomb fele nemzet-segeknek keoreollewnk valo lete mostan nem zenwedhety Tettzetet eo kgmeknek egez varosul hogy ott kyn az hostatban celebrátassék [Kv; TanJk I/1. 360]. 1614: ez Ieouendeo Maiusnak elseo napian Colosuarat terminus celebrátassék, melj egj holnapig durallion [Ks 87 egy-i végzés]. 1662: Hogy ha penigh medio tempore Iste(n) anyyra csendesitene az állapotokott, hogy az gyüles valamely városba(n) celebrátatnek, ujjabb leveleink által keg(d)e)t tudositani el nem mulattjuk [UszLt IX. 75. 44 fej.]. 1697: Felső Volali Nemes Kőnczei Samuel Ur(am) felesége Bod Ilona Asszony Citaltatyá Kégyelmedet Nemes Fejer Varmegyének Generalis törve-nyes szekire oda az hol és mikor fog celebrátatni [Borb. I]. 1710: parantsallyuk igen seriö, hogy ez utan ad Diem lnum Januar(ii) Anni 1711 usq(ue) suhultis sokadalmok ne celebrátassanak [Nsz; KvLt I/198 gub.]. 1759: 6* szerint eset Pükköst elso Napján a régi ritus szerint falunkban Sztrungár nevü heljben Nyégyéja Celebrátatván ... Sztrancz Péteris vellem ... alkonyatig ott mulatott [Bulzest H; 101. — *Az ó-naptár].

4. köttetik; a se incheia; abgeschlossen werden. 1674: Aranykut es felsö Szovát nevü faluk köszt ... azon Szovati határ szélyben levő darab föld félet . celebrátatott volt Contractus, mivel azon Contractust az felsö Szovátiak violáltak, executioban akarjuk vetettetni [K; SLt Q. 14].

5. megünnepeltetik/ületik; a se sárbători/celebra; gefeiert werden. 1670: Bizonicza megh Kerekes Janosne Asz(onyo)m azt, hogy az Nemes Tanacz engedelméből celebrátatott lakodalmok Kerekes Janos Urammal [Kv; TanJk II/1. 719–20].

6. kiszolgáltattatik; a fi servit, a se face; verabfolgt werden. 1606: azt sonalia az nou(m) hogi az tizt az Assessorokkal egiut egj bizonios napot praefigalion, ugj celebrátassék uiojj teoruénj, meljet te nem chiekekettel [UszT 20/326].

celebrátatott 1. véghezvitett, végbement; executat, inderplinit; durchgeführt werden. 1631 (A) Poena Calumniat, az föl bonto felen, az allando Pars, az mi előttünk celebrátatott Transactionnak erejeuell maga szemelie szerent megh uehesse [Medgyes; JHbK L/5]. 1791 Néhai édes Attjok és Annjok közt Celebrátatott osztáljoknak Némelj

részt inhereálván némelj részt pedig kún a' há-
táron található Jovaikot meg járván ... három
egyenlő részekre ki tsinálván Nyilazván, egjenlő
akaratból azokra Nyilakotis huztanak [Ádámos
KK; JHb XIX/31].

2. tartatott, tartott; t̄nut; (ab)gehalten.
1630: Czegej Janos es Vas Györgj Vramek nekem
Jutalmomat meg kőlduin ez el mult Giula
Fejer Varat Celebratatot Generalis Gyóólsben (!)
el vigezett Articul(us) Tartasa zerint, Vasas Zent-
ivanra kőlduen eó kegjelmek engemet, Certificat-
tatak ... Főzesi Ianos Vramat ... ez Jőuendó
Quasimodo Vasarnapra Jndicaltatot Colosvarat
celebralando Brevis Terminusa [Wass 25]. 1695:
Romai Császár Kglmes Urunk ő Felsége Decretu-
mihoz conformáltatott, és ez jelen valo eszten-
dőb(en) Juniusban Fejervár Várossában celebrát-
tatott Ország Gyűlésében publicáltatott, & Nemes
Ország Statussinak Regestruma [Borb. I]. 1737
Az 1636-ban celebratott Visitatio alkalmazos-
sággal Máté Gergely nevű ember testált a Vécsi
Prédikátor házához egy darab kaszálot [Marosvécs
MT; EHA].

cella kamra; cameră; Kammer. 1582: Giulay
Eothweós Jstwan vallia Egikor Esmeg Agiam-
ba mikor fekwennem .. Oda Ieowe Az Azzony
Thwri Palne Es chipdesny chiklandani kezde,
Azon keozbe kere hogy meg latogatnam az eo
Cellaiat De en Nem Mente(m) oda [Kv; T Jk
4/1. 68].

celléska szobácska; cãmărută; Kämmerlein.
1673: Sokkal kőleombaz a bűdoso sidoknal ele-
twnk^a, mert ha iden^b orzagokban megh tartatnak
niugodalomban kerezten oitalomban, varasokban,
czellaczkayokban adolokat megh aduan feyedel-
meknek, zokottlan dolgokkal nem haborgattiak
[SzO VI, 40. — *Ti. a Báthory Gábor erőszakos-
kodásai miatt panaszolkodó szászoké. — ^bMásolási,
ill. sajtóhiba idegen h.]. 1736: Nyárban a
seminarium híjában apró cellácskát fontanak
vesszőből, s azokban háltnak [MetTr 428].

celleng 1. cselleng, kőborol, kőszál, csatangol;
a hoinári, a umbra haimana; herumschlendern.
1678: Druzca al(ia)s Porfyros Janos edgi
sellér molnar(na)k Mustoha fia cziak ugi Czelleng
ott en nem valalo(m) fel bajat [Kide K; RLt
Henczes Gyeörgy ns vall.]. 1804: a Sertéseket
... mindenkor a Bako és a kis Hago fele minden
Pásztor nélkül akkor is most is tzellengeni láttam
[Dés; DLt 82/1810]. 1806: a Kis Hágón szerte
szejjel minden pásztor nélkül Czellengeni láttam
azon Sertéseket [Dés; i. h.]. 1870: minden
pásztor nekult Czellengeni láttam azon Ser-
téseket azokat mindenkor a Bako és a kis Hago
fele minden Pásztor nélkül akkor is most is tzel-
lengeni láttam [Dés; DLt 82]. 1842: tsak mindig
bujkált és tzellenget minden felé [K; KLev.].
1846: a folyamodo többnyire mindég czellengett
hol itt, hol más Helysegekbe [Dés; DLt 352].
— L. még *cselleg* al.

2. bolyong; a rätäci (incoace și incolto); sich
herumtreiben/irren. 1870: Kolosvári Márton ...
elszókótt ... mint hallom helységünkbe bujkálva
czelleng [Csomafája K; Kidei lev.].

cellengő I. mn csellengő, kőborló, kőszál; hoi-
nar; sich herumtreibend/irrend. 1757 azon helyet
... valami czellengő emberek meg szállottak volt
[Remete Cs; LLt Fasc. 150]. 1789: még egészzsen
el nem szokván a czellengő nép a kőldulástól,
idegen koldusok vetődnek bé a Faluba [Kobátfva
U; UszLt XIII. 97]. 1802: Tolvajzagukrol esméretes
Czellengő Soros Embereket Házánál lappangtatott
[K; KLev.]. 1824: Kovács Imre czellengő czigány
koldus [Dés; DLt.]. 1846: A' mőhelyeken kívül
czellengő legények fel keresésért a Sz(olga) B(író-
nak) 50 xr [Kv; AsztCSzám. 6]. 1852: A' Czellengő,
sátras, vagy kalányos Czigányokat a' város határan
meg nem szenvedti [Dés; DLt 180].

II. fn csellengő/kőborló/kőszáló személy; hoinar.
Streicher. 1799: Soha sem tapasztaltam az Expo-
nenst^a ki kaponak étzakakon tzellengőnek
lenni [Dés; DLt. — *Veres Istvánt]. 1824: Varga
Latz Czellengő [Dés; DLt.]. 1843: (Kegyelmed)
azon okból hogy Kelmeden a portio pénzt katona
exequutioval vette légyen fel, kegyetlenül meg
verve, Lipitornak, Czellengőnek nevezve anny-
ira őszve kinozta ujjába lévő petsét nyomójával
... agyba főbe verte | Szabo János Collector
Pekárikot lipitornak Czellengőnek, ország kerűlö-
nek nevezvén szentjét szidalmazva [Dés; DLt
586. 6, 17]. 1870: Fel kérem a t: cz: Előlj járo-
ságot nevezett czellengőt lakta házába vissza-
állítani [Csomafája K; Kidei lev.].

Szn. 1673: György Kouatsne Iiona aszszony
Czelegő Cathanak Angya [Kv; T Jk VII/2. 129].

cellér 1. sóhajós | sókereskedő; corăbier de
sare | negustor de sare; Salzverkäufer. 1466:
conductores salium nostrorum wlgariter Celler
vocat in oppidis nostris deesz (!) et Akna
commorantes [Dés; DLt 43]. 1587 A dési Celler
uraimnak kívánságok és végzése az nagyságos
Gyulaffy Lászlóval az Őrmezőn levő portusról. Anno
1587. Az mi Celler atyánkfia (!) között az mi
visszavonás leszen, azt mi magunk eligazityuk, ahoz
magát ne avassa [TT 1887. 806–7. — Regesz-
tászerű rájegyzés: A dési Cellerek végezések
Nagyságos Gyulafi Lászlóval Őrmező portusról].
1593 h. Azon kippen kegyelmes vrunk mostan
az Cellerek ellen is insurgaltanak [Dés; DLt 241].
1676/XVIII. sz. eleje: akar Dési akar Sibói Cellé-
rek légjenek közöttünk, ha a' Szamos Parton
sőt rakattatnak ki, minden száz sóból tartozza(na)k
dr: 24. pénzal a' Templom szükségére [SzV Jk 207].
Hn. 1748: a cellérek futtatoján az oldal vagy
erdő alatt [Dés; ETF 101. 20].

2. Jelsői haszn-ban: 1587 Az mi Celler atyánk-
fia (!) között az mi visszavonás leszen, azt mi
magunk eligazityuk [TT 1887. 807. — A teljesebb
szöv. az 1. jelentés al.].

Báthory Zsigmondnak egy ugyanez ügyben kiállított latin
nyelvű oklevelében a negotiatus celeritas megjelölés fordul
elő [i.h.].

cellérkedés sókereskedés/kereskedelem; *negustorie cu sare*; Salzhandel. 1659: Igen méltónak ítéljük, az Nagyságod propositioja szerint, hogy az portuson való kereskedés és jövedelem, az porta contentatiojára fordíttassék egészen, nem gratificálkodván abból másuvá akármely hívének is, úgy, hogy az kik ekkédiglen pénzeket kiadták az aknák kolálására, és az kik az haza fiai közül ennekutána is adnának, azoknak szabados czellérkedés engedessék az Nagysággal valo contractusok szerint [EOE XII, 224 ogy-i art.].

Az itt id. art. előzményeire nézve I. Századok XXI (1887). mell. a dévai vándorgyűlésről 66.

cellermag seminte de țelină; Selleriensamen. 1732 Zeller és Endivia magot vettem Den. 14 [Szentbenedek SzD; Ks 70 Szám. 51]. 1735: Zeller mag egy zacskóba [Királyhalma KK; Ks 23/XIII]. 1796: 1 Zatskóban Czeller mag. 1 Zatskóban Spinát mag [Déva; Ks 76. IX. 26].

cellersalátá salátaszerűen felszeletelt, tartósított zeller/celler; salată de țelină; Selleriensalate. 1717 (A pincében) Egy hordo Csiger Egy Polczon Czeller Salata [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 3].

cellérség cellérnépség; *negustori de sare*; Salzhändler. 1659 Ad haec leguntur modalitates quoque de ipsa cellerség, alludens ill. dom. princeps in suis scriptis ad contractum cum celleristis celebratum [EOE XII, 183]. — L. erre nézve *cellérkedés* al. a jegyzetet.

cellérső ? cellérek szállította só; *sare transportatá de negustori de sare*; von Salzverkaufern befördertes Salz. 1513: Tempore emissionis navium salibus oneratorum de Transilvania duo milia cum salibus czellerse dictis [MŇy X, 182 a pozsonyi káptalan jk-ból.].

Mintogy a címszóbeli szóra vonatkozó egyetlen adalék a pozsonyi káptalan jegyzőkönyvéből való ugyan, de erdélyi vonatkozású szövegrészlet, valamelyes fenntartással belevonható e tár anyagába.

celnai bor Celnán (AF) szűrt bor; *vin din Țelna*; Wein aus Celna. 1753: Czelnai Bor Ur 21 [Marosztkirály AF; Told. 18].

céloz 1. célba vesz, megcéloz; a ținti; zielen. 1776: az Flintáknak Sarkányát fel huzták, s egyenesen tzelozták ... ő Nsga Préfectussát és Tisztartójat azt mondván nagy agyargással hogy ugy menyenek közel az Sántzhoz hogy ők mindgyárt agyon lövik a ki oda mégyen [Marosztkirály MT; Mkg 36. 5/4].

2. *átv* burkoltan utal, célzást tesz vkire; a face aluzie (la cineva); anspielen. 1678: a nehai Kendi Janos jovain kapdoso praetendensek panaszára nézve; azon Postulatomban nimely punctumokra tekintve, talam en reamis czeloznának eő Nagok, s eő kegl(me)k de ... nem azoké a Praetendenseke, hanem inkább enyim volna a Panasz tetelre valo alkalmatosság [Törzs. Osdolai Kun István a fejhez]. 1780: Hantzi szakáts nékem azt mondotta, hogy ha ötet szorították ő kimongya hová lettenek

a kásztronok, de kire tzelozott meg nem mondotta [Bethien SzD; BK]. 1813: bizonyoson Dosánéra czelozott [Dés; DLt 71/1814].

3. irányul; a se indrepta; sich richten. 1663 ha mi olytat vennek eszemben mely ő Ngok(na)k Vrunkal együtt veszedelmekre celozna annak ellene állani ügyekezem, vagy idejin-korán a kik(ne)k illik értékre adni el ne(m) mulatom [UtI eskü-szövegből].

4. törekszik, vmire irányul szándéka; a lua în considerație, a tinde; nach etw. streben. 1726: Mint hogj több sokkal az Acquisitum mint az Aviticum, arra czelozok benne, hogj az gyűlölséget közöltők^a inkább eltávoztassam, azért edgjk sem controvertalhattya közzőllők hogy az Aviticumbanis Dispositiot tettem [JHb XXXV/21 Jósika Imre végr. — ^aA végrendelkező édesgyermekai között].

célozó 1. mutató, utaló; care se referă, care arată; hindeutend. 1764: akkor ottan sem néki, sem másnak, semmi veszekedésre, verekedésre czelozo szándékjok nem volt [Torda; TjK V. 236]. 1771 Bár az e'féle atyafiságtalanságra tzelozo, szükségtelen Instructiokkal se magát, se engem ne terhelne [Msz; Told. 21. 4]. 1780 A' sem igaz, hogy itt elsősegre vágyom s nem akarom, hogy ide püspöki ember jöjjön etc. Tollem senki a' vilagon erre tzelozo szot és tselekedetet nem hallott és látott [Ne; Borb. II].

2. irányuló; care se îndreaptă; sich richtend, hinzielend. 1661 Keszserítettünk azért ezen Varosunkbelj Isten dűczdösegere Alamisnaba(n) Conferalt, Unitaria s Orthodoxa Ecclesiak jovaihoz nyulnunk, Azokkal azon hatalmas Nemzetnek utolso romlasunkra celozo kegyetlen szandekokat complacalnunk, s azzal Kgl's Urunk s az Nemes Orszagh megh maradására, szolgálattyara Varosunkat megh tartanunk [Kv; RDL I. 179]. 1700 sok esztendőknék el folyása alatt sok rendbeli jo akarattyt és nagy kárára, romlására tzelozzo dolgaiban sok uttal hasznos szolgálattyt vette [Tarcsaftva U; Pf.]. 1763: az Ia eleitől fogva, hogy annyéra nevedett, hogy maga gonoszságát folytathassa, legottan gyanus személyekkel társalkodott, s oly rosza celozo cselekedetei voltak, melyből nyilvános paráznságát lehet concludalni [Torda; TjK V. 179].

célszerű a célhoz illő; corespunzător scopului, oportun; zweckmäßig. 1866: ezen visitatoria fizetendő Diurnum naponta 15 f.o. ér. Ennek fedezésére az Egyházak tehetsége szerint a következő rovatalt látta a T.H. Esperes ur cél szerűnek ^a [Gyalu K; Rk 120. — ^aKöv. a költségek elosztásának részletezése].

célszerűleg célszerűen; corespunzător; entsprechend. 1856: az ősi falusi vagyónkamat annak távollete miat tzelyszerűleg nem használhatván, kéntelenitettem el idegeníteni [Kv; Végr.].

célzat (feltett) szándék; intenție; Absicht. 1840: Ilyen gyilkos kít a gyilkolástól csak a Sors mentett meg de czélzata meg volt, a köz társaságnak

veszedelmére van — 's az ilyentől egyéb rossz is ki telik [Dés; DLt 848a].

cement 1. aranyfinomítás/tisztítás, *ek* (arany)választás; afinarea aurului; Goldscheiden. 1569: Mikor ... Ifiw Vachy Petert kamara Ispanna töttek volna, feier varat hogy valank. .vgy zerzette az articulusekat | ez, hogy semmit az cement Mestersegeben, ky volna, semmit Ne Myuelliék hire nelkwl, hogy az én tudományomat el lophassa | 5. Valami a cementnek bölchessége ky Ielenchem Nely [Nsz; MKsz 1896. 371—2]. 1571 k. Az chementnek Mestersege es Tudomanya [Nsz; i.h. 299]. 1572: Vrbeger Gergel azt vallia hogy .. mykor filstich leorincz eleyben Mentenek volt . . meg azkor ely Nem leot volt az eo fizetesenek Napia hanem az Ieowendeo chementre volt [Kv; T Jk III/3. 38] | Cemmen-tes Janos camora Ispanyagaban Hozot vala zekes-feiuary andras deak vrunk o Nagysaga akarattialbol aranyat zebeben tudnya, Mint Vrunck o Nagysaga S B* Istuannak az erdely vaydanak es az zekelek Ispannyanak aranyat az Cementre [Nsz; MKsz 1896. 358. — *Olv. Somlyai Bathory]. 1585: Kerek eo Kegjelmethwl keth Zaz forynthott keolcheon, hogy Jeouendeoben Aranyatt Adnek erette . . . mely Adossagrwl Adom az en lewelemeth hogy ha megh nem Adnam az Massadyk chementhnek Jndulasaygh, hath en Jsmegh eo kegyelmek kedwth talalom [Bethlen SzD; Ks 42. B. 14]. 1627 Cementes Filstich Peter vra(m)-tól kwledeottwnk Egj szekere(n) Egj Berbencezen pentz . . . es Czementhez valo Eszkeözékis nagy Banjara . . . hogj az vto(n) az marhaba(n) vagj penzebe(n) koborlas ne lenne, Azert az Haro(m) kapubol ment hatt Drabant el [Kv; Szám. 16/XXXIV. 214]. — L. még 2. jel. al. is.

2. az aranyfinomítás folyamatának (egyik) mozzanata; o fază din procesul de afinare al aurului; eine Phase des Goldscheidens. 1567/XVI. sz. m.f.: vrunk öfelsege adot vala Nekwnk az almasy* banya aranyat, peter deak által m(arcas) 75, p(esetas) 10 k(arat) 14, ezt hogy betewök zent katalin azzony Napian, első cementbe lön gradussa k(arat) 21 1/2. Masod betetelben volt orank is es felliebetment vala Joul 23nal annak az cementin es kiinosasan habortunkuala meg Ifiw Vachy Peterrel [Nsz; MKsz 1896. 355. — *Minden valószínűséggel Nagymás H; itt jóval később, a XVIII. században is a br. Jósika család és más magánzemélyek kezén is jól jövedelmező aranybányászat folyt]. 1572 Augustus 30 napian granalta(m) Vgian ezen eztendőben Masod cement, ky lön zent Janos Napiaara [Nsz; i.h. 358].

3. aranyfinomító/tisztító (mester), *ek* cementes | aranyváltó-ház feje; cementar, (mester) afinor de aur | mai marele casei de preschimbarea aurului; Goldscheide(n)meister | Goldeinlöser. 1569: az My kegielmes vrunk o felsege ada az kamara Ispanyagot Ifiw Vachy Peternek, vgian azon eztendőnek az eleyben ky cement lön [Nsz; i.h. 357].

4. aranyfinomító/tisztító-ház/műhely | aranyváltó-ház/hely; atelier pentru afinarea aurului | ca-

să/loc pentru schimbarea aurului; Goldscheide-werkstatt. 1568: Mykor Zebeben Voltam Volna az cementen tudny Illik 1568 esztendőben [Nsz; i.h. 354]. 1590: ertettek Biro vramnakis Akarattiat hogy eo kgmenek az Cementre kelletnek menni Az Birosagnak tiztiben egj ideigh ithon Nem Iarhatna el zemelle zerent [Kv; Tan Jk I/1. 146]. XVI—XVII. sz. ford.: Aurificina-chement auag' arani valazo helj [Melich, A brassói latin—magyar szótár-töredék. Bp., 1903 és MNy XI, 165].

Az e jel. alá iktatott első és második adalék a fogalmazás bizonytalansága miatt az 1. jel-hez is tartozhatik.

5. ejtőpor (aranyfinomító/tisztító por); praft pentru afinarea aurului; Zementierpulver. 1574: Az cementnek fundamentomanak allapattiarol. A cement Nagy allatokra vagon fondalva teglara, sora, fekete onra es veres rezre, Mert ezek nelkwl az arannak az o tekeletessege es allapattiaara Nem hozhatny; az tegla so hathato allatok annera, hogy valamj ezust az aranban vagon, azt Magokban kyzyak*. Az on kegi es az veres rez az ezustot, Melieth az tegla es so ky vont es hozza zitta az aranbol azt Megh tartiak es otalmazzak [Nsz; MKsz 1896. 291. — *Olv. kisziják (értsd: kiszív-ják)].

6. ~sara ejtőpor-habarcs (aranytisztítóashoz); cement/mortar pentru afinarea aurului; Zementierpulver. 1574: vagiok nagy panazolkodasban karualas Mya . . . karom nagy lön, de nem tudhatam, my legien az oka, hanem gianakodom az Cement sarara [Nsz; MKsz 1896. 360].

7. ? aranyváltás; schimbarea aurului; Goldeinlösung. 1558: Mykor Irnanak 1558 esztendőben, februarusnak 5 Napian . . . valasztattam vala o felsegektől, tudny Illik Isabella kiralne azzontol es az My kegielmes felseges Vrunktol, az Masodik Janos Magyar orszag es erdely es lengiel orszagy valasztot kyralitol az Nagy banyay arany kamorának Meg visitalasaara Mindenben, Mind kwlso es titkos dolgokbol Mind Cement es Mind valasztas, es lucrumok felöl, . . . Hyuen el Jaruan Mindeneket, Meg Jelentette(m) bösegesen, kyert sok embertől Nagy haragot vöttem [Nsz; i.h. 294].

A szerk. a fogalmazás homályossága miatt nem tartja eldönthetőnek, hogy az 1., 4., 7. vagy valamely más előtte ismertetlen jel. alá vonható-e a köv. adalék: 1577 az Cementnek Minden Rendy zerent valo lucromot Mykor Meg Jelentettém volna o Nagysaganak a Igire Magat, hogy Minden kegielmessgebol Megsegit [Nsz; i.h. — a Forgách Ferenc, Báthory István fej. kancellárja]. — A NySz az itt hat. jel-sel tárgyal szörn Balassi Menyhárt árutatásából (1569) idéz adalékat, a jel-t azonban tévesen állapítja meg [vö. Szily: MNy III, 287, Melich: MNy XI, 163]. A szerk-nek a jel-ek megállapításában nagy segítségnyújtott Melichnek az a cement szóról közzétett szótörténeti fejtegetése [MNy XI, 162—8], amely Kolozsvári Cementes János szobeni ötvös, aranyfinomító és aranyváltó-nak a XVI. század második feléből az arany-megmunkálásról szóló kézirat [kiadta Herzfelder Armand Dezős: MKsz IV/1896] itt id. adalékainak felhasználásával alapvetően tisztázta a kérdést [L. még EtSz]. Az egész irodalomra és a cement szónak hazai latinsággal való kapcsolataira I. Fénylly Henrik: BMEÉvk. IV, 111 kk, Melich i.h., valamint Bartal, Mf.Sz.

cementel aranyat finomít/tisztít, *ek* (arany)választ; a afina/purifica aurul; Gold scheiden. 1560: Meg lasd Mykoron cementelny akar, hogy ahoz valo signu(m)ban kezgyed Mwuedeth,

Tudny Illik, az kosban, orozlanban, sagitariusban, es Mikoron sextilis es trinus Martis vagyon Mert akoron könnyen vehköz Megyen az cementeles: de aralmas az quartus Martis [Nsz; MKsz 1896. 351].

cementelés aranyfinomítás/tisztítás, ek (arany)-választás; afinarea/purificarea aurului; Goldscheid. 1560 Az twznek Mogjarol. Mindenha egy arant kel a twznek eggny, es Ne legyen Igen Nagy, hogy az arany Meg ne oluagyon az cement porban. Ollian legyen, hogy Mindenkoron az fazakak es az kemenche veressek es twzések legyenek. Ezo-kaert Jgen Jol kel reaya vigyaznod az twzmelleth, Mert eben vagyon az cementelesnek fő Mestersege. Ha Echer Meg alozik, zinte yyonnan kel Mindenth kezdeny vy cement porral [Nsz; MKsz 1896. 350]. 1596: Mikor Ifiw Vachy Petert kamara Ispanna töttek volna, . Monda ennekem hogy Myhelt az cementelest eluegezem, tehat ablakot aytot bezegezsek, es az kolchot öneky agiam es az aran-rolis zamot agiak [Nsz; i.h. 372]. — L. még *cementel* al.

cementes aranyfinomító/tisztító (ötvésmester) | aranyváltó; cementarius; cementar, mester afinor de aur | preschimbător de aur; Goldscheidemeister | Goldeinlöser. 1558 Az kamara ispannak az aranyat be viuen es az cementes kezeben aduan es be streheluen Illien Moddal, tudny ill<i>k Minden aranyakat Meg p(ro)baluan az o mogiazerent az kouon [Nsz/Nagybánya; MKsz 1896. 300]. 1569 Masod tanach adasom ez: te Cementes ky nagy, hogy az meg tanolt, es regzet tudomanyodat Mas ember zouara elne hagiad, Mint az Jart vtat az Jaratlanert, Mert karat vallod [Nsz; i.h. 355]. 1571 az Cementes Jelen legien az sarfalcinalasban es az valasztasban, hogy erche Meny arany legien az ezwtben, ahoz tarcha magat [Nsz; i.h. 356]. 1574: My okbol egy Nehanzor Egy Nyomo aranybol töb lucrum Jö, hogy Nem Mazor. Ezt Nem sok Cementes erti Ith tehet az kamora Ispan kart, Mind kamoranak es Mind Maganak es Mind az cementesnek | Meny aranyat ad az cementes az forinth veronek rudakban kezeben, anny Nyomo forintokat kel Ismeg viza adny [Nsz; i.h. 290, 292. — L. még i.h. 291]. 1625: Kassarol erkezwe(n) Lugossi Janos, az Kassaj Czimentes-sel eggjwst postan Attam nekj . | Caspar Sitz, Georgius Barzj, Zalaknaj Baniasok ... Fejervarrol erkezwen, es Nagj Baniara Akarwa(n) mennj Czimentesekert es onnet ... Keörmecczy Baniara Baniaszokert Attam nekjk Etelt es Italt | Az kassaj Czimentest Michel Minzert, Kassara akarwa(n) menni, negywe(n) Ezer Polturaival, mellet vrunk eö felge Adot kezebe(n), hogj garas penztt verjenek beleölle, ... vitte el az kuczis Georgy Harom Lowa radigh f 4 d 50 [Kv; Szám. XXXIV/44. 203]. Szn. 1557 Joannes cements [Kv; TjK 41]. 1565 Johannes Cements [Kv; Szám. 1/X. 159]. 1567 Johannis Cements [Kv; TjK III/1. 16]. 1569 k. Cements Janos [Kv; TanJk V/3. 262b]. 1572: Cements Janos camora Ispansagaban

Hozot vala zekesfeiuary andras deak vrunk o Nagysaga akarattiabol aranyat zebeben | Ez az dolog penyg vala cementes Janos kamora Ispansagaban anno D(omini) 1572 [Nsz; MKsz 1896. 358]. 1572 k. De generacio Joannis Cements de Coloswar [Nsz; i.h. 365]. 1574 Joannem Cements^a Camerarium vostrum seu praefectum Cementi nostri^b [BáthoryErdLev. I, 289 fejt. — ^aMásutt latin szöveben: Negotium Joannis Cementary (Nsz; MKsz 1896. 360). ^bÉrtsd Cibiminsis]. 1585 Anna Czementes Janosne [Kv; TjK IV/1. 423]. 1588 Inventatio Bonor(um) quondam Ioannis Cements Aurifabri [Kv; KvLt Inv. I/2. 13]. 1602: Czementes Kadar Mihaly [Kv; TjK VI/1. 566]. 1608: Czementes Kadar Mihali [Kv; TjK VII/1. 275].

cementesné aranyfinomítóné/tisztítóné | aranyváltóné; sofia cementarului | sofia preschimbătorului de aur; Goldscheidemeisterin | Frau des Goldeinlösers. 1585 Byro tanaczhy akarattyabol atta(m) Jmre deaknak az Czementesne veynek az menyegzőkört ayandekot varos kepebe(n) ket kalant az arra f. i. d. 90 [Kv Szám. 3/XXII. 61].

cementmérték kb. aranyváltó-mérték; másurá pentru preschimbarea aurului; Goldscheidemaß. 1558: Regenten Illienkepen hallottam az cement Mertekrol, hogy Nem wolt<h> zabad senkinék wllian Merteketh tartany, de Meeg zabad sem volt Merni. Hanem az igaz Mertekel, tudny Ill<ik> az buday Mertekel, Merth az buday Merteknel Nagiob az Bechysis 4 lottal [Nsz; MKsz 1896. 296]. E szövegrészlet az aranyváltásra vonatkozik].

cementpor ejtőpor (aranytisztításhoz); praf pentru afinarea aurului; Zementierpulver. 1560: Az twznek Mogjarol. Mindenha egy arant kel az twznek eggny, es Ne legyen Igen Nagy, hogy az arany Meg ne oluagyon az cement porban. Ollian legyen, hogy Mindenkoron az fazakak es az kemenche veressek es twzések legyenek. Ezo-kaert Igen Jol kel reaya vigyaznod az twzmelleth, Mert eben vagyon az cementelesnek fő Mestersege, Ha Echer Meg alozik, zinte yyonnan kel Mindenth kezdeny vy cement porral | A fazakaknak a kemencheben valo berakasarol. Elözör az kemenchet egy Nehany orayg fwteny kel Nysd meg az zayath es Hertelen Ne ragd bele az fazakakath

Mertha Myngyarast be Rakod öket a twzes kemenchebe, tehat Nagy karth vallaz. Mert az twznek hertelen sebesegenek Myatta az ezwtnek nagyob része, az cement porban az fazakakban Megemeztetik es el vez | ez Jelrol Meg esmered. Mykor az cement pornak Ereye elmuith, Midön a 24 hora elközelgeth es latod, hogy a kemencheben egy sarga Vekony köd kezd fen labny az zayan ky Jöny, az a Jele, hogy Immar az cement pornak az ereye elkölth es tovab az aranyban semmit Nem cheleközik [Nsz; MKsz 1896. 350–1].

cementsár ejtőpor-habarc (aranytisztításhoz); cement/mortuar pentru afinarea aurului; Zemen-

tierpulver. 1588: Zass georgy fogtanak Eozwe Kassa Martonnal 6 lowat, vittének vrúnk zamara Cement Sart Beztercere fiztettem f. 6 ... Farkas Ferencz wytt vgian Azon felle Sarth Beztercere 6 Louón fiztettem Nekye f. 6 [Kv; Szám. 4/III. 47]. 1672: Az Czem(m)ent Sárban liúó Ezústnek Breuis Extractussa [K.]. — A jel-re nézve l. EtSz, Precskay 311–2.

cendely selyemkelfajta; un fel de mätase; Zende, Zindelaffet. 1576: Wagion maas Inghwal Ranczos feyr keotes a galera czendelen gyongyes a fodra mynd az wyam mind a galleran [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 7]. 1614 Kalmar Arú . . 2 kötes Cendel [Kv; PLPr 1612–15. 113]. 1681 Egy Darab Czendelj Egi Veres Aranas Viragu kaftanj Paplan [Beszt.; LLt]. A jel-re nézve l. EtSz, TESz.

A jel-re nézve vö. *cendely* 'eine Art Taffet' 'egy fajta selyemkelfe; Art Seidenstoff' [EtSz, TESz].

Szk: ~*előruha* selyemkötény. 1651 Edgy Czendely elo Ruha [Wass 27 Wass Judit kel.] ~*kising* (női) selyeming. 1668: Egy feier ezüstös Czendely Aszszony embernek valo Kis Jng [Mk Kapi György lelt. 3–4].

cendelyes ? selymes, selyemmel díszített; mätäsos, impedobit cu mätase; Zindel-, aus Zindel. 1576: walamy roz három kontthy ketey taffotta egyik czendeles [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 9]. 1686: Két potyolat kötő és édgý fatyol czendelyes igen viseltsek [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.].

cendelytalota selyemkelfajta; un fel de mätase; Zindelaffet. 1789 vásárlatt 4 sing fekete Czendel Tafatatt [Mv; Berz. 7 Fasc. 69]. 1797 (Vásárolt) 6 sing Czendel tafatatt [Mv; i.h.]. 1801 5 1/2 sing fekete Czendel Taffata 6 Rf 39 xr [Déva; Ks 120. III. 7]. 1806 (Vásárolt) 2 Sing Czendel tafatatt 2,30 [Mv Ks 34 VII].

cenk kölyök/növendékkutya; cätelandru; junger Hund. 1805/1810 Bajone Ifiu Aszszonnyal jött három Czenk kutyák is oda érkezvén a Sertéseket ugatni kezdték s a Cenkek ugatását a' Portshalmi ur két kutyai is észre vévén azok is oda nyargaltanak . . a Sertéseket . üzni s mardosni kezdték [Dés; DLt 82/1810].

cenkkutya kölyök/növendékkutya; cätelandru; junger Hund. 1806/1810: Azon Sertéseket hány kutyák kergették és martzongalták bizonyosan meg mondani nem tudom, hanem nagy kutya amint jut eszemb(en) tsak kettő volt, az enyim és a' Portshalmi Uré, Czenk kutya pedig 2. vagy 3. volt [Dés; DLt 82/1810]. — L. még *cenk* al.

centás díszes; ornamentat; geziert. 1753 egy Centás Sziju óv, egy rezes hűvelly késéstől [H; WH Prot. dom. 20]. — A jelre nézve l. EtSz.

centumpáter százférfi, centumvir (a száz tagból álló, évenként választott városi nagytanács tagja); centumvir (membru al consiliului mare orășănesc format din o sută de membri aleși din an în an, numit consiliul celor o sută de bărbăți; (Mitglied des hundert Mitglieder zählenden Großstadtrats), centumvir. 1595: Egieb zwksegre Amely Centumpatert hiuatt az eo kgme tartozaskeppen tartozzek eo kgme mellet lennj es zolgálnj Biro vramnak [Kv; TanJk I/1. 260]. 1603: Meg emlekeztek errőlis, hogy miczoda forman czelekettek volna Nemelyek Biraknak Tanacznak, és az eleiben rendelt Centum patereknek engedetlenek leüen [Kv; TanJk I/1. 453]. 1621 Valasztot Biro Vrammat . . Az Centumpaterek haza ne(m) kesertek [Kv; i.h. II/1. 329]. 1625: Csillag Istuan(na)k az Centum Paterek(ne)k Czedula hord(aser) f — d 10 [Kv; Szám. 16/XXXV. 166]. 1778: Görög Joseph M Vásárhelyi Hites Centum Pater [A hagyásbodoni ekl. könyve]. 1834: Solyom Imre . . a Majster maga házába, a ki is Centumpáter és Czeh mestert, mérészelt meg ütni [Kv; AsztCLev. Prot. 2].

centumvir százférfi, centumpáter; centumvir; Centumpater (Mitglied des Stadtrats). 1708: Pataki Szabo Istvan, Centum Vir [Kv; KvL VII. 11]. 1713: Debreczeni Timár Pál Centum Vir Nemes személy [Kv; Pk 7].

cenzeál felülvizsgál; a verifica/controla; überprüfen. 1688: Igazították és censeálták ratiomat. Exactorok: itilő mester, Sárosi János uram, brassai Keller György és Dállai Ferencz, ratiomista Synkai István [TT 1889. 518 SzZsN].

cenzor végvizsgáztató (tanár); examinador; Examinator. 1863: A' felszentelendő ifju papokat kérdezendő censorok; kérdenek T. Décei Károly és T. Gurda József N. Enyedi Tanárok [Gyalu K: Rak esp-i kl kiv.].

cenzúra 1. megvizsgálás; verificare, examinare; Prüfung. 1586: Eo kgmek Legh elseoben Niultanak annak az Instructionnak Censuraiához melliet az zamweweo vram, teob feó vrammal rendelenek volt, az Malom biroknak gond wiselessek feleol, es Molnarok, taligasok Jeowedelmekreol [Kv; TanJk I/1. 28].

2. (pénzügyi) vizsgálat; control (financiar); Finanzkontrolle. 1782: Excellentiádnak én azt javoslom, hogy csak légyen Censura, én ugj itélem magamban hogy az Censurán azt az 500 Forintotot megh nyeri Excellentiád mégh többetis ha jó lelkű (!) ismertetű Emberek fognak lenni a' Censurában [JHb gr. Csáki Katalin lev. Árkosi Ferenc gr. Csáki Katalinhoz].

3. számadásvizsgálat, számvéői vizsgálat; verificarea socotelilor, controlul gestiunii; Rechnungsprüfung. 1764: Számot adta(m) mindenekről A mi difficultásokat eő kgmek ratiombol nekem ki adtanak, azokbol magamat a Cenzurán enodáltam [Csobotfva Cs; Ks Csikesobotfalvi Bartalis

János (81) vall.]. 1774: Vallyon az említett Jozágokban lévő Praefectus a Tisztektől legitime Vetté Ratiot és azokat másokkal Cenzuráztottaé? ... Azon Cenzura alkalmatoság(g)al esett Liquidatiok exequaltattaké? vagy ellenben Némelly Tisztek minden Számadás nélkül el botsatottanak [K; KS vk].

4. vizsga, vizsgálat; examen; Prüfung. 1826: Confirmáltattak Sos alias Nagy István Léánya Klára és Nemes Molnár Josef Léánya Rosi, jó Cenzurát adván a' Templomban a' nép hallottára [Burjánosbuda K; RAK 34].

5. végvizsga, érettségi; examen de absolvire, baccalaureat; Schlußprüfung. 1815 Az Enyedi Kolégyomban Tanulását dítséretesen folytatott és végzett Ifju Körösi Sándor* ezen kolégyomban Cenzurát adván, nállam magát az aránt, hogy a' Papi Sz. Hivatalra készül, és Hazájába visza jön reversalta [Ne; NyIrK XII, 139 id. Abots János ref. püspök jelentése a főkonzisztóriumnak. — *Körösi Csoma Sándor].

6. kb. hivatali hatáskör; attributje, competetia; Wirkungskreis. 1670: Deliberatum Synodi Székienis Super causá D. Stephani Dioszegi Rectoris Desiensis in negotio Scandalorum in Ecclesia datorum .. Remotiojara ilyen okok. 1. Praevideallyuk ne(m) hogy használnának Desi Uráimek velle, seot sokakban nevednek a gonosz holot mégh Cenzurája alat letembennis, publice privata vindictaját exercealvan es predikatorat szidogatua(n) [SzJk 110].

7. egyházi fenyték/büntetés; pedeapsá bisceascá; kirchliche Strafe. 1652: Ha ki pedigh a modo in posterum köszulök comporealtatnek hogy ez mostani complanatio ellen vagy tanitójat*, vagy mast akar kit az Uráim köszül imit amot affele Ecclara es Jsten tisztességire neszendő dolgokert traducalna, gyalazna szidalmazna, s ket vagy három hiteles tanuk által megbizoniosodnek, az gjukezet kemény Cenzuraja legje(n) rajta [Kv; KvLt X. A. 1. — *Leiki tanító, azaz lelkész]. 1794: a' Papok mind öltözetbe mind magok viselesekbe az illendőseget szorossan megtartsák Papi tisztességes öltözetbe járjanak ... A' kik ez ellen hibáznak Tractus Directora által Cenzura alá vonattatnak [M.bikal K; RAK 5 esp-i rend. kiv.].

8. vélemény; páre, opinie; Meinung. 1692: Az ide küldöt Projectumra valo vekony Cenzuram [Szókefva KK; Törzs. Sárosi János kezé-vel].

cenzúráz végvizsgát tesz; a da examenul final/de absolvire; Schlußprüfung ablegen. 1788: Levelemet meg ado ifju az itt lévő olá Popának Sogora, ittis nevedett nálla, jora menendő ifju, most cenzurázni ment a vladikához, tudom hogy Nagtok közben járásához folyamodik, Nsgtok egy jó szava, neki holtig használhat, ezért instálök énis [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

cenzurázatot megvizsgáltat; a dispune să fie examinat; untersuchen lassen. 1774: Vallyon

az említett Jozágokban lévő Praefectus a Tisztektől legitime Vetté Ratiot és azokat másokkal Cenzuráztottaé? ... Azon Cenzura alkalmatoság(g)al esett Liquidatiok exequaltattaké? [K; KS vk].

cenzuráztatlik megvizsgáltatik; a fi examinat; untersucht werden. 1776: Minémü Instantiát adtanak bé a' Táblának a' Bukuresdi Contribuens Lakosok, az oda valo Dominalis Biro ellen, azt kívánta a' Tábla communicálni ..., jobbnak itilne a' Tábla ha más D(omi)n(a)lis Biro Consti- tualtatnék és annak utanna Cenzuraztatnék, és tsendesebben a' dolog sopialtatnék [Körösbánya H; Ks 74. VII. 140 1/2].

cenzus 1. haszonbér; arendä; Pachtgeld. 1756: Hadnagj Szücs Avram mint hogj ezen Déval taxalistaktól köteles bé szedni a' pénzt, és az Udvarb(a) adminisztrálni, faradása recognitiojáb(an) régi usus szerint fundusa censusa szokot Condo- naltatni [Déva; Ks 101]. 1828: Déesi Hoszszu István Urnak a Malaton lévő Házát Után- na járondo nyilaival egyetemben .. vettem Taxara .. Harmimtz (!) Válto Rforint kész Pinnben (!) oly meghatározással hogy az irt Pinzbéli Cenzust két versen tsalhatatlanul befizetni köteleztetem [Dés; Törzs. Dési taxalis- ták ir.]. 1842: Pro Anno 1842/3 Folytatasa a' Taxalisták Cenzussának . Medgyeszi Jozsef és Felesége Josvai Anna Ö Kegyelmének adtam ki taxára a' Dézi Sámuelné majorja félet, a' vizen tul lévő fordulon utánna tartozo földek- kel [Dés; i.h.].

2. házber; chirie; Hausmiete. 1824: a' Nemet Theatralisták el foglalván benn a' Nagy Udvarban bizonyos Napokig Quartir házat ... a Cenzust egyezés mellett ki is fizették [Déva; Ks 106. 44]. 1836: A Pavaí Jozsef Hazafélet a követke- zendő 1837 Esztendő Sz György napjaton fogva 1838k Esztendő Sz György napjáig ki alkudtam Taxara minden nyila nélkül 3 Valto Rfokban olly alkalom mellett, hogy annak Cenzussát ángarián- ként előre fizesse (!) bé [Dés; Törzs. Dési taxa- listák ir.].

3. számítás; socotealä; Rechnung. Szk: vminek ~ba vételével vminek számításba/tekintetbe véte- lével. 1833: a Szita, rosta romlás censusba véte- lével minden véka buza ki sütése belé jön aprosági költségbe 30. 32 xrokba [Torda; TLt Praes. ir. 1534].

cepelös, epeülös l. cipelüs

cepők, elpök I. bakancsféle; un fel de bocanci; eine Art Schnürstiefel. 1774: Udvari bírónak járt, Esztendőre egy pár cipőkje [Szentdemeter U; LLt Vall. 25]. 1801 (Egy szökevény) járt hol Tszimában, hol Tzepőkben, Botskorban se egyszer se másszor nem járt [DLt nyomt. kl]. 1807: (Egy szökevény) el-vitt ... két Lábra-valót, egy pár tzepőköt [DLt 592 ua.]. 1810: Görgényi

Görög János szókött-el .. harisnya posztó reithozembe, és vasba, czepekbe [DLt 181 ua.] | a Magyar Katonáság Számára készitendő Czepek-köért ... a Czéhok . egy párért menyit kívának? [Kv; DLt 132]. 1829: Vaszi Patkové viselt . oláhos inget, Harisnyát, kalapot, és czepeket [DLt 942 nyomt. kl]. 1847: Triff Dumitru ... ruházattya oláhos ing, lábravaló, egy kis fejér kurta oláhos frisco, egy rozsz czepek [DLt 1035 ua.] — L. még MNyTK 107. 15.

2. (leány)gyermek-cipőcske; pantofioru pentru fete; Mädchenschuhchen. 1755: Kis Susim Unokám Czipőkjére xr 51 [TL Teleki Ádám költségnaplója 34b].

3. ? (női) galácipellő; pantofi de gală pentru femei; (Frauen)Galaschuh. 1805 Kertesz János akkori ujj Tisztarto vitt el, egy pár pistallyt, egy pár Czepőket Arany fonallal ki varva, 2 puskát [Számosfva K; BLt 12].

ceptál elfogad; a accepta; annehmen. 1589: Corecta Miért hog az f 10 Nem Ceptaliak Az zamweweo vrain Azzert Tezen es (!) Iatus^a f. 20/40 | Zabo gjorg az kett Erdeo pastornak Adot wolna penzewl es Büzawul f. 20 eo knek Nem Ceptaltak ... Esmeg Iria hogi f. 2 Adot wolna az Hohernak Meliet Nem Tudgia Mondany hog Miért Atta Azzert Nem Ceptaliak eo kegjelmek [Kv; Szám. 4/X. 67, 89. — *Az eredeti lapösszegezés f. 30/40 tételéhez írt számvevői megjegyzés].

cepusa 1. szekérnyárs, eh, táj gyaka; tepusá; Wagenpflock. 1796: a' Czigányok ki jötteknek reánk, nevezetesen Gitzi Jósi belénk akadtanak, Czepusával, rugyitzával, és Vasvillával ütettek, vertenek benünket | Gitzi Jósi nevezetű Czigány másodmagával Hegedült a Bérések innyak eleget adtanak, és hogy meg részegült ... feltámadot, útni, verni kezdette, a' Béréseket Czepusával^a és Fával, ebből kezdődött Halálosan a' verekedés [Mocs K; Eszt-Mk. — *Más tanúk ugyanez eseményre vonatkoztatva a gyaka és a szekérnyárs cepusa megjelöléssel élnek (l. ott)].

2. (zsákkötéshez használt) cövekecske; bejšor (care se foloseşte la legarea sacilor); Pflöckchen (gebraucht zum Festziehen des Sackbandes). 1816 mindenik sak Tzövek vagy Tzepusa nélkül vagon bé kötve [Pusztakamarás K; Bodor Pál ir. Benedek Sámuel gazdatiszt lev.].

cepusás szekérnyársas, szekérnyárral felfegyverezett, táj gyakás; cu tepusá; mit Wagenpflock versehen. 1796: az edgyik Czigány a' Biró Kezét nálla lévő Vasvillája nyelén meg ütette egy Czepusával, hogy egy ujja eltört. Protestált a Biro hogy hadgyanak néki békét, de hogy egy Czepusás Czigány szüntelen ütze, az akol felé ment a' Biró maga mentségére [Mocs K; Eszt-Mk].

ceremonia 1. szertartás; ceremonie; Zeremonie. 1570: ew kegnék legien gongyok Rea hogy keresztesenek Thwdos Embert Ez Mostani praedi-

cator Melle, Az Templumbely ceremonianakis Az Vr vachorayanak es az keresztesnek visellye gongiat [Kv; TanJk V/3. 3b]. 1584: Vasarnap, es Nagy Innep Napokon prædicatio es az Ceremoniaknak ell vezeseigh semmy felet ne legien zabad Arwiny, se Az kapwth megh Nythnya [Kv; KvLt Vegyes III. 5]. 1718: Pestis alkalmatosságával ... ha halála történnék az olly helyt^a valo Embernek azt ne Caeremoniával Czéhel, hanem az arra rendelendő, és mások Conso (r)tiunából Sequestrált Emberek által vitessek végbe [Kv; i.h. Fasc. I. 225 gub. — *Ti. pestises, pestissal fertőzött helyen]. 1736: Mikor osztán az temetőben bételepedtenek^a, szintén úgy volt minden ceremónia, mint fen az háznál lévő szímben [MetTr 410. — *A gyászolók és a temetés részt vevők]. 1753: az M. Fő Ispány ur nagyabik Leánya Himlőb(en) ... megis hala szinten ma vagon Déésen az Czeremoniaja Temetesenek [Kecset SzD; TKI Váradí Zsigmond gr. Teleki Ádámhoz]. 1772: Groff Rhedei Susánna Ur Asszony ... meg hidegedett tetemeti mellyik Napon tötték tisztességes halotti Ceremoniaval koporsóban ...? [Drág K; TSb 21]. 1814: A' keresztelés alkalmatosságával Grof Teleki Ádám egész édes Atyai Örömet mutatott, 's maga is a' Czeremoniann egész végig jelen volt [Mv; TSb 51]. 1862: itten a' mater Ecclesiában Pünköszt negyed napjan Partialis Synodus fog tartatni ... szivesen meg hívom a' Tekintetes Asszonytis házi Csaladjaval együt Jun 11-én 10 orakorra egy Templomi Czeremoniakra [Siménfva U; Pf. Baka János pap lev.].

Szk: ~t üz. 1678—1683: Ha haláalom történik Ceremoniat ne üzzenek Zászlót ne iranak (!)^a [Kv; Ks 14 XLIIIIa Kornis Gáspár végr. — *Tollhiba írjanak h.].

2. szertartásoskodás; formalitate, ceremonie; Zeremonie. 1704: csak mennől kevesebb kölcséggel es ceremoniakkal akarván igazittani azert haza kisirven a Ladat^a ketelenitettünk meghis költeni Borra //69 [Kv; AsztCJk 89. — *A céhládát]. 1736: A levélírásban is semmi ceremoniat nem tartottanak^a mint most, mert ha alább valo embernek is egész árkosra nem írsz, még aztis cőpertaban nem csinálod, vagy spanyol viaszszal nem pecsételsz megharaguszának érte [MetTr 360. — *Ti. a fejedelmi kor végén].

Szk: ~i tesz szertartásoskodik, sokadozik. 1736: Sepsiben nem tőnek ennyi Czeremoniát miheljen irék negyed napra mindgyart el mentenek az boraim utan [Ap. 4 Apor Péter feleségéhez]. 3. szertartásosság; ceremonial; zeremoniellen Be-nahmen. 1603 semmifele wigassagh teüeo zezam az Meniegezeoben bizonios ideigh migh ... eo kegmek Tanachiul megh nem zabadittiak ne legien, eottwen forint bwntetes alatt ... Ha penigh nagioib ceremoniawal, es pompawal, eleobbi mod zerezt walaki akarya Menniégeze lakodalman (!) celebralni warya annak alkalmatos idejét [Kv; TanJk I/1. 446]. 1807: Az Hunyad Vármegyei Fő Ispán G Bethlen László Ur 6ta 8bris celebrált Instellatiojának híret ma küldötte meg Pali

Bátsi — Nagy tzeremoniával ment végbe 10 konyha füstölgött tűzijáték, Bál, minden volt, úgy hogy 50 vagy 60 ezer forintba került ez a vonítás [Dés; Ks Kornis Mihály naplója 264].

ceremoniális ceremóniás, szertartásos; ceremonios; zereemoniell. 1843: a' régiebb időben ... sok Czerémonialis dolgok voltak [Dés; DLt 1364].

cérna 1. varrófonal; atá; Zwirn. 1576: wacion valamý chypke czyrnabeol (!) Inghre walo talam wacion eoth Syngh [Szamosfva K; JHbK XXIII/7. 14]. 1595 Zabo Miklos foldozta meg az Nagy kuczín való örnýüt (!) poztora költ d 23 ... tzerena d 2 | Chizar Peterne mondotta hagi Czernara atta(m) az zabonak f — //16 [Kv; Szám. XIV/6. 9, XVIa/6. 139]. 1599: Kalmandy Iános. Hozot Crakay Marhatt ... Minden Fele. Cerna-katt — //16 [Kv; Szám. 8/XIV. 19 hj]. 1615/1628: Egy halo tarka Cernabol keoteot [Kv; RDL 1. 960]. 1681 Hattam Vinczen Felix nevű Uj kereszteljnel het darab czernát fejeríteni [DLev. 2. XIII/Ba]. 1683: Három kis matring Czerna [UTl]. 1686: Gyolcs lepedő 30 Seljemmael czernával varrottak [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. 1711 3 Matola Török Czerna ... 4//08 4 Matola krakkai Czerna ... 2//88 14 Csomo fejer czérna Csomoja — //24 [Ap. 5 Apor Péter inv.]. 1727 Egy Veres Selyemmel kötöt agyralo Sárga Selyemmel s Fejer Czernával töltöt ket Vánkos hajával együt [Marosztgyörgy MT; Ks gr. Petki Zsuzsánna kel. L. még MNY LVII 91]. 1736: Keztyűjök az nagyobb rendű aszonyoknak selyemből szött czifraság volt, az alább valóknak tiszta czernából szött keztyűjök volt | körös körül az szemfedelen volt szélyes, igen vékony czernából szött, némelykor ezüst vagy aranyfonallal elegyített szélyes csipke [MetTr 342, 401]. 1785: Also Arpási^a Gondviselőmnek Benecs Sigmond ó klmenek fejeríteni való vég vaszon és matring Czernák küldettek illy rendel ... Czerna szapulva tizennyolcz Matring Szápuatlan pedig negy Matring [TL. — *A.árpás F]. 1826: Egy matring tzerna [Koronka MT; Told. 19].

Szk: ~hálósapha. 1829: Czérna hálo Sapka 8 Darab 8 Rf [Kv; BLt 12 dologházi szám.] * ~kávéskeszkenő. 1816: Fel Sellyem káváes keszkenő ... 20 Rf Más Czérna káváes Keszkenő 5 Rf [Kv; Born. IV/41].

Sz. 1790: Szokták mondani a' hol vékonyabb a' tzerna ott szakad el [Strézakercsesora F; TL. Wessényi Dániel jószágig. gr. Teleki Józsefhez].

2. zsinég; sfoará; Schnur. 1679: Orvossagnak való, czernara fűzött, külömb külömb féle gyöke- rek, öt Csomoval nro 5 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 9].

3. csapózsínór/ideg; sfoará de marcat a dulgherulni; gestrichene Schlagschnur. Szk: Lva farag egyenesre ácsol. 1778: Visznek vala Maros Vásárhelyré szép czernára faragott gerendákat, sasakot [Magyaros MT; Berz. 15. XXXV/14].

Az ács vörös festékbe mártott csapózsínórral csappint egyenes vonalat a megácsolandó szálfa felületére, hogy nyilgycnesre faraghassa a gerendát.

4. mérőzsínór; sfoará pentru másurat; Maßleine. Szk: Lva vet kimér. 1752: azt kérdvén eő Kegyelmek: hogy egyik Halomrol a' masikra ezen ut vágás egyenesen megyene? mellyre azt Feleltem, hogy azt gondolnám hogy egyenesen mégyen; de Isten tudgya a meddig Czernára nem veti az Ember itte, vagy külyebbé bellyebbe menne egyenesen Notarius Uram így szólla erre a' biz úgy vagyon hogy Isten tudgya egyenesen megyen vagy nem míg Czernára veti az Ember; de eő kegyelmek is úgy gondollyák hogy egyenesen mégyen Sőt ha Czernára vetnék még talam fellyebb menne ... Szent Marton^a fele [Vice SzD; Ks 39. XXIII. 3. 29. — *Szépkényerűsztmárton SzD].

cérna-écsipke dantelä de atá; Zwirnspitze. 1824: Harom darab Czerna Csipke [Fugad AF; HG Mara lev.].

cérna-figura cernával varrott alakos dísz; figurä cusutä cu atá; mit Zwirn gestickte Figur. 1714 Agjra való Lepedő felső szélyin Czerna figurakkal ékesített fl. Hung. 4 [REkLt II. Apafi Mihály hagy. 31].

cérna-fúrhang cernafüggöny; perdea de atá; Zwirngardine. 1816: Nyomtatott Czérna fúrhang 1 Rf 6 xr [Kv; Born. IV/41].

cérna-fonókerék roatä de tors atá; Zwirnspinrad. 1835 1 romlott 2 jobb czérna fono s egy használható gyapott fono kerék [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

cérna-fuszekli cernafélharisnya; şosetä de atá; Zwirnsocke. 1806: 1 pár tzerna fuszekli 36 [Déva; Ks 119b].

cérna-gombolyító cernacsörölő (cérnatekerő készülék); depänätoare de atä, virtelnitä de atä; Garnwinde. 1679: Asztalos csinalta keredged labas, czerna tekerő, vagy gombolyetó (!) nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt.].

cérna-kötés impleturä de atä; Zwirnstrickerei. 1576: wacion feyr czyrna keteos (!) Arany keotesel elegy egy Ingre walo kezý fodor | wacion igen kesken czerna keotes ket Syngh [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 5. 14]. 1763: 3 wég feín Czerna kötés [Nsz; Szer. — Özv. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes lelt.].

cérna-kötéses cu impleturä de atä; zwirngestrikt. 1736: Egy lengetég, viseltes, harmad fél Széll, czérna kötéses veress fejtóvel varrott vászon abrosz [Kv; Pk 6].

cérna-krádlí? cernakelme/anyag; material şesut din atä; eine Art Zwirnzeug. 1834: 32 Sing Cérna krádlí két Mátráchoz veres tsiku a 1 f ... 25 Sing

kék tsiku krádlí mátrácnak a 54 x [Kv; Borb. F. IXa].

cernál illet; a-i reveni cuiva, a i se cuvine; betreffen. 1604: Az mitt Locodi Demien Mihalyne ozdi Pal leanya Katalin ingeral az Causaba azt magyarazua(n) feleolle, hogy az ozdi Eoreoksiginek fele etot Cernallya, keresse azt erte az kie lezen, most Commissarius ura(m) Bedeo Istua(n) kezeteol foglalta el [UszT 20/129]. 1606 az al peres azzonak Vra Gergelj kouacz en velem egj vala, en velem Andras kouaczal, Az melj hazban az al peres azonj Angiom lakik Kenosban vduarhelyzekben az alperes azonj vruual Gergely kouaczal ingemet aequal(ite)r cernal mind ben és kvn valo Jussa annak a lozagnak azert megj keuano(m) teolle annak a Jozagnak felet mind ben és kvn valo Jussaban annak az eóreóksegek mert en az attainfiauual Gergely Kouaczal megj oztozatlan voltam mind(en) eóreoksegekebeól [i.h. 20/175].

cernamotolla cernatekerő(eszköz); virtelnijá de ață; Zwirnhaspel. 1816: Két Kis tzerňa matola [Varsolc Sz; Born. IV. 4 Bornemisza Krisztina lev.].

cernanadrág pantaloni de ață; Zwirnhose. 1860 1 darab Czérna nadrág átalakítása f. 2 [Kv; Újf. 1 szabószámla].

cernaöv briu/cordon de ață; Zwirngürtel. 1651 Igrtem szogalattjaban ... egy gombos <c>zerna övet [Kv; AsztCJk 730]. 1656 Szegottettünk egy szogalo leanyant (!) Igrtunk Ket ingalyat, Ket vazon surczot, . egy czerna övet . [Kv; i.h. 58b].

cernapetinét hálószerűen szabályos hatszögű mintával készített kelmeféle; un fel de textilá de ață în gen de rețea/țelcu și cu figuri în formă de hexagoane mari; Zwirnetz. 1807: Külömbféle Petine, blond és tzerňa retzék [DLT 378 nyomt.].

cernarece rețea/țelcu de ață; Zwirnetz. 1807: Külömbféle Petine, blond és tzerňa retzék [DLT 378 nyomt.].

cernás cernahímzéses; cu broderie de ață; mit Zwirn gestickt. 1788 Egy fejer Czérnas Totos fel hajtásu Lepedő [Mv; TSb 47 gr. Rhédei Zsigmondné br. Wesselényi Kata hagy.].

cernaserítő I. mn cernasodró; pentru răsucit ață; garndrehend. Szk: ~ masina. 1849: Czérna és gyapatt siritő sárgás kiti maschina [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] * ~ kerék. 1848: Egy nagy Czérna serítő orso 1 Egy Czérna serítő kerek — hujuba [Szászkerked K; LLt] * ~ orsó. 1737: Cerna Serittő órső 4 [Brassó; Ap. 5 Apor Péter lelt.]. 1778 adtam által . Czérna siritő órsöt egyet [Agárd MT; Told. 8]. 1848 Egy nagy Czérna serítő orso 1 [Szászkerked K; LLt].

II. fn cernasodró(eszköz); aparat de răsucit fire de ață; Zwirnmaschine. 1744: Laska Siritő Czérna Siritő [Buza SzD; LLT 181. B].

cernastrimfli cernaharisnya; ciorapi de ață; Zwirnstrumpf. 1777 Czérna Strimfli egy tuczet 12. Selyem Strimfli pár 4 .. Gyapot Strimfli pár 6 [Nsz; BK gr. Bethlen Rozália kel.]. 1806: (Vett) 1 Fuseklit „45. 1 par Czérna Strimflit 1- [Mv; Ks 34. VII].

cernatekerő cernagombolyító (készülék), táj (cerna)csörlő/csörlő; depănătoare de ață, virtelnijá de ață; Zwirwinde. 1679 Asztalos csinalta kereded labas, czerna tekerő, vagi gombolyető (!) nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt.].

certifikáció idézés; citație; Vorladung. 1639: Melj abbeli ammonitionkot es certificationkot es euocationknak rendit kegms urunk mies Ngod(na)k Fide n(ost)ra mediante rescriballunk peczetunk alatt kies attunk [Kozmás Cs; BLt 3]. 1752: ell hivattata a' nevezett Urffi azon ókröknek ad Triduum Certificatiojokra itt Vitzében Commoráló Intze alias Aztalos Samuel nevű Embert [Vice SzD; MvRK]. 1802: Mely Certificatióra Kok Maftéjnē Moresan Irina eo kegyelme felele eképpen ... [BSZ; Bet. 7].

Szk: ~t megtesz idézést tudomására hoz, megidéz. 1825: A Cancellistákat oly utositással indítottam el, hogy ók a Certificatiot csalhatatlanul meg tegyék [Mv; Pk 1].

certifikál 1. (meg)idéz; a cita; (vor)laden, zitiëren. 1597: ew kegme Biro vram ez iouendoen hetfeon Tanachawal egietembe(n) be gyewiwen hiwasson be az Jdes vramban, akkorra penigh certificallia ew kgme a Myes Czeh mestereketis hogy ielen legienek ew kegme akcor . egimassal bezelwe(n) az varosnak iowara minde(n) iot vegezzenek [Kv; TanJk I/1. 301]. 1598: Biro vram ez Jeoweo zombatra geotchye be az varost, certifičan mind az ket fele mezarost, hogy akkor ielen legyenek [Kv; i.h. 311]. 1614: Eüocalok Losonczí Banfi Margit Azzont Nolcziad napra az Nagod Tablaira, az Nagod szemelle eleibe(n) Certificálúan mind az által eóket [Körtvélyfája MT; Bál. 51]. 1630. Certificalam .. Felsiged mostani Zamos Vyuari Vduarbirajat Desi Főzesi Janos Vramat ... Erdeődi Jmreh által [Wass 25]. 1639: Director Sarosi Janos vram eó kegyelme neuueul az birot uargha mihalt szembe talaluan Beldi Janos uramat ad monealtuk (!) certifičan es euocaltuk, hogh eó kegyelme az Nagod Tablaira Segesuarra az mostani szekely terminusra ra tartozzek, es okat adgia Daruas Georgieot merth keotte Jobbagia [BLt 3]. 1672: En azert el menven, az fen megh irt Nemes szemeljekhez es Relictakhoz ... es Certificalam mindeniket külön külön az minuta szerint ad octavum az Executióra [Törzs]. 1680: Certificálám Nemzetes Szegedi Peter Uramat Czigány Fülöpné Jobbagy aszszonja Ioánja által | Szegedi Péter Vramat ... certifičala ... Fejéruármegiének derék Törvinjes

szekire [i.h.]. 1697: ns Gombkötő Lőrincz Ur(ama)t
 Certificallya . ā Kolosvári Ns Tanáts(na)k
 lég közelebb következő Szeredaj Székre (!) és
 az még irt Summa(na)k fel nem vételért tudni
 illik, és az Pusztá Boreokseg(ne)k meg nem eresztéséért [Kv; KvLt Fasc. I. n. 186]. 1725: midőn el akarnok foglalni azon Rétet ... Csegezben ... lako Tar Sigmond Ur(am) az Executiót obviála, és edgj kezében lévő bottal repellála Instructiom szerent procedalek es Certificalam Tar Sigmond Ur(a)m(a)t Aranyas szek(ne)k akar mikor s akar holott leg elsőben esendő alsob Törvényes szekire [Borb. I]. 1748: Szolgabiro Uram .. Tiriak György kereskedő Görögöt Certificallya eő Excellja Devai Kastélyában Celebrálondo triduale Forumra [Déva; Ks 112 Vegyes ir.]. 1751 küldé münket Simenfalvi Lázár Gergely ... Firtos Várolyai Jánosi Uramhoz hogy Certificálnok Jánosi Janos Uramot nyolczad napra az T.N. Generalis szék eleiben [Keresztúrfiszék; Sf]. 1755: (Az) instructiót de verbo ad verbum el olvasván, és annak tenora szerént ő általok Mlgs Groff Vrakot Ő Ngokot modo L(e)g(itim)o Certificálám Ns Doboka Vár(me)gy(én)ek akar holott közelebb (!) Celebrálondo G(ene)ralis Törvényes szekire ad diem 8vum ā die hujusmodi Certificationis [Dob.; Wass 18]. 1804: az Instructiót a' Harangoz előtt szorol szora fel Olvasván meg értettük s ő általa a' ki Nevezetteket Certificáltuk [Remete Cs; Born. XVd]. 1829 Két Regius urak a Kintsi és Bábahalmi adosakat admonialták, és Certificálták fizettem 24 Rfr [Hosszúaszó KK; i.h. F. Ia, Bod László tt szám.].

2. tilt; a opri, a-i interzice cuiva/ceva; verbiēten. 1597: negi vrain ... ki mennienek es vegere mennenek, ki michoda Igassagal tulajdonittia maganak, certificalliak azokat is rolla akkiknel az feoldeket ertik hogi vadnak; Es applicalliak vizza varos zamara [Kv; TanJk I/1. 196]. 1604: Azert mykor en tegeted Certificaltalak az meg veteltele akkor kellet volna engem teoruēj zerint ki tartanod beleolle ha valami igassagodat praetendialtd benne [UzT 18/29].

3. tudósít, tájékoztat; a informa; verstāndigen. 1605: Gynlaffy Uramnakis inrya kell, es arrolis certificalny kell hogy az Toluayok kergetesere providealny akarnúk, eo Ngok kweombet varosunk feolol ne itelyenek hogy egyeb vegre bochatanuk ky fegyveres emberinket [Kv; TanJk I/1. 518]. 1618 Mi Markó vajda urammal azt fűltük, hogy ezekről Nagyságodat serio kellessék certificálnom | Itt nekem, Kegyelmes uram, szolgálaim vadnak, ha mit pro tempore szükségesnek látok s ítélek, Nagyságodat minden dolgokról^a certificálom [BTN 134. — *Ti. a török porta dolgaról].

4. bizonyossá tesz; a asigura/garanta; vergewisern. 1649 myis keg(yelme)sen tekintuēn Veres Istannak hwseges szolgálattára, melyet ekkedigh mind fiscusunk causáinak procurálásában, es egyeb eo reaia bizatott dolgokbannis igaz hüsegel niselt ..., assecuralljuk, es certificallyuk

arról, hogj az fen specificalt Malombéli Jussokert es igasságokért Ezer Magyar forintot deponalunk menteöl hamareb kész pénzül [JHb III/4 fej.].

certifikálás hírüladás; inſtiintare, aducere la cunoſtinſă; Benachrichtigung. 1586: Vrnk eo Nga ... Int hogj ne elegiedgywnk eo zve az deogeós helyreól leoweo emberekkel, Ne bochatanank be olyan Infectusokat, hogy Isten vta(n) a vaross otalmaztatnek ... Biro vram Mind ma egy Nehany helien, s mind egieb kwlseo helieke(n) kialtatassal, es egyeb zerent valo Certificallással is megh hirdettese prohibealtassa, hogy Senky ide Ne kezwlylón se Venny se Adny, Mert az hatarba Nem eresztik [Kv TanJk I/1. 33].

certifikálhat tudósíthat; a putea inſtiintă; berichten können. 1595 küldek el Hersentzi Istián Deakot az Loas Legent Tasnadig; hogy vigyazon Azzonyúnk ő fge oda jöuetelere, hogy certificallhasson varasul az Napya felől, melyre kellene mi nekünkis varnúnk Adatanak neky 1 lo: f d 50 [Kv; Szám. XVIIa/6. 81 ifj. Heltai Gáspár sp szám.].

certifikáltat 1. (meg)idézett; a dispune să fie citat, a cita (prin cel în drept); (vor)laden lassen. 1606: Bartha Istuan .. Keonomieorge azon hogj kigteket certificaltatnok az Nehai megh neuezet Galfi Mihalj successorit hogi teoruinire tartoznanak comparealni elseo zek naplan kigtek eleibe(n) [UzT 147 Rákóczi Zsigmond Uzsz-hez]. 1644: ha valami szin es Pretextus alat maga Kőrcz Jakab es Felesegi ... el soknek (!) es buidosnak Nemzetes Torma Peter Ur(am) Certificaltatuan az Kezeseket Hozza nyulhosson, minden nemü szabad es szabadatlan heljeken [Dob.; Törzs]. 1648: az szeker sena (!) es eokeor be hajto embereketis certificaltatta eo kgme teoruēnyre [Fejérd K; Ks 101]. 1657: ezen Görög Certificaltatta Nemzetes Barczai György Uromot egy petreni Jobogia által. az Nolczad nap Elő jöven ... mi jelen leven, most sem lótl Elő, sem nem Tudositot [Lozsád H; BK Misc. 1143]. 1679: en általam certificaltaták ... nagj János vra(ma)t Nemes Kolosvármeg(yene)k legj közelljeb esendő Giras szekire panasz tételre [K; SLt P. 27/168]. 1689: Kóródon^a lako Kóvács Tamast ... Havaselvi lazlo es Havaselvi Balaz Certificaltattyak potentiara mivel az Papfalvi hatarra potentiose reā menven es eő kegelmek megh csóvalt megh tiltot hatarokon levő ősvent ki jrtoak cslovakot ki hanytak, vice span vr(am) eo keglme legh kozeleb esendeő szekire [RLt. — *Kórógy K]. 1716: Az ideo(n) marhák bé hajtásáb(an) ugy vigyaza(n) hogj rea(m) Girás pert ne hozzon hane(m) ország törvenye szerént ad 3tiu(m) certificaltassan es törvény szerent procedalioy ellene [Szászkerked K; LLt Lázár Ferenc ut.]. 1720: Azt a' szemelyt is a' ki a' leánt el matkasítottta volt, akkor^a certificaltatni kell [Kékes SzD; Wass 6 Galambfalvi György ns nyil. — *Ti. a kitzúzott tárgyalás napjára]. 1739: Jósika Imréné, Bánffi

Susánna Aszszony miképpen Certificaltatta Teleki David és az én Curatorimat Executiora arról való Relat(oria) [Kendilóna SzD; TKI]. 1766: Az Certificatoriab(an) fel tézsi ugjan az A. eökegjelme hogj Certificaltattya Tordai Tordai Istvánt, de nem specificallya idősb vagy Ifiabb, holott vajjon még más Tordai Tordai Istvánis [Torda; TjK V. 349]. 1780 Baro Branyitskai Josika István Vr ő Nga kénseritte hogj mennék el Gyöngyösi Janos Vramhaz Várfalvának^a fungens Falus Hútes Birájához és tertio se Hütös Tarsaival egygyütt admonealuan, és a' miképpen ennek előtteis admonealtotta és Certificaltotta volt ő Nga ugy mostis Certificaltatnam . in ipso Die 8vo Istantiaja által oculator Commissariusokat sollicitalni, és azok által a' Falutol sok izben eladagattatott helyeket revidialtatni [Borb. I. — *TA]. 1795 Certificaltatták Nsgtokat ... Kűkűllő V(á)rm(e)gye akár holottis celebrálandó G(ene)r(al)is Székére Oculator Commissarius oculatoria lejendő ki kérésekre [Ádamos KK; JHb XIX/48]. 1812: kívánván a Felperes Ur az Igazságot ki szolgáltatni az Harmad Napi Törvény Székre ... az allpereseket Certificaltotta [M. bökény MT; Born. G. XIII. 16]. 1837 Etfalvan^a Iako Baktsi Boldizsár Uram ... Imre Damokos Urat matol szamlálva 8ad Napra Certificaltattya Exequitiora olly okon: a' Tekintetes ur Veres Samuel nevezetű Colonussanak ... Szanto földgyét el szántván, tehát kéntelenítették a Tekintetes Torvényes Széktől Commissariusokat kérni [Borb. II. — *Hsz].

2. tiltat; a dispune sã fie interzis/oprit; verbiene lassen. 1590: az Was dolgaban Eo Kegmek egienleó voxal wegheztenek, hogy ... senki sohowa eleybe Ne Mennyen tiz forint bwnetes Alath Seot Biro vram ... Az Monostori tiztatot megh talaltassa, hogy holot Monostor Ne(m) sokadalmas hely, Nem letetel heli, Nem keozeonseghe vasarnak helie, ... ot eo kgme Ne engegyen sem Wasat deponalny, sem Georeogeoket Arulnj a' varos Zabadsaga ellen ... Ezen keppe(n) Az Zamosfalwy patronusokatis eó kgme megh lellie Az Capitanok Altalis es tizedesek által erreol certificaltassa a' keosseget [Kv; Tan Jk I/1. 127—8]. 1599: Biro vram amely napon az Vraimat ez dolognak vegeziesert be akarja gyeoteny, akkorra eo kgme minden rendbely mester embereket certifi-caltasson, hogy sohowa ez varosrol el ne mennye-nek hanem honn maradgyanak [Kv; i.h. 332].

3. intet; a admonesta; mahnen lassen. 1638: az Tekintetes es Nagos Rakoczy Georgy Erdeli orzagnak bizonios Feiedelme es Magyar orzagh Egi Rezenek Vra Admonialtatta es Certifi-caltatta volt az Nagos Zent Lazloy Kamuthy Miklos Vramott ... Mezeo Eormenieanak bizonios Sumaiaual az mi kegielmes Vrunktol Emanaltatot Mezeo Eormenieas feleol valo Donationak Continen-tiaia szertent [JHb XII/24].

4. tudósított, hírvil adat; a dispune sã fie inștiin-țat; benachrichtigen lassen. 1632: Biro vram az varos szokasa szertent Niolezad napot praefi-

galt nolt teórueny napnak, Elekesi Lazlo vramatis azon Napra Certificaltuan, eó keglme Elekesy Lazlo vram az praefigalt niolczad napra ... ra Ieóuen, egez nap estegh it varakozua(n), Sulioek Istuan vram sem maga el nem Ieóuen, sem senkit nem bocziatuan kepeben, sem Biro vramat nem Certificaltatvan feleólle ujabban, hanem succumbalt es halni hatta dolgat [Torda; Kp III. 65].

certifikáltatás idéztetés; citație; Vorladung. 1764: Világos lévén ẽ productis Actoriae Documentis az actionalt 40. mforint Summának az I. által lett költsönözése, ugy minekutánna ... meg nem fizette volna az I. Executiora lett Certificaltatasa [Torda; TjK V. 223]. 1802: Nemes Torda vármegye Also kerülete Vice Ispánnya Martonosi Tekintetes Gálffi Josef vr meg jelenvén a' Succumbens Alperes Méltóságos vrnak Also Járai Curiája Kapuja előtt a' Succumbens Alperes Méltóságos vrnak meg intetéséről szollo Testimoniálist, az Executiora lett Certificáltatás-rol, és harmadnapri hír tételről költ Relatiokat fel olvastatván . az Executiot annak rendi szerint tentálta [BLt 12]. 1807 a' Nemes Várme-gye G(ene)ralis Székire valo Certificáltatásra utasítottam [SLt évr. P. Horvát Károly és Miklós nyil.].

certifikáltathat (meg)idéztethet; a putea dispune sã fie citat, a putea cita (prin cel in drept); (vor)geladen werden können. 1614 az laesa pars requiraltathattya és Certificaltathattya, hogy Bjrak Vraim elöt Comparealyon [Kv; PLPr 1612—15. 110].

certifikáltathatik (meg)idéztethetik; a putea fi citat; (vor)geladen werden können. 1671 Abrudi Gabor . it ne(m) lakik, ki miatt ados-ságáért nem certificaltathatik [Kv TjK VIII/11. 59].

certifikáltatik megidéztetik; a fi citat; (vor)ge-laden werden. 1735: Aszszonyvásárj Nzts idősbik Komorniyik Lászlo Vram . a Görcsöni Tiszte-letes Pater Vr(am) eo kgme meg verettetésiert Ns Kraszna V(árme)gy(ene)k leg közleb (!) Som-lyón celebrált Generalis törvényes székin a ... Magistratus által jure p(ro)sequáltatván juridice Convincaltatott és azon Convictioert modo l(e)-g(it)i(m)o ad executionem már Certificaltatottis [Szécs Sz; Borb. II].

certifikáns idéző; care face citația; vorladend. 1814: minthogy a Certificans Urak a Törvényyel nem meg edgyezőleg ágáltak 's ágálnak a Nemes Uradalom jussa ellen a Felséges Királyi Guber-niumhoz recurraltam [Déva; Ks 117 Vegyes ir.].

certifikátoria idéző(levél); citație; Vorladungs-schreiben. 1766 A Certificatoriab(an) fel tézsi ugjan az A. eökegjelme hogj Certificaltattya Tordai Tordai Istvánt, de nem specificallya idősb vagy

Iffiabb, holott vajon még más Tordai Tordai Istvánis, [Torda; TJK V. 349]. 1782: Certificatorianban Specificalva vadnak [Aranyrákos TA; Borb.]. 1837: Die Nona Decembris ezen Certificatoriaival kérésére Baktsi Boldizsár Uramnak elmentünk itten Etfalvan, Tekintetes Imre Damukos^a Ur Colonussa Ördög Josef nevezetű Házához (így) magátt hon nem találván hanem hiteselegitt, ki előtt ezen Instructiot Felolvasok [Étíva Hsz; i.h. II. — ^aAz irat első részében más kéz *Damokos* alakot írt].

cesszáll 1. szünetel; a fi pus in pauzā, a fine pauszā, a se intruere; pausieren. 1586 Tecczet ezis eo kgmeknek hogy az Scholabely tanitasis, Cessalna Az Iffiussagh es feokeppen a' gyermekek kiken hamar fogh az pestis legienek Attiok hazoknal, Azonkeppen az teorwennek zolgaltatasais tetzenek eo kgmeknek hogy haladekba lenne egy Ideigh [Kv; TanJk I/1. 34]. 1667 az Innepe közel van, es illienkor az Executiora valo dolgok Cessálnak. De mikoron mi mind ez megh írt vana ratiojokat megh értettük volna, egiesen executio tételre el indulank el Tilt(na)k, de megh mondottuk hogy ha az külső szekre tilt(na)k semmit sem cessalunk, hanem simpliciter executiot teszünk [Asz; Borb. I].

2. megszűnik; a inceta; anfhören. 1604: (A földet) atta volth Galambfalui Ember kezehez, birny, de attul el tartotta uolth Szekell Moyzes vram(m), Azultattul fogua, hogy az Szekell Moyzes vram(m) birodalma cessalt, melly hely az semien faluy es Kadaczy hatarok kozth uagion [UszT 18/11. A fogalmazás ilyen zavaros!]. 1668 iteratis vicibus prohibealta az A. hogy az Inctusok rea ne mennyenek, hanem a Nemes Vármegyét requirallya s Tiszteket viszen ki annak a Controversianak igazitasara de megh sc(m) cessaltak, hane(m) invadaltak [K; Ks 65. 43. 10]. 1732: en sem az erdők(nek) sem földek(nek) sem szena füvek(nek) birásátol nem cessalok, sem pedig kezem aloll törvény nélkül ki nem bocsátom [M.csesztve AF; JHb XXVIII/34]. 1746: itten az marha nem döglök, szoros vigyázásunk által eddig Isten bennünköt meg őrzöt. Kezdet vala Csató Szegben dögleni de a szükséges praecautio-kot végbe vitetvén. már ottan is cessált, s az falu bé van szoros Strásakkal rekesztve scordájával edgyüt azért hogj más falukba ne Serpályon, s miglen az contumacianak ideje el nem telik, addig fel sem szabadulnak [Somlyó Cs; Ap. 1 gr. Kálnoki Ferenc lev.]. 1774: a miota az Utrizalt Malom actionaltott az ota a Vám nélkült valo őrlés Cessált [Gálfva KK; Ks 66. 44. 17f].

3. lemond vmiről, eláll vmitől; a renunța la ceva, verzichten auf etw. 1584: Az varos procuratori jelentettek hogy sok gonozsagh volna az varosson es Eyel Iaro es parazna Azzony Allatok megis elegen volnanak, kiket az eleobbj mod zeren teorvenniel keresnenek, de sok feo feo vrainnak volna ellenek es onnat valo felelmekben Cessaltak volna Azert Vegeztetet hogy Walahol effeket tudhatnak, Iarianak el teorweny

zerent dolgokba(n) es Aky mith erdemel, vgy bewntettesek [Kv; TanJk V/3. 286c]. 1599: De mikor az eo contradictiookra Nem akartunk volna az executiotul cessalnj mert hogj az eo felsege missilisse nekun serio paranchiol vala hogj igenesen rea menuen el foglalliuuk mingiarast egj nagi Imre neúeo mikola pal vram zolgaia, az vra es mikola Ianos vram kepeben kardot vonuan monda Euuel es el tiltlak es repellalok mikola Janos vram kepeben hogj ezt az Jozagot kemetek el ne foglallia mert az en vramekat illetj ver zeren [Pócsfva KK; JHb XIV/37]. 1643: az haznak véresegek utan valo p(ro)prietassagokrol, az Geots Pal Uram Maradéki nem töttek egyeb mentiot, hanem p(ro)ponaltak hogj Diuisor Uraim az Diuisioban ne cessallyanak, hanem pergallianak [Kv; SLt FG. 7]. 1666: tovább akarván menni Vitezlő Felső Szent Mihályfalvi Mihály Ferencz az egész Aranjas Szék lakosi képekben es Neveken ott az hol a litigios(us) hely meg választatik az Thorda vármegjei Borrévi határtól .. félig ki vont kardal repellála bennünket Mely repulsiojokra eo kglmek(nek) cessalunk kelle [Thor. III/6 országos bizottság jelentéséből]. 1708: Azt írta Kgdis ennekem Továb ne sollicitusokogjam arantok, hanem cessallyak mert más modjgat keresi ktek azo(n) dolog orvosoltatásának azolta abban maradt [Fog; KJ Fogarasi János lev.]. 1758 Demian Mihály . építeni is kezdete Gorbai Gondviselőnk is észrevéven inhiháltotta az építéstől .. de ő azon inhihitiot is postponalta nem cessálván [Galgó Sz; JHbK XL/1]. 1768: tartozza(na)k a Falu es Possessoratus is egy hétig mindenfele kortsmárlástól cessálni [Málfva MT; DLev. 5]. 1816: Tessék az Uraknak es Kigjelmetek(nek) a . . . Törvény uttyán kivül elfoglalt Marha legelő helynek további erőszakos birtokotul Cessálni [Asz; Borb. II Rákosi Borbély János szék-assz. kezével].

4. megáll; a se opri; stehen bleiben. 1667 Dali Miklos es Nagi Istvan mindgiarast az Kirali Birotol Tilalomra törvent kerenek es mys megh ertvén hogj belseő szekre tilt(na)k igi sitalunk es az executio tétel(en) cessalunk [Asz; i.h. I]. 1700: Mikola László uram tiltata az Diakokat hogy el ne foglalliak Jozságát, az tilolom penig volt a Határ szellyben: de aval nem gondolván az Deákok, meg indulának az Deákok az Falu felé, meliet látván Kis Karatson nevű Jobbágya mezitelen fegivernek mutatásával, de arra sem Cessaltanak, hanem az Porgolát kapuig el ménvén, ott is meg előzé őket Kis Karatson es ugyan bé nem ereszté [Búrjánosóbuda K; JHbK LVII. 38]. 1814: az Executionak Törvényesenn léjendo végbenn vitelere nemtsak keredzetünk bé, hanem a bé menetelt probaltukis, de semmire nem mehettünk, Ez szerént itten Cessalván, meg tértünk a Patak ki nyitására [Asz; Borb. II].

cehtház 1. cejtház

champagneres 1. sámpányeres

chárta 1. papírolemez; carton; Kartonpapier. 1736: Voltanak az megholtak dicsőretiről való kinyomatott versek is chartákon felfüggesztve [MetTr 407–8].

2. halotti charta; chartă (filă de inormintare); Beisetzungscharta. 1736: há ... az temető templomban volt, ott, kivált az catholicusoknál, nagy cifra castrum doloris volt, azon sok gyertya, symbolumok, czímerek, versekkel frott charták, s abban tették az testet [MetTr 409]. 1753: Falra való rámátlan Chártak három nro 3 [Mezőház AF; Told. 18]. — I. még címer-chárta al.

ehinin 1. kinin

eiba coki! kusti!; cară-te (de aici); hinaus! pack dich! 1838–1845: Ciba, coki, cuki! riogató szózat a kutyákhoz; átvive embereknek is mondatik: Cuki innen! eltakarodj! [MNYTK 107. 15].

eibál tépáz; a lua de păr, a părui; zausen. 1744: meg a Pítvarb(an) kezdettek egy mast hajoknál fogva tepni es czibalni [Besenyő AF; Told. 3]. 1806: Déván ... ki kötött egy Transport Hajosok, és Hajos Mestere egy jó forma barna szeg ember ... Bivalos Béressét Pável Szimiont kegyetlenül el verték tépték és csibálták (!) ... s maga a Hajos Mester túl kerekedvén a kezébe volt jó vastagságu paltsájával a Bivalost egy gatyaszárban keményen meg verte [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

eibálódhatik tépázódhatik; a se putea părui; sich zausen können. 1823: meg ragadtam ötet s hajba kerekedtünk, hanem sokáig nem tzipálódtatván el választottak egy mástól [K; KLev.].

eibárol (meg)tépázgat; a tot smulge, a tot trage/părui; raufen. 1791 Szina Vonutz is a' Kortsomárost meg ragadá, s ketten rutul Czibárolták, és az Inginek elejt egészen le hasiták, hajánál fogva tipászták úgy hogy a' Kortsomáros kéntelenített az Udvari Gornyíknak sérelmesen panaszkodni, hogy fogja el őket [Árokalja SzD; JHb Jósika Miklós lev.]. 1793: Barátosi Joseff kívül lévén a kapun Horváth Joseff pedig belől, Barátosi Joseff meg ragadta a' Horváth Joseff haját, és czibárolni kezdte az utza felé, a' kapun keresztül, de által nem huzhatván az utzán hanyatt esett | mindnyájon hajában ragadván téptek, és Czibárolták [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt]. 1813: az edjik Alperes Nagy Borbára, minden igaz ok nélkült, az Felperest meg támadta, tépásztá Czibárolta, Bundáját lerángatta | az Exponens Aszszanyak homlokán felljűl keszkenyőjét hajasztol edjűtt Nagj Borbara meg ragadá és tépászni kezdé s cibárolni szemem láttára s Bundájátis le rántá az Exponens hátarról [Dés; DLt 162]. 1816: már akkor czibárolta és verte Timár Györgyné az Exponens Aszszonyt | Keményen tépászni Czibárolni s verni kezdette | ekkor osztán ... hajánál fogva meg ragadta, czibárolta, ütötte és verte [Dés; DLt 99].

elbere 1. savanyúlevesfajta; supă acră, bors; eine Art saure Suppe. 1591 wachyorara Czyberehöz Lyztett f — d 4 Etzettett hozaya 3 eittelt f — d 18 [Kv; Szám. I/5. 58]. 1595: Cibereket pengig nem főzethettünk, miért hogy az kenyér keues volt [Kv; i.h. XVIIa/6. 37 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1599: Die 2. Aprilis hogi Apahidan az szantashoz keztwnk, veottem egi heten foghagimat, kapoztat, olajt, cziberet az leginiek zamara f—//42 [Kv; i.h. 8/IX. 31]. 1719 A Pestisről Minden Reggel kiváltképpen az Gyermekes Diobelet, vagy Mandola belet, vagy Magyarot, es Füget egyenek elsőbben, vagy valami Safranyos Fa hájas (!), fa olajos boros Czibret [Ks; 54. 84 Medica instructio]. 1747: az Molnár János fellesége böjt napon karpa Czibrét és szép kenyeret enni akorván adni Joszivnak, kiis meg haraguván azt mondotta S. v. Szaram Czibrébe mert én más ételekhez szoktam [Déva; Ks 112 Vegyes ir.]. 1766 mondotta Bentsér Pálné Aszszonyom, hogy .. Gerébné Asz(sz)onyom tsak Cziberével tartja [Csicsó Cs; Ks 92]. 1767 Két vedres átalagocska, melly(en) Czibere tartatik [Marosztkirály MT; Berz. 5. 38. P. 2].

Szu: 1583: Chybre Pal [Csz; EHA]. 1585: Czhybere Peter. Czhybere Peter [Kv; Szám. 3/XXI. 13, 25]. 1586 Orsolia Czibere Peterne Azon. Czibere Peter [Kv; Tjk IV/1. 610, Szám. 3/XXIV. 33]. 1600 Chybere Gergely [Kv; Tjk VI/1. 436]. 1629: Czibere Gyeorgyne Katus Aszony [Kv; Tjk VII/3. 104]. 1673 Czibere Balás [Szentmihály Cs; CsVh 47]. 1725 Czibere Demian [Ugróc K; JHb III/78]. 1769: Bođraki Ferenczné Czibere Susánna nemes személy [Szu; IB].

Hn. 1583 Eoreokseg wagion chik zekhen Zent myhalion, mas neuel Chibre ffluaba(n) vicinussa egi feleol abos Janos, masfeleol Chybre Pal chik zekiek [EHA]. 1643/1770 k.: Cibere kut (sz) [EHA]. 1715: Az Czibrében (sz) [Pálos NK; EHA]. 1757 á Czibren tull (sz). A Cibreben (k) [Szentmihály Cs; EHA].

2. Jelzői haszn-ban: ? hitvány, aljas; josnic, ticălos; niederträchtig. 1838–1845: cibre hitvány, aljas, pl. ember [MNYTK 107. 15].

A címszónak aligha lehetett önállóan mn-i jelentése; e jelentést (cibere 'savanyú leves' → 'hitvány/silány étel') a szójegyek szerkesztője egy cibere ember 'savanyú/silány ember'-féle fn-i jelzős szerkezetből következtethette ki. Az ilyenféle jelentésű jelzői használatra utalhatnak az 1. alatt közölt szn-i adatok is.

eibikkel sántikál; a șchipăta; humpeln. 1708. Kezdet az kö(s)zvény tágitani ... Kezdettem az házban pácán czib(b)ikelni [TT 1890. 508 SzZsN]. 1711 Kezdettem az házban czibikkelni igen erőtlennül [TT 1891. 292 ua.]. 1799: az Gyermeket az után meg ragadta földhez verte, úgy hogy e' máj Napig is Nyomorék a' lába a' forgojába oly meg vereten is utánam Czibikkelvén olyan meg jedve jött hozzám hogy a' szo is alig ért ki belőle [Náznánfa MT; Berz. 4. 31. N. 27]. 1819: mindenkor le katzagta őket Lizi, hogy mint tzipikkal a' Sánta lábával [K; KLev.].

cibóka mókus; veveriță; Eichhörnchen. Szn. 1756: Disznojon^a ... laktanak ennekéltte két Jobbagyok ugy mint Lovász Péter és egy Ciboka nevu ember . . . Cibokát . . . minden Cselégyivel együtt le vitték Abafájára [JHbK XX/23. — *MT; néhai gr. Csáki István földén]. — A jel-re nézve l. MNyj VIII, 123 kk, EtSz *cibabó* al., TESz, SzE 289 kk. Szn. 1868: Bálint Ciboka Ersok [Damos K; RAK 74]. 1872: Bálint (ciboka) Márton [uo.; RAK 19].

? **Ān. 1827:** Kese és Cibok két jármos Bivalak [Mocs K; Told. 39].

cibókás mókusprémes; cu blană de veveriță; mit Eichhörnchenpelz. 1662: Egy Cibokas uiselt Niul beór gerezna [Kv; RDL I. 146]. Vö. MNyj VIII, 123 kk, SzE 289 kk.

ciborium (ostyatartó) áldozókehely; potir cu capac; Ziborium. 1730: A kóródj Templomhoz valo ezüst mű egy Ampolna Tálacsakájával. Egy Ciborium Aranyas [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. 1732: a Tabernaculum(an) ben, egj ezüst, aranjos fedeles Ciborium [Kóród KK; Ks 12. I]. 1733/1813: az mely egypár ezüst nyelű késsel és kalánál most eszem, holtom után a' Tiszt. Péter Minorita Uramék tsináltassanak Ciboriumot [Kv; SLt XLII. 6. 28 P. Horváth Krisztina végr.]. 1796: A Templomban taláható mobilíák ... Rézről valo monstrantia meg aranyazva l Ciborium l [Tresztia H; Ks 115 Vegyes ir.]. 1823: Egy nagy ezüst aranyozott drága ciborium [Szentbenedek SzD; Ks 38. V Clenodia fam.].

cibreétel savanyúleves-evés; consumarea supei acre/borşului; Essen der Sauersuppe. 1794: a Cibre ételt félben hagjván ilyen bizanságot tett [Aranyosrákos TA; Borb.].

cic kartonszerű gyapotkélme; un fel de stambă din bumbac; Zitz. 1804: l Fekete tafota ruha hozza valo ket rendbeli Karton edgyik jo féle Czit az másik Török Karton [M.köblös SzD; RLt]. 1806: (Vásárolt) veres Cziczet 10,,30 ... kitáj 9 ... Veres kanafác 1,,54 [Mv; Ks 34. VII]. 1807/1813: l vég fain czitz [Mv; Told.]. 1812: 4 1/2 Sing Czitz [Mv; i.h. 74]. 1820: Egy Diofa veres Czitzel bé huzott Kanape [Felőr SzD; Bet. 5 Fráter Theresia kel.] | Egy virágos tzitzel bévont rongyos kanapet diofából [Szászvevessződ NK; Told. 19]. 1821: Van egy rakott Diofa Diván szép tarka czitzel béhuzva [Veresgyháza AF; i.h.]. 1825: l uj citz köntös l sárga citz [Kv; Pk 5]. 1839: 12 sing veres tzitz . . . 12 sing kotz-kás tzitz [Körtvélyfája MT; LLt].

cic-ágytakaró cickelme-ágyterítő; cuvertură de pat de stambă; Zitzbettdecke. 1823: Nagy virágu, béllelt, úti, rojtos, Czitz ágy takarók [LLt Csáky-per 601. L. 1].

cicézlik ? ficánkol | feszeleg; a Țopăi | a se zburda; tănzel | unruhig sitzen, sich unruhig benehmen. 1639: Kallaine ... monda egiszer hogy bizoni

megh hid gjorgj Ur(am) nem sokat Cziczazol azon a lovon [Mv; MvLt 291. 189a].

cicees cickelmével behűzött; îmbrăcat cu un fel de stambă din bumbac; mit Zitz überzogen. 1823 Tafota Levendulás párna egy, cziczczes si^a egy [LLt Csáki per 601. L. 1. — *Nyilván elírás is h.].

cice fogócskafele gyermekjáték; joc de-a-prinselea; Fangspiel. 1838–1842: Cice játéknem Erdélyben . . . Hárman, ötön vagy haton szokták játszani; első esetben egy pár kiáll a térre, eleibe a harmadik, legény vagy lány, az úgynevezett málé, néhutt macska. Most a pár fönn kiállva «Cice legyen hírével» elvál egymástól, egy nagyocska kört^a futván viszont egyesülök; a málé vagy egyik vagy másik után köteles iramlani, s ha külön (és itt a bökkenő!) valamelyiket elcsipheti, az lesz a málé. Ötös- s hatosban is az a játéknem, csakhogy itt két pár fut cicét, s egy és kettő (és itt a bökkenő!) valamelyiket elcsipheti, az lesz a málé, s az utolsó esetben kettőjüknek kell a futók valamelyikét elfogni, ki aztán társával leend a málé [MNyTK 107. 15. *Helyesebben: félkört].

Szk: *~t fut* a cicejátékban a kifutás mozzanatát végzi. 1838–1845 Cice játéknem Erdélyben. Innen cicét futni [i.h]. L. még fentebb.

cicefutás fogócskafele (gyermek)játék; joc de-a-prinselea; Fangspiel. 1799: Legény koromban Czicze futás játékába elegyedvén [Dés; DLt]. — L. *cice* al.

cicéz fogócskázik; a juca de-a-prinselea; Fangen spielen. 1846: Széchenyi ... Zalainával egy gazdag debreceni birtokos feleségével találkozt ... annak négy éves leánykáját tízöbe vette 's kergeté homokon és bokrokon keresztül mindenfelé Széchenyi gróf, ki már Zalaiék gyermekével megunta cziczezni ... hozzánk jön [Kemény Zsigmond naplója 164–5].

cickarton kartonfajta; un fel de stambă; Zitzkarton. 1766: Más Paplan melynek a közepe Zöld tafata a körülete Czitz karton [Lesnyek H; Szer. Harsányi Éva lelt.]. 1820: adja emaritatioba Selyem köntöst 6 Fejér Bergál köntöst 6 Czitz karton köntöst 4 [Nyárádsztbenedek MT; Told. 19].

Szk: ~ *ágytakaró*. 1782: Czitz Carton agy takaro [A.balázsva BN; LLt] * ~ *alsófersing* cickarton-alsószoknya. 1766: Egy uj Czitz Karton alsófersing [Lesnyek H; Harsányi Éva lelt.] * ~ *fersing* cickarton női szoknya/alj. 1782: Czitz Carton fersing kettő, Gyots garnirozot fersing kettő, Portzellanszin fersing egy [A.balázsva BN; LLt] * ~ *haj* cickarton-huzat. 1803: Négy derekaly Czitz karton hajjal [Felőr SzD; Bet. 7 Wass Anna kel.] * ~ *iberok* cickarton felöltő. 1820: l. Fejér pergált Iberok l. Egy Czitz Kartany Iberok l [Felőr SzD; Bet. 5 Fráter Krisztina kel.] | Egy Czitz Kartany Iberok [uo.; Hodor lev.].

cickeszkenő cickelme-kendő; náframá/batic dintr-un fel de stambă de bumbac; Zitzkopftuch. 1807/1818, 1808: 1 Tzitz keszkenyő [Mv; Told.].

cieköntös női cickelmeruha; rochiță dintr-un fel de stambă de bumbac; Zitzkleid. 1820: Egy kék Titz Köntös . Czitz köntös ... Egy Czitz fejer Köntös [Mv; Told. 19]. 1825: 2 valisz ibero-
rok 1 uj citz köntös 1 sarga citz [Kv; Pk 5].

cielájbli cickelme (női) mellényke; jiletcă de stambă; Zitzleibchen. 1815: egy veressen pettyegett Czitz Lájbli [DLt 473 nyomt.].

cieogat visongattat, sivttatgat; a face să guite; quietschen lassen. 1810: már akkor a' Sertések a' Szöllő Hegy Kapuján kívül voltak a' Deberkében* 's ott Czitzoktatták a' kutyák [Dés; DLt 82/1810. *Ilyen nevű patakban].

cicoma 1. szépítkezés; gáteală, impoțonare; Aufputz. 1812: ezen Joszágnak jövedelme a' Groffné Ciczomájára Tisztek és Cselédek fizetésére és az Háznak minden napi költségeire esztendő alatt a mi bé jött tőkeletesen el kelhetett [Héderfája KK; IB. Gothárd Zsigmond (25) grófi számtartó vall.].

2. kb. divateikk; gáteală, articol de modă; Putzwerk. 1829: Bétsi czitzomákból u.m. válra valokból. hálo Sapkák, Zatskokból, Réklikből, 's több aproság portékáknak eladott árrokból (így!) jött bé tiszta nyereség Rf. 400 [Kv; BLt 12 dologházi nyomt. számad.].

cicomáz kb. divatosan öltöztetget; a îmbrăca după modă; modisch ankleiden. 1763: annak utánna kezdethe az Exponens ur tsitsomázni, még kesztyűtis velem hozatott M. Vásárhelyről szép szkofiomost [Nyáradsztlászló MT; Sár.].

cifra I. fn 1. dísz; podoabă; Schmuck. 1629 Hinto elejre ualo Cziffra három darabba onnosok [Szentdemeter U; LLt]. 1756: Fél viseltes ágj két személyre valo, fejnél és Lábánál Deszkából metczett Czifrák tartják [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 22].

2. ? szajha, rima, ringyó; tîrfă; Petze, Hure. 1644: Czizar Andrasne zolita Geóreógh Thamasnet hogy Jezte te cifra egj keuest, hogj oda mene Monda neki hogy Mint híres kuruak hogj Mindenkor igj ragtok engemet Amaz Monda hogy En nem raglak, Monda aztis hogy Te Iffiu legeniek kuruaia, Czizar Andrasnees monda hogj Alia pelenger alat forgot Orzagh folta bestie híres kurua, foga az kest hogj bele wsse [Mv; MvLt 291. 430b].

3. Jelzői haszn-ban a 2. jelentéssel: 1630: azt mondotta eő neki szanto Martonne hogj ha az Czfira legeniekett megh merte verni eötett

inkab megh meri verni [Mv; i.h. 290. 202a]. 1635: egy kovel megh haitak az kathonat, es azokis megh szidak, mondva(n) eses lelek fiai jol esmerlek cifra eszes fia, meny be, mert bizony ne(m) giakorta megy fel az tornaczlo(n) [Mv; i.h. 291. 38a]. 1644: Lakatos Janos ál vaia az Haydu Marton bottia eleöt egj bottal Zitzkozodik vala mond-<uan> hogy Czifra esesak megh seprjteók az botot s az en haza(m) elejbe hanniatok a zemetet | Czifra esezek bizony megh lattjatok hogy mind Vratoknak Azzoniotoknak ezt az botot az hatalhoz mereo(m) wtni | Lakatos Janos kezde zitzkozodni mondua(n) Te cifra bestie kuruak be rutítottatok az haza(m) elejt, de bizoni nem jol iartok [Mv; i.h. 433a, 434a]. 1816: Halgass te Szép Kurva, ugyan Szép Czifra Kurva vagy, s mind ezen Szokkal kurvázta [Dés; DLt 99].

II. mn 1. díszes; ornamentat; geziert. 1647: Vagion Kiralyffaluan egy vy Uduarhaz, melyre nylik az Uczarol, egy eoregh Cziffra teoredezett deszkas kapú [M.királyfa KK; BK 48/16]. 1679: Haz .. Kemenceje Zöld mazos cifra kalyhas, belől szenelő, elől vas Labakon álo, vas pártazatos nro. 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 6]. 1692: Ezen nyári Ház . ablaki hozzavalo tolyogató Tablaival egybe no. 8. mely ablakok(na)k hata cifra parkanyos nap kelet felől [Mezőbodon MT; BK Inv. 12]. 1697 Más aprobb számú s cifrább csinálatu arany lánc [KGy]. 1708: Ajtora valo cifra fogontyu [HSzj fogontyu al.]. 1711 1 Cziffra ostábla [Ap. 5 Apor Péter lelt.]. 1720: Hámokra valo öregh cifra Csattok [HSzj tölcésrés al.]. 1726 edgy embernek valo fenyő deszkából tsinált cifra párkányos ágyfa [Görgény MT; Born. G. VII. 23]. 1734: Két cifra Virágos Német gyolcs hálo Süveg [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 8] | Groff Kornis Ferencz ur(am) ő Naga . . . vitetet el Sz. Benedekrül ... edgj cifra Ibriket feles Kristályokat drága Bokályokat [Gyf; Ks]. 1736: Tserézből készült nem is tzifra, hanem paraszt Sajtotska [CU] | Némelyek ki gyöngyházzal, ki cifra csontal kirakott tölcésrés karabélyt is viseltenek | az urak, főrendek, nemesek temetésire még az idegen emberek s asszonyok is cifra köntösben nem mentenek, hanem mentől közönségesebben lehetett, ugy öltöztenek [MetTr 371, 406]. 1745 (A) ház avatégos cifra menyezetű [Marossztkirály MT; Told. 18]. 1746: a harmadik ládában valami cifra bokály edények voltanak [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 150]. 1777 egyéb épületek el rontattak és azok helyében, más kö épületek, cifrábbak, pompásabbak építettek ugj tettzet a' possesoroknak [Dés; Ks 79. 29. 235]. 1796: fekete magyaros cifra czondrája, magyaras farkas csizmája [DLt nyomt. kl]. 1807 a Kolosvár felé menő ország uttyában ... két tzifra fa keresz volt fel ásva, az hová szoktanak a Falusi oláhok processioval ki menni [Apahida K; RLt O. 2]. 1811: vittének el Egy tzifra pokrotzat [DLt 629 nyomt.]. 1825: az Udvari Házok Pényesek - Tzifrák - és pompások voltak [Szentdemeter U; Told.]. 1832: Egy cifra Szünyeg [LLt].

Szk: ~ *bölcső* díszesen faragott, festett bölcső.
 1749 Egy Csifra (!) Böltső [Ks gr. Petki Borbára osztózási rész]. 1820: a' Nehai Báro Ur az Urffi körül mindent meg tött, mindgjárt Czifra Böltsőt tsálatott [Váríva TA; JHb 18 Buszujok Anna Matzodi Szamuiláné (70) vall.] * ~ *balta* díszesen kovácsolt fokosféle. 1736 Az ifju legények, az kiktől kitélt, viseltek ezüst aranyos tollas buzogánt, bársonnyal volt borítva az nyele, az kitélt pedig olyan ki nem tölt, vas buzogánt viselt, az nyele ezüstös aranyos volt, némelyek pedig hasonló nyelű vagy czifra baltát vagy csákánt viselének [MetTr 349] * ~ *condra* rövid, díszes szűrféle. 1796 fekete magyaros czifra czondrája, magyaras farkas csizmája [DLt nyomt. kl] * ~ *guzsaly* díszesen faragott guzsaly. 1711 l Matolás Cziffra Gusaly 6//— [Ap. 5 Apor Péter lelt.] * ~ *kozsók* díszesen himzett bőr-felsőskabát. 1816 Bodonbol tizen egj font tsepütt vittek ha a szolgáló azt akarja hogy tzfira kosokja legyen ugy fonya meg betsületesen [Kv; IB gr. Korda Anna ut.] * ~ *ködmön* díszesen himzett, rövidebb-hosszabb bőr-felsőskabát. 1742: Fogadtam Füzési Máriát léssen fizetése e szer(int) Egj czifra ködmön, egj szála ferső ing [M.köblös SzD; RLt Rettegi István, DiarOec. 17] * ~ *mente* rövid, zsinórozott, panyókára vetve viselt felsőkabátféle. 1749 Szidták ed kglmét hogj mit verekedik ha mi nem lettünk volna ott, de a' Czifra mentét az ő kglme hátán megszabták volna [Szentbenedek SzD; Ks].

Szn. 1727 Czifra aliás Mathé János (jb) [Mezőbánd MT; Berz. XV/21]. 1799: Czifra Aniska Balog Györgyné (40) [Szentháromság MT; Sár].

Hn. 1847/1848 a' Czifra kertbe (sz) [Szentdemeter U EHA].

2. pompás; luxos, fastuos, pompos; prächtig. 1736: az lakodalom napján az fejedelem czifra törökszerszamos lóra ülven, felesed magával megindult az kastélyból [MetTr 338]. 1780 Cserei .. mondotta nekem^a, hogy már szóba vették melly gazdagon ruházza s tzfirázza a Feleségit, ezt is mondván beszéd közben: mi gondja réa akár kinek s mi baja véle, a magaméból tsináltatom de még azután tzfirábbakat tsináltak s vont aranyba jártatom mert vagyom modom benne [Bethlen SzD; BK. ^aA vallomástevő: Juliana Ersekujvári conjunx Stephani Butzi (24)].

cifrábban pompázóbban; mai impodobit; gezierter, aufgeputzter. 1748 most sokkal cifrábban jár Ferencziné Aszsz(onyo)m, mint az előtt [Torda; Borb.].

cifralás díszítő faragás; sculptare ornamentale; ornamentale Schnitzerei. 1646 Anno 1646 Die 26 Aprilis Convenialtam az Kepfarago Illies^a Vramval az predicalo szeknek cifralasara, Egyk Egyk tablanak meg kezitthesere mind alabastrom kövel együt f 7 d 0 prebendat napjaban Egy l eytel bort l eytel sert, es etelt az őh Kigyelme

Aztalanal [Kv; AsztCJk 66a. ^aMás kézzel a név fölé írva: Elias Nicolaj].

E bejegyzés a kv-i Farkas utcai református templom ma is fennálló reneszánsz-szecessze felső táblájának faragtatására vonatkozik; a talapzatot Bethlen Gábor faragómestere, Kőműves Benedek készítette.

cifrázkodhatik cifrán öltözködhetik, pompázhat; a se putea îmbrăca luxos/pompos; sich aufputzen können. 1770: Hallotté a' Tanu azon embertől olj ditsekedést, hogy költhet, Vásárolhat cifrázkodhatik, s költsönözhet másnak, mert kitelik az olosz ur pénzéből ? [H; BK sub nr. 1017].

cifrákodik 1. cifrán öltözködik, a se îmbrăca luxos/pompos; sich aufgeputzt anziehen. 1793: Csernátóni egy Urnak . . . azt beszéllette S.V. hogy ő B. Bánffi Esthertől a' farka után tzfirákodik 's ruházkodik [Koronka MT; Told.].

2. ? latorkodik, kurválkodik, szajházik; a fi crailic, a se curvi; sich schurkisch benehmen. 1788 A' Cuptával megnyomorodtunk . Ahozis volt eddig gustussa, hogy tzfirákodjék Szebenb(en), s korhelkedjék a' maga inyen valókkal [Kercsesóra^a F; TL. Málnási László ref. főkons-i pap gr. Teleki Józsefhez. — ^aOpra- v. Strezakercesóra, de melyik, a hiányos tn-jelzés miatt nem dönthető el].

cifrán díszesen; pompos, luxos; verziert. 1679: Vagyo(n) az Erkélyb(en) Alaknak valo, czifran czinalt s festet, superlatos nyoszolya nro 1 | Tornác. Ez mind végig vagyo(n) az házak előtt; mellyis könyöklős Kar fajaval együtt. mind végigh partazatos deszkaval burított, kívül czifrán festett [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt.]. 1726 (A) belől szelöl kemenceze tüz helyi párkánya fábol van czifrán tsinálva, és az szegelete vas kaptokkal öszve kaptsolva [Görgény MT; Born. G. VII. 23]. 1731 az Kis Aszszonyokot .. igen Czifrán nem tartották, neha szűkölkötte(ne)k is mint sem bővölködtenek [Marossztkirály MT; Berz. 13. III. 15]. 1736: Abban az időben^a nagy fő nemes asszonyoknak rása szoknyája volt Ám lakodalomban s nagy solennitásokban öltözettek magok rendek szerént cifrán, minden nap megérték az rása szoknyával | az legény az környülállóknak terdet hajtott, cifrán, kadosan, lódingoson az leányhoz ment^b [MetTr 376, 344.

^aA fejedelemkorban. — ^bA kézfogón]. 1745: az kapu vastag tölgyfákból faragott és cifrán készülve áll három talpakon [Kraszna Sz; ETF 108. 16]. 1754: A kuriára nylik jó zsendelyes fedél alatt erigáltatott, cserefa melyékű, cifrán kimetszett, megfestett, munkás, egy rendbeli galambugos kapu [Vice SzD; i.h. 17]. 1761 Diofa deszkából tzfiran párkányozott három Ajtora valo ujj táblák [Szászvevsszód NK; JHb XXIII/31. 28—9]. 1763: (Az udvarházhelyre) vastag csere fából faragott, s cifrán ki metzett, Veres festésű galambugos Zsendely fedél alatt lévő kapu Zábék között csere hevederekhez Lapos fejű vas szegekkel ... szégzett ... Kapu szolgál be [uo.; i.h. 197].

cifrás díszes; ornamentat, impodobit; verziert. 1594: Az Aztatlos hazaban .. Cziffras aytho uagjon No. 5 [Somlyó Sz; UC 78/7. 22, 29]. 1596: Tizenkét files apro talachkak. Hat cziffras Bechy talachkak [Kv; RDL I. 65]. 1615/1628 Het Beczi talacikak Cifrások mustarnak ualo [Kv; i.h. 96c]. 1623: Egi Jo chyfras kanna Ket Eiteles Ket fel Eiteles sima kanna [Kv; i.h. 121]. 1625: Magiar orszagbol hozwa(n) hatt Szeker Cziffras kalihakak es Fejerwarra Akarwan vinnj mivelhogj az Fejedele(m) eő felge marhaja volt ... Attunk alaj(!) hatt Szekerett, a' mellick mind Thordaigh vittek [Kv; Szám. 16/XXXIV. 203]. 1630 Negj Eőregh on tal Egik Cifras kettej wert tál .. Egy őregh es kiseb Cifras talnierok Eöt Egi Egi Eyteles sima Kannak Az egiknek az fedele Cifras Egik teorpe Cifras fedelw [Kv; RDL I. 147]. 1633 Egj Ladas Asztal szeőnieggel, egy eőregh festet cziffras aggjal [Kv; i.h. 103]. 1636: Ez uiragos kert vagyon negy reszbe(n) szakasztna. . az elseő resz vagyon hat tablara ekesitue, Az elseő tablatt ighe(n) szep uiragok mesterseges Cziffras ultetessel ekesitik; mind keőreős kőrnnyul lilium(m)-mal ultetett be keőzepe sok fele fueekkel uiragokkal [Siménfva U; JHb Inv.]. 1637/1639 kett cziffras felfel Eiteles kanna. Egy mosdohoz valo cziffras on korso [Kv; RDL I. 111]. 1647 Ket Eiteles kannak, az egik Cziffras [Kv; i.h. 134]. 1651: Kett eőregh vertt talak, egj keőzep sima tal, mas Cziffra keőzep tal [Kv; i.h. 28]. 1658: Egy Cifras karszek Est f 1 Harom karszekek Est f 1 [Kv; KJJ]. 1679: Pohar szék Ajtaja, cziffras, egy fele nyilo vas Sarkas, hevederes | Velencei Kristaly, cziffrás jo' üveg pohar nro 8 [Uzdiszt-péter K; TL. Bajomi János lelt. 16–7].

cifráság 1. díszesség, díszes volta vminek; ornament, podoabá; Putz, Verzierung. 1712: Az mi pedig az én flintám dolgát illeti ..., én nékem nem oly felelebb kellene az Cziffrásága mint az erőssége [Királyhalma NK; Ks 96 Petki Dávid kezével].

2. dísz; podoabá; Schmuck. 1736 Keztyűjök az nagyobb rendű asszonyoknak selyemből szőtt cifráság volt | Nem vala akkor híre az krepinnek .. hanem minden cifráság az mentéjeken az vitézkötés [MetTr 342, 353]. 1767 Béres András el uesttette vala az jövő utunkbon az Tarisnyáját, ki utanis viszszá térvén meg kapá, ... nézi . egy gomb nincsen rajta mellyet Cziffráság okáért ott hordoz vala [Betlensztmiklós KK; BK].

3. cifra holmi; garnitúra, gáteleál; Flitterkram. 1736: az mostani sok cifráság, haszontalan krepin, paszamánt, s a többi az férfi-köntösökön is, nem kevésé kisépri Erdélyből a pénzt [Apor MetTr 346].

cifrásan díszesen, ékesen; decorativ; geschmückt. 1623: Kapw mellyeket es felseő küzeőbet igen zep Czyffrason teőlgy fabol czenaltasso(n), zep bellet az vagy keczeres kaputt ket fele Nylot gyalult deszkabol [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

cifratornác díszesen faragott, festett deszkás, oszlopos tornác; cerdae/pridvor cu scinduri și

stilpi frumos sculptați și vopsiți; mit Schnitzwerk geziert. Flur. 1803: Nézze meg ked azért csináltatták a tzifra Tornáztot Fodor Sigánéjék hogj inkább s.v. meg baszhassák a Katonák a Pintze Torkáb(an), mint hogj odais tamasztatták a Leányát [Aranyosrákos TA; Borb.].

cifráz 1. cifrít, díszít, ékesít, ékit; a impodobit impopoțona; (übermäßig) verziieren. 1668: Egy feier Arany Viragos Atlac Lant-ujju val Keskeny galonnal cziffrazva [Mk Kapi György lelt. 2]. 1680: Kertben valo Pilegoria . hollyagoston kar fásson vagyon Sindelyezve es cziffrazva az Tetején vagjon egj plehes Gomb [A.porumbák F; Ált Inv. 9]. 2. cicomáz; a impopoțona; schmücken. 1780. Hallottam Csereitől magától kérkedve beszéllen, hogy nékie elég pénze vagyon, s fel tzifrázhattya a Feleségit .. mondotta nekem, hogy már szóba vették melly gazdagon ruházza s tzifrázza a Feleségit, ezt is mondván beszéd közben: mi gondja réá akár kinek s mi baja vélle, a maganébol tsináltatom, de még ezután tzifrábbakat tsináltak, s vont aranya jártatom, mert vagyon modom benne [Bethlen SzD; BK. *A vallo-mástevő: Juliana Ersekújvári conjunx Stephani Butzi (24)].

3. kb. (kellemetlenkedést) tetéz; a agrava supărărea; (Lästigkeit) häufen. 1716: hadgy bekít az ebnek, mert mentől inkább veszik ezekben hogj haragszol, annal inkább azt gondolják, hogy boszont-hatnak, am had cziffrázza az orrom hasicsak fel, ha ket esztendőre ugy nem jár mint az Anya tudod az Apor Farkas természetit hevenyeben kapja, vegre meg unnya [Ap. 2 Apor Péter feleségéhez].

cifrázás 1. cifrázat, díszítés; ornament, podoabá; Verzierung. 1736: Az csizimájok szarát alól az horgasinokon szép térdkötővel megkötötték a térdkötő vagy majczból vagy bagariából volt, vagy közönséges szíjból volt, az kötőnek az vége az kivel megkötötték, vagy czifra selyem rojt volt, vagy szíjából való cifrázás [MetTr 348–9]. 1777 1 tős párna ezüst cifrázással [Ks 87 Kornis-osztozás lelt.].

2. cifra holmi, cifráság; zorzoane; Zierat. 1736: Nézd meg Erdélyi ember, hogy bizony nem az császár adója szűkíti Erdélyben az pénzt, hanem feleségetekre, lányotokra való haszontalan cifrázás [MetTr 346].

cifrázat faragott cifráság, cifrázatos faragás|cifra díszítmény; ornamentație sculptată, sculptură ornamentala|impodobitură pompoasă; geziert Schnitzerei. 1781: A Malom tornázt fáit, kívüül belől minden tzifrázattyával edgyütt Urszullyal edgyütt tsináltuk [Mihálcfvá AF; Eszt-Mk].

cifrázatos kicifrázott; cu ornamentație, decorativ; geziert. 1687 Két pár vagó (!) Puska, edgyik egészen vas ágyu (!)^a másik cifrázatos, díofa ágyu (!)^b [Utl. — A zavaros fogalmazás és helytelen ékezés miatt a szöveg nehezen érthető. Az^a—

alatti szó kétségtelenül *agyúnak* olvasandó).
 1692 Nyilik az Udvarra Tölgy fa Labakon álló
 kőtésekre csinált (mely kőtések-is nagy fejű
 czifrázatos fa Szegekkel vannak megh-szegezve:)
 sendelyes, es egy rendbéli Gala(m)bugos... két
 felé nyíló öreg kapu [Mezőbodon MT; BK].
 1694: vagyon egj puzta kapu. Ennek kőtések
 és mettzésekkal czifrázatos bálványi, semmire
 kellő p(rae)stila sindelj fedel alatt, el dőlesekre
 meg-hanjatolvan (!), támaszokkal vannak meg-
 gámolítva | iffiu Bálpataki János Ur(am) Borbere-
 ki háza nyilik két felé nyíló, párkányos fenyő
 deszkás kapu; . Ennek kapu bálván fai tőljáb-
 ol (!) valók, kőtések, és kívül felől, mettzé-
 sekel is czifrázatosak | nyilik az élés-házra
 ... cziffrazatos, parkanyos ajto [Borberek AF;
 BfR].

czifrázott (czifrázattal) díszített, ékesített, cifrá-
 zatos; cu ornamentatje, impodobit; geziert.
 1652 A Vár közepin arczal á kapu felé fordítva
 egy Sorjában hat öreg czifrázot Agyu [Görgény
 MT Törzs] | Egj Megj szín Kamuka szoknia
 ket rendel Czizpe priemes, Az valla szederies
 Viragos barsoni galannal czifrazat [Mihályfa NK;
 JHb XXII/41]. 1679 Úr Háza. Ajtaja .. pártáza-
 tos az közepi rakott, kívül belől festekkel Czifrá-
 zott | Úr háza . Ezen házban levő Erkély, vagi
 iróházacska . Altal rekesztő fala, festett deszkával
 borított fa rámás. Felig mind kívül belől külömb
 külömb féle festekkel czifrazot deszkával pártáza-
 tossa(n) burított Padlásanok fele geren-
 das, fellүүл deszka padlasos, tapaszos alolis par-
 tázatossa(n) rosas gombokkal czifrazot, festet
 deszkával burított men(n)yezetes belől háro(m)
 oldalá egészen külömb külömb fele festekkel czif-
 rázott [Uzdizspéter K; TL. Bajomi János lelt.
 17, 19–20]. 1729 Egj felljeres abrosz öt varrott
 rettzere czifrazot, rojtos [Hídvég Hsz; SVJk].
 1736 Fa héjjal tziifrázot Viragozott, szép mester-
 séggel, fiokosen Csinált Asztal legszebb a' többnél
 1 [Várhegy MT; CU XII/1. 104] | Némely úriaki
 varrott bagariából való telekes bocskort is viselte-
 nek, hajdú módra; igen czifra, szironnyal sőt
 ezüst fonállal vagy selyemmel cifrázott majcz
 vagy szij volt az kivel felkötötték, sőt a telekes
 bocskor felső része is valamiképpen meg volt
 czifrázva | némelyeknek a' belső borítékja volt
 virágokra czifrázot szattyán bőrből [MetTr 353,
 364. — *Értsd a magyar hintók némelyikének].
 1743 Járnak be az udvarba észak felől négy-
 szegre kifaragott, földbe beásott s felállított hat
 cserelába, a két első tekervényesen cifrázott,
 a középső paraszt és napkelet felől való kötése
 leessett, gombos kőtésekkel erősített s kötött kapu
 alatt [Erdősztgyörgy MT; ETF 108. 14]. 1746:
 Egy félejteles aranyas és kitülő virágokkal czifrá-
 zott ezüst selleg [Kökös Hsz; SVJk]. 1788: Egy
 kanapéj eleibe való tziifrázot Szürke poszto [Mv;
 Tsb 47].

cigány I. *fn* 1. cigány(ember); tigan; Zigeuner.
 1568: az kayantay ember azt monda zabo gaspar-

nenak, te azony Jnkab zereted az Ciganokat
 hogy ne(m) mynt az magiart merth partyokat
 fogod [Kv; TjK 195]. 1576: Az ven Janos Cigan
 fia Thamas Cigan. Mihali vaida es Adam Cigan
 [Dés; DLt 193]. 1582: Akazottak fel wichitt
 (!) az Chigant [Kv; Szám. 3/VIII. 39, 43]. 1585
 semmi Lopast hozza Nem esmertem, mind azon
 altal elegh Rawaz czigan volt [Kv; TjK 4/1. 517].
 1592: Giwrkotol a' czigantol ueottem 2300 lecz
 zeget f 2 d 56 [Kv; Szám. XIV/5. 127].
 1597 haromzor kerewlliek megh az cziganok az
 perengert velle^a s ki kiseriek a kapun [Kv; TjK
 VI/1. 98. — ^aA paráználkodással gyanúsított fér-
 fival]. 1600: egykor be hiwata Veres Jstwan az
 Marton chygant [Kv; i.h. 398]. 1629: maga sem
 tagadgia . az fogoly Daika az paraznasagot;
 ezert annak modgya szerént az perengerhez keot-
 tessek, ott megh veszeoztessek, az cziganokkal
 ki kesertessek [Kv; TjK VII/3. 206]. 1636: latam
 azt hogy az Cziganyak hozzak (!) uonnyak, en
 azt tudam hogy kette hasitnyak [Mv; MvLt
 291. 69b]. 1638 ragia ket Czigan ket morok ueszo-
 uel az seggit [Mv; i.h. 161a] | attam a' megh
 nevezett cziganokat Nagy Tamas Vramnak [Fog.;
 Szád.]. 1716: a Cigyányokat (!) ézen a tartományon
 sohuly ne(m) találják [Szentdemeter U; Ks 96
 Fodor Márton lev.]. 1767 ki jövek házamtól
 hog az Cziganyokhoz mennek [Majos MT; Told.
 26] | a nevezett Erdoból talám még egy Ember
 vagy Czigán Sem tonátotnek a' ki fát ne Lopott
 volna, a mint hogy Enis vittem belőlle [Betlensz-
 miklós KK; BK]. 1769 ha ki ezen Cziganyakat
 meg talallya el fogni tartoznak [UszLt XIII.
 97]. 1770: hirtelen két Cziganyok az burjánból
 ki szökdösvén oltalmára fel támadának [Mező-
 pagocsa TA; SzentkGy]. 1777 ott közel valami
 Czigány Hurubák lévén az össze vagdalt fákat
 mind reájak hánták ugy anyira hogy majd oda
 álltak a Szegény Cziganyakat, mint hogy jól fel
 borozták az Jobbágyakat [Hosszúaszó KK; BLt
 9]. 1800 a Tzigányok mellet .. föld [Ne; EHA].
 1835: Fátá Margittnak Sandor Gergótt Cigán
 Csinálta volt [Szentegyházsoláhfalu U; OfLev. 1].

Sz: a ~ sem *lopja meg szállását*. 1629 az
 agarat mondtam hofi boczassa vissza, mert
 megh az czigany sem lopia szállasat megh [Mv;
 MvLt 290. 180a] * *horgas a keze, mint a ~nak*.
 1573 ezt monta Agoston te Erdely gaspar olyan
 Bozorkany az Anyad hofi Noked kezedet Megh
 keotette hofi leaniat Megh Neh verhes soha myg
 Te els, Mert az egi chigan ollian horgas az keze
 Mint az kapwban valo chigannak [Kv; TjK III/3.
 87] * *ordít, mint a ~*. 1807 a Bongorba voltam
 ..., játzadoztam — ordítottam mint a Czigány
 [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 367].

2. **cigánypecér, sintér** | ítéletvégrehajtó cigány;
 hingher | gide tigan; Schinder | Zigeunerhenker.
 1570: vra(m) megh hatta neke(m) hogy Thytkon
 chigant vigez ky hogy fel keottesse [Kv; TjK
 III/2. 164–5]. 1572: Azonba be Jwv aztalos
 leorinczne Mond keomies gergnenek, oh te Bestie
 hyres kwrwa Myert hoztad Ide a latrokat, Im
 megh lad hofi megh Irom az vradnak hofi vegie

Eomaga feiedet hagi Nein az chigan [Kv T Jk III/3. 3]. 1585 17. Aug. Az Czyganok Ebet eoltek fizette(m) nekyk 59 Ebtől f 1 Masnap esmet myngyart Ebet eoltek az Chyganok 34 Ebet d 60 [Kv Szám. 3/XXII. 75]. 1586: 21 Marty Nagj Thamas neuót vertek ki az Cziganonk mind feleségeul egiwt az Cziganonknak attam f. 1/20 [Kv; i.h. 3/XXIV. 13]. 1589: Attam az Cziganonknak, hagi 10 ebet eoltek megh d. 20 [Kv; i.h. 4/X. 3]. 1595 26 Augusti Az cziganonk eoltenek 48 Ebet d 96 [Kv; i.h. XIV/6. 22].

3. cigánykovács; fierar țigan; Zigeunerschmied. 1582 Attam zénre az cziganonknak zeg chynalastol es az wasak igazitasatol f. 14 [Kv; i.h. 3/V. 19]. 1587 Veottem 4. Apro wassat, kibeol az Cigan 4. feyes zegeth vert tezen d. 28 [Kv; i.h. 3/XXXIV. 12]. 1591 1700. Onnos zegett chynaltattam az Cziganonkkal feyedelem zamara zazatt f 25 d 50 [Kv; i.h. X/5. 48]. 1597 az cziganonk woltanak oda ky az Retre eotod Napig kaszaiokat es kalapaczokat az kinek el Torot chinaltak meg addig walo ot letekir —/85 [Kv; i.h. 7/XIV. 43].

4. cigányzenész/muzsikus, muzsikuscigány; țigan muzicant, lăutar; Zigeunermusikant. 1846 Pap Hátzig urnak piatzi fogadojában ott voltak a musikusakis — később oda kerekedett Darvas Janosis s hitta a' Czigányokat magához musikalni azokis kívánván tölle menekedni azt felelték hogy ők Virág Lászlónak musikalnak [Dés; DLt 530/1847. 15].

5. a ~ok vajdája egy (nagyobb) cigánycsoport (választott) feje; voievodul țiganilor, bulibaşa; Zigeunerhauptmann. 1582 Mykor az azzont ky vertek attam az Chiganok wajdaianak f d 60 | Az Chiganok waydaianak attam f d. 50 [Kv Szám. 3/VIII. 27, 39].

A. kv-i cigányságról, amelynek fejről itt szó van, 1502 óta vannak okleveles adataink [KvFel. 39].

Há. 1775 Cziganjokot [Tarcasfva U Pf]. 1781 Cigányakkal [Buza SzD; Csáky-per 182. L. 4]. 1790 Cigányastol [Msz; LLt 10/2]. 1807 Cigányak [K; KLev.].

II. mn 1. álnok; perfid; hinterlistig. 1567 te lopo lopo vagy cigany vagy. Az Anyadis egy cigan kurua vala [Kv T Jk III/1. 118]. 1573 Mond paxy Tamas neky Te egi p(ro)catator vagi Noked hazwg tamas deak Newed chigan vagi, Mond tamas deak Nem hazwttale te vagi ne(m) hazwche | Zeoch gergy es fekete Matte az kartya Iaczason Egbe veztek, hallotta hagi chigannak chalardnak hamisnak Monta Zeoch gergy Matet megis bizonitia ha kewannia | Anna Zeoch Andrasne vallia hagi puskarne fedyk volt vele myre mywelt (!) volna azt, hagi kalach siténet chigannak Monta volna [Kv; T Jk III/3. 143, 224, 268]. 1583 varga Simon azt Izene vramnak, ha Iambor vgmond megh mongia az Dezmasoknak, ha penig czigán; hat Ne(m) mongia meg [Kv; T Jk 4/1. 130]; 1584: Ezt hallottam Pongoracznak a' Segeswari doctornak zaiabol Meggiesen Ig vegesztem vala' vqmond Hozzw Martonnal, hogy kere enge-

met arra hogy Ne Mennek Ala feyerwarra es ne latatnok meg Transi(ti)onkat, hanem bekelnok eo zwe, Monde en Neky chak lenne ig Io Marton Vram hogy ala Ne Menne En sem Mennek Ala feyerwarra Monda: Mine(m) czigan wagiok hogy azt chelekednem, De mikor en mind a' vegezeshöz tartana(m) magamat, hat Ala Ment Hozzw Marton es hiremnelkw meg tiltette az eo Transi(ti)oiat, Es eo maga theowe czigannak magat | eleo hozwa(n) az szo keozt Henzel Ianost, Azt monda feleolle es ilie(n) rut zokal illete, hogy eo Schelem es Czigan ember volna Nem Iambor [Kv; i.h. 291. 347]. 1585 Danch Leórincz monda vicej Andrasnak Czigan vagy te, es Nem Iambor vag' te Andras [Kv; i.h. 515]. 1592: Sophia farkas al(ia)s Achj Antal leania vallia hallottam Cassai Borbara zayabol, mikeppen zitta Janos papot, mondvan, az pogan Eretnek lelek Curwa az Niarj Marton Aiandekia mellet hamis es czigan teorwent tezen az pogan lelek Curwa [Kv; T Jk V/1. 301]. 1600 Veres Istwan mondotta hogy az cigany kurwat ky haniom az hazbol [Kv; T Jk VII/1. 398]. 1604 Tiboldi Jsak Jgen hazudtata, az birot Igen orrogata mind polgarostol, aztes monda hagi hazuttok, mind birostol pol(garos)tol orrok cziganonk wattok [UszT II/3. C. 145]. 1779: régi jo hirünket nevünket, mint azelőtt volt, tehetetlenségwnk miatt tellyességgel el vezetettük, és az helyén hazug, csalárd, és cigány nevezeteket mindekettől szenvedünk [Torockó; Thor. 21/20]. 1844 Vár meg baszom a cigány szentedet, hozd ki onnét a fogadat [Torda; KLev.].

2. Jelzői haszn-ban: cigányfajta; de țigan; zigeunerisch, Zigeuner-. 1665 jövenek mi elonkb(e) egi reszrol Egy kozak cigany iffiu legeny, vgia(n) maga Nemzetes Redaj Ferencz Uram [Köröspatak U BLt 11]. 1779 ragada égy vas villát és azzal földre le ütvéen ott a Czigány Cselédgyeivel meg nyomatta verte tépte és egészen vérbe keverte [Kszeg; Bñ Bh-i cs.].

Szk: ~vasfűrés. 1812 Egy Czigány vas Fűrész ráma nélkült Rf 1 [Mv MvLev Szabadi József hagi. 12 kovácsszerszámok közt].

Szn. 1551 Czygan Janos [Kv; Szám. 1/IV. 14]. 1554: Czygan Janos [Kv T Jk 14]. 1573: az chigan Ianos felesége [Kv; T Jk III/3. 418].

Hn. 1600 az Matias Birtalan erdeinek az zelebe(n) az mely helet hinak Czigan kerezetinek [Lengyelfva U; EHA]. 1832 a Czigányok Dombján [Abrudbánya; EHA]. Még fölös számú adat: BHn és KHn Mut.

cigányasszony férjes cigánynő | cigánynő; țigan-că măritată; Zigeunerin. 1582 10 (Iunii) Akazottak fel wichitt (!) az Chigantt es az Chigan, azzontt, fizettem az Chiganok vajdaianak B V H f 2 d — Az porozloknakis fizettem f 2 d — [Kv; Szám. 3/XVIII. 43].

cigánybélés silány lábbeli-bélés; căptuşeală de încălţăminte de slabă calitate; schlechtes Putter für Schuhwerk. 1844: (A csizma) fő bélése Czigán bélés rosz avult bunda darab [Dés; DLt 827].

elgánybordéj cigányputri/viskó; bordei de țigani; Zigeunerbude. 1774: Praefectus Bocskor Elek Ur(am), és Számtartó Jánosi Marton Ur(am) engemet ki üzött Házamból, 's kéntelenitettem ... az Faluban Mgs Henter István Ur(am) Véczen lévő Jobbagya Pajtájában fel esztendeig nyomorogni, Most pediglen egy Czigány Bordélyba nyomorgok [Vécke U; LLt Vall. 153]. 1796 Roskány Popa Jozsiv 4 Czigány Bordélykert fizet 4 Rf [Déva; Ks 95].

elgányfúvó cigánykovács-fújtató; foale țigănesc; Zigeuner-Balgentreter. 1795 Rosz Tzigány fúvó 1 [Déva; Ks 108 Vegyes ir.].

elgánygaras hamis garasérme; groșiță falsă; falscher Groschen. 1756: ezen Collecta 164 M Forintokból és 24 pénzekből álló, tudnillik a' mellyek jó és el-kehető Pénzek voltak; de ezeken kívül voltak még holmi Controversias pénzek-is, . . . az az rész szerént le-tett rész szerént semmire kellő Tzigány Garasok és egjeb apro pénzek [Kv; REkLt Főkonz. lt. 1774/8 Szathmári P. Sigmond lev.].

elgánygát (le)cigányozgat, cigánynak szidogat | álmoknak szidogat; a face pe cineva țigan/perfid; Zigeuner nennen | jdn als einen Hinterlistigen schimpfen. 1639 Hallam enis azt hogy Kis Szeocz Marton váltigh Czigangata, hazuttata Szalkai Mathenet, hogj te Szalkaj Mathene hazugh vagy alhatatlan vagj teökellensigh ugj mond minden dolgod, neked mondom te Szalkai Mathene [Mv; MvLt 291. 183a].

elgánygyermek copil de țigan; Zigeunerkind. 1609 fogattu(n)k ket chiga(n) giermeket, vonattham ky az ohh Syndebeol (!) Az ohh zeget [Kv; Szám. 126/IV. 115]. 1634: mind az leza alat hoz a lo az cigany gyermekeket [Mv; MvLt 291. 22a].

elgányház cigányputri/viskó; cocioabă țigănească; Zigeunerbude. 1807 Sándor Jantsi nemis ugy lakot mint valami különös házat tarto Uj Paraszt a Tit. Groff Urffi Jozságán, hanem katonanē Lázár Adamnē Argye Eva nevű cigánné . . . cigány házáb(an) tsak tsupán az cigány házban lakot, s minden biradalom nélkült tette a szolgálatott [Erdősztgyörgy MT; WH]. 1840: Görgény^a . . . Gyalagassai Czigány házakot foldoztak [Born. G. XXIVb. — ^aMT].

elgányhuruba cigányputri/viskó; bordei/hurubă de țigani; Zigeunerbude. 1777 ott közel valami Czigány Hurubák lévén az össze vagdalt fákát mind reájak hánták ugy anyira hogy majd oda ölték a Szegény Czigányakat [Hosszúaszó KK; BLt 9]. 1783: A Falu felső végin Tzigány hurubáknak valo hely [Nagyrapolt H; JHb XXXI/28]. 1828 Következnek az Czigány Hurubák . . . Másadik Kováts Dani Viskos Telke . . . Hatadik Ied Iosi viskoja [Cege SzD; Wass 12]

Van még egy Czigány Huruba Pál Petre kertye felett építve egy árokba, tsak annyi lévén mennyin a' huruba el fér [Mohaly SzD; i.h.].

Hn. XIX. sz. eleje A Falu Deréka alatt a Czigány Hurubáknak belől (pu malomhely) [Náznánfva MT; EHA].

elgányfnas cigányfickó/legényke; flăcău țigan; Zigeunerbürschchen. 1697: mondgia vala János mester az Czigányok(na)k, jo szeréncséje az cigány Inasnak, hogy nem találám fel; mert bizony még verte(m) volna [Somosd KK; SLt AK. 32].

elgányjobbágy iobag țigan; leibeigener Zigeuner. 1685 Drabant Istok nehai Ghilany Gherghely Vr(am) R(el)ictaia T N Apafi Anna Assz(ony) Czigány Jobbágia háza [Kv; TJK 13. 243]. 1768 Néhai Mező Kövesdi Ujfalvi Sámuel Ur(am) halálával . . . Gyermekre és özvegyre Magyar Sárosonis egy Populosa Antiqua Sessio . . . egy itt lako Czigány Jobbágy devolválodtanak [M.sáros KK; Kp III. 150].

elgánykantár cigány készítette v. cigány módra készült, fejre való löszerszám-rész; căpăstru țigănesc; Zigeunerzaum. 1761 Czigány Kantár Nro 4 [Siménfva U JHb XXIII/31. 20].

elgánykert ? (jogtalanul felvert) tákolt kerítés; gard improvizat (făcut nelegal); unrechtlich errichteter Zaun. 1827 holmi hitvány Szalmás Kunyhokot építettett — az azok körül csomboitot hitván Kerteket, alattomba mind csak künnebb künnebb lopogatta a' Falu derék uttzájára, . . . vakmerő bátorsággal, ki téteti azon Czigány Kerteket éppen a' Falu tágas uttzája derekába fel menő Sántznak a' Széllére [Körtvélyfája MT; LLt].

elgánykodik 1. alakoskodik, színlel; a se preface; heucheln. 1592: kerde az Capitan az tizedesteol, ha mind ot vadnak az eo tized allia monda Kuti Marton, Bakai ferencz heaval vagiunk, azt mongiak hogi rezege, de chak cigankodik [Kv; TJK V/1. 252]. 1630: szanto martonne monda hogj de csak ravaszkodik eö nem aluzik eö csak ciganykodik [Mv; MvLt 290. 205b].

2. kb. hazudozik; a umbla cu minciuni; lügen, faseln. 1639: csak így teökelletlenkedel, Czigankodol ugj mond te neked mondom te Szalkai Mathene ugj mond az szep szoddal te czaltad az Aniamat [Mv; i.h. 291. 183a].

3. kb. fondorlatosan ravaszkodik; a umbla cu șireticuri; schlaun handeln. 1613: Mehmet aga és az tihája is itt addig cigankodának, hogy ök is két kaftányunkat elvevék, ki miatt nékem csak egy szolgámnak sem juta kaftány [BTN 68].

elgánykovács cigány-vasműves; fierar țigan; Zigeunerschmied. 1793: A Hidosra vettem fel Mása Vasat F. 7 a' mellyből tsináltattam két Araszos hosszú Vas Szegeket és 550. Szkabákatt, a' Czigány Kovátsnak fizettem ezekért F. 5 és

20. pénzt [Maroskeresztúr MT; JF 36 LevK 200—2 Kocsis István lev.].

cigánylakat cigánykovács készítette lakat; lácat **řigánesc** (confectionat de fierar řigan); Zigeunerhän-geschloß. 1761 Czigány Lakat 6 [Siménfva U; JHb XXIII/31. 18]. 1787 Egy cigány Lakat költsastól Dr 5 [Mv; MvLev. Csisszár György hagy. 6].

cigányleány fatá de řigan, řigancá; Zigeunermäd-chen. 1799: Bán György ő kegyelmének a' Leánya Juliánna, olyan rongyoson, kudortzul, tetvesen járt mezitláb mint egy leg alább való Czigány Leány a' Lába mind őszve volt hasadozva [Mv; MvLev. Vall. 1].

cigánylegény cigányfickó; flácäu řigan; Zigeuner-bursche. 1771 egj Cigany Legénnek Lakadalmát tartotta fel Kereső Samuel ur(am) [Msz; Bál. 87]. 1796: Gíty Jósi Czigány egy Czigány Legény-nek ok nélkül a' Fejét bé hasította [Mocs K; Eszt-Mk].

cigánymenyetske fiatal cigányasszony; neves-ticá řigancá; junge Zigeunerfrau. 1791 Tzigány Menyetske Czino 'Susi [Gyalu K; RAK 178].

cigányné 1. (férjes) cigányasszony | cigánynő; řigancá (máritatá); Zigeunerin. 1591 Anna Zech Miklosne zolgaloia vallia Mikor en Varga Georginenel laknam, hiua az vra oda ket czigan-net, és a Cziganneknak egi korsott ada kezekbe, s mondanak az Czigannek neki Catusnak tejs haromzor igial az korsobol, msy haromzor izunk, es latam hogi akkeppen czelekedenek. Annak vtanna hogi Ittanak haromzor az korsobol az Czigannek Boba Catus hata lapoczkaiahoz wtek az korsot, nem tudom, bor volte az korsoba, vagi mi volt [Kv; TjK V/1. 133]. 1647 Annok Cziganne [Kv; TjK VIII/4. 225]. 1675 az Czigányné azt feleli hogy ha az Némét hitet mér mondani azon hogy ő tölle az két tallert el lopta az Czigányné fizesse megh [Kv; TjK VIII/12. 71]. 1679 az Cziganne minden keresés nélkül vőtte azon eszközöket kezéhez [Dés; Jk]. 1727 Sendely Szegért vettem egy Vén czi-gánynétől [Kv; Ks 15. LIII. 4]. 1735: ha ot lészen azon Czigánjnéval együt captiváltassák [Barót Hsz; Ap. 4 Cserei Sándor Apor Péterhez.] 1755: az Bina Pecznénel lako Czigánné [Déva; Ks 101]. 1762: Adám Czigánynét Rézmives Rebe-kát Török Mihály ütötte főben egy kar-oval [Balavására KK; Ks 17. LXXXI. 13]. 1768 En .. Lengyel Todor Istok Czigánnetól hallot-tam [Mezőmadaras MT; BK Lengyel Todor (40) zs vall.]. 1772: Rézmives Boritza Czigányné [Kv; KvRLt IV. 32/5]. 1777 a Vén Czigánné egyik fianak fejéhez ült | Katalina Cigányné kerdezetik, hol kaptad az aranyat [H; Ks 114 Vegyes ir.]. 1784: (Temették) Izlainé Tzigánnet [Mákó K; RAK 41]. 1786 Meg holtak Ká-lo Ilona Kálo Sándorné Tzigánné [M.gyerő-

monostor K; RAK 107]. 1789 (Eskették) Czi-gány Czino Jósit Viola Bori Czigánnéval [Gyalu K; RAK 12]. 1790: Egy rokás Asz(szo)ny Embernek valo két Poszto Mente vagyon a' Czigánynék kezibe Rf. 10 [Mv; MvLev. 8 Áts Kis Ferenc hagy. 4]. 1796: Mária Szák Consors Mezei* Czigánné [Úzon Hsz; Kp IV. 288. — *Csak így!]. 1797: Az Házakat és azoknak ablakait meg moso Czi-gánynének 4 Rf [Déva; Ks 96]. 1801 Lázár Adam-né Argye Eva nevű cigánné [Erdősztgyörgy MT; WH]. 1849: Miklos Czigánnet is láttam [Héjjasfva NK; CsZ]. — L. még *cigánynő* al.

2. Jelzői haszn-ban: řigancá; Zigeunerin-. 1689 Sorbán Vaida Ur(amma)k lévén itt Kopácselen, egy Sztánka nevű Czigánné Jobbagy Aszsonya, az beszéltette nyilván [Kopácsel F; BK]. 1758 nállam lévén akkor egy Czigányné Gere-béllő, kérdém tölle [Betlensztmiklós KK; BK].

cigánynéz cigánynének szid; a face pe cineva řigancá, a-i spune cuiva că e řigancá; Zigeunerin nennen. 1847 ki rohana onnan Buni János s Sármasínét meg támodván kezdette cigánynézni, kurvázni, s minden modon káromolta magyarul [Dés; DLt 109].

cigánynő cigányasszony | cigány nő; řigancá (má-ritatá); Zigeunerin. 1568: egy Czigano pechenyet Swth vala, az tuznel, az Ciganoth vg Ranta be az tuzhelrol az Kayantay ember hogy mynde(n) zemere(m) teste kwu vala, esmet helyere wl az Cigano [Kv; TjK 195]. 1573 Talalkozot volt Zembé Albert Leorinchne Benedek telmanneval Mond neky Mid (!) Zoltal te en feleolem az Poshane (!) leanianak. Az telmanne Mond hogi semmyt Nem zoltam en, Mond esmet Albert leorinchne Hasswcz te chiganneo Mert azt Montad hogi En kwrwanak zyttam volna [Kv; TjK III/3. 214]. 1632: Elekfy Lazlo vram . . keuana mi teóllwnk, Jobbagja Aszonnak (így!) fel szabadulását, mys az Cziganneót felszabadítok kezebennis adok [Ótorda; Kp III. 65]. L. még *cigányné* al.

cigányosan 1. cigány módra; řigáneşte, ca řiga-nii; zigeunerweise. 1758: nállam lévén akkor egy Czigányné Gerebéllő, kérdém tölle, Vallyon kié az a' Malacz, és hogy kárt ne tégyen a' házunknál mondám a' Czigánynének: kérlek kösd meg Czigányoson, mert én el mégyek hazol [Betlensztmiklós KK; BK].

2. gyatrán, hitványul; prost, räu; schlecht, minderwertig. 1756: egy kitsiny láda a' Sarka is az eb attának volt ezer esztendő, tsak tzigányo-son volt belé eresztve, mert mingyár ki supnant s nem is fért belé négy ezer forint [Kv; Mk IX Vall. 57].

cigányoz cigánynak szid; a spune cuiva că e řigan; Zigeuner nennen. 1586 Theleky Leorincz vallia Istua(n) p(rae)dicatorne panazolokdik vala hogy heaba Ieot ide huniadrol az Borokert ide (így!), De eotweze Orban Nem Akara ky

Adnj, . Eozweis vesztenek, es Cziganozza vala Orba(n) az Azzont | Pal zaszh Cristoph fia (vallja) leorincz deak ... kezeheoz keru vala Az zala-got, Az azzonzj Ne(m) Ada, Es ozto(n) meg Czigano-za^a etot Eotweos Orba(n) [Kv; T Jk 4/1. 501. — ^aOlv. még Cigánózá v. megcigánózá; ez utóbbi olvasat esetében e vallomásrészlet a *megcigányoz* címszó alá tartozik].

eigánypapoz alk cigánypapnak szid; a spune cuiva cá e popa țiganilor; einen Zigeunerpfaffen nennen. 1744: a' Magyar Papot, aki magánakis Papja ő kglmének a' Templomból ki jöven, le taszigálta, orránál fogva jött le, és attázta, Czigány Papozta [Wass 6 Paulus Balog de Zilaj (47) nb vall.].

eigányprédikáló kb. tréfás-pajzán szónoklat; predică hazlie; Zigeunerpredigt. 1734: Az Urfiak engem is el küldettnek egj Dámáért, ugj mint Belényesi Rebeka Aszszonyért, ott tanczoltak, ittak, de e se vólt elég hanem fel mentek a Hásogari gjümölcses kertben, oda is szép Conversatioval ott én is, (mint hogj jo kedvek vólt:) Czigány praedicatiot mondottam, bé is Sokszor fárasztottak a Hazhoz borért s estig is ott mulattak [Kv; TKI „Ioan. Farkasdi (27) praeceptor rhetoricum” vall.].

eigánypurdé cigánygyerkőc, cigányfickócska; copil de țigan, puradel; Zigeunerkind. 1742: nyoltz Czigány Purde lévén a tűz körül fenyegettem Latz-ko Czigányt hogy miért pusztítottak ... a' gyű-mölts fákotis [Kincsi KK; JHbK XXVIII/6]. 1743 két Czigány Purdek jöven [Nyárádszt-lászló MT; Sár.]. 1799 Sámuel rongyoson, szennye-sen, meztláb mint egy Czigány Purde ugy járt [Mv MvLev. Vall. 5].

eigányság 1. cigánynépség; țigănie; Zigeuner-volk. 1803: az egész Szabo nevet viselő Bokor cigányság [Berekeresztúr MT; Berz. 9 Fasc. 74].

2. álnok ravaszság, csalárdság, hamisság; țigă-nie, viclenie, perfidie; Heuchelei. 1584: Ezt hallot-ta(m) Olaios Georgy zaiabol Hozzw Martonra, hogy Czigansagot chelekedet Abolis hogy pongora-czot meg chalta, En velemis elegh czigansaghot chelekedet hogy az en Zegen felesegemet ky eo vele egy test es ver, es az en Niomorult voltomat Ne(m) zanta, hane(m) igy zynele ky az en hazam-bol [Kv; T Jk 4/1. 293]. 1637: ige(n) io szo fogadok legyetek, es azt igen szorgalmatosson, huen igazan miuellyetek, alnokságh, es rauaszságh dolgok-toban ne talaltassek, a' mint immáris nemely uak-merő esztelen emberek, magu(n)k szolgánk, és az Ispán eleöt zugolodtanak, nem jeoué teöb ezüst Toroczkorul Fejeruár-ra, auagy hogy be sza-kadna az Banya (igy) Ilyen uakmerő Czigánságh s gonosságh ne találtassék bennetek, hanem men-teöl nagyub szorgalmatossággal lehet .. miuellye-tek igazan az Bányát [Thor. 18/5 fej-i rend. a lázongó torockói jö-okhoz. — L. a rend. teljes szövegét: ETA V/1. 19]. 1655: arra ilyen választ tön Csepreghi Mihály Uram, az ti Czigánságtok,

hamisságtok, alnokságtok, es Istentelenségtek-ben nemis elegyitem magamat .. arra monda Rázmány István Uram, nem kívánom Ur(am) hogy abban az mi Czigányságunkb(an), álnoksa-gunkb(an) mellettem legyen Kglđ, mert bizony ugy <va>gyon Uram [Kv CartTr II, 895].

eigánysátoroeska cort țigănesc mic; Zigeuner-zeltchen. 1763 egy kitsin cigány Sátorotska [Udvarfva MT; Told. 44/15].

eigányul csalárdul; in mod perfid, țigănește; heuchlerisch. 1584 Nyreo Istwan vallia, Ezt hallottam zaiabol Olaios Georguek hogy monda hozzw Martonnak zemebe, Nem igazan hane(m) cziganul hamissan chelekedel velem, Mert megh chahal es a' kalmar Arubolis megh chaltal [Kv; T Jk 4/1. 293]. 1653: az ide fel megh irt modok s rendek szerint valo szolgálatot ugy vigyék végben, s ugys jöyenek be, Cigányul, ravaswl el ne mara-dozzanak [Cege SzD; Wass 18].

eigányvajda vmely nagyobb cigánycsoport (vá-lasztott) feje; voievodul țiganilor; Zigeunerhaupt-mann. 1576 Az Vyuari Mate Cigan vaida [Dés; DLt 193]. 1582: 15 (May) Juta az cygan wayda Biro v hagy(asa)bol kyltem ayandekot keet chyz-mat f 1/60 [Kv; Szám. 3/V. 16]. 1585 27 May Jöwének az chyanok vaydak az zokas zere(m)t adata byro vram ayandekot nekyk ket chyzmat az chyanok wyuek oda tezen f. 1 d. 80 [Kv; i.h. 3/XXII. 73]. 1588: 22 Marty Az Cigan Vaidanak veottem Ayandokban hogy itt volt keet Chyzmat f. 1 d. 70 Vgian azon nap az itt valo Cigan Vaidanakis hogy az Cigan Vaida zolgait meg vendegelte attam f. 1 [Kv; i.h. 4/L. 25]. 1590: (Vettem) Az Czygany vaydanak 8 Sing Karasiat tt. f. 5 d. 20 [Kv; i.h. 4/XX. 99]. 1755: Bina Peczeré az Burdélyában tanáltam á Czigány Vajdákkal Hegedű szó között mulatni [Déva; Ks 101]. 1758: ezen Nemes Kővár vide-kin lako osztatlan Czigány Jobbágyait a' Mlgs Teleki Familiának nem más Taxalja Sattzoltaty-tya huzza vonnya és szolgáltattya, hanem az Mlgs Groff Generalis Teleki Sámuel Ur eö Nga Czigány Vajdája az eö Nga parantsolattyábul, ... az kit a' Vajda elő kaphat és ha mindjárt Pénzt nem adhat az Ur dolgának le fizetéséért azt azonnal minden irtalom nélkül hajtya, és három Négy hetekig oda dolgoztattya, a' ki pedig az Ur dolgát pénzüil akarja és kívánnya le fizetni az ollyat el mulattya [Nagysomkút Szt; TK1].

eigányvásár kb. cigány adta, visszavette; țirg țigănesc, furțisag; Zigeunerei. 1729: igazán cigány vásár az, hogy a mit edgyzer ád az ember másod-szor vagy vissza végye vagy az árat meg végye [Somlyó Cs; Ap. 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbárához].

eigányzabola ? cigánykovács készítette ajazó feszítőzabla; zăbală țigănească; Kandaregebiß. Zigeunerkindare. 1756: Fejér szijuból tsínált

kantár Czigany Zabolával, két réz karikákkal egjütt 1 [Nagyrápolc H; JHb XXV/35. 23]. 1784 Német Zabala .. 4 Czigany Zabala 4 [Mv; Told. 9a]. 1827: Sztrinzlihez való Czigány zabola 3 .. Két tzigány zabola [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. — A kétesen megadott jel-re nézve l. Frecskay 434.

cigára erdélyi juhajtata; țigaie; Zygayaschaf. 1849: el adot Juhok száma Czigáro Medü 32 dar. Paraszt nagy 13 Cziger herélt 10 Paraszt Bárány idei 65 Meg marat Cziger Medu 133 dar. Cziger Berbets 6 ... Cziger barany idei 109 ... Ciger berbets bárán tavaji 70. Idei ciger berbets bárán 28 Idei ciger nóstén bárán 100 ... Ciger nagy bőr 28 [Mezőcsán TA; Born. F. Ia]. — A juhajtátára nézve l. MNr II, 85.

cigáragyapjú erdélyi juhajtata gyapja; líná de țigaie; Zygayawolle. 1841 Birka gyapju — Czigara gyapju — parasztjuh gyapju [DLt 1040 kv-i nyomt.].

cigárá (bőr)szivar; țigară de foi; Zigarre. 1841 l 1(o)t Dohány 1 f 1 paket szigaro 50 x [Kv; Born. F. VIa].

cigárártó szivardoboz; cutie de țigări de foi; Zigarenschachtel. 1847 Dohány tarto. Fidibus tarto. Cigárró tarto, Pipa tarto [MkG Conscr.].

ciger ? cigájajuh; țigaie; Zygayaschaf. 1849: el adot Juhok száma Czigáro Medü 32 dar. Paraszt nagy 13 Cziger herélt 10 Paraszt Bárány idei 65 [Mezőcsán TA; Born. F. Ia]. — L. még *cigára* al.

cigerbárány ? cigájajuh kicsinye; miel țigaie; Zygayalamm. 1849 el adot Juhok száma Czigáro Medü 32 dar. Cziger herélt 10 .. Cziger barany idei 109 Ciger berbets bárán tavaji 70. Ciger bárán 7 Paraszt bárán 2 [Mezőcsán TA; F. Ia]. L. még *cigára* al.

cigerberbécs ? cigájajuh; berbec țigaie; Zygayawidder. 1849 el adot Juhok száma Czigáro Medü 32 dar. Cziger herélt 10 meg marat Cziger Medu 133 dar. Cziger Berbets 6 ... Cziger barany idei 109. Ciger berbets bárán tavaji 70. Idei ciger berbets bárán 28 [Mezőcsán TA; F. Ia]. L. még *cigára* al.

cigerberbécsbárány cigája-kosbárány; berbecel țigaie; Zygayahammel. 1849: el adot Juhok száma Czigáro Medü 32 dar. Cziger herélt 10 Cziger bárány idei 65 Cziger Berbets 6 Cziger barany idei 109 Ciger berbets bárán tavaji 70. Idei ciger berbets bárán 28 Idei ciger nóstén bárán 100 [Mezőcsán TA; Born. F. Ia]. L. még *cigára* al.

cigerbőr cigájajuhbőr; piele de țigaie; Zygayaschafsfell. 1849: bőrök is vitettek Kolos-

várrá Ciger nagy bőr 28. Paraszt nagy bőr 12 Ciger bárán 7 Paraszt bárán 2 [Mezőcsán TA; Born. F. Ia]. — L. még *cigára* al.

eigerkucsma cigájajuhbőr-süveg; căciulă de líná țigaie; Pelzmütze aus Zygayaschafpelz. 1765: a fejér Cziger kucsmaért meljet az Urnak küldöt Fl 2 Dr. 72 [Mezőcsán TA; Ks 26. X].

eiger-nósténybárány ? a cigájajuh nóstény kicsinye; mioară de țigaie; Zygayalammchen. 1849: el adot Juhok száma Czigáro Medü 32 dar, Idei ciger berbets bárán 28 ... Idei ciger nóstény bárán .. 100 [Mezőcsán TA; Born. F. Ia]. — L. még *cigára* al.

cigle bige, pige (gyermekjáték); țurcă, picu; Spatzeck. 1838–1845 Cigle, ciglédi, azon játéknem, két végén hegyezett fácskával, mit másutt cigére, pi, pige névvel hívnak. Innen ciglész, ciglézik = pigész [K; MNyTK 107. 15. — *Tollban maradt: játsszák]. 1854: Lapta, cigle vagy más gyermeki játékban nem vett részt de az ügyesebb játékos nagyon helyeslé [Újff 100. — *Kőrösi Csoma Sándorról].

A szerkesztő a század eleji dési gyermeknyelvből *cigli* alakban ismeri ennek a — a maga gyermekkorában — nagyon kedvelt játéknak a nevét. — Lefrását l. Hajdu, NJát. 137 kk.; ÉrtSz bige al.

ciglésdi bige, pige, cigle; jocul de-a țurcă/de-a picu; Spatzeckspiel. 1838–1845: Cigle, ciglédi, azon játéknem, két végén hegyezett fácskával (játsszák) [K; MNyTK 107, 15]. — L. a teljesebb idézetet *cigle* al.

ciglész(ik) ciglét játszik, bigézik, pigézik; a juca țurcă/picu; Spatzeck spielen. 1838–1845: ciglész, ciglézik = pigész [K; MNyTK 107. 15]. — L. még *cigle* al.

Désen e század elején a *cigliész* igei forma volt használatos.

ciglészár fékszár; hāt; Zügel. 1812: Pap Ferentz, Udvar Biro Ur Sz. Régeni Hermán János Uramnak fizetett légyen ki e szerént Czigli szárért per 21 xr .. Az avaték Czikli szárok, és kötőfékek reparatiojaért per 6 Rf | Udvarbiro ... keze ala dolgoztam az álább meg irtakot Egy Lo, fogo nagy Kőtelet 4 Rf. 30 kr. 2. Egy uj Kapotzánt vassával és Czigli szárával együt 3 Rf 40 xr. 3. Egy más Kapotzánák Czigli szárával tsinálásáért vasa nélkül 2 Rf. 30 xr. 4. Egy Korela 2 Rf. [Nagynyulas K; IB. Hérman János kezével]. 1836: tíz Hámhoz valo rosZ Kántár, Czigli szár [MNy XXXVIII, 55]. 1843: Egy pár ocska gyepplő. Három cigli szár. Egy pár szügyellő [Kv; EMLt] | elloptunk az Istállóból 2 kantárt és két cigle szárt [K; KLev.].

cigó becsm cigány; țigan; Zigeuner. 1838–1845: Cigó e helyett: cigány; csüfolódó szó [MNyTK 107. 15].

cziher 1. bokros, bozótos hely | bokros, bozótos erdő; hãtiş, sihlã, desiş | pãdure cu tufişuri; Gebüsch | Buschwald. 1744: Falu Erdeje a mi van vagj 3. darab mind tsak Cziher Bokros hely [Rava U; LLt Fasc. 67]. 1746: Vagot nevü helylyen (sz) vici(nusa) .. alol a cziher [Bibarcfva U; EHA]. 1750: a' Fel-hegy nevü Szöllõ oldala megett maradott még egy darabotska tsegelyes Tziher, mely is Gyepük tartására hagyatott [Koronka MT; Told.]. 1758: A verõ fény alatt (sz) Északrol a' cziher szomszéd(ságában) [Egrespatak Sz; EHA]. 1763: utólyára az Sõtét cziherben el-veszvéen, vissza jövének az tûzhöz [Ódvarfva MT; Told. 44/15]. 1772: Szánto Föld .. vicinussa kereken a Hegy és az Cziher [Szász-fenes K; BKt Mikes conscr.]. 1776: a' Falu Közõnes Erdeje . Ennek egy része mint hogy le vágták tsak Cziher [Mezõbergenye MT; EHA] | ezen Nobilitaria Curia után Erdõk vagyis Tzúhereknek mellyeket lehet inkább mondani így vagynak .. | Vagyon egy osztatlan Tzúher egyé Szupra Pareu Szasztullior | Lázár Antal Ur õ Nagysága Méltóságos özvegye hasonló Tzúhere szomszéd(ságában) [Szászkered K; LLt]. 1786: A' melly szöllõt Varga Ferentz maga irtott Erdõbõl Cziherbõl találatott szöllõtõ Nrõ 721 [Berekeresztúr MT; Bet. 6]. 1796 a falu közõnes Czihere [Szentegyed SzD; Wass 10]. 1800 Elfoglalunk egy Cziheret Az Erdõ farka nevü helyen ... határozván ezen tziheret mind a két felõl gyakor-ásott godrótskék is ezen erdõ helyen mit-sem erõ apro agotksák vagynak [Csekelaka AF; KCsl 3]. 1805 A' Görgénynek Mogyoros n.h.-be vesszõs Bokros Cziher | Vesszõs cziherek | A' Két árok között Tövisses tziher [Szkr; EHA]. 1819 In Gimitser lá Tufe lévõ Cziher [Légen K; EHA]. 1821 Az Also Hajmétésején (k) .. szomszédjai mind két fellõl a Cziherek, alolrol pedig a' Falu pascuma .. sovánj bokros [Makfva MT; EHA]. 1827 A Keresesbe tövisses Cziher [Szentegyed SzD; Wass 23 Conscri. 117]. 1834: Szubt Gyilkos roszt Bokros Cziher apro veszõnek valo (e) [Doboka; DHn 19]. 1864 egy gyönyörü forrás mely körül van véve cziherrel [Tamásfva K; KHn 277].

2. bozótos vesszõ, bokor; tufiş; Gebüsch. 1754 a Szöllõ megett valo Erdõ le vagattatasa után bokorbol Cziherbol áll [Koronka MT; Told. 23]. 1757 Az elso erdõ vagjon az Irotvány nevü helyben ez Bokor, és Cziherbol áll [Ikland MT; LLt Fasc. 129]. Vagyon egy darab Rakottvás nevezetü kerek erdõ, körös körül az mezõ distingvallya, terem: Tõvis, Magyaró, és egyéb apró Cziher [Novely K; BLt]. 1768 Nagy orotás ... orotas a cziher nagyon fel vette [Kõrispatak U; EHA]. A fali kapunál erdõ tsak bokrokból és tziherbol áll | A' Felsõ Észken . Erdõ rész szerent tziherbõl, rész szerent pedig rekesztése alkalmas vesszõkbõl áll [Erdõcsinád MT EHA]. a' Bornyumál alatt volt egy darab Lapos Hely köves és Cziheres, mellyet a' Varos meg-hagyott volt azért magának, hogy ottan Cziheres indult volt

[Kv; Pk 3]. 1813: a Szöllõ megett valo erdõ minekelõtte le nem vágattatott jo állopotba volt, szép sűrű erdõ volt, ... de most nints semmi is benne, bokorbol cziherbõl áll [Koronka MT Told. 22]. 1814 az Erdõ es Cziher a' Dioszegianumat³ Gondviselettlenségek mián fel vötte [Dés; DLt az 1823. évi iratok közt. — ³A Dioszegi család részét]. 1823: A Farbabéli (!) erdõbe tanálatott két esztendei vágatba Nyárfák, Reketyék, borzafák cziherei betsültettek 12 Rf [Csekelaka AF; KCsl 16].

3. ? bozótos bokros kaszáló; finaş cu tufişuri; buschige Heuwiese. 1801 A Tatár ut mellet kasza alá valo Cziher [A.üvegcsúr Hsz; EMLt].

◇ **Hn.** 1734: A cziher Völgvényen (sz) [Kászorimpérva]. 1773: a Katso Czihere alatt (k) [Etéd. U]. 1795 A Cziher Bértzin (sz) [Nagypetri K; KHn 303]. 1797 a' Falu Czihere [Tarcsafva U] | a Szabad emberek Czihere [Bencéd U]. 1800 A Strázsa háznál a Cziherrel együtt (k) [Bükszád Hsz]. 1801 A Száraz ároknál a Cziher között [A.üvegcsúr Hsz]. 1804: Az egész Szöllõ árójaja a' Cziheren kívül 1 Jug. [Koronka MT]. 1810 Mezõvágásba a Malom Czihere között [Bibarcfva U]. 1826 'A Cziher Berekén [Nagypetri K; KHn 304]. 1840: A Gorbón a' Cziherbe [Szász-fenes K]. 1848 Fenes Czihere (e) [Tarcsafva U]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

czihererdõ bozótos, bokros erdõ; pãdure cu tufişuri; Buschwald. 1792: Borzjuknál egy kis tziher Erdõ [Náznánfva MT; EHA]. 1794: a' Szén egetõ Erdõben tziher erdõ [Erdõcsinád MT; PfM].

cziheres 1. *mn* bokros, bozótos; cu tufişuri; buschig. 1742: Vagjon ezen Falunak is egj darabotska cziheres tseres Erdeje melyet a Falu most fel fogván tilalomb(an) kezdette tartani [Borzás SzD; Ks 4. VII/1]. 1746: A kitsin Gáton kívül egj Cziheres haszontalan hely [Bibarcfva U]. 1747 verõ fényes, harasztos rész szerint Tõlgyes rész szerint Cziheres keskeny erdõtske [Nagyida K]. 1750: lévén egy kis bokros Tziheres oldal kerekdeden [Koronka MT; Told. 14/38]. 1754: Cziheres bokros helj [Mezõmadaras MT; Berz. 18]. 1767 Ezen Erdõben találattnak még circiter harmintz, vagy negyven kert karóknak valók a többi része cziheres, és bokros cserébõl áll La Kaszta Zsijlor is hasanlo tziheres [O.sályi KK; i.h. 3. 7. C. 6] | Ezen Erdõ Tziheres elegyes fákból álló elég sűrű tsak hogy egyebet kert veszõnél benne nem lehet vágni [M.öld AF; EHA]. 1768 Ezen három darab Erdõk Cziheres bokros Hellyekbõl állanak [Szõkefva KK; Kp III. 150]. 1771/1817 Ben a' Szurdokban egy Nyil Cziheres erdõ [Kadicfva U]. 1774: a Vajai Nagyobb szöllõ Hegyben egj darabotska Cziheres bokros puszta szöllõ földgye [Vaja MT; VH]. 1775 Ezen Erdõ áll Csere, Gyertyán, Bük és más féle Cziheres fákból, melly olly haszontalan Cséplész Erdõ, hogy meg tsak kertnek vesszõt Sem lehet találni benne | Homoródsztrmárton

U]. 1776 Mindezekeken a három meg nevezett helységeken, ennekölte sok idővel Erdős Tzúheres és Tövisses helységek léven a' minthogj mostis némü némü részben tzúheres, Erdős és Tövisses helyeknek taláttanak [Szászkerked K; LLt]. 1781 Tziheres Bokros Hellyek [Bencéd U]. 1783 A Csiki Jozságbn taláttato Hovasak és a két darab Cziheres hely is közre maragyanak [Mv; Ks 23. XXb]. 1786 'a Cseresnyésről minnyájon azt valljuk ., hogy eztis erdős-bokros cziheres helljből kezdette volt elsőbbenis irtani plantálni szaporítani Nehai Varga Mihály [Berekeresztúr MT; Bet. 6]. 1788 Egy darab Cziheres Irtás [Udvarfva MT; Told. 44/73]. 1793 Erdő A Felső Északon a Szabadok Erdeje Bokros, Cziheres | az Alsó Északon Bokros, Cziheres Erdő [Erdősínád MT; TSb 51] | Pojánában egy Kis Szeget le vagdalt bokros, cziheres haszontalan Erdő ., ezen Erdőt az Uraság engedelmiből az Szolgáló emberei éltek [Erdőszengyel MT]. 1794: A' Halom nevezetű helyben kis darabotska bokros és tsak tziheres erdő sem épületre, sem tűzre való fa, se vessző nints benne [Marosjára MT]. 1795: vagon az Bongert nevű helyben egy most még haszonvehetetlen Cziheres, apro töviséből álo rosz hely Ezen Csepleznek mint egy közepe táján irtott a . Grófné Ó Nagysága egy 44 Öll hosszáságú és 17 oll szélyességű helyet [Bethlen SzD]. 1796: Vagon egy Falu közönséges Cziheres erdő [Pujon SzD; Wass 10]. 1797: Ez az Erdő le vágattott volt, 's most cseplez cziheres, semmire valo bokros hely [Ajton K] | Békás Tó nevezetű Cziheres Hellyis Közönséges Szabad Marha és Lud Legelető hely vala [Désakna] | irtóvány Cziheres le vagot erdő [Tarcsafva U] | vagon a' Ródi Határon 7. Darab, szálas és Cseplez Erdőjek | Ez az Erdő cseplez bokros, egy reszetskéje vesszőnek, és karonak valo erdő | Ez az Erdő le vágattott, 's most cseplez cziheres, semmire valo bokros hely [Ród K; CU IX/2. 43b, 45]. 1801 A Cziheres Rész Erdőkbe pedig a ki hol Eleitől s régtől fogva Ortóványának fel fogta éli s használja, a Fáját közre horgya [Nagynyulas K; DLev. 5]. 1802: egy darabotska valamennyib(en) fel Serdiútt Cziheres erdeje [Lőrincfva MT; SLt 12. V. 18]. 1805: a' falu Makfalva^a tziheres és bokros helye [*MT]. 1809 Cziheres Bokros helyeken Sarjadzo, Nevedékeny Gyenge Sarjadzásoknak teteit az ott járo kallango Marha meg észli [Szentháromság MT; Sár.]. 1814 Magyar Peterdi Cziheres Erdő [F. peterd. TA]. 1819: a Lándori széna fűbe Cziheres kaszáló [Hari AF]. 1822: Cziheres héljünköt ki orották [Kőrispatak U; Pf]. 1836 Hagyo oldal cziheres erdő [M.péterlaka MT]. 1840: a' Groff Toldalagi Zsigmond ur ó Nagysága alodialis erdeje . . ós erdő, most cziheres és bokros, két esztendeje hogy le vágattattott — Fölgye jól neveli a fákat [Udvarfva MT]. 1841: Vagon a' Ns Városnak somkuti völgyi, és égési földjeim között, egy kis Cziheres bokros heverő földje [Dés; DLt 572]. 1845 Sombori Elek Ur . a Commune terenumbol egy darab Cziheres helyet

fel fogatott [Hidalmás K; SL]. 1864: Kaszága ez is szálas és cziheres erdőkkel környezett, gabonát termő határ rész [Középlak K; KHn 300] | Bongold most gabona termő nagyon északos hely, nevét vette a' nem régi chiheres borgondos (!) fajáról, mint hogj ezen egész dülő a' régibb időben erdő és erdő hely volt [Moson MT; MgHt XXVIII, 193a] | Bungur részint Szöllőből részint cziheres bokros bunguros helyből áll honnet nevét is vette [Jobbágyfva MT; i.h. 95a]. A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

II. *fn* bokros, bozótos erdő; pādure cu tufişuri; Buschwald. 1736: Gyér fánál a' Csehnél van egy darabotska Tziheres ha meg tiltanak Tüzifa teremne benne [Buzásbesenyő KK; EHA]. 1778: A' Domoban vagon . Erdő . egy résziben jo tűzre valo fákot lehet tanálni a' más része alább valo Cziheres [Udvarfva MT; Told. 79]. 1793 *k.* Jövedits oldalnál tziheres másokéval együtt marha legelő hely [Gógán KK; LLt]. 1797 A Berek . Ez tziheres; töviset apro kertnek valo vesszőt tanalhatni benne, a' Falu éli, használlya [Pujon SzD; Wass 22 Conscr. 531] | Ezen Erdőnek nagyobb része nyírfás cseplez, kevés vagon benne más féle fa [Ród K; CU IX/2, 43b, 45]. *XVIII. sz. v.* Szénaságban egy Darab Cziheres [M.hermány U; EHA]. 1800 arra az utan alol is jobb részint más féle részek rugnak úgy mint Ibara és Petki resz Cziheresek . . az utan fellyül az szőlőig az p(rae)tendalt Czihér szélyesetske gyeptü | az szőlő tetejin lévő gyeptü helyet szolgáló Cziheres le van vágva [Ádámos KK; JHb XX/19]. 1815/1817: Erdő. . Győrffi Márton Cziheresse szomszéd-ságokban [TSb 47]. 1824: ki mentünk a Pundu Pusztí nevezetű Cziheresbe [Nagyesküllő K; RLt O. 3]. 1825 Az alsó Nyír nevezetű Tziheres [Szövérd MT; EHA]. 1847 Bükhegyes nevű helyen egy darab Tziheres [Kisillye MT; EHA]. 1845: A' négy szegű Dombon cziheres [Türe K; EHA]. 1847 Kőteles gödriben a' Cziheres (k) [Etéd U; EHA]. 1867 Ujtitalmas alatti ciheres (l) [Szentdemeter U; EHA].

ciherfüzes bokros, bozótos fűzfaberek; pādurice de sălcii, dumbravă de sălcii; buschiger Weidenhag. 1811: a' Rosa hegy felől lévő berek felső végében birattato Cziher füzes [Dés; DLt 19].

cihog kuncog, vihog; a chicoti; kichern. 1585: Kun Istua(n) vallia egkor ez Nagy Gergellyel Agyakert Menenk A' Mezeore, egy egy lowo zekernel, mikor Az Agyak verembe lutank Az lean chak le vgrek ot A kasbol Akoris semmit Ne(m) chelekedet Nagy Gergel Nely, hane(m) a' leány czihoga es el Mene [Kv; Tjk IV/1. 503].

cihog-vihog ihog-vihog, kuncorász; a chicoti; kichern. 1729 Sófia és Agnes czihognak vihognak [Kv Pat.].

cihos bűn/cinkostárs; complice; Mitschuldige. 1840: mond meg igazán, úgy aztis hogy ki, vagy kik azon hamiss pénzekkel való élésben

néked czihosid? [Szu; KLev. vk]. — Vö. Kriza, Vadr. 495, EtSz.

eihostárs bűn/cinkostárs; complice; Mitschuldige. 1840: Mond meg igazán . . . , hogy a nállad lelt őt darabb on huszasokat kitől kaptad? kik ezekben néked czihos társaid, hol a masina? | kik a Czihos Társaid Számláld elő? | Szembe is meg mondom a' Sogoromnak Szász Istvánnak hogy ő adta nékem a' nálam lelt hamis ón huszasokat Ó tudgya meg mondani hol a masinája, és kik néki Czihos Társai [Usz; KLev. vk vall.].

eika 1. csíra; germen; Keim. 1815 minél nagyobb a' krumpi annál több bél vézsi körül a' szemet-is, a' bétől vézsi a' tzika a maga elsőbb eledelet, 's minél kövérebb volt az annál ügyesebb léssen a' gyükér-is mindenik ép szeme ki tzikázik a' krumpinak [Kováts Sámuel, Utasítás a' Krumpi termesztésre. H.n. 1815].
2. sarjú; otavá; Grum(me)t. 1681 Szena kalongia vagio(n) őt az Csűrös kertben de megh az Czika kaszalatlan vagion [(Vámos)Gálva KK; Törzs. Réthi János kezével].

eikai 1. cikói

eikázintató-pince a sörfőzéssel kapcsolatos cikázintás célját szolgáló pince; pivnitá care se foloseste pentru germinare la fierberea berii; Keimkeller. 1826 A' Ser Házba A Cikázintató pinte [Dés; DLt 251].

eikeakkosan zezugosan; in zig-zag; zickzackig. 1830 a szikásosan (1) Kanyarodólag járó Patak Árka [Kajántó K; KmULev. 2].

eikényarany aranypénz-nem; un fel de monedă de aur; Goldmünze. 1681 Ada Negiven öt Araniakot nekik . . . , Hét Czikenj Arany vot Az Czikin Araniert pedig őt őt forintot agio(n) [LLt Fasc. 120]. 1685 Páter János portusi árendátornak adminisztrált cikiny aranyakat, hatszázat. aur. 600 [Marosváradja^a AF AUt 457. ^aKésőbb A. és F.váradja]. 1692: költet ugj mint Procatornak két czikinj aranjat pro flo: 10 [O.újfalu F; DLev. I. VI. B. 10]. 1695 ada 400./, négy száz Aranyakat Arannyul; a két száza Czikkily, az két száza magyar Arany [EMLt]. 1717 van Harom egyes Czikiny Arany [Ap. 5]. 1774: Czikel Arany [Szászkerék K; LLt Fasc. 110].

eikk 1. rész; parte; Teil. 1842: Bíró telyes meg gyoződésig bé lévén bizonyosodva az Alperes férj nős paráznsága — . . . a Felperest az Alperestől örökösen elválaszto Itélet minden cikkekben helyben hagyatik megerősítetik [Kv; Borb. I].
2. (kimutatásbeli) tétel; pozitie (in tabel); (An)Satz. 1863: mivel a' jegyzések rovata szük, egy külön kérelem mellett kell az adomentes cikkek elésorolni és ha ne talán, az illető adohivatal,

az ado mentes cikkekre is illetéket rona, reclamájanak a' T. Papok [Gyalu; Rak 79 esp. kl. kiv.].

eikkely 1. rész; parte; Teil. 1577: Jeowęnek my eleonkbe Beldy Janos Bodoláról Es az Nehay Beldy Kelemenne Lazar Anna aszszoni Vzonbol . . . , Es eok my eleóttwnk teonk illyen rendelést es vegezesth Hogy az megh holt Beldy Kelemen testamentom lewele Semmy Cikelyben eggykteoys megh ne haboryttassek, hanem ereyben megh tartassek [BLt 7]. 1578 My annak okayrth az Nagod paranchyolattianak mynden czykkelyben engedelmek leuen, nynt annak moggya [Msz; Bál. 79]. 1583: az Myne-meó Compositioia orros Kelemennek, Az megh holt Almady Andrassal wolt az zolgasagh feolel, Melly dologba az warmegen Teorwynis leot, Azt minden Cikkeliben, mind az ket feel megh obseruallia [M.palatka K; JHbK X/21]. 1584: az Elebely vegezes leuel hatra nem hagua(n) Seott mynd(en) zikęllebe helyen maragion Ezel megy Theobbwue(n) kyk Ebbe az my leuelwnkbe Jrwa vadnak [M.fráta K; SLt T. 18]. 1586: Eotwes Antal vallia minden cikkeliben vgia(n) azont | megh ertettek eo kmeK Vrunknak eo Nganac levele Altal az Varosra valo kges gondviseleset, hogy mi modon kellenek az deóghęos helyreól Teot emberekteol Magunkat megh otalmaznunk Vegezetet Azert hogy Biro vra(m) zorgalmatos gondwiselessel az Vrunk lewelet minde(n) Czikeleben obseruallia [Kv; Tjk IV/1. 556, TanJk I/1. 31]. 1588: Elseoben eó kmeK varosul megh ertettek Minemeó Instructiot chinaltanak volna az valaztot vrain Az ket malonnak Allapottiarol es Tartasarol. Es az Malombirak Molnarok es Taligas Rendireól, Mellyet eó kmeK minden Cikeleben Iowaltanak varosul es helien hadtanak [Kv; TanJk I/1. 65]. 1590: Ha az vigheziseket vakmeróképpen Chak ualumi Chikkelibennis, hattra akarnak hadnj [Jobbágyva MT; Bál. 89]. 1592: zana halua^a ne legien keseó tobbet zolnom Mynden dolgaimnak Cikkeliehez Jth az kegmtet zekin Mind penig az appellationak hellie(n) [UszT. — *Ti. az alperesét]. 1592/1593: Damokos Marthon . . . , Farkas Benedek Matyws Jakab Zenth Margitayak Gardinal Vrunk Jobbagy azont vallak . Minden chikkelyeben [Szentmargita SzD; Ks]. 1596 Noha Ennek elótte volt valamj vegezeswnk mjniajan Egiwt leuen, de aszt az mj attjank almadi gaspar vram Istent megh tekintuen es az Jgassagot tellessegel minden cikkeliben Erótlenne hagia [Szovát K; JHbK XVII/31]. 1597: Galaczy Frušina fiay p(ro)jator lewel mellet keotek maghokat megh allany es megh irt diuislot, es tutoriatul valo megh eleghetyst. Ha pedigh akar my kichid Chikkelebeol fel bontanak, es megh ne(m) allanak, tehat tartozzanak Pestesi Janosnak . . . az Jozagot megh fizettny kiz pinzeol [Galac BN; WLt]. 1598: az volt vetsege az en p(ro)curatoromnak . . . dolghom(na)k chak nemely chikkelybe hitta(m) megh . . . , Az en p(ro)curatoro(m) ahoz ne(m) tartotta volt magath hane(m) ahoz

zolt volt az derek dologhoz [UszT 13/42]. 1599 my akkor eo keozteok azt az eo dolgokat el intezteok zamwetes zereit, kyreol minden chykellejben regestumis extal [Kv; TjK VI/1. 346]. 1602: az felljewl megh yrtt deliberatiot minden czikkelen ratificalthaak [Kv; i.h. 576]. 1603: (Az adószedőnek) az mely Authorityt attanak volt, azon Authorityt confirmallyak minden cikkeliben [Kv; TanjK I/1. 459]. 1605: Megh ertettek eo kmgem az Commissarius Vrak eo Nag(ok) valaz tetelet az ket rendbely szasz es magyar praedicatoroknak zabados praedicalasok feol kít eo magoktól felette nagy halaadással veottenek, es minden chykelyeben ahoz akaryak magokat tartany [Kv; i.h. 493]. 1633: Minden chykelyeben ugy vall minth az felseo uallo Vaida Mihaly [Dés; DLt 376]. 1710: nagi Győri N Horváth Györgi uram ha az eo felségéhez Letett Homagiámáról el feletkezék, Leg küsebbik Czikkelyben (!) is hitelenségnek jelít mutatná, hozzája szabadosan, és bonumihoz, még feleségéhez, és gyermekéhez is hozzá nyulhassanak vigore praesentiu(m) [Csiszsereda; Borb. I]. 1790: ha ki ezen Punctumnak meg irt akar mely Czikkelye ellen hibázik az ez előt meg irt 20ik punctam(!) Szerént Bírsálgaltatik [Karácsonfva MT; Told. 76].

2. kb. (mellék)részlet; amānunt (secundar); Nebenteil. 1584: az miuel az Actor apellalt az chiak czikkel, ha transmittaltatik^a de az derek dolognak latasa nelkwl ne(m) transmittaltatik [Mv; Bál. 80. — *Ti. a per].

3. kb. lakásrés; parte de locuință; Wohnungsteil. 1642: (A) haaznak szobait, pinczeit megh latogatuan, kis kamaraiatt, minden Czikkelyt ... aestimaltuk az Haazatt Hat Zaz forintban — f 600 — [Kv; RDL I. 128].

4. pont; punct; Punkt. 1577 Jawallyak ez articulusokat, chyak ezen keryk byro vramat Tanachyawal, hogy megis Iobban Munkalkoggyek eo kegmek ezen, ha e' ket czykell meg alhat: vagy nem, egyk az appellatio dolga ... a Masik az Idegenert valo p(ro)curalas az varasbely ember ellen [Kv; TanjK V/3. 147a]. 1593: eo kegmek ez mai napon minden vizzauonasnak, Igienetlen-seghnek veget akaruan vetni, noha lattatnek hogy Erasmus vra(m) valami ciccelekben nem consensualna az Synattal mindenesteol, de az minemw Irassat es keotesset fel hoztak ide az zaz vram elejben, eo kegmek az also tanachbely vrammal eledeonek tilitek hogy az Plebaniara valasztassek [Kv; i. h. I/1. 222]. 1594: ezen megh irt restanciaknak zam utelnek es egieb megh irt czikkelinek keotek magokat egyenleo keppen mind az ket fel hat zaz arany forint keotel alatt megh allani minden czikkelibwl [Szászkerked K; LLt]. 1607 Pettkj Janos ura(m) hat cykkelt ueghezett keoztek [UszT 20/267]. 1617 eszt az megh irt conditiokatt minden reszeibe czikkelibe acceptalom ratificalom [Meggyesfva MT; Bál. 57]. 1633: Annak vtanna Testame(n)tum felöl tudakozva(n), prodúkalának ughia(n) eggjet, de mivel nemely czikkelibe(n) homalios vala az Tes-

tamentariúsokat hyvatuk (!) [Kv; RDL I. 103] 1780: Vettem észre a' róllam tett expositionak nemely tikkelyeit [Ne; Borb. II Kováts József rektor-prof. kezével]. 1782: Veress Marton Uram még indult a' Productio dolgában, melyet miképpen vittis légyen végbe, én azt tikkelyenként elő mondani nem tudom [Torda; KW].

5. kb. ablakszem-karikácska; geam de formă rotundă, ochi de fereastră rotundă; runde Fensterscheibe. 1584: Esmeg az iskolaban az Ablakot keth vramnak Chinaltatam meg az Ablakot keth Talner hean volt zaz czykelewl egytetembe Attunk f 2 d 20 Teolcheresnek [Kv; Szám. 3/XV. 17]. 1597 Teolchieres Jstuan Monostor Vtza chinalta meg az Feredeo hazban valo Júeg ablakokat az melieknek iúeg talner hea volt ... Czikelesteol egez Júeg talnerostol mindenesteol teot 40 vy Jueg talnert [Kv; i. h. 7/XII. 17]. 1604: Vagion wuegh tanier mely az ablakot megh maradot Marattanak az wuegh tanierokhoz valo chikkelek egy berbenzeben Marattak ehez az wuegh tanierokhoz darab éontheot ohnok [Kv; RDL I. 77 InvEcc1.]. 1745 nyilik a' Nagy Palotára egy ... Ajtó, mellyen vannak ónba foglalt két üveg ablakok két törött karikával és egy tikkellyel (Az) Ebédő Parikáról az tarka Háza nyilik ajtó Melly házon van egy onba foglalt üveg ablak negy üveg karika és három tikkely (!) hyján [Marossztkirály MT; Told. 18].

6. kb. nyíl(föld); pámint revenit prin tragere la sorți; (durch Los zugeteiltes) Grundstück. 1587 Aminemeo Czikkelek per limitatione(m) ky zakaztatnak, Azok soha megh se kazaltathasának, hanem erdeó Neuesre hagyattassanak Az ky határozot Ret penigh Nyl zamra ozollion [Kv; TanjK I/1. 53]. 1593: Az Erdo el adasakor, az Cikelyekbol es Zakadasokbol aroltunk p(ro) f 7 d 0 [Kv; Szám. XIX/5. 18].

7. (föld)sávocska; fișe de pámint, șirincă; Landstreifen, Rain. 1723: azon ház helyecskéből régentén el Szakadott vagy quo quo modo el foglaltatott volna azon darabocska Czikkely, mely, az Falubol ki járo utzán alol az hid felé az hidig ki nyul? [Dob.; RLt vk].

8. darab; bucată; Stück. 1711 3 Czikkely Süveg Bársony //58 [Ap. 5 Apor Péter lelt.].

9. bekezdés; paragraf; Artikel. 1834: a' Három Törvény könyv 2k Rése 80k Czímje 180 Czikkelye [Asz; Borb. I].

cikkelyezés kb. csonkulás; ciuntire; Gliederung. 1584: Ertik varosul az pechy Istwan vra(m) panazat(is) hogy holot Az vno azt tharia hogy mikor Magyar Biro vagion akkor az Zaz Nemzet a' Nagiobik templun toli tellesseggel wres lenne. De mind azon Altal ez eo haza Nepet onnet nagy bozzusagara az zaz Nemzet ky rekeztette volna mostan az eo zokot zekebeól Azert a hogy az vno minden czikkelezes nelkwl meg maraggion Es amikor magyar a Liro akkor az Magyar Nemzete

legien az Nagy templumnak dominiuma, es akkor az Zaz Nemzet ot Ne dominallion se maganak cossiteol maradot zekitis el Ne foglalhassa [Kv; TanJk V/3. 278 a. — *Végeztetett].

cikkelyföld kb. nyíl(föld); pämint revenit cuiva prin tragere la sortü; (durch Los zugeteiltes) Grundstück. 1583 Halasz Kelemen vallia, Harmad Ewy engemet kert vala Buday Tamas vra(m) hog az peres feoldet meg zancham hozza zantottam az kis darab chikkel feöldet(is) | Kerekes Isthwan vallia Tudom azert | hog zantottak az Tamas vram feoldehez azt a' kis cikkel feöldet [Kv TjK 4/1. 178].

A 'szalagföld, földsav' jel-sel is számolható.

elkkelyű. Számn-i jelzővel: (ablak)szemű; cu ochi de fereastră; mit durch Sprossen geteilter runder Fensterscheibe. 1761 (A palotának vannak) egy formájú cserefából való, ablak kerestek között négy cikelyű onban foglalt hol nagjobb, hol pedig kisebb Üveg tárgyérből való nemetes ablakjai [Szászvessződ NK; JHbK LXVIII/1. 203] | Szolgálának ki belölle^a három ablakok . . . , kilentz kilentz tzikkelűek, tizen hét közüllök négy szegletű egész üvegből, a többi pedig onb(a) foglalt üvegtanyerokból valok [Siménfva U; i.h. 42. — *A helyiségből] | A Pítvarból . Ajtó nyilik (egy) vas Sorkakon két felé nyiló; negj negj tzikkelű Ablaku Házban [Szpring AF; JHbK LXVIII/1. 499–500].

elkői, cikui 1. a Cikó (Sz) tn -i képzős alakja; din Cikó/Ticău; mit -i Ableitungssuffix gebildet Form des ON Cikó Cikóer. 1641 az Cikay határ [Sz; GyK X. 30/8]. 1718 a Czikoj határ. az Czikoj ut [Ardó Sz; EHA] | az Czikoj ut mellett [Sülemed Sz; EHA]. 1762 a Czikoj határ szélyben [uo.; EHA. — Uo. „a Monoi ut”, de „A Monai oldal”]. 1762: a Czikai határ szély | a Czikoj határ szélyben [uo.; i. h.]. 1766 k. A' Czikai út mellett (sz) [Bósháza Sz. EHA]. 1768 A Czikai út [uo.; EHA]. 1805 A Czikai Malom [Cikó Sz; BfN Ökl.].

2. ~ veder (helyi) ürmérték (kb. 10 l); gáleatá din Cikó/Ticău (unitate de capacitate locală, aproximativ 10 litri); Cikóer Eimer (etw 10 l). 1683 k. A ki kalangyat ne(m) adhat ad masfel veder bort az Czikoj vederrel [Cikó Sz; SzVJK 107].

cilinder 1. palack, flaskó; sticlă; Flasche. XIX. sz. eleje Egy nagy Cseberben 6 cilinder és 21 butelia [Bh; Kócsi lev.]. 1813: Törött száju Cilinder 1 El Hasadott Cilinder 4 Egy szegeletes hasatt Üveg 1 [Veresgyháza AF; Told. 18 Toldalagi Kata lelt.]. 1814 Öt Cilinderek Bor-Etzettal teli [Buza SzD; LLt.]. 1816 egy Hordoba a' Bor fogyatékján lévén le szürtem Czilinderekbe [Mezőmadaras MT; Born. XVb Sára István szt kezével]. 1818 Rozsa vízzel tele Cilinder 3 Rf 30 xr Más Cilinder gubona palinkával 2 Rf [Born. IV. 41]. 1832: Három

kupás Czilinderekbe Renglot pálinka 3 darab . Muskotáj ó Asszu Szöllő bór egy két kupás Czilinderbe | 1827 és 1828 béli Muskotáj Asszu Szöllő bor Zavarékja négy kupás Czilinderekben [Sáromberke MT; Tsb 26]. 1839: Egy Fertályos czilinder [Dés; DLT az 1846. évi iratok közt]. 1849 Nyoltz Czilinderek téli bor etzettal [Somkerék SzD; Ks 73/55].

2. vhány palacknyi, flaskónyi; de o sticlă; eine Flasche (groß). 1844 Egy Cilinder pálinka [Dés; DLT 1424]. 1849 Tizenkét cilinder aszszu szöllő [Dés; DLT].

cilinderes. Számn-i jelzővel füstjáratos; cu canal de fum; mit Rauchzug. 1839 Egy — vasból öntött 3. cilinderes ujj kemence [Dés; DLT 87/1840].

cilinderforma henger alakú; cilindric; zylinderförmig. 1793 4 Bor hűtő fazék cylinder formák [TL Conscr.]. 1842 A papiros malom Papiros anyag tartó láda egy nagy láda vagy hámbár forma rongytarto ezen ladába van egy kerek cylinder forma kerek drot rosta forgathato [Kin; KmULev. 2].

cilinderformájú henger alakú; cilindric; zylinderförmig. 1803: Egy más fél fertályosni Cilinderformájú, a' feneke és a Pohara között kívül abronstos Ezüst Pohár [Dicsősztmarton; UnVJK 111] | Vagyon egy Cilinder formájú tótséres ajaku . arannyazott Ezüst Pohár [Harangláb KK; i.h. 167]. 1810: a' nappali ház . . Vagyon benne egy fejer mázu kerek cilinder formájú párkányos ujj modi Czifraságu magos, kívül fűtő kemencez fejer kerek gomb a tetején [Doboka; Ks 76 Conscr. 40].

cilinderóra zsebórafajta; ceas tip cilindru; Zylinderuhr. 1850: Egy arany cilinder 'sebbeli óra [Kv; DE 2].

cilinderüveg üvegpalack/flaskó; sticlă; Flasche. 1848: Borvizes üres Cilinder üveg száz harmincz . . . 8 rft 42 xr Champagneres fekete üveg kilencz 1 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

eim 1. törvénytörvényszakasz; articol de lege; Gesetz-artikel. 1834: a' Hármos Törvény könyv 2k Rész 80k Czimje Isó Czikellye [Asz; Borb. I].

2. nu-szerűen: ~ em/~ én fejében, gyanánt; sub titlul, ca drept; unter Titel, als, für. 1859: Nagy Albert czébeállítás taxa czimen fizetett 10 Rf 50 xr [Kv; AsztCSzám. 55].

eimazin 1. csimazin

cimbalmos cimbalmon játszó zenész; țambalagiu; Zimbelschläger. 1596: Cancellarius W. Hegedüsít, Cimbalmossat, es egyeb porttekat vitte Marcell Tamas 4 loüal . . f 1 [Kv; Szám. XXI/6. 13]. 1598 Az cimbalmostolis halla(m) akkor hogi mongia wala [Kv; TjK V/1. 159]. 1629: az Vramtol hallottam hogi . az iffiu Aszonis ot leot uolna hegedűsök cimbalmossok volt [Kv;

Tjk VII/3. 110]. 1714: A Czimbalmos [Dés; DLt 496 névlajstromban]. 1736: Némelyeknek* megvolt tiz-tizenegy gyaloginas is, azon kívül némelyeknek trombitási, török síposi, hegedűsi, dudási, furulyási, czimbalmosi, énekesi, asztali mulatato markalfi avagy az mint hitták, bolondjai [MetTr 362. *Némely nagy úrnak].

Szn. 1609 Czimbalmos Istuan. Czimbalmos Istuan (szekeres) [Kv; Szám. 126/IV. 410]. 1619 Cimbalmas Istuanak ados — — — f d 13 [Kv; RDL I. 107]. 1625 Czimbalmos Istuannak Defalcaltunk Adaiara f/38 [Kv Szám. 16/XXIX. 12]. 1682 Frusina Czimbalmos aliás Bálás relicta vidua quondam Ioannis Farkas (80) [Kv; RDL I. 162]. 1790 Czimbalmas György Néhai Nagy Judith Néhai Czimbalmas Ferencz özvegye [Mv; MvLev. Czimbalmos Ferencné hagy. 1]. 1813 Czimbalmas Ferentz [Mv; MvLev. 2]. 1848: Czimbalmas András [Mv DE 3].

cimbalmosné a cimbalmos felesége; sojta ɬambalagiuui; Frau des Zimbelschlägers. 1600 ferfy rwhaban nem lattam az chymbalmosnet io zerral nemis esmerem [Kv; Tjk VI/1. 394].

Szn. 1682: Czimbalmosne Lőrincz Kis Anna [Dés; Jk].

cimbalom ɬambal; Zimbel, Hackbrett. 1732: találtunk egj ugjan fenjő deszkából csinált, fekete viaszos vászonnal bé borítottatott asztalt, ezen edgj zöld festékes Szép cimbalmat [Kóród KK; Ks 12. I]. 1736: Asztalról (!) felkelvén készen volt az hegedű, és duda, ottan ottan az frulya és cimbalom is [MetTr 331].

cimbora 1. szövetség, szövetkezés; alianță; Bund, Bündnis. 1668: Ratiok 1. Hogy ő kegyelme menyiszer esküte meg, meg sem <lehete> oka: 1. vagy az <törökkel> valo cimbora 2. vagy a sok haszon [TML IV, 404 Teleki Mihály Bánffy Déneshez]. 1669: Én nekem az eb fiával való cimbora nem kell, csak bánom, hogy az gyűlölség van köztünk [i.h. 630 ua. Naláczy Istvánhoz]. 1680/1715 k. veled cimborámot akkor hidd, mikor a' tüzet 's vizet őszve háziasítot [Rozsnyai, HorTurc. 214] 1759/1845 A' melly Török Buzogányt és Zászlót küldött volt II. Apafinak a Törö (!) császár, hogy azzal confirmálná ötet a' Fejedelemségben, elvivé Bécsbe ez a' Fejedelem, és megkivánná Léopoldus, hogy azt átaládná, és azzal mondana le a' Törökkel való cimboráról [Hermányi, EDem. 141].

2. társ, pajtás; tovarás, camarad; Kamerad. 1593: Kis Leorinch ... Betfalvi Peter felől azt mo(n)dgya hogy eo nekj az chák Zimboraja^a volth [UszT 13/74. — *A forrás hangjelölésében: z = sz].

3. pajtáság; tovarásie, cameraderie; Kameradschaft. 1759 Sztraucz Péter semmi Cimborát barátságot azzal a Kirilával nem tartott [Bulzest H; Ks 101].

4. szövetséges-társ; aliat; Bundesgenosse. 1741 A bavarus a királyné ellen hadakozik a frantziá-

val Csehországért A bavarus tzimbora nélkül Csehországot se el nem veheti, se meg nem tarthatya [MikesTörL 190].

5. lovait, ökreit egybefogó (két) társ; tovarási care işi inhamă alături caii, boii; ihre Pferde und Ochsen zusammenspannende zwei Gefährten. 1625 Szombathelyi Marto(n) Dees fele Akarwa(n) mennyi; mivelhogy az Lowak ho(n) nem lete miat Eökreeket kellet oda Az koczj elejben Adnj Volt azert Desigh az koczj eleőt Szabo Palnak Czimborajaval Eggywt njoiczj eökre [Kv; Szám. 16/XXXIV. 201] | uett uolt kj teöllem az Incattus negj ökret kettej az marhaknak az Inctus Jobagjanak szymboraiae uolt [UszT 125].

6. (a földesúri szolgálatot állataikkal együtt végző két j b v zs) igástárs; doi intovărășiti pentru prestarea cu vite a muncilor obligatorii la moșier; den gutsherrlichen Dienst mit ihren Zugtieren versehende zwei Leibeigenen oder Inquiline. 1597 Almassi Bertalan (?) Mate Nagy Lénart Boldisart hitta nemy nemy nyl feöldeknek megh zantasaert, kit az I chak Anyba val hogy zimboraja volt masnak s Annak zantottak megh eo semmi igassagot ne(m) mondgia hosza [UszT 12/120]. 1726: egy Szilágyi György nevű ember kőtelezi magát keze bé adásával örökös, és nem kőborló Sellérségre, alkván meg az Urral eo kgmével az szolgálatban egy héten egy napot tartozik szolgálni mikor penig cimborával mégyen két két napot Egy héten [Császári SzD; Wass 25]. 1743: Szántáson két esztendőben is volt Cimboram [Etéd U; NkF]. 1750 Fudaka Jánost 4 tinajával egész két hétig szántatta Nagy Faluban Pap Mihály*; nekem is 4 ökröm levén ketteit viszsa bocsatotta Pap Mihály egy elyelt painkaért, az ketteit más jobbágy ökrei közzé fogták, de Fudokának semmi Cimborát nem adott [Sz; Told. 3. — *A tt.]. 1765 Most három Esztendeje a Lengyel Samuel Fia Pál nékem cimborám levén egy kitsitt az also vegiben ezen földnek az vegiben szántottam vélle [Kissolyos U; Márkos lev.]. 1768: három négy esztendőek el folyása alatt Cimborája voltam néhai Gáti Mihály(na)k, tudom, az utrizált földet edgjüt szántottuk [Tasnád Sz; Hr 11/9]. 1804: El küldöm a jó Getzi Mínyát (a kinek is az előre ki rendelt Cimborája el szök- vén ökreivel tudni illik Moldován Mojsza a Ványa- lora ment:) bezzeg jól viselé magát [Ádámos KK; Pk 5].

7. (a 6. al. jelzett módon végzett) társas iga; prestație comună cu atelaje; gemeinsam geleistete Zugfröhne. 1635: az Eoregh pap fia En velem Eggiwt Egi hetigh zimboraban zantot nozali^a feöldeon [Cente SzD; Ks 72. C. 15. — *Noszoly SzD]. 1670 Telik Gyalubol cimborauul eke 7 [Gyalu K; GyU 182. — L. még i.h. 192]. 1671 Mikor marhával szolgálták az harmadik hetett, akkor is Szimborával szolgálták, nem magok ereiken [Pócselke KK; BfN]. 1683: A' kinek Cimboraban szanthato Fia vagon az olyan özvegy egész beert ad mint az házias ember [Bósháza Sz; SzV.jk 17] | Ha melly özvegy Aszszony(na)k háza, szimborab(an) szanthato Fia vagon egész

bért ad [Szilágycseh; i.h. 123]. 1687 Servitia Jobba(gi)onum ezek(ne)k valamikor parancsolyák akkoron kell el jóni az szolgálata csak hogy olyan fraus vagyon szolgálattyok(na)k rendiben az ki maga erein szolgálhatnais czimborával jó, mely nagy kárára vagyon az jóságának [O.gyerómonostor K; WH]. 1692 Az örökös Jobbágyok mikor magok erején mennek az ur ő kglme dolgára, harmad nap; mikor pedig czimborával szüntelen tartoznak dolgozni [Mezőbodon MT; BK Inv. 36]. 1721 miolta az Ur mellet vagyok a szegény embereknek marhájakat ugy elesve nem láttam, bár tsak Czimbarában tudhatnánk vélek szántani [Kendilóna SzD; TL Szenás Miklós tt gr. Teleki Pálhoz]. 1722 meg kell tudni .. maga erejen vagy Czimborával, és hány nap szoktanak szolgálni [GyK]. 1730: Szent Lászlón vagyon nyolcz ökrös Ember Nrő 4 hat hat ökrös Ember Nr 5 Négy Négy ökrös Ember Nr 8 Három három ökrös Ember nr. 5 És így az nyolcz és hat hat ökrös Embereket magok erejeken computálván téssen Nro 9. A Négy eokrösöket czimborával f(aci)t Nro 4. A Három eokrossokat cimborával f(aci)t Nro 2 1/2 [Szentlászló TA; JHbK XLIX/4]. 1767 Ezen Jobbágyok a Veszszódi Udvarhoz szolgálatot tenni tartoznak magok erejeken marhával Nyár(an)is két Napit, Czimborával pedig három napit [Isztina NK; i.h. XLVIII/1. 273]. 1767 az ide valo Jobbágyok ... egy hosszu utat ökörrel Tzimborába menni tartoznak [O.sályi KK; Berz. 3. Fasc. 7. C. 6]. 1769/1778: midőn Földes Vrnk rabotájára Szántani mentünk, vendégből (!) rendeltének mellénk Ostoros Embert, meg esett az is, hogy A' mi Iga Barmaink mellé rendeltének más Jobbágyoknak vagy Selléreknek iga Barmaid Czimborában [Kárásztelke Sz; BfN DDD. 4. — Három r. tanú vall.]. XVIII. sz. m. f. Két hoszu utatt Kettős Czimborába tegyenek magok költségeken és marhájjal, nem ugy a mint szoktak négyen tsinálják (!) ki egy négy lovu szekeret [Hr 11/5]. 1772: Az Jobbágyok mind eddig Hetenként, azaz minden Héttben Három Napot szoktak szolgálni magok erejében kikről ki tölt akiktől pedig nem lehetett Czimbarában is tartoznak, avagy gyalog szerbe mint az Szükség hozza magával [BethlenKt Mikes conscr.]. 1795/1800: én Rákosi Istvánnal Czimbarában szántottam s vele sokat dolgoztam [Harasztkerék MT; Told. 30]. 1797 Az itteni Lakos Colonusok . Taxát fizetnek ..., azonon-kívüül tartozzék (!) minden két Gazda tzimborába egy hetet szántani [F.gyékenyes SzD; Wass 22. — *Elírás tartozik h.]. 1810: minden Marhás Ember^a maga erein ki ki a maga tehetsége zerént Téli Kalákában tartozzanak az Udvar körül praestálni; Ugy hasonlóképpen Nyári Kalákában tartozzanak elé állani ... kinek tsak egy Marhája Vagyon tartozzék Mással Czimborába öszve fogni, és tsak Ugyan azon kalákabéli Napszámja bé vétetődik [Born. G. IV. — *A görgénysztimrei váron felüli völgy lakosainak br. Bornemiszta Leopolddal kötött egységéből]. 1820: Mü, kiknek egyforma külső ökröségeink vagynak, hetenként két két napi

szolgálatot tészünk négy vagy két ökörrel czimborába, vagy pedig gyalogszerbe [Km; KmU-Lev. 1]. 1827: Steff Luka nevű Colonus Szolgál hetenként ökörrel Czimborába 3 Napot hetenként [Góc SzD; Wass 23 Consr. 111, 115].

Szk: ~ba fog. 1820 a'kinek vagyon egész ereje az maga erején Szolgál, akinek nintsen, azok Ketten Czimborába fogván tsinálnak egy erőt [Jegenye K; KmU Lev. 2].

8. (A föld gazdájával együttesen végzett) társas részesmunka; muncá in parte (prestata in comun cu proprietarul pământului); (mit dem Grundbesitzer gemeinsam) verrichtete Teilarbeit. 1777 Hát ugyan azon meg-nevezett Jobbágyok ennek előtte valo esztendőben adtaké ki magok szántó Földeiket másoknak Czimborában azért, hogy magok erejeken meg nem mivelhették volna? Mostan pedig elszőkések előtt akiknek Földeiket Feliben, és Czimborában általadták, azon emberek tudtaké azon emberek elszőkő szándékokat? Ha tudták, vetteé észre a' Tanu Czimborásoknak amazok el szőkő szándékoknak észre vételét (így l), és mitsoda jelekből? [BSz; Ks vk] | Tudom hogy az utrizált elszőkőtt Jobbágyok magok szántó Földeiket ezelőtt valo esztendőben Senkinek ki nem adták Czimborában, vagy Feliben; mivel magok elégségesek voltak azoknak meg mivelésekre [Sajóudvarhely SzD; KS] | Kratsun Stéfánról nem emlekezem hogy Feliben vagy Czimborában adta volna Földeit ennek előtte valo Esztendőben mivel jó Gazda lévén maga mindenkor megmivelte [KS. Franc. Winter de Retteg (34) vall.].

9. kb. résztulajdonos-munkatárs; posesor partiál-tovaráş la munca cimpului; Teilbesitzer-Gefährte. 1740: ab una Proudus Bartók András Mlgos L.S. Torotzkai János vr ő Mga Jobbágja, mint Emptor, ab altera Poruidus Varga Ferentz Ketzeli Borbára Aszszonnak Jobbágya mint Vendor tettek volt Conventiot legitimo modo az Tobisok verejében lévő Varga Ferentz, tizenött vas tsinálásra való Portioja iránt, mellj ő örökös vérséghez szerent valo része volt Varga Ferentznek, melljet midőn Varga Ferentz zállágban akarna adni, aszt véuen eszéb(en) Bartók András, mint azon Verőben valo Czimbora, nem akarván engedni hogy idegennek zállagositodgyék alkuttak volt meg fh. 20 ~ husz Magyar forintokban ... mostan kívánván azonn alkalmat megh jobbitani és potlodni levala mü előttunk ujjanan foljo penzt Varga Ferentz Bartok Andrastol fh. 10 ~ tiz Magyar forintokat, hogy az specificált Tóbisok Verejében lévő portiojat, reszet, ugy mint azon verőben való Czimbora . Bartók András bekével birhassa minden megh bántodás háborgatás nélkül [Torockó; Bosla]. 1741: Tudgyae a' Tanu hogy a' Czimboráknak hírek lett volna azonn bányának el adásába(n) vagy nem? ellenzettek annak idejéb(en) a' Czimborák vagy nem? [uo.; i.h. vk] | Tudom hogy a réghi Czimborák maradékiból vagyon Borbellj Dani és Borbellj Mihállj a' Borbellj Ferkó fiai [uo.; i.h.]. 1743: az Emptor Bartok András már mint egy

részes a' megh irt bányáb(an), annak szeme, fűle, jo gondviselője légyen, ahoz valo közönseges munkab(an) és költségben is mint egyik Czimbora magát ugy viselyle [uo.; i.h.]. 1744: ā meg irt Venditorok kéz bé adással s áldomás itallalis oblgalák mind magok(na)k mind azok(na)k személyében, kik azon el adott erdőben Czimbora vagy is részesék evictiot is vállalván egyszersmind magokra, hogy ā Commerciumban forgó erdőt oltalmazzák [uo.; i.h.]. 1769 Posgi András .. adott el örökösön a' Város Bányáján fél Rész Bányát, lévén eddigis az Emptor és Venditor Czimbora az irt Bányában. Adta pedig saját jószágát az Exponensnek^a .. Tizen öt M forinton és harmincz pénzen, meg hihatótlanul sub Vinculo f. hung. 24 legitime az . Attyafiakat meg kináltotta, de mindenik Attyafi. .le mondott maga p(rae)ten-siojrá [uo.; i.h. — ^aBartók Andrásnak].

10. cinkosság, cinkostársi szövetség; complicitate; Mitschuld. 1759 hogy azon Tolvaj(na)k vagy egyszer vagy másszor Czimbora lett volna Straucz Peterrel nem tudom | Hogy pedig Straucz Peterrel Korój Kirilának valami Czimbora lett volna annal inkább Straucz Péter oljan Ludas embereket vagy lopott Marhakat magához recipiált és lappangtatott volna nem tudom [Bulzest H; Ks 101].

cimborál 1. vkivel társ-igában dolgozik; a lucra in továrásie cu cineva alăturindu-și vitele de muncă, a face simbră cu cineva; mit zusammengepannten Zugviehen arbeiten. 1570 Golnar peter vallya, hogy Ewele wgy zymboral volt Eothwes adoryanne hogy egywe zanthassanak Es hogy az ew lowaywal zantottak volna [Kv; Tjk III/2. 166]. 1732 az Atyam egj Peterden lako Gyerman nevü Jobbágjával cimborált s ugj mentek Szőlősi János Ur(am) dolgára [Berkes TA; Szentk.]. 1738 most harmadik esztendeje Kádár Peterrel Cimboráltam s az utrumban Specificált földről el nem merte hordani az buzát mind addig mig meg nem dézmáltak, es el nem vittek az dezmat a földből [Kissáros KK; Ks 39. XVI. 8]. 1756 Néhai Bátsi István Batizi Vlád Muntyánnál Cimborált olly kötés és Conditio alatt, hogy Néhai Bátsi István a Vlád Muntyán Ökreit semmiképpen különösön ne fogja, ne tseréllye, és egymás mellett jártossa [Bácsi H; BK]. 1774 fitzko koramban az Néhai édes Atyám meg nevezém Szabo Mártonnal Cimborálván velle szántottam ezen Földben [Vaja MT; VH]. 1777 Kratsun Stefan ezen mulo Esztendőben az ugar szántáskor együtt Cimborálván velem, mint-hogy nékiis tsak két ökre volt, két nap szántottunk, nékem és az harmadik napon nékie akarván szántani menni Stefan mondá, hogy tsak szánt-sunk magunknak [Sajóudvarhely SzD; KS]. 1799/1816 a. jószágon lévő Sarjut együt étettük meg a Lázár Kis Aszszonyok Marháival, mivel hogy azon őszi vetésen együt Cimboráltunk [Dálnok Hsz; Kp IV. 317]. 1800 Ifju házos koromba nékem tő szomszédom volt, Popa Juon, és az Attya Popa Gligor, Kikkelis égyüvé fogtuk

marháinkat nem lévén nékem erőm, hogy magamra szánthassak, velle kellet zimboralnom, akkoris a kérdésben fen forgo földeket szántottam velle édgýütt annak harmincz esztendeje hogy édgýütt zimboraltunk [Déda MT; Told. 12/113].

2. (nő férfival) barátokzik; a se imprieten (femeie cu bărbat); sich befreunden mit jm. 1600: Mi zolgalonk wolt Farkas Antal feleséginek az annia, kett eőreogh zolganck wala, eő azokhoz zimboral, egyiket Zaz Janost en ugyan raia kapta(m) bwn zeren, es akkor chenaltak est az Farkas Antalnet [Zetelaka U; UszT 15/37]. 1794: ha a Tekintetes Tiszt Urak azon haszontalan aszszonyt hoszszu porázon botszátják, s meg nem regulázzák, Nékünk Hazainknál szomszédokul nem képes meg maradnunk, mivel Katonák után jár, s azokkal Cimborál kiketis reánk ingerel [Déva; Ks]. 1797 Mással hogy valaha zimboraált volna Király Judit, soha nem hallottam [Sszgy; HSzjP Szilágyi Sándor városbíró (55) vall.].

3. cinkoskodik (vkivel titkos, bűnös szövetséget tart fenn); a fi alianță secretă, nelegiuită cu cineva; mit jm im (geheimen) Einverständnis stehen, pak-tieren. 1671: Zólyomi Miklóssal nem cimboralok [TMÁ V, 73 Boros István erdélyi portai követ esküjéből]. 1706: egy kuruczczal sem Cimboraltam, sőt hogy Szebenből vissza jöttem edgyet latvan előtte el buttam, senkit kuruczszágra nem gerjesztettem, se innen se Havasalfoldiből velek correspondentiam nem volt [Ap. 1 Apor Péter kezé-vel]. 1763: (A bavarus) hátha a francia által a törökkel cimboral [HalmágyiNr. 81].

4. közösködik, közösségbe keveredik; a avea ceva comun cu cineva; mit jm etwas gemein haben. 1709 k. Tanulj Erdély, tanulj, ne cimborálj többször Magyarországgal, mert sokszor égette meg a magyarországi kása a szájodat, mégis nem tudtál meg tanolni [Cserei, Hist. 358]. 1723: az mig világ leszen, többször ő klm(e)k(ke)l nem cimboralok [Ap. 1 Apor Péter feleségéhez]. 1795 több hasznát vehetem a pénzemnek mint annak a Jozságnak, nem lévén kezem Úgyibe, Örményel pedig nem szeretem Cimborálni [Szent-benedek SzD; Ks gr. Kornis Zsigmond kezével]. 1817 ha elkerülhetném nem zimboralnék Hada-diakal [IB gr. Korda Anna lev.].

5. összejátszik, biz paktál; a pactiza; zusammen-spielen. 1578 Ertyk aztis hogy it walo ember weot volna zamos falwy feolden fwet, es a zinnel (!) el be vagta az Colosvary hatarra, eo kegmet azert keryk biro vramat hogyi értekezze rolla ky chyodak azok kik igy zimboraltak az varas zabad-saga elle(n), es Teorwennyel megh bwntesse eo kegme [Kv; TanJk V/3. 173a].

6. együtt kereskedik; a face negoț in továrásie; gemeinsam handeln. 1742: Egy Szamosujvári Már-kul nevü igen tőkéletlen örmény réa vévén egj Jobbagyomat, Ortákjának vagj is Kereskedo Tár-sának fogadta cimborálván jobbágyommal, és iminnet amonnat Haczeg Vidékéről háromszáz nyolczvan forint árru s: v: kecske bőreket szedett

fel ad Creditum ., mely böreket Gyergyóban adta el [Nsz; Ks 91].

címborálás szövetkezés; aliere, asociere; Verbündung. 1658 Mi végre valok hát a Nagyságod sok nemzetségekkal való címborálása ? [EOE XII, 117 a rendek válasza II. Rákóczi György fej-nek]. 1690: a német nemzettel való címborálásnak hagyjanak békét [VassNapl. 109].

címborálgat társ-igában dolgozgat; a lucra pámintul in továrásie cu cineva alăturindu-și vitele de muncă, a face simbră cu cineva; mit zusammengespannten Zugviehen herumarbeiten. 1796: Gyergespantten Zugviehen herumarbeiten. 1796: Gyermekkoromb(an) az ökrökkel való jártomban a mint Czimboralgattunk Szántáskor Kosa Mihály O Kegyelmeivel egykor azt mondja énnékem* [Uzon Hsz; Kp IV. 288 Rebeka Tana cons. Davidis Kuti (29) vall. — *Köv. a nyil.].

címboráló társ-igában dolgozó; cel care lucrează cu cineva alăturindu-și vitele de muncă, simbraș; mit zusammengespannten Zugviehen arbeitend. 1756: Tudjái aztis a Tanu hogy az Exp(onen)s Vrak Vlád Muntyán nevű Batizi Jobbágjok valakinek adot volna Bátsiban két ökröt címborában Tavasz Szántásra olyan Conditioi alatt, hogy az Czimboráló elsőbben magának Szántson, azután Vlád Muntyánnak. Hogy az maga Ökreit az Czimboráló Társa egymástól el ne Szakassa, és különösön az maga több Ökreivel a' vagy tsak magokra az Czimboráló Ökrei nélkül az járomba bé ne foghassa [H; BK. — *Bácsi H].

címborálódik barátokzik, barátságba elegyedik; a se imprieteni; sich befreunden. 1665 nem félek, hogy azon büntetésben essem, nem lévén sem akaratom, sem gondolkodásom arra, hogy török vrammal címborálódjam [TML, II, 556 Teleki Mihály Kászoni Mártonhoz].

cím-bora-malom társtulajdon-malom, közös malom; moară în proprietate comună; gemeinsame Mühle, Gemeinmühle. 1789: a Faluban olyan Malmok lévén mely több Gazdák által biratik, azon cím-bora malmoknak a hasznait ezen Debitumnak depuratiojara fordítyák [Lövete U; UszLt XIII/97].

címborás I. mn barátkozó; sociabil; gesellig. 1778: Tot Ferkő a Pálfalvi szolgálóimmal nagjon Czimboras volt [Tarcsafva U; Pf].

II. fn társ-igában dolgozó (személy); simbraș, (cel care lucrează cu cineva alăturindu-și vitele de muncă cu cineva); armer Bauer, der sein Zugvieh mit dem eines andern zusammenspannt. 1731 ezen Rotár Togyernek Fiai nékem Czimborásim Lévén, velem együtt egy ideig Jobbágy képpen szolgálták a néhai Apaffi Mihályné Fejedelem Aszszont [Katoná K; Born. XL. 79]. 1777 elsőkések előtt akiknek Földeiket Feliben Czimborában általadták azon emberek tudták

azon emberek elsőkö szándékokat? Ha tudták vetteé eszre a' Tanu ezen Czimborásoknak amazok el szökö szándékoknak észrevételét (fgy!) és mitsoda jelekből? [BSz; KS vk].

címboraság 1. igás-társaság; továrásire pentru a lucra în comun cu vitele de muncă, simbrie; Partnerschaft im Zusammenspannen des Zugviehs. 1785 ő Kegyelmeivel kétt kétt Lovunk volt s egymás Czimboraságában szántottuk vettük a földeket [Kvh; HSzjP].

2. résztulajdonosság; coproprietate; Anteilhaberschaft. 1757 Torotzkon a' Biroság Házánál Törvényes napoa compareálának mű előttünk két fel Peres Szemelyek Parte ab una a' Pokol völgyi Virágos Bányászi Czimboraság, Tobis Istán, Ékárt Mihály több Czimborájokkal edjüt, tan(quam) A(ctores) parte ab alia azon Völgyben valo Cziczuljási Czimboraság Bartok András Brotár Simon több Czimborájokkal edjüt tan(quam) I(ncti) A(ctores) proponunt per Procuratorem Johannem Fodor* | Ha a Virágosiak közül valaki Vagy Czim-bora, vagy Béres a Czimboraság hire 's akarattya ellen a Vízet Cziczuljásra verné, azt az személyt tartoznának ki mutatni, ha penig nem adják ki a Damnificátort, az Egész Czimboraság fizessenek Frt 12 ~ Tizenkét M. Forintot [Torockó; Bosla. — *Köv. az ügy előadása].

3. kb. (gazda)közösségi juhszállás; ocol comun; kollektiver Schafperch. 1606: Az minemü Gyirgyóban löttek az moldovaiaktul . Anno 1606 Bot Pálnétol vittek el kétszáz juhott, a mellett többeket is, kik az cimboraságon voltak [Brassó; Veress, Doc. VII, 310].

4. cinkosság; complicitate; Helferschaft. 1848: Werner Vilmos szentannai lakós ellenében a lázon-gokkali cimboraság be nem bizonyulván ... a haditörvény rendelte eljárás alól tökéletesen fölmentetve szabadon bocsájtatik [RevRtr III, 159].

cím-bora-venditor résztulajdonos-eladó; partás vintzător; Anteilbesitzer-Verkäufer. 1743: (Az) Istallyosi Czim-bora Venditorok adának Bartok Andrásnak Nagy Istallj nevű Bányában 's annak első felső torkában annak minden szegeletib(en) és résziben a' közönségsből egy bánya reszt pro. fh. 80 ~ nyolczvan Magyar forintokért olljan formában és conditioi alatt Hogy az Emptor Bartók András mint egy részes a megh irt Bányában, annak szeme füle, jo gondviselője légyen ahoz valo közönséges munkab(an) es költségen is mint egyik cim-bora magát ugy visellje [Torockó; Bosla].

címer¹ 1. heraldikai jelvény; blazon; Wappen. 1536: Kepyro Antal Az kapura chimerth chynalt fizetwnk d 50 [Kv; Szám. 1/IV. 204]. 1573: ket Beleg vas legen varos chymerere, Mely Belegel ... Minden Barmot ... az kowachoknal meg Belegezenek es az utan haycak ky* [Kv; TanJk V/3. 84a. — *Ti. a mezőre]. 1585: Az Kiraly wczaj Teolcheres Janosnak hogy a ket kapú (!) valo gombokot megh plehezte es a Czymereket

rea chinalta attam attul neky f. 2. Ite(m) az Paisosnak Paisos Mihajlnak hogy a kapun valo czeymereket (1) megh irta, es az deaknak a ky az aitok felet valo fakat megh irta, Az keteonek attam d. 37 | Zikzay lakatos Janosnak az ket kapun valo Czemer megh wassozassatul attam ... f 1 d 50 [Kv; Szám. 3/XVII. 13, 16]. 1587 az Magyar Vchaj kis aiton alol valo Torniot kezdetem heiztatnj Itt(em) az tetein valo vitorlara varas Chimeret Jrtattam kiteol fizettem f. —/25 [Kv; i.h. 3/XXX. 22]. 1589: Atta(m) Nyreo Lazlonak hogy az Zazlot meg festette es az varos Czimeret reya Chialta, es az Chyllagot eztendeonek zamat Czino-brionnal meg Irta f. — d. 85^a [Kv; i.h. 4/VI. 28a. — *A Tanácsház „meghéjazására” (fedésére) von. számadás-részletből]. 1595: Az varos egyk Dobyara Biro W. iratta az Waros Cimeret: Fizettem képiro Jakabnak tölle hogy Olaios festekkel irtta az esső ellen d 40 [Kv; i.h. XVIa/6 125 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1612: Egj Arany Gyűrd Cjmerestől [Kv; PLPr 68]. 1628/1635: Egj eoregh peczyet niomo gywreo, az maga neue es czjmere rajta [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen lelt.]. 1629: Wicej Janosnak attunk .. Egj pecziet niomo Arani giwrwt melyben az Attia Cimere vagio(n) meczue [Kv; RDL I. 132]. 1697 Szeben(en) az czimerek s az Zaszlo, s az Kartak készüljenek, az fekete poszot ha meg vetette Uram kgd ne nehezeltje el küldeni [Keresd NK; BK]. XVIII. sz. v.: Az harangokat tulajdon szemekkel meg nézzék czimerit Inscriptiojokat írják le ha Papistake voltanak [Borb. I].

2. országcímeres hivatali jelvény; insignia unei unități administrative prevăzută cu stema țării; Amtsabzeichen mit dem Landeswappen. 1751 Opra Cszmadia itt járt láttam hogy Czimer volt a' Mellyén, s ő azt mondotta hogy Kontrás, és akkor a' Király pénzt vitte Szebenbe [Alamor AF; BfK VII/3]. 1815: egy Kerek kásztor Kalap ... rósa színű bérléssel, mellyről a' tziemer le volt szakasztva [DLt 473 nyomt.].

3. céhjelvény; insignă de breaslă, insigna breslei; Zunftwappen. 1635: Mikor Czismasia tanulo Inast Zabaditnak fel, fel zabadulásáról walo lewele az ollyannak, az ket Czismasia Czeh Mester newe alat kellyen Es ollyan pecziettyekis legyen egész Czehul az melyben Czismasiakhoz illendeo Czimer legyen [Kv; ÁLt Céhir. I. 12 Kv tanácsának hat.]. 1692: Vagyon egy kiüül, bőlől, aranyas trebellett Pohar az mellyen az Ceh Cimereis ra van meczue [Kv; AsztC]k 12].

4. (városi) vásárjel/cégér; placă indicatoare de tirg; Marktschild. 1570 Az vasar dolga feleol eo keget Byro vramat keryk hogy Az vasar chymeret az vasarbirak ky tegyek [Kv; Tan]k V/3. 7a].

5. korcsm acégér; firmă/semn de circiumă; Wirtshauschild. 1797 A vámi Kortsoma Tzimerének fel szegezésére 4^a [Déva; Ks 96. — *Ti. pántvas].

6. átv jel, bélyeg; semn; Zeichen. 1710: Nemes Péter hiremben-nevemben méltatlan mocskolt mindenütt ... minden alkalmatossággal bestelengett, rágalmazott az rozsl lelkiismeretű ember; mégis

6 haragszik, gonosz léleknek világos czimere! [T 1891. 279 SzZsN].

címer^a (kisállatszörme)-kötés; legatürä de blănuri de animale mici; Bündel vom Kleintierfell. 1620: Berlesekreil es Subakrul Egy Nust Subatul f. 5 Egy Nest Subatul f 4/ Egy keőtes Nestül f 1./ Egy keőtes Heőlgy bürtül kiben No 48. f—/15 Egy Nest süvegtül f—/10 ... Egy keőtes pegymet beörtül f—/15 .. Egy Czimer Nusz bürtül, kiben No 40 f 3/ [KvLt Fasc. II. 69 VectTr 3]. 1688: Belésnek valo Bőrokról. Egy Nusz Börtöl f—/15. Egy Nusz Subátöl f. 16/00 (igy!) Egy Czimer Muszt (1)^a börtöl kiben vagyon no 40 f 06/00 Egy Nest Börtöl f—/06 ... Egy kötes Nestöl f 1/50 Egy Hölgy Börtöl f — //04 1/2 Egy kötestöl kib(en) vago(n) no 40 f—/75 [MvRK, BfR Vect. — *Tollhiba Nusz (érsd: nyuszt) h.].

Az árujegységet jelölő címszó a fennebbi két harmincadjegyzék mennyiségjelzése alapján, úgy látszik, 40 daraból álló szörmekötegre vonatkozhatott.

címer^b (levágott) bárány-, borjú- v. nyúl negyedrésze | ugyanezen állatok mellső v. hátulsó combrésze; un sferț dintr-un miel, vițel sau iepure tăiat | ciosvîrtă de miel, de iepure sau de vițel; Lamms- od. Kalbsviertel | Vorderbug od. Schulter vom Vieh, vom Wild. 1593: 1 ZCimer (1) Nyúl hús f — d 7 [Kv; Szám. XXII/5. 3]. 1599: egy czjmer baranyhúst süttek vala [Kv; T]k VI/1. 330b]. 1625: feozettem Ket Czimer Nulhust d 40 [Kv; Szám. 16/XXXV. 213]. 1685 k.: Az Barany hust szabadon arullya akar ki, jovanak Czimeret advan d. 15 [Dés; Jk]. 1763: Léven szükségé ... egy helyetskére aholis ketskét nyuzogathatna ... igire ... minden napra egy czimer hust a mig nyuznak [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 149]. 1774: A' Bárány husnak Limitatloja ... A' Leg jobb Báránynak 1 hátulso cimere adattassék D. 18 annak egy első cimere d. 12 [Kv; MészCLev.]. 1797 Egy Czimer barány Dr. 20 [Szilágyság; IB III. CXLV. 22]. 1842: 24 xron vette tölle a Czimer bárány hust Vettem Virág Latzitól 24 xron egy Czimert [Dés; DLt 759] | egy Czimer bornyu hus 30 xr [Nyárádtó MT; SLt Vegyes perir.].

Désen a szerk. gyermek- és ifjúkorában a címszó a jelölt bárány egyik mellső v. hátulsó combrészt jelölte.

címer-bárányhús (a levágott) bárány negyedrésze; ciosvîrtă de miel; Lammsviertel. 1842: 24 xron vette tölle a Czimer bárány hust ... Vettem Virág Latzitól 24 xron egy Czimert [Dés; DLt 759].

címer-ehárta halotti chárta (temetési címernyomatos lap); chartă (filă de înmormintare cu blazon); Beisetzungscharte mit Wappendruck versehen. 1753: Falra valo rámatlan Chártak három nro 3, Czimer Chártak három nro 3 [Mezőszál AF; Told. 18].

címereske heraldikai jelvényecske; blazon mic; Wappchen. 1733: Az ajto felett egj czimerecske

felette vadászoknak képe [Hacezsel H; JHb Jósika Zsigmond udvarházában].

címer-ekevas címerpajzs-alakú vas ekerész; fier lat al plugului; schildförmige Pflugschar. 1845: egy hosszú, egy lapos, és Czímer eke vas [Magyaró MT; HG gr. Kemény Sámuel hagy.].

címeres 1. (festett, metszett, faragott) címerrel díszített; împodobit cu blazon; mit (einem) Wap-pen versehen. 1679 Iras czimeres Tablajokon ez Anna Bornemisza Dei graa Tranniae Principissa, & Siculor Comitissa [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi & Siculor lelt. 49]. 1771 minden on partékákat az idévezült Teleki Ádám Ur elő Nga regestaltatván e szerént vagyon . . . A Czímeres On tal 70 A czimeres Leveses Tál Nro. 1 [Kendilóna SzD; TL. Cseh Benjámín de Miske vall.].

2. címernyomat; cu blazon; wappengedruckt. 1782: ama nagy emlékezetű Meltosagos Líber Báro, és Gyeneralis Branyicskai Josika Joseff Ur Springi Udvarházánál Testamentumot tett és tulajdon keze írásával s Czímeres petsettyével meg is erősítette [Kv; JHb V/9].

3. címerköves | címervésztű; cu blazon gravat; mit Wapen verziertem | mit Wapen eingraviert Edelstein versehen. 1572: Coloswarat . . . Azon ladaba voltanak Aranyas kwpai de azokat az vtan ky veotte volna az Ladabol mellet czi-meres peczyetes georeowel pecyettel volna be [Fog./Kv; SLt S. 10]. 1610: Címeres Pechetes arany gyeörö [Kv; RDL I/6].

4. (ország)címeres jelvényt viselő; care poartă o insignă cu stema țării; Landeswappen tragend. Szk: ~ katona. 1650: Erkezek Nagj Benedek, Varadj Czim(eres) katona, Varadrol [Kv; Szám. 26/VI. 400] * ~ posta (hír- és levélvivő)futár. 1649: Urunk elő Nga Czímeres Postaiának, Attam Gyertjat Nro 4 . . . d 4 [Kv; i.h. 98]. 1730: Szabo János Erdélyi Czímeres Posta [Kv; Tjk XV/7. 116]. 1738: Racz Balás Uramnit halt egy czi-meres posta [Kvh; Bogács 13].

5. Csak ökörre von. kb. nagyszarvú, nemes fajú; vită marcată; langhörnig. 1735: a Sz; Benedeken lévő Kolosvári 8 ökrök . . . ha vének is ugjancsak Czímeresek [Ks 40 Varia XXVIIIc]. 1824: a' Margitai Vásáris mindjárt következik, az hova el hajtván az itt való Vén ökrököt szép ifju Czímereseket vásárolunk helyettek [Perecsen Sz; IB. Tamás Mózes lev.].

6. ? nemes; nobil; edel. 1840: világos pej kantzta ló, 8 esztendő, magassága mértékes, állása nem czi-meres, teste vastag [DLt 1627 nyomt.].

címerhölgy hermelinszörme; blană de hermină; Hermelfell. 1585: Keozeghy Janos Deak Bor(nem)-iza B(ene)dek zolgaia Vallia; Ezt monda egkor nekem Razman pal, Im vtaba Akadek az en Marhamnak Azt hallom hogy Ambr(us) Deak Adot czi-mer heolgyet ell zebenbe | Szeoch Crestel, Razma(n) paltol ig hallotta(m); Im Ambrus Deak Adot Zebenbe czi-mer heolgyet ell, talam az volt

az en heolgyem, de bizonnia Nem zolot, hane(m) gyanowal [Kv; Tjk 4/1. 460].

címerkő 1. címerfaragásos kő; piatră cu blazon; Wappenstein. 1584: Azt monda Zeoch Marton hogy vgia(n) Nem zenwed sem vak Ablakot sem Czi-mer keowet Kalachswteó ferencznek, hogy chinalhasson oda Az Zeoch Marton feleol valo falra [Kv; Tjk 4/1. 375]. 1589: Esmet egy Arany gywreo Czi-merkeo benne, Niom 5. araniat, 1 ortot. f. 8 | Ket giureök egyikbe Carniol, másikba czi-mer keó egibe merwen Niom Araniat 2 1/2 Megh Eer Eö-reöment f 6 [Kv; KvLt Inv. I/2. 32, 46]. 1591 A Hydt vzh (!) Kapura walo keólchyege . . . Az Cymer keöert Adatott B Vram vellem f 2 d 0 [Kv; Szám. I/5. 97].

2. címermetszésre alkalmas v. ilyen metszésű pecsétnyomóba/pecsétnyomó-gyűrűbe való v. belefoglalt (fél)drágakő; piatră (semi)prețioasă în care se poate grava blazon, care se montează în ineluri, în sigilii; (Halb)Edelstein, geeignet zum Wappenstehen für Siegelringe od. Siegel. 1589: Ket giwreöt eggikbe Carniol, másikba czi-mer Keó egibe merwen Niom Araniat 2 1/2 Megh Eer Eö-reöment f 6 Negi Tuczin Czi-merkeo megh Eer f. 8 [Kv KvLt Vegyes I/2. 46].

címerköves címermetszésű féldrágaköves; cu piatră semiprețioasă în care este gravat un blazon; mit wappengestochenem Halbedelstein. 1610: Egj Túrkeses Aranj gieörö es egj Cimer keöues niom-nak Araniot 15 ortot (így!) f 2. d — [Kv; RDL I. 6].

Szk: ~ aranygyűrű. 1588: Vagion Mas Czi-mer keowes Arany gywreo Niom Egy Araniat fel ortot [Kv; KvLt Vegyes I/2. 13]. 1622: Egj Cimer keöues aranj gyeörö uiselt Zamancz nelkwl nio(m) ar: I 's egy ortot beczwitek tt f. 2. d. 50. Mas egj Cimer keöues aranj gyeörö: nio(m) ar. 1/2 es egj ortot tt. f. 1 d. 50 [Kv; RDL I. 119]. 1625: Egy Czi-merkeowes arany gyüreo mely nyom harom ortot aestim: p. f. 2 [Kv; i. h. 126] * ~ ezüstgyűrű. 1592: egi czi-mer keowes ezwst giwrwt adot vala Lukach az matkaiának [Kv; Tjk V/1. 196] * ~ gyűrű. 1589 Egy Czi-mer keowes gywreo [Kv; KvLt Vegyes I/2. 64] * ~ pecsétnyomó-gyűrű. 1627 Egy Eöregh Cimer Keowes pecziet niomo giwrw nyom negy Aranyat aestimáltak tt. f. 8 d. — [Kv; RDL I. 132].

címer-nyúlhús (levágott) nyúl negyedrésze; cioz-virtă de iepure; Hasenviertel. 1589 Czi-mer nyul husz (!) d. 6 [Kv; Szám. 4/VI. 36].

címervas 1. címerpajzs alakú ekevas; fier lat al plugului (în formă de scut); Pflugschar. 1742: Czi-mer vas 1 Beres Fejsze 1 [Bh; Told. 25]. 1751 Egy Eke, mellyhez vagyon Laposvas, Hosszuvas, tzi-mervas, és egy fojtó karika [Esztény SzD; i.h.]. 1776: 16a May a' Czigánnak hogy a tő karikákat ujra verte, és hogy egy Czi-mer vasat meg forrasztott fiztettem Dr. 12 [Mezőméses TA; Wass 2]. 1794: Kerülő ekébe való Lapos vasak

tzimer vasával együtt viseltesek [Gyalakuta MT; TSb 17]. 1808: Az Ékének egyike a Fiunál maradt egy régi lapos Vassal és tzimer vassal együtt [Asz; Borb. II]. 1810: Egy Kerülő Eke Lapos vasával s cimervasával Tajigájával Betsűtetett 7 H Flor. [Nyáradsztbenedek MT; Told. 37]. 1814: Egy Béres Eke Hoszsú Lapos és Czimer Vasával Tésolájával, Taligájával és Patingjával edgyütt [Buza SzD; LLt]. 1844: En Béres lévén a Mlgs Czobel Udvarba, akkoris hozzám jött Kis János és erőltetett, hogy lopjam el az Eke vasakat — én felvén tölle, féltembe el mentem, az Eke vasakat kivettem Czimer Vasastól edgyütt s nékie által adtam [Bágyon TA; KLev. Vásárhelyi János (24) vall.]. — L. még MNY XXXVIII, 55.

2. ~ *tartó láncoska* lánthorul plugului; Kettchen zum Halten des Pflugs. 1846: két eke gerendély mind kettőn folytok és Czimer vas tartó lánztotskák [Szászkered K; LLt].

cimet fahéj; scortişoară; Zimt. 1801 10 Loth Cimet 2 Rf. 30 xr 8 Loth Szeretsen dio Virág 7 Rf. 12 xr 3 1/2 Loth Vániglá 8 Rf 45 xr [Déva; Ks 120. III. 7]. 1802: 12 Loth Czimet vagy Cassi dulcis 2 Rf 24 xr [uo. i.h. 8]. 1812: 1 Loth Czimet [Mv; DE 3].

cimmerman (német) ács; dulgher; Zimmermann. 1805: Veottem a Czimermányoknak 8 ól Spárgátt 24 x [Tresztia H; Ks 109 Vegyes ír.]. 1814: egy egy tókéből vágtam eddig is Aprobb darabotskákát .., de tsak olyan tókéből, melylyek a' Czimermanaktól le vágva maradtak és haszon vehetetlenek [Déva; Ks 119f.].

cimmerman-süveg (német) ács-főveg; cäciulă de blană nemţească; deutsche Pelzmütze. 1754 Két Burgus süveg szőr prémmel hányatott Egy Prussus szőr prémmel premezett Cimerman Süveg [Nsz; Told. 10].

cimozin l. csimazin

cimpora ? (orr)cimpa; nará; Nasenflügel. 1808: Setét Pej szőrü^a az Orra Czimporája hodos [DLt 35 nyomt. — *Ti. 16].

címzet címzés; adresă; Anschrift. 1840 (A nyilatkozat) Külső Czimzete e' vala^a [Kv; Ks 100 Nyilak könyve 68. — *Köv. a címzés].

cinabaris cinóberfesték; vopsea de cinabru; Zinnoberfarbstoff. 1714: Festekék l. Cinabaris egj darabb(an) 1 lb. 10,52.2. Zold festek 1 lb. 2,88. Vannak ezen kívül más Sok rendbéli festekék [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy.]. L. még *cinobriom* al.

cinadof finom vászonfajta; un fel de pinză fină; Art feine Leinwand. 1576: Wagion egy fodornak walo czynadoff. Zaal wonással waroth | Wagion egy Jgen zep wekon czinadoffon varoth kezkenyechke kamoka hymel ezeost fonalal chazarozoth Ara-

nyal teoltet Selyemwel elegy Sodratlan Synor nelkeol | Wagion fel Syng tamerdek (l) czynadoff [Szamosfva K; JHb XVIII/7. 3, 5, 15]. 1611 Egj Ferfy Ing feyr zel az galeran Cinadoff de lengettek (l) [Kv; RDL I. 88]. 1628/1635: Egj czynadoff fodros ezustfonallal uarrot azzonj embernek ualo ingh [Bodola Hsz; BLt 5 Béldi Kelemen hagy.]. 1629 Egy darab igen szept vekoni czynadoff | eleo ruha czynadoff eoregh czipke keornivle [Gysz; LLt Fasc. 155]. 1684: (Vettem) Ket veg czynadoffot Neg (l) darab ezust Galandot [UTi 20].

cinadof-férfiing finom vászon-férfiing; cămaşă bărbătească din pinză fină; Männerhemd aus feiner Leinwand. 1628/1635 Ingek Egj wekonj czynadof uis(ē)lt ferfi Ingh [Bodola Hsz; BLt Béldi Kelemen hagy.].

cinadofgallér finom vászongallér; guler de pinză fină; Kragen aus feiner Leinwand. 1576 Egy czynadof galler fyrfywnak walo chak Selye(m)wel varoth [Szamosfva K; JHbK XVIII/7].

cinadofgyoles finom gyolcsfajta; un fel de pinză fină; Art feine Leinwand. 1633: Egy darab czynadof giolcz vankos hainak valo [Ks Vesseli Kata kel.].

cinadof-ing finom vászoning; cămaşă din pinză fină; Hemd aus feiner Leinwand. 1611 vagio(n) ket Cinadoff Ing uiselt, egiknek az Gallera es vja elej Aranyas az masik feyr zelel [Kv; RDL I. 88].

cinadof-ingujj finom vászon-ingujj; mincă de cămaşă din pinză fină; Hemdärmel aus feiner Leinwand. 1576: wagion ket Ingre walo czynadof Ingh wj egyket warottak kamoka hymel, Beossegessen teoltetek Aranyal, masyk tereok warrasos zabasw, Az es Aranyal teoltet Bewsegessen | Wagion egy czenadof Ingh wj kezeoletlen Az vja hegy warroth Aranyal feyr Selyemel [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 5. 8].

cinadof-ingváll finom női vászonblúzféle; cămaşă de femeie din pinză fină; Frauenhemd aus feiner Leinwand. 1586 Fwzessy Ilona Bezej (l) matiasne vallia, Lean koromba zolgalok vala Abram Istwannit, es mikor Zappanoznek, El vesze hertelen egy czynadoff Ingh val [Kv; Tjk 4/1. 570]. 1615: Egy Czinadoph Ingh val vyastol f 2. d. — Mas egi vekoni Glocz Ingh val uyas-tol .. f. 2. d — [Kv; RDL I. 96b]. 1788: Egy pár égyes Czinedoff varrott Tászli doff Ing váll [Mv; TSb 47].

cinadof-kendőkeszkenő finom vászonkendő; batistă din pinză fină; Damentuch aus feiner Leinwand. 1628: egj seljimmel uarrot czynadoff teoreok forman czjnalt kendeo kezkeno [Bodola Hsz; BLt].

cinadofkeszkenő finom vászonkendő; batistă din pinză fină; Damentuch aus feiner Leinwand.

1576 Wagon igen zep egy czynadoff kezkenyeo A veget keztek warrany feyeressel kendeo kezkenyeo [Szamosfva K; JHb XVIII/7. 7]. L. meg *cinadofkeszkenyöcske* al.

cinadofkeszkenyöcske finom vászonkendöcske; basmlütä din pinzä finä; Tüchlein aus feiner Leinwand. 1576 wagon ket wekon czynadoff kezkenyechke feyr Selyemwel Aranyal waroth gazdagon It(em) wagon egy czenadoff kezkenyechke tereok warrassal waroth nem kez tellyessel [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 5]. 1628/1635 Kendö kezkeniok Egj Seljemma uarrot ezusteos arannios gallos gjolcz kendeo kezkeneo. Mas egj seljemma uarrot cynadoff teoreok forman czinalt kendeo kezkeneo. Egj cinadoff uiselt kezkenoczke, arannial es seljemma theoreok formara varrot [Bodok Hsz; BLt 5 Béldi Kelemen hagy.].

cinadof-lábrovaló finom vászon férfi-alsónadrág; indispensabili pentru bărbați din pinzä finä; Männer-Unterhose aus feiner Leinwand. 1628/1635 Egj czynadof labra ualo [Bodola Hsz; BLt 5 Béldi Kelemen hagy.].

cinadoflepedő finom vászon-ágylepel; cearsaf din pinzä finä; Bettlaken aus feiner Leinwand. 1627 Egj Teoreok varrotos vankos hey. Ket Czinadoff lepedeo [BLt Béldi Kelemen hagy.]. 1628 Egj czipkes fejer varrasos czinadof lepedeo [Bodola Hsz; BLt].

cinadof-oratörölő finom vászon-zsebkendő; bastitä din pinzä finä; Taschentuch aus feiner Leinwand. 1697 Zöld Selyemmel varrott apró himmekkel czinadoff orca törölő nro 1 [Szentmargita SzD; KGy].

cinadofászli finom vászon ujjfodor; volan de minecă din pinzä finä; Krause aus feiner Leinwand am Hemdärmel. 1788 Egy par egyes Czinadoff varrott Tászli, hozzá valo sűrű varrott Tászli [Mv; TSb 47].

cincár cingár, véznán nyúlánk; subțire, deșirat; hager. 1838–1845: cincár; vékony-nyúlánk; karcú. «Milyen cincár palánt ez, milyen cincár leányzó!» cérnavékony palánt, szikár leányzó. Egy a cingárral [MNYTK 107. 15].

cin dugó cinből készült (befőttesüveg)fedél; dop de cositor pentru borcan; Zinnpfropfen. 1837 be főtnek valo metzett üvegek kettő, két cin és 3 ueveg dugokkal [Szentbenedek SzD; Ks 88].

cinege széncinke; Parus maior; pițigoi; Meise. 1797 az Feórkeol Mihaly fia .. egizer halaz Andrastol egi czinegét lopot volt el, az zememmel latam hogy vizza viwek az czineget az apia hazatol [Kv; TJK V/1. 106]. 1679 Madár tartó veszős (!) fa kalitka nro 1. Ebben Czinege nro 1 [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János lelt. 25]. 1806: délután tzinegét fogtunk [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 200].

cinemintye 1. kb. bosszuálló haragtartás; ține minte; Rache. 1674 vétek az jövevényt fosztogatni, káros is az hazába pénzhozó embert idegeníteni és mivel az oláh a tzine a mintét (így!) igen tudja, az jövő nyáron a kegyelmed és más juha az havason megfizetheti az olyant [Zabola Hsz; K], SzO VI, 342]. 1856 k. a fejedelmi s állitolagos királyi vér annyi desztilláción ment keresztül, hogy Kemény Zsigmondban semmi sem maradt belőle egyéb, mint a „czine mintye” (tartsd eszedben:) | A „Férj és nő”-ben anyja vére forr a „czine mintye” [Pálffy János, Magyarországi és erdélyi urak II, 63, 67].

Szk: *Lt mond.* 1744: meztelen kardal kergettek ki az erdőből őket, azért akkor czine mintyét mondott Ignát nékiek [T; Orbán lev.]* *Lt tart.* XVIII. sz. a mint a Parasztok szoktak mondani czine mintyét tart [K; KLev. Mnyerka Togyer (35) vall.]* *Lvel fenyeget.* 1781 Páskuj Tolvajnak egy néhány izben mondotta ... fenyegetvén oláh szokás szerint Tzine-mintyével [Páncélcseh SzD; Hr 1/26]. 1782 a Dominalis Biro Illya egy szoval töllem halgatni nem akar fenyegetni kezdet Czine mintevel, mert meg tanít [Baca SzD; GyL].

2. Jelzői haszn-ban haragtartó, bosszuálló; răzbunător; rachesüchtig. 1840 a czine mintye indulat nem olyan könnyen ki törölhető Manynk forron dobogo szivéből [JHb Bornemisza János lev.].

cinemintyés (haragtartóan) bosszuálló; răzbunător; (nachtragend) rachegierig. 1756: Tudom hogj Molduán Vonya tzinemintyés ember, annyira, hogj ha valamely keze alatt lévő emberre meg haragszik, azt mind addig üldözi, mig boszuját tölti rajta [Galac BN; Wlt Rob Thodor (40) jb vall.] | Molduán Vonya Czinemintjés ember, az az ha valamely alatta valo emberre meg haragszik, annak koldussá kell lenni [uo.; i.h. Oltyán Nyikuláj (45) zs vall.]. 1801 Azt nem hallottam hogy valaki cinemintyés Szoval fenyegette volna őket [O.-kecel Sz; HG br. Brukenhal lev.]. 1817: az különben is Czinyemintyés [K; KLev. 10].

cinemintyéz cinemintyével/bosszuállással fenyeget; a amenința cu răzbunarea; mit Rache bedrohen. 1780 a Ngtok . . Tiszttyeket is meg támadt a három, négy izben is le Tolvajozta, jövevényezte és Czine mintyézte [Páncélcseh SzD; Hr 1/31].

cinézés cinnel való forrasztás; cositorire, spoire cu cositor; Verzinnung. 1814: A Nagy Fogadóba a Piliárdháznak egy egész új Ablak, 16 tábla, új onban, és Cinezésel 4 Rf [Déva; Ks 110 Vegyes ir. Vinker György üveges számlájából].

cinézett cinnel futtatott; cositorit; verzintt. 1841 Egy Tzinezett Réz Veder. Egy Tzinezett Réz Kupa [Dés; DLt 1591].

cínfedelű kancsó cínfedeles kanna; cană cu capac de cositor; Krug mit Zinndeckel. 1837: Egy Czin

fedelfi kantso [Szentbenedek SzD; Ks 88 osztozó-levél 24].

cingár 1. vézna, keshebt; uscățiv, deșirat; rappeldürr. 1834: Egy 5 esztendőös sárga-pej szín ... piros-pej serényü és farkú, herélt ló inkább czingár [DLt 1007 nyomt. kl].

2. nyápic, vézna, nyulánk; släbuť; schwächlich. 1638—1845 cingár cincár, sovány, nyulánk test alkatu [MNYTK 107. 15].

cingulus cingulum (róm. kat. papi öv); centura preoților rom. catolici; Zingulum. 1721: Abosfalvi T Parochus Pater kezelen maradt ... Egy veres fejtő cingulus [Ks 83]. 1732: találtunk két albat, két humeralet, egy cingulust [Kóród KK; Ks 12. I templomi felszerelés lelt.].

cini-cini. A hegedű hangját utánzó isz: scirtscirt; den Klang der Geige lautnachahmende Interjektion. 1781 Hoszszu Faluba^a menvén Groff Teleki János Ur meg pironította Groff Teleki Samuel Urat ezt mondván Ötsem Uram tsak Czini, Czini, s tántzi, tántzi, és a Jozság pusztul, de bezzeg a mig keziben volt Teleki Páál Urnak addig nem volt olyan pusztu, hanem egész állapottyában volt [Kendülóna SzD; TKI. — *Kővárhosszúfalu Szt].

cinkos 1. (cigány)hóhér; cällu; Henker. 1572: Nem leon Anye Embersege(m) hogi az latrokat ky wzhessem az hazbol megh az leaniomis az kurwa hozzam huzta vala az kezét hogi megh wsseon ertek, De Im megh Irom az vranak gyaluba hogi Jeoten Megh es lassa Megh vegie Eomaga feyet chiák az chinkos^a kezere Neh aggya [Kv; Tjk III/3. 9. — *Más valló cigányt emleget]. 1591 Az Teglasne leaniatis hallam hogi igi ziggia vala, Te faggias, pelenger ala valo, pelenerezet lelek Curua, nyiluan valo es Cinkos kezebe valo [Kv; Tjk V/1. 12].

2. bűntárs; complice; Komplize, Mitschuldige. 1637: En tülem izene Istua(n) Deakne Aszonio(m) Borbel Janosnenak, hogj adgja megh az eötnen penzt, nam maga sem tagadta csak az az eö leani voltak Czinkosi az en szolgalmnak [Mv; MvLt 291. 118b].

3. Jelzői haszn-ban: bűntársi, cinkostársi; complice; mitschuldig. 1822 A minden istentelenséggel, boszorkánysággal, tolvajsággal etc. etc. tele Bernad Benedek. A gonozságokban Semmitt sem engedő Társával G. Mikes Joseffel s hát menynyi Czinkos Poroszlo boszorkánysággal egyet értő Darabontokkal! ... mégis irántok tett anyyi Irásim mind foganatlanok [Kv; RLt név szerint nem ismert r. kat. pap lev.].

cinkos 1. nyílcedula (sorshúzásos osztózó-cédula); bilet de împărțire a pămintului prin tragere la sorți; Teilungszettel (für Zuteilung eines Grundstückes durch Los). 1763: Mindenfele rez és vas eszközök a két Migs Urak között ketfele oszlanak Tzinkus szerint [Hsz; Ks 23. XXb]. 1793:

Elsőbe minden Szarvas Marhakat, mind a Lovakat több betsületes emberek jelenlétekben két fele választottuk, és mind addig alkalmaztatuk mig egyenlőnek iteltük, Annakutánna egyenlő mertekü pappirusbol két Cinkust tsináltunk edgyikre ezt irtuk, első, a másakra azt második, melljket egy Satskoba bé tévén az edgyikünk Migs Torotzkai Gáspárné Asszony eo Nga reszire edgyiket ki vette [Bodola Hsz; BLt 2]. 1827 Hellytelenül tézsi panaszszát Máté Josef az osztály éránt, mivel az ő meg egyezésével esett az osztály és azután a' czinkust a nyilakra nézve maga a Panaszo huzatta ki a Fiával, mind a maga, mind az árvák reszekre [Dés; DLt 143]. L. még *nyilhúzás* és *-vondás* al.

2. kb. (föld)nyíl, oszló-nyíl; pämint împărțit prin tragere la sorți; durch Los zugeteiltes Grundstück. Hn. 1851 A' Czinkusok végében [Erdősztyörgy MT; EHA].

3. szavazócédula; buletin de votare; Wahlzettel. 1837 a helybéli Arany és ezüst mives Czéhnek Czéh gyűlése tartván a Voxolás-is Czinkusok utján meg tétetett, melyek minekutánna bé szedettek, s fel számítottak, ugy találattott, hogy Binetz István kapot 8 voxot Ajtai Sámuel 7 voxot, Fejérvári Janos egyet sem [Kv; ÖCLEv.].

4. facédula; bilet de lemne; Holzschein. 1840 k.: A Hajtás^a a Disposition által adja Számtartonak azon Czedulát, mellyek mellet ől fát víttenek el, s ahány őlről valo Czinkust ele mutatt, hogy anyyi el költ fel iratik, ugyan annyinak kell percipialni az naprol a Számtartonak is az árrát [Görgény MT; Born. G. XXIBb. *A hajtó, azaz erdőpásztor].

5. ? marhacédula/levél, *vég* (marha)passzus; bilet de vite; Viehpaß. 1837 (A) Vásár a Meltóságos Grof Teleki Ferentz Ur eö Nagysága részere Polytatott 's az Vámbol Czinkusbol Bor és Pálinka jövedelmekből a mi Került azokott a Tisztelt Grof Ur eö nagysága Erdő Szengyörgyi Tisztartója vette be Keze alá [Makfva MT; TSB 15].

6. kb. (átvételi)bárca/jegy; bilet de primire; Empfangsschein. 1829 Kertsedí Fogarasi György panasza Csöröge Szabo Janos Festő ellen — melyben . panasolja hogy közelebről csöröge Szabo Janos(na)k mint Festőnek valami czondra posztóját festés véget oda adván tölle Czinkustis kapott, de haza menetelével Czinkussát el vesztvén másnap mingyárt vissza jött, s jelentette Csöröge Szabo Jánosnak, hogy Czinkussát el vesztette, s nálla lévő posztóját senkinek másnak ne agya, ha mingyárt Czinkustis visznek rajta küjvel, ezzel csak ugyan nem gondolva egy idegen embernek Czinkus mellett a posztot oda adta Mely panasz következésül meg halgattatván a Magistratus által Csöröge Szabo János általa bé adott azon Czinkus szorosan meg vizsgálattván fábol lévén készítve, hamisnak találattik, hogy a panaszonak posztóját vissza agya ezennel határozattik [Torda; TVL 260].

7. vám/vásárcédula; bilet de tirg; Marktschein. 1837: kihalgattuk ... N. Lupsai Nemtelen Kot-

ráne Györgyét a' ki panaszoja miszerént tegnap Este ide Tordára megérkezve egy helyre ... két lovával együtt beszallott ... vett 10. véka Török-buzát, melyet addig eltölteni nem mért a maga tulajdon zsákjaiba, míg a' vásár Birotol Lovaira nézve nem kapna Czinkust; a' mint hogy e végre elis ment a Vásár Birohoz, s kérte mint hogy már Gabonát vett — hogy adna két Lovára Czinkust, s ennek díjával meg is kínálta a' Vásár Birot [Torda; i.h. Közig. 160].

8. kb. mérőspárga/zsineg; sfoará de măsurat; Meßleine. 1797: Az Borokat megvizsgáltam mennyi költ el a Czinkussait az Hordokn(a)k kuldom az Ngd parantsolatja szerént, a két bog között valo hosszúság az hijjánosága a Hordokn(a)k [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1798: a' Ládáját a bor árért meg egyéb hordóbéli czinkusokért fel hánytuk [Dés; DLt].

9. rovásbót/pálca; ráboj; Kerbholz. 1747 (A) Píntzében találtunk két Edényben bort ebből töltvén meg a több borokat a rela(tio) szerint a Czinkus a mint meg mutatta csak fele vagyon meg [Szpring AF; JHb XXV/88. 4]. 1799: szükségesnek találta a' Királyi Gubernium szoros meg-tartás végett meghagyni Hogy ennekutánna az addig szokásban volt, és a' falus Bironál tartani szokott egy részü hoszsu Rovások helylett, más minden Contribuensre nézve külön külön különböző két felé hasított^a Rovások vulgo Czinkos nevezetűek, melyeknek egyik része a' Bironál, másik része pedig magánál a Contribuens-nél légyen, készítettessenek, és minden faluban be-hozattassanak, s ezen e szerint készítettendő Rovásokra minden Administratio igazságonon fel-jegyeztesék [Kv; AsztCLEv. Nr. Reg. 207/1799 nyomt. gub-i körrend. 6014 és 6463/1799.

^aEgykorú kéz a hibásan írt *hajtott* szót így helyes-bítette]. 1812 az ágyam felett volt egy pálca a' mely egy Királyfalvi Hordó boromnak tzinkussa volt azt hirtelen kiragadja és azzal is verni kezdett [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel nyil.].
10. vmilyen bányász- és ácseszköz; un fel de unaltá de miner si de dulgher; eine Art Kumpelwerkzeug. 1796: A Czimmermanoknál lévő Csákány 2 Stengelni valo furu 2. Czinkus 2 Véső 1 Kis Létz furu 1 Fűrész 1. Harapofogo 1 | A Bányához tartozo eszközök Fisto 7. Puzka 5. Furu 20. Lövő Szerszám 7. Kapa 5. Czinkus 17. Csákány 14 [Tresztia H; Ks 115 Vegyes ir.].

^aCinkushúzás nyilvános (sorshúzásos osztozás); impártealá deschisă prin tragere la sorț; Aufteilung des Grundstücks durch Los. 1798: Zámblér Ur ... a' két Béli részt öt egyenlő részekre fel osztá és juta egy részre 92,656 s 4/6 quadrát ol, melyek midőn már el voltanak tsövázva öt egyenlő részekre, ugy egyezének a' D(omi)nalis Birák, hogy tsináljon mindenik Biro egy Cincust, melyeket bé tévén egy keszkenőbe, egy gyermekkel húzassák=ki, és a' melly nyílnak a' végin kinek Cincussát ki húzzák, azzal elégedjék meg; ezen így meg edgyezvén minek előtte a' Cincus vonás-hoz hozzáfogtak volna, azonis meg edgyezének.

Mínthogy a két felső az hely keskenyebb (így!) sokkal károsodik, tehát akármelyfőknek jusson a' felső nyíl, az a' Bodza vízen tull lévő Mezőből ... kapjon két részt ... ezenniss így meg-edgyezvén hozzá fogának a' Cincus húzáshoz [Illyefva Hsz; BLt 2.]. — L. még *cinkusvonás* al.

cinkusozás rovásozás, megmérés; măsurarea cu ráboj; Verteilung mit Hilfe des Kerbholzes. 1798: a Mlgs Groff Betlen Vdvar M Ludasi vólt Fogadossa keze aloll el maradt és mi általunk meg Czinkusoltatott felben levő egy hordo Bor és egy általag Pálinka Edényei meg méretésekről a Tekintetes-Tiszti Széknek ... hozzánk utasítani meltoztatot másod rendbéli parantsolat-tyát vévén ... M Ludasra által mentünk . Ami azon pontott illeti ha a Czinkusozás (!)^a után azon italokhoz nyult e valaki és ki? ennekis hogy végére járassunk kértük a végre Tamási Urat, hogy annak bizonyítására állítson Tanukat előnkbe [Torda; TVLt Közig. ir. 708. — *Nyilván-való tollhiba *Cinkusozás* h.].

cinkusvonás nyílhúzás (sorshúzásos osztozás); impártealá prin tragere la sorț; Teilung durch Los. 1776: egy belső Colonialis Sessio felső fele közepe juta két részre also fele közepe hasonlo keppen más két részre egy mint Czinkus vonás szerint Miklos Mihály Lako helyinek felső része juta Rápolti Andrásné és Biális Jánosné Aszszonyoknak [Százapatak Hsz; Hr 1/13]. 1822 az kün valo Szántó és Kaszáló hely-jekett Cincus Vonás mellett egy aránt igazságonon fel osztának [Lisznyó Hsz; BLt II. 11]. — L. még előbb *cinkushúzás* és a HSzj-ben *cinkusvonás* al.

elnobrium cinóberfesték; cinabru; Zinnore. 1588: Byro vra(m) Akkarayabol (l) veottem Notariusnak Czynobriumat. Az wyaznak attam(m) f. — d. 64 [Kv; Szám. 4/III. 62]. 1589: Attam Tolcheres Adamnak hogy az Gombot az tanachhaz fellet meg plehezte f. l d. 20 .. Attam Teolcheryes Lorinznek hogy Az Zazlot eo maga plehebol meg plehezte f. — d. 40 ... Attam Nyreo Lazlonak hogy az Zazlot meg festette es az varos Czimeret reaja Chinalta, es az Chyllagot eztendeonek zamat Czinobriumal meg Irta f. — d. 85 [Kv; i.h. 4/VI. 28a Stenzely Andras sp kezével]. 1620: Egy Masa Kenkútul f —/20. Egy Masa Galestul f —/20 . Egy Masa puska portul f —/50. Egy Masa Cynobriumtul f 1/50 [Kv; KvLt II/69 Vectr 13]. 1729: (Vettem) Cinobriumot „36 ... Jo féle aranyat egy könyvet fl. 4,80 Ezüstöt egy könyvet fl. 1,20 [Born. XXXIX/6. — Temetésre vásárolt holmik között]. L. még *cinabaris* al.

cinterem 1. templomkert/udvar; tintirim; Kirchof. 1570: Latta leanyat Zabo Janosnenak hogy az chinterembe leselkedet az Trombitas vtan [Kv; Tjk III/2. 24]. 1581 Exitus Templo. Az egyházra valo keolcheg Esmeg Zekeres Gergelnek hogy negy Teolgy fakat az Czynteremre

wytte attünk neky d. 20 | Esmeg chynaltattam Az Czynterem Aytayara ket wasz pantot d 20 [Kv; Szám. 3/IV. 9, 14]. 1582: Az czynterimbe hogy a keot (!) Rustelt meg földoztak attam Lakatos Balintnak d 32 [Kv; i.h. 3/VII. 6]. 1583: az czy therimbe (!) az kis templom Aytho előtt [Kv; i.h. 3/IX. 9]. 1585 az Czyntrém (!) aytayara wettünk negh apro lakatot | Instructio Campanatoris Az Chymiterium Aytaiara Zorgalmatos gondot visselien [Kv; i.h. 3/XIX. 7, 40]. 1587 Az Zarw faknak nagiw b része meg maradot, vgian az őt alat valo Cinterim heiaszattia ala ment [Kv; i. h. 3/XXX. 17]. 1592: Az zynterem egkik Aytayara egj zaart földoztattünk meg . . d 14 [Kv; i.h. XIV/5. 25]. 1593 Az cintermet hogi meg kazaltattúk attünk f — d 10 [Kv; i.h. XX/5. 124]. 1601 Az Czinteremhez Chinaltattam ket kolchyt d 25 [Kv; i.h. 9/XV 15]. 1604: A harangozo az Cimiterium aytayara zorgalmatos gondot viselien [Kv; RDL I. 77]. 1607/1685 Az Czinterem meget (sz) [Nyárádkarácson MT; EHA]. 1609 Achy ferenchy, Balint es Geörgy Az chynteremben Miueltének [Kv; Szám. 126/IV. 129]. 1625 az chinterim kapuiat, bontotta le Janos mester, mert Igen el Rothadtak valo, mind ostor faia es dezkaia [Kv; i.h. 16/XXX]. 1629: En hazam it az cinterem mellet, vgi vagion az Atiame volt [Gyf; EMKt VI. E. 2. 229a]. 1644: (Az apját) egi faluba(n) az Czinterembe temettek el [Mv; MvLt 291. 404b]. 1668/XVIII. sz. eleje Az Czinterem mellet az földek lábyán [Désiva KK; EHA]. 1667 találám az Piaczi Templom Cintermének . . . ajtaja előtt [Kv Ks 65. 43. 10]. 1669 Giula Telken^a lako Koacz Marton nevű jobbagiat eo kigjelmenek találak Giula Telken az olahok czintermenek ajtaja előtt [RLt 1. ^aGyulatelke K]. 1670: kotem mégh az Czinteremhez az Lovamat [Szamosújvárnémeti SzD; i.h.]. 1673: nagy Ernyén^a az Ortodoxa Religion lévő Templomnak Czimterioma [Pf. — ^aMT]. 1676: Tarcsafalvan^a az Templom Cimiterium előtt [Pf. — ^aU]. 1678 Az két Temetőkbén lévő gyümölcz Faknak is termesei az Pastoré, mind az Czimiteriumb(an) leveő gyümölcz Faknak termeseivel [Szilágycseh; SzVjk 126] | az Temető kert körül valo kert, es Cinterem körül valo kert es az ret kert [Fiátfva U; Pf]. 1698: á Czinteremre is vágta(na)k eődnök magok á Falubeliék^a [Andrásfva MT; Bál. 50. — ^aTi. fát az erdőn]. 1700: (Látta az asszonynak) maga szolgájával a' Czinteremben a' borza bokorba(n) edgyütt fekvéseket es fel keléseket [Szjk 329–30]. 1715: Ratz Mihály Uram az Czintorium ajtajában allott [Szentgotthárd SzD; Wass 25] | Adá Ház helyét vicinussa az Magyar Templom, es az Cinterem [M.köblös SzD; RLt]. 1720: az a joszagh az Czinteremigh egészen Kornis resz volt [Velkér TA; Ks 7. XV. 4]. 1722: Pap Péter ur(am) En velemis az Czinteremb(en) rútlú bánt [Kecsed SzD; TL]. 1725: Az egyik ablak kövét régen le vitték Szamos falvára az Czinteremben [O.fenes K; Ks Mikola László lev.]. 1727 Vagyon kő templomocska . . . Czinterme lézsás tamoszos

kerter be véve [Búza SzD; JHb V/2] | az Czintermet meg hágua s fel verue s Lopua [Dés; Jk]. 1727/1790: mely Templom helyet Czintermivel kiis mutatunk [Ádámos KK; MvLev.]. 1728: Peter Deakne Asszsz(onyom) is a Czinterem bővítésire conferalt egj föld veget a templom háta meget [Fotos Hsz; SVJk]. 1730: á Czinterem ajtoban Josika Anna Asszszony eo kglme elő kéré azon Selyem keszkenőt [Torda; MvRK]. 1733: az olah Czinterem [Sólyomkő K; GH 43] | az Kövendi Cinterem ajtaja előtt [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1734: engémet az Kendi Lonai Czinterem Sendelyezésére hajtottak [Kővárhosszúfalu Szt; TKI]. 1746: Eltétő Ferentz Ur(am) az . . . Praedikatort is a Templomból hogy ki jött a Czinteremb(en) meg verte [Szentegedy SzD; Wass 6]. 1749: Szépen békeritvén az Ekkla a' Czinterem kerítését (igy l), sok érogatumi voltak [Árkos Hsz; SVJk]. 1750 az zinterem mellet lakván égy Kálvinista Nemes ember az zinteremben égy ölnit el foglal [Mocs K; Ks 83]. 1760: Parochialis Házak, Czintermek Conservatiojára az Eklesiának eddig való három darab Erdejehez még egy darabot külön szakasztának [Koronka MT; EHA]. 1761 (A telek) rug a Reformata Ecclesia Czinteremjére [Pókaíva AF; JHk LXVIII/1. 727]. 1763/1786 az olahok Temploma Czintereme mellet [Romlot SzD; Bet. 5]. 1770: a zinteremnek Ajto fájals el veszvin az eő házában es tűzin tanáltuk meg [Mezőpagocsa MT; SzentkGy]. 1771: a Pusztá falubeli cziinterem [Nagyesküllő K; BHn 81]. 1777 a Czinteremünk (!) alatt Lévo Házat békességesen bírtá az Also familia [Mezőpagocsa MT; BK]. 1796: ki ménvén Felső es Also Szovátok^a közé az Ns Unitaria Sz(e)nt edj haz Czinteremjenek Del felől valo Szeliben lévő Dombotskára [SLt XLII. 2. — ^aK]. 1800: a Parochialis Házok, es Czinterem körül lévő Epitekre szükséges fak hordassanak [Erdősztygörgy MT; Tsb 24]. 1808: Balás Márton a' Czintermet gyümölcz fákkal, bé rakja, bé ülteti [Vista K; RAK 116]. 1814: Az egész Curia körül tsupán tsak az Oláh Czinterem felől volt betsü alá jöhető Kert [Benedekíva Sz; Bet. 3]. 1816: Vagyon a' Falunak napkeleti Szélében egy nagy Domb nevezetű Hely, a' hol a' Templom, Tornyával, Czintermével, es a' Temető fekszik [Szentgerice MT; EHA] | Mértéke ezen Czinteremnek Kerekésege 47, Hoszsza 14, előtte a' belölle kimaradt kús Piatznak Hoszsza 9. Szélessége 10. magának a' Czinteremnek széless. 7 öl 3. Singes öllel [Vadad MT; UnVjk 187] | a Nagy Templom mellet benn a Czinterembe [Dés; DLt 108]. 1822 k.: A' Szász Ecclesia Czintermit el nem vettem [Paszmos K; KLev.]. 1823: a Reformatusok Czinteremje [Csekelaka AF; EHA]. 1826: A' Czintermen dolgozo Kőml-vesek [Domokos SzD; DVjk II/4]. 1837: A' Czinteremhez meg kívántato . . . Boronák le vágattatása [Hagymásláros Szt; DVJk]. 1840: A Templom Czinteremje es Temető [M.kiskapus K; KHn 171]. 1861: a gör(ög) egyesült papilak es Czinterem szomszédtságában [Kv; SLt Vegyes

perir.]. 1872 Apr 8n reggel ekklesiai közgyűlés tartott a cziinteremben [M. bikal K; RAK 292].
L. még Barabás, SzO 378 és az ETF 107-ben elszórtan nagyon sok adalék.

Hn. 1857 k. Cziutorom (k) [Vágás U; EHA]. — A címszó hangalakjával megegyező többi, főlsz számú hn-i adalékot elhagytuk.

2. temploméród/vár; biserică cu fortificații, biserică-cetate; Kirchenburg. 1571 Myert peng az három zek az ket olah orzag zelién vagion es gyakran teoreokek miat rablas esset, vadnak keozseottek magok oltalmara epített ereos Castleliok es Cynteremek kyket nagy keolchegekkel puskakal zakalosokal porral golobizsal valamennyre meg ereositettek volt, kykbeol nemely tiztartok beleole kyhozattattak, keonyergunk hogy azok adatattanak vi:za [SzO II, 331 a székelység panasza az ogy-hez].

cinteremajtó templomkertajtó; uşa țințirimului; Kirchhofstür. 1730: ā Cziinterem ajtoban Josika Anna Aszszony eo kglme elő kéré azon Selyem keszkenőt [Torda; MvRK]. 1750: Vagyon az felső falu végén egy tisztességes kőtemplom és ezen alól a falu felől a cinterem ajtón mindjárt belől egy alkalmas magosságú fatorony [Magyarfülpös MT; ETF 107. 21]. 1872/1875 k. (A) deszka kert készült 1873a valamint a' kantori telek felől valo cziinteremajtó is [Szucság K; RAK 105].

cinterombeli templomkertbéli; dîn țințirim; Kirchhofs. 1829 nem fizetvén bé a cziinterombeli esztendőkénti ... házbért [Dés; RDL 292]. 1870 Cziinterombeli kaszáló [Csekelaka AF; EHA].

cinteremesinálás a templomkerten végzendő munkálat; lucrări la țințirim; Arben im Kirchhof. 1643; cinterem csenalásra Egerpatak^a addig ököb^b ne erőltesse, valaméddig Egerpatakon levő örökségeken lakos emberek nem lészen [Barabás, SzO 378. — ^aHsz. ^bTi. Lécfalvi Gyárfás Ferencet és Tamást].

cinteremkerítés templomkert-kerítés; gardul țințirimului; Kirchhofszaun. 1816: a' Templom egy medve talpokra állogatott kemény tseréfa deszkákból rakott, sendellyel fedett cziinterem kerítéssel vagyon körül vetetve [Csíksztrmárton^a MT; UnVjk 139. ^aKésőbb Nyárádsztrmárton].

cintosi a Cintos (AF) tn -i képzős származéka; dîn Cintos/Ațințis; mit -i Ableitungssuffix gebildet Form des ON Cintos: Cintoser. 1777: ā Cziintasi patakan. a Cziintasi Malman [KGy].

elipellő (női) cipő; ghete; Schuh. 1828 egy pár új cipellő [DLt 346 nyomt.].

elipellős lábbeli; incălțăminte; Fußbekleidung. 1753: Be Jeo Molnar es az legen kardiat ott talalta,

Az chipelluset kacpayat eo vitte haza neky [Kv; Tjk]. 1584: Ezt hallottam Daroczy Janosnak Zayabol, Im vgmond Annyera vesztegetenek hurczolanak es Annyeba Iutek hogj ha Adossagomat megh fizetnem, tala(m) az Labombely czipelwseom sem maradhatna megh [Kv; Tjk 4/1. 308]. 1587 magamnak Chinaltattam 2 Czipelwst p(ro) 40d Jttem egj Zekerniet p(ro) 80 d [Kv; Szám. 3/XXVI. 69]. 1590: (Janos) igen beoweon keolt es az Annyanakes czipeljwsre kacpazara valo penzt adot, nihelt az korchomarol ky Jeoth | Zolganak Matyasnak zolgalatyaba attam nekye f. 1 . Veottem nekye egy Czipelwst d. 23 [Kv; Tjk V/1. 27, Szám. 4/XVII. 13]. 1592: Az három Derebantnak attam etelekre italokra czipelwseökre f 1 d 0 | 9. January az zakachi Jnással Istokkal zegédttunk megh az Tanach hazban eztendeigh f 5 Egi czipelwst weottem neki f 0 d 20 Egi sarut B. Vram akaratiabol f 0 d 55 [Kv; Szám. XIV/5. 175, 180]. 1596: Az legenieknek czipelwseökre Biro vram hagjasabol attam f 1 d — [Kv; i.h. XXIX/6. 170]. 1597 az három drabantnak adatanak w kegmek egy egy Czipelwse walo pinszt 1 p(er) d 25 d 75 | Peter mester be küldé papuczat Petitöl, és az Cepelest hozatta . . . ugy mene az O War fele [Kv; i.h. 7/X. 10, Tjk V/1. 129. 1600 Szemet Biro Gergely Czipelwstet hogy meg talpaltak attam teolle d 12 [Kv Szám. 9/XII. 63]. XVI. sz. v. az szolgáló Dekannak egy czipelyüst [Dés; FazCLEv.]. 1614 Bolgar Janos hoz Maga Zamara . Germeknek valo czipelust d 6^a [Kv; Szám. XXIII/13a. 40. ^aA fizetett harmincad (vám)összege]. 1617: Az Varga Andras kezebe(n) lata(m) az czipellest, hammas le czeopeges wala feolliel rajta [Mv; MvLt 290. 25a]. 1625 Attam az ket zemet bironak egy egy bokor Czipeliust [Kv; Szám. 16/XXXV. 155]. 1663 Kotsis Mondrai Román Fizetese 8 forint Saru három bokor . Tzipellős egy bokor [UtI]. 1683: Egy pár Czipellős [UtI]. 1699 Ket bokor berlett szaru Aszony embernek valo veress karmasin csizma 2. Harom pár Aszszony embernek valo solya 3. Ket bokor magos sarku Aszony ember(ne)k valo czipelüs nr. 2 [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 150]. 1722 az kús Aszszony ö Ngá(na)k valo Czepelüs mertekit el vesztették [Nsz; Ks 96 Bornemisza Imre lev.]. 1732 egy czipelüs fejére valo aranyos materia [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 22]. 1735 Egy pár Czepelüs [Sv; Hr]. 1746 vásárlottam Öt pár ezüstel, arannyal varrott Aszszony Embernek valo Czipelüsöket fl 20 [Nsz; Ks 9. XXXVIII]. 1749 Két pár, rész fejár Strimfli három pár Sárگا Czepelüs [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 116]. 1752: az tzipelüs tsináló betegg (!) lévén az tzipelüseket nem keszítette el [WLT Vesselésny István feleségéhez]. 1754: Tiz pár, rész szerént aranyos ezüstös, rész szerént pedig Sellyem Materia Czipelüs [Nsz; TSb 21]. 1774: Talp bőrökből Czepelest, Csizmat csináltunk az udvariak számára, ugymint Koltsárnak, Biráknak, kertésznek, Lovásznak [Szentdemeter U; LLt Vall. 107]. 1788:

Egy pár kék aranyol varrott rosz Czipellüs / Négy pár fejer fordított bőr íslogos Czipelüs [Mv; TSb 47]. 1800 Fel lehet venni Egy pár Tszimát a' Kis Bironak egy Tzepelüst [Petek NK; Hr].

Szn. 1681 Anna Czepellyés consors Martini Vég [DLt 445]. 1696 ? Czúpeles Gergely [Tekerőpatak Cs; LLt 10. A]. 1757 Az ház fáiban láttam hogy Czepelüsni* vágta fel benne [Dálya U; Hr 1/8. — *-nit hr-os forma].

Noha a TESz egyszerűen 'cipő; Schuh' jelentést tulajdonít a szónak, az itt közölt adalékok alapján és az EtSz 1. 'sotular, solea, crepida, calceus, sandalium, schuh, pantoffel' 2. 'szűjas bocskor, riemenschuh' jelentésmeghatározását látva, igazában sokkal többféle lábbelifajta-ra kell gondolnunk, hiszen itteni adataink szerint a kapocával viselt durvább férfi lábbelivel (l. pl. 1573, 1590, 1596, 1663) a gyermekcipőig (1614) és a magas sarkú, ezüsttel-arannyal hímzett, selyemből v. finom színes bőrből varrott „aranyos materiá”-val, islóggal (flitterrel) díszített női lábbelig (1683, 1699, 1732, 1746, 1749, 1754, 1788) — a vizsgált időszakokban tehát nyilvánvalóan sokárnyalattú jel-sel — nagyon különböző lábbeliféle-re vonatkozhatott a cím-szóbeli szó. Az EtSz-nak a 2. al. adott jel-e azonban itt felhasznál-t adalékainkból nem hámozható ki.

cipelfüsesináló lábbelikészítő, cipész; pantofar; Schuhmacher. 1752: az tzipelüs tsináló beteg (!) lévén az tzipelüsekét nem készítette el [WLT Vesselényi István feleségéhez].

cipelüsvonó cipő/csizmahúzó; trágátoare de cizme; Schuhanzieher. 1627 Egy vas kalan keomiesnek valo nielnelkul, es Egj chipelius vono f — d 25 [Kv RDL I. 134]. 1629 Egy czipelliws vono, Egi szaru szeg f d 41 [Kv; i.h. 132].

cipő piinisoará; Brotlaib. 1582 veottem Kenyer Cipo d. 8 | (Vettem) Cipott es perechett d. 8 [Kv; Szám. 3/V. 3, 3/VIII. 32]. 1584: Enys harmad napian Eóm vgia(n) azon czipoba [Kv; TJK 4/1. 246]. 1585 Kenyerth czhypot hozatta(m) d. 12 [Kv; Szám. 3/XXII. 56]. 1587 kwitunk egi tag hwst —/81 Itt(em) egj Tekeneo Czipot —/48 | Cipokat hozattam tordarwl hogi az It valo swtok miat latam hogi fogiatkozamos leze(n) f. 8/75 [Kv; i.h. 3/XXX. 8, 36]. 1595 Attam 1. Czötert barany húst p(er) d 7 Cipot p(er) d 3 Kenyeret p(er) d 4 [Kv; i.h. XVIIa/6. 175 ifjú Heltai Gáspár sp kezével]. 1596 Lagy; Cipot hozotta(m) ö kin(e)knek d 6 [Kv; i.h. 9 ua.]. 1600 Az Secretariusnak attam 5. czipot [Kv; i.h. 9/III. 7]. 1609 16. Fejer Czipot bezelnj Az kohnjara bezelnj Czipot 20 Bezelnj fejer Czipot 16 [Kv i.h. 126/IV 190—1, 193]. 1642: tizta buzat Czepeltetett el az Eleit vittek Gyaluba az utoliat Cziponak swttette [Jegenye K; GyU 75]. 1664 Per diem Asztali Czipaja Nro 2 [KJ]. 1679 Uraim Czipojahoz valo vj szita nro 7 Fejer Czipohoz valo vj szita nro 10 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 36]. 1691 Egy Eörög es Inas Sütök(nek) czipajak nro 7 [Kövár; UTI]. 1716: A jobbágjok után való bírák(na)k mikor dolgomon vadnak napjáb(an) négy négy czipajok Csűr bírók(na)k két esztendőre egj ködmön. czipaja napjáb(an) négy [Szászkerked K; LLt Lázár Ferenc ut.]. 1740: Az jobbágjok(na)k

és Sellérek(nek) csak aratáskor és kaszálláskor jár dietim két két czipójok [Gyalu K; BFN Gyalui cs]. 1741 Negy Beres edgy(nek) Dietim negy negy Czipaja . Csűr Biro(na)k 3. Czipaja [Mocs K; JHb XLIX/25]. 1759: exurgal egj napi czipajak [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1767 Minden héten a Siménfalvi vdvarhoz gyalog három három napi szolgálatot tenni Sz. Mihály naptol fogva Keresztelő Sz: János napjáig magunk kenyerünken, Nyárban pedig Vraság tzipaján tartozunk [Homoródsztpéter U; JHb LXVIII/1. 110]. 1783: külön Házban hálván a' Bátorúl az Aszszony ö Nsaga Nagy Jankóval együtt voltak, még czipóval támasztották bé az ajtót, mellyet meg tudván a' Baro Ur meg verte az Aszszony ö Nsgát [Perecsen Sz; IB Elisabetha Kassai cons. nob. Georgii Sombori (25) vall.].

Ha. 1835 Czipójakat [Vaja MT; MvLv. 9 Toldalagi család lev.].

Szn. 1600 chypo Gergely [Kv; Szám. 8/VI. 94]. 1602: Szengiel Ferenczne Czipo Piroska [Péter-laka T; Told. 26].

Sz. 1791 Ugj jó az Apa ha egy kézbe veszőt, másba czipót tart [LLt 19/17 Gyujtó Sándor alispán kezével].

cipóbél miez de piine; Brotkrume. 1609 Föztek egi Tiukot Töreot lere veottem . . d 14 Peterseli-met es Cipobelt hozza d 3 [Kv; Szám. 126/IV. 155].

cipóeska kis cipő; piinisoará; Laibchen. 1584. Teremy Peterenek Adot vala a' zemet biron eg czipochkat melyben hogy eowek Azoniom mingiarast eyel meg bolondula, Enys harmad napian Eóm vgia(n) azon czipoba, de nem veltem hogy attol bolondult meg Azoniom, es enys mihelt Eóm benne mingiart ell kezdek fwtny ezem nekwl volta(m), Mas hozot haza, de Ne(m) tudom honnat [Kv; TJK 4/1. 246]. 1773: midön ezen Oláh Fenesi Udvar építettett szoktak volt három három Czipotskát adatni Napjáb(an) [O.fenes K; JHb II/3].

cipódagasztó-tekenő cipó dagasztásra-keletésre szolgáló fateknő; copaiie de främinat; Back-trog. 1770: Czipo Dagasztó Tekenyő Nro 1 [Király-halma NK; Ks 23. XXb].

cipófogó ? kb cipóskosár, szakajtó; coş pentru aluat, paner; Backkorb. 1682: Két Czipó tarto bñrs kosár nro 2. Réz burító égy nrő 1 Czipo fogó hat nr. 6 [UTI].

cipófogó-kendő kosár/szakajtó-kendő; servet cu care se rupe aluatul pentru o piine; Korbttuch. 1768: Czipó Fagó (!) Kendő negj [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 109].

cipófogó-keszkenő kosár/szakajtó-kendő; servet cu care se rupe aluatul pentru o piine; Korbttuch. 1681 (Vettem) Vastag asztal keszkenőt 25. Vekony Asztal keszkenőt ötöt Czipo fogot 5 [UTI].

elipófogó-kosár cipóskosár, szakajtó; coș pentru aluatul unei piini; Brotkorb, Simperl. 1681 Novaczkinakis ket cipos kosárt, Egy uj Czipo fogo kosárt [UtI]. 1683: egj Czipo fogo kosár [UtI]. 1686 Ket kerekded czipo tartó Kosár hosszu, Czipo fogo kosár — 3 — [UtI].

elipógyúró-asztal a cipótészta gyúráására szolgáló asztal; masă de frământat; Knettisch. 1669: Az vj Sütő hazban be menven Ezen pitvarban vagjon egj cipo gyuro asztal [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a]. 1750: azon Konyhában egj Czipo Gyuro Asztal lábaival és hosszu Tölgysza szék Deszkabol [Szamosfva K; JHb LVIII/4]. 1814: az Udvaron egy meg avult Cseled, vagy Sütő Haz, ebe vagyon egy Czipo gyuro asztal Láb nélkül Czövekekre [Mezősályi TA; RLt Rettégi S. lelt.].

elipógyúró-tábla gyúró/nyújtódeszka, táj lapító; planșetă de aluat; Wirkbrett. 1732 Találtunk . . . egj hosszu czipó gyuró táblát [Kv; Ks 40. XXVIIIc] | találtunk . . . egj czipó szaggató hosszu fenjő deszka táblát, más kisebb fejr czipó gyuró táblát [Kóród KK; Ks 12. I]. 1736: a' Sütő Házban . . . Czipo gyúro vagy szaggató fenjő deszka Tabla nr. 1 [Várhegy MT; CU XIII/1. 95]. 1765: Egy nagy czipo gyuro Tabla Labastol [Mny XXXVIII, 55]. 1788: Czipo gyuro Nagy hosszu Tábla [Mv; TSb 47]. 1812 egy Czipo gyuro Tábla [Marossztkirály MT; Berz. 8 Fasc. 72].

elipóhámozó a cipóhéj hámozását végző (fejedelmi udvari) személy; persoană (in curtea principelui) care curăță piinea de coajă; Person im Fürstenhof, welche die Brotrinde abschält. 1681 Innua adók és fő Pohárnokok. Fő Innua adó Nemes János vram . . . Vice Innua adó Nemes János vram . . . Vicze Innua adó Szacsali Pál vram . . . Czipó hamozó Váradi Istvan vram [UtI]. 1682: Váradi Laszlo, Urunk ő Nga Czipóhamzoja (!) kezében, taborra ezek az égyetmások^a [UtI. — ^aKöv. a fels.].

elipóhámozó-kés cuțit pentru curățirea piinii de coajă; Messer zum Abschälen der Brotrinde. 1681 Egy Czipó hámzó (!) kés no 1 [UtI].

elipóhámozó-szekér kb. cipó-szállító (tábori) jármű; căruță pentru transportarea piinii; Fuhrwerk zur Beförderung des Brotlaibs. 1684: Egy régi bõrös Czipó hámzó (!) Szeker; bõri megviseledõtt, Posztóján rongyos no 1 [UtI].

elipóhányó-lapát cipóbevető lapát; lopată de băgat piinea în cuptor; Backschaufel. 1833: A sütő ház . . . Czipo hányo Lapát egy [Katona K; Ks 73. 55 Kornis János lelt.].

elipóhátú púpos; ghebos; buckelig. 1798 Mülterné Sugván edgyetis másitis a Férjének Delucio Legénye ellen ótött Czipo Hatu Cserebogarnak

Compellázta a férje előtt [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. 1802: az Iffju Delucionak Czipo hátu legénye^a [uo.; i.h. — ^aUgyanerre a legényre von. vallo-másrészet: ezt mondotta . . . azon Görbe hátu legénye az iffju Delucionak]. 1806: Zsombori Josef kintsin inkább mintsem középszerű természet egy alkalmasint észre vehető ki-növészel (Czipo hátu :) [DLt nyomt. kl.]. 1817: Személyes Leírása . . . Also Járából el szökött Hesdetzán Farkas Pétrének Közep természetű, zömök, kóptzós . . . Czipo hátu [T; TLt Nro 1779/817 Lázár Antal szb kezével]. 1820 két kantza, egy pej Czipó (!) hatu, és egy sárga jocska kantza [Born. F oszt. Ig].

elipóhordó cipószállító; pentru transportul piinii; Brot tragend. Szk: ~kosár cipószállító kosár, cipóskosár. 1679 Czipo hordo, hosszu, veszző kosár nro 1 | Czipo hordo, ket fülü veszző kosár Nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 14, 59] * ~ saroglya cipószállító rudas deszkakészég. 1680: Vagyon az Pinczen belül ket oszlopokra csinálva ket rendbeli czipo tartó állás . . . egy czipo hordo soroglya [A.porumbák F; Ált Inv. 3] * ~tábla cipótészta-szállító deszkalap. 1680: Czipo hordo tabla ket deszkani szelessegu [A.porumbák F; i.h. 24] * ~tekenő cipótészta-szállító teknő. 1594: Az feier liztes hazban Czipo hordo tekenő No 2 [Somlyó Sz; UC 78/7. 22, 26].

elipóka cipócska; pînișoară; Brötchen. 1834: A' kerti Szöllő megszedésekor Anyám teméntelen vendéget hívott . . . Az údó sanyarutska volta mellettis vígan mulattunk, a Tracta állot Czipoka, és lágy kenyérből [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.].

elipókosár szakajtó(kosár), cipóskosár; coș pentru aluat, paner; Backkorb. 1849: 3. czipo kosár [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

A 'cipóhordó-kosár' is számon tartható értelmezésnek tekintethető.

elipópirító cipópirításra szolgáló; pentru prăjitul piinii; für Brotrösten. Szk: ~ rostély cipópirításra szolgáló (drót)rács. 1820: Egy Tzipo piritto rostély [Mv; Told. 19] * ~vasvilla cipópirításra szolgáló vasvilla. 1768 Czipo pirito Vas villa [Mezősztygyörgy K; Ks 23. XXIIb].

elipópremonda cipójárandóság; remunerație in piine; Brotbezüge. 1774: En nékem pedig mint költsárnak fizetésem semmi sints hanem Czipo Praemondám vagyon [Szentdemeter U; LLt Vall. 24].

elipós I. mn 1. cipójárandóságos; in a căruí plată intră și piinea; mit Brotlohn. 1834: A télen az ithon lévő két czipós cselédnek két versen szemül adtain ki a czipóját két hétre [K; Somb. II].

2. cipóhátú, púpos; ghebos; buckelig. 1629: csak azt bano(m) hogy czipos vagjok, s enis felugro(m) s ugj talalom czapni hogj enis megh banom [Mv MvLt 290. 156a].

II. *fn* cipósütő és áruló; brutar și vinzător de piine; Brotbäcker und -verkäufer. 1827: a piațzan kúnn áruló Sátorasak Kenyererek a nap keleti soron Czipó Sütők a nap keleti Soron Recapitulatio 4. Kenyererek 5. Cziposok 6. Kalátsasok [Torda; TVLt szltan cs. 1826–1829].

cipóskosár ? cipótartó kosár; coș pentru piine, paner; Brotkorb. 1675 Ket Czipos kosár boritani adta(m)^a Ul 12 [UtI. ^aTi. vásznat]. 1681 Novaczkinakis ket czipos kosárt. Egy uj Czipo fogo kosárt | Két burított czipós Kosár. Két burítatlan czipós kosár [UtI].

cipósütés coptul piinii; Brotbacken. 1700 Vadai Sig(mon)d Felesege hol Czipo hol kenyér sütésel kereskedik [Kv; Szám. 10/II. 92].

cipósütő I. mn 1. cipósütéssel-áruvalással foglalkozó; care coace și vinde piine; Brot backend und verkäufend. Szn. 1711 Czipo Sütő Borka [Kv; Dic. XXVII/46].

2. ~ *asszony* cipóskofa (cipósütéssel-áruvalással foglalkozó nő); femeie care coace și vinde piine; Brotbäckerin/verkäuferin. 1592: Vettem ... az Torday Cipo Síttehnetel 915 Cipot ... f 6 d 10 [Kv; Szám. XIV/5. 333–4]. 1593: Jlona Cyposwteo Azzonj Torday [Kv Tjk V/1. 423]. – L. még *cipósütőné* al.

3. cipósütéshez való; necesar la coacerea piinii; zum Brotbacken gehörig. 1770: Fejér Czipo Sütő Szita Nro 2 [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb]. 1842 Egy czipo sütő szkabás nagy tekenő [Majos MT; Told. 35].

II. *fn* cipósütéssel és -áruvalással foglalkozó személy; brutar și vinzător de piine; Brotbäcker und -verkäufer. 1625: az eő felsege Czipo swteoje Szwteo Lenart [Kv; Szám. 16/XXXIV. 58]. 1824 Nemes Torda Várossa Piaczán Azaknak Nevei, a kik tartoznak fizetni Fejér 's köz kenyér árulok ...^a Czipo sütők Kalács Percz sütők [Torda; TVLt rtlen anyag 1826–1829. – ^aKöv. minden tétel után a helypénzfizető nevének és a fizetett összegnek jelzése].

cipósütőné cipóskofa; brutăriță și vinzătoare de piine; Brotbäckerin/verkäuferin. 1592: vrúnk Eo Nodsaga Zamarah vettem 6040 Czipot f 60 d 40 Vettem Esmeg harmaual d 2 az Torday Cipo Síttehneteól 915 Cipott f 6 d 10 Vettem az kengyer (!) Syttektől kett penzes kengyeret 3871 kengyeret tt f 77 d 42 ... Az Cipo Sitte Azonytot vettem esmeg kebel Liztett pro f. 2. d 75 Melyből vrunknok Semlyet Sítetek [Kv; Szám. XV/5. 333–4].

cipósüttetés coacere de piine; Brotbacken. 1683 Czipo sütetésre erog(álódott) Liszt Cub 400/1 [Fog.; UtI].

cipósüttető a cipósüttetést intéző (hivatalos) személy; persoană (oficială) care administrează coacerea piinii; das Brotbacken verwaltende Amtsperson. 1650 Percipialta(m) Czipo Süttető Vraimektol Gazdalkodasra valo Feier Czipot Nro 1200 kez Czipotis, Ezer negy szaz Nyolczua(n) kilenczett [Kv Szám. 26/VI. 343].

cipószaggató-keszkenyő szakajtókendő (szakajtóba/szakajtókosárba való kendő); șervet care se pune în paner; Tuch für den Backkorb. 1820 Czipo Szaggato Keszkenyő 12 Két Kávés Keszkenyő [Felőr SzD; Bet.].

cipószaggató-tábla a cipótészta szaggatására szolgáló nyújtódeszka; planșetă pe care se formează piinea, planșetă pentru ruperea aluatului; Brett zum Ausstechen des Brotteigs. 1732: találunk egy czipó szaggato hosszu fenjő deszka táblát, más kissebb fejér czipó gyuro táblát [Kóród KK; Ks 12. I]. 1756: Czipo szaggato Tábla Nro 2 Laska Gyuro Asztalka Nro 1 [Somkerék SzD; Ks Bethlen Imre lelt.]. 1787 Egy Czipo szaggato Tábla [Mocs K; CU].

cipószakasztás cipótészta-szaggatás; împărțirea aluatului în piini, ruperea aluatului de piine; Ausstechen des Brotteigs. 1679 Czipo szakasztáshoz valo hosszu deszka tabla nro 2 [Uzdizspéter K; TL. Bajomi János lelt. 64].

cipószakasztó I. mn 1. cipótészta-szaggató; pentru împărțirea aluatului în piini; Brotwirker-. Szk: ~ *deszka* cipótészta-szaggató nyújtódeszka. 1687 Fejer Czipo szakasztó Deszka [Csapó KK; Berz. 21/11]. 1688 ket metelő deszka. Egy czipo szakasztó fenyő deszka | vagyon Sütő ház Ehez vagyon Ket czipo szakasztó deszka [Kozmás Cs; Eiszt. Inv. 5] * ~ *szarvas tábla* cipótészta-szaggatásra való nyújtódeszka. 1788: Czipo szakasztó Szarvas Tábla [Mv; TSb 47] * ~ *tábla* 'ua.; idem.' 1696: Czipo szakasztó Tabla no 1 [Bethlen SzD; BK]. 1761: Tzipo szakasztó tabla Nro 1 [Pagocsa MT; JHb XXIII/31. 9]. 1836: egy Czipo Szakaszo Tábla [MNY XXXVIII, 55] * ~ *táblácska* cipótészta-szaggató nyújtódeszkácska. 1699 czipo szakasztó tablacska [Borosbenedek AF; BfN dobozott anyag VI].

2. ~ *kosár* szakajtó(kosár); coș pentru aluat; Backkorb. 1802: Ót Czipo szakasztó kosár [Dés; DLt 4].

II. *fn* cipótészta-szaggató nyújtódeszka; planșetă pe care se formează piinea; Tafelbrett zum Ausstechen des Brotteigs. 1690: Sütő Ház ... vagyon itt Czipo szakasztó Fenyű Deszkabol valo nro 1. Czöveken allo, Cserefa Szék Nro 1 [BK Kentelki (SzD) lelt. 5]. 1694: 1. Czipo Szakaszo [Torda; Told. 11/34].

cipótartó I. cipótartásra szolgáló; pentru păstrarea piinilor; zum Halten des Brots (dienend). Szk: ~ *állás* cipóspole. 1680 Vagyon az Pinczen belül het oszlopokra csinálva, ket rendbeli czipo tarto

állítás, mind also mind felső része, kilencz száll deszkából álló, vagyon az meg irt állason egy Egetbor főző Űst [A. porumbák F; Ált Inv. 3] * ~ *kamarácska*. 1748 egy nagy Hinto Szin Gabonás felől való szegeletib(en) vagyon Czipó tartó egy nyári Kamarácska [O. kocsárd KK; Ks 8. XXVI. 5] * ~ *láda*. 1605 1 kolchar hazban uagion czipotarto lada ketteő [Gyalu K; Sennyei 11/47 fej-i lelt.] * ~ *lábla* cipótartásra szolgáló nyújtódeszka. 1692 Czipo tarto Tabla n. 2 [Mézóhodon MT; BK Inv. 13].

2. ~ *kosár* cipóskosár; coş pentru păstrarea piinilor, paner; Brotkorb. 1682: Két Czipó tartó bőrös kosár nro 2 [UtI]. 1686 Ket kerekded czipo tarto Kosár [UtI].

cipövető-lapát cipó-bevetésre való lapát; lopată de băgat piinea in cuptor; Backschaufel. 1835 Vettem Czipo vető lapátat [Betlensztniklós KK; HG Bethlen lev.]. 1851 tzipo vető lapát [M. bogáta SzD; Bet. 2].

cipőeske-forma kiscipő alakú; de formă unui pantofior; Pantöffelchenförmig. 1846 Egy gombostő tarto cipőeske forma [Dés; Berz. lelt.].

ipők 1. cepők

ciprus ciprusbokor; chiparos; Zypresse. 1692 Ezen vetemenyes kert ajtaján belől ket szek fűves tabla, .. a harmadik Puszpang tabla mellet, levő el jaro ősveny ket felin cziprus [Görgény-sztinre MT; JHb Inv.].

ciprusdeszka ciprusfadeszka; scindură de chiparos; Brett aus Zypressenholz. 1700: Ket szal Cziprus Deszka n. 2 [Ebesfva; UtI].

ciprusfa chiparos; Zypressenbaum. 1732: a léányok udvara mellett vagjon edgy el terjedett cserefa álláson lévő cziprus fa (így!) [Kóród KK; Ks 12. I]. 1736: ezen Sárpataki Curiában van az Vetemenyes Gyümölcsös kert, van benne egy darabotska veteményező hely, és közbe, közbe, Mesgyén Egres, és Tengeri szőlő fák, Sosgya, bo-rostyán, rosa Som és Cziprus fák [Sárpaták MT; CU XIII/1. 71]. 1740: a' Tábla közepin edgy Cziprus (!) fa, vagyon még edgy Cziprus fa ezen kertb(en) [Gyalu K; BEN Gyalui cs.]. 1746 Vetemenyes Kertbe Tolgyfa Oszlopokra ki eresztett (így!)^a Tziprus fa [Borsa K; Told. 49. — ^aEgy 1747-i összeírás ugyanezt megismétli (i. h. 24)]. 1756: Ezen Árnyék Szinhez nem meszsze Vagyon egy Szép Cziprusfa bőséges ki terjedett ágaival, melynek alatta kívánatos arnyék hely observáltatik [Branyicska H; JHb LXX/2].

ciprusfadeszka scindură de chiparos; Zypres-senbrett. 1681 egy darab Ciprus fa Deszka | Fejervarra ... egy darab Ciprus fa Deszka [UtI].

ciprusfai ciprusfából való, ciprusfa-; de chiparos; zypressen- 1714: Hadi Apothecariusn(a)k valo Ciprosfai Almarion, hasonló fabul ki metzsett figurákkal ékesített ajtotskakkal [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 55].

ciprusláda ciprusfából készült láda; ladă de chiparos; Zypressenkiste. 1672: a Fejeruari lakatosnak az Bőrös lada feneke csináltatására, és az Aszszonyunk cyprus ládája s annak Tokja vasazására Zarostatására haro(m) darab rud vasat 3 [UtI].

cira sarj, (friss) hajtás; vliăstar, lăstar, mladă; Trieb, Sprößling. 1797: Ezenn Erdő a' mult Tavaszig mind vágatott, hordatott .., mig osztán végképpen el fogyott, és ma már tsak következképpen, a' le vágott Fáknek gyökereiről jött és nőtt czirák vagynak meg [Szentgothárd SzD; Wass 22 Conscr. 362].

ciráda cifrázat, cifrázatos díszitmény; ornament; Schnörkel. 1732: Egy arany drága paszományos őv, ezüst aranyos, és köves nagy kapcsokkal szin munkás czirádákkal [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 7]. 1737: Az Oltár felet Padvai Sz: Antal képe vagjon ramában foglalva, a' ráma körül lévő festett és metzset czirádaival edgjütt [Csá-kigorbó SzD; JHbK XXVI/13. 9]. 1743 az négy felső egy rendiben lévő boltos Házak(na)k nem szűkség egészen újonnan való vaklás, hanem a hun a szűkség hozza, igazitas, és a régi bomlot Czirádákából ha leveretni kívánatik, azt újólag vakolni, s tisztítatni (így!) | A felső tractúsa csinyál (így!) Hamer Ur(am) az nagy palotát sima a qvadratúrával való Stukaturat, mindazonáltal szézen az egyikben valami cziradais [Nsz; Ks 107 Vegyes ir.]. 1749 Adának Egy Aranyos igen Szép Czirádákkal gyenge Sellyem virágokkal készült Lászlit (!)^a [Koronka MT; Told. 12/2. — ^aTászlit ?]. 1756: a Veteményesnek majd mint egy közepette vagjon Vesszővel edgy darab hely külön rekesztve, melynekis belső része áll Czirádakra ki csinált szép Virágos Táblákból [Branyicska H; JHb LXX/2. 39]. 1758 A Palota közepin fel kőtte üveg kristályos Gyertya tarto külömb féle czirádákkal veres muszujal bé vont, Veres Sellyem rojtos sinoron függ Nro 2 [Déva; Ks 76. IX. 8]. 1775: Alkudtam meg Kolosvári Oltár csináló Hoffmajer Simon eő kegyelmével Szőkefalvára a tett Delineatioja szerint csinálendo egy Oltárnak el készítéséért (!) olly moddal, hogy annak fából való munkája és mindenféle Cziradaja olly csinosok, tisztességsek légyenek, valamelyek a Betsből hozott ott Lévo Kereszt Oltárnak munkája [Ks 92]. 1849 A szobá (!) sárgán festve feje virágokkal — A Stakaturája lila Szin és feje czirádákkal — igen gyönyörű es kedves [Somkerék SzD; Ks 73/55].

cirádjú cirádás, cifra díszű; cu ornamentație, ornamentat cu; verschnörkelt, verziert. 1797 Két kised araujos Czirádájú Tüker [Mv; MvLev.].

1738: sötét sárga paripa a farán is sokféle csiradajú (!) bélyeg látszik [DLt 93 nyomt.].

elrálás cífrázatos, díszes; ornamentat bogat; schnörkelig, (reich)verziert. 1732: Czeli B.S. és Nepomucenus Sz. János drága ciradás ezüstbe foglalt* [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. — *Ti. képe]. 1779: a Pintze torkát és hijuba menő gradítsátis bé boltozza a többit pediglen tisztességes Szép Ciradás stakaturákkal ugy a tornázotis meg stakaturáza [Déva; Ks 78. 20/11]. 1820: Egy talpon álló Cziradás szélű, és virágos fedelű Nád méz tarto, hozzá valo Nád méz vevő Filegram munka fogójával [Felőr SzD; Bet. 5 Frater Theresia kel.]. 1836: Egy Nagy hosszu Czifra lapos Cziradás Arany fülbe valo [Apahida K; RLt O. 4].

? elráz 1732: az nagy kő asztalnak Széljein tonka habos festékekkel csigázva, és fejérenen cirázva (!), vékony fa virágokkal mesterégesen csinált rámák vannak, lábáiis, hasonló festékek, de nem cirázva [Kóród KK; Ks 12. I].

Ha a szövegben nem fordulna elő kétszer is azonos alakban a címzőbéli szó, a cífráz ige elrálással keletkezett formájára gyana-kodhatnánk.

elre kb. dorong, pózna; drug; Stange. 1835: Egy hosszu Lajtorja és 3. Cziré [Mv; MvLev.]. 1845: 1000 .]. egy ezer Csap karó Terüh helyett 125 .]. egy száz huszonöt jo Czirével terhelik az érdekelt Taxa Tutajokat [Magyaró MT; HG gr. Kemény Sámuel hagy. 1.]. — L. még *fenyőfacire* al.

elrész hadonászik; a gesticula; (herum)fuchtelm. 1749: szo szaporodván Pálffy István és Pálffy Ferencz uraimék között, Pálffy Ferencz uram eő kglme hozzá kezdet Pálczájával czirézni, azonnal vgj ütötte Pálffy Ferencz Uramat meg a' kezivel [Tarcsafva U; Pf].

elrkál 1. (meg)vizsgál/szemléli vkit v. vmit; a examina (pe cineva/ceva); prüfen, beaugenscheinigen. 1596: Biro W. hagyja, hogy Szeicz Ottues Istua(n), Zaniszlo Andras, Zöcz Mihaly, es Hoz Lörintz Wraimnak, kik az Tornyokat és Kőfalt, köteseket, Ciralnyak vala főzessek [Kv; Szám. XVIIa/6 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

2. vizitál, vizitációt v. hivatalos (ellenőrző) látogatást tart; a vizita, a face inspectie; visitieren. 1587 7 die Aprillis. Mikor az varmegie Ispany Ciralny Jeottek vala, hogy az kenezeket heted magokkal megh eskwtették, iartunk oda hatod Napig es keoltettwnk fl. I. d. 25 [Kv; Szám. 3/XXXII. 8]. 1672 Jött hozzám a commisarius törököknek követe, kik a Várad felől való végeket cirkálták [AMN 151].

3. tudakoz vkit; a se interesa; jm nachforschen. 1748: Eltető Ferencz Ur(am)... Pap Péter nevű Birájához ment az ablak alá, ciralván a' Birot ha aluszik é, azt kérdekte, itthon vagy é Pétre?

[Szentegyed SzD; Wass 6 „Paulus Balog de Zila” (!)* (50)nb vall. — *Zilah].

4. tudakozik vki (száva) után, utánajarat; a se interesa de cineva; sich erkundigen. 1598: Imreh deak monda Palastosnak, hallod, vgmind, vgi walliatok hogi bizony wtannatok Ciralok amit egiebewt zollottatok, ha most kewleombet mondotok [Kv; Tjk V/1. 199].

5. faggat, vallat; a descoase pe cineva; ausfragen. 1599 Vasarhely Zabo Menihart vallya en ezt mondam hogy igr chelekedgyeo(n)k hogi im enys irok az eoehyemnek, hogy ket Nemes embert vigjen oda azonkeppen Keopeczy vramis ket nemes embert, es azok mindeneket fide median(te) inquiralianak es ciraljanak, es annotalyanak, hogy mind labas marhaimnak s mind egjebeknek lassam quantitassat [Kv Tjk V/1. 274–5].

6. köröztet, kerestet; a căuta pe cineva; steckbrieflich verfolgen. 1574: Teoreok Janos . . azt vallotta hogj eo mioltatol fogwa szamos foluan* lakik soha sem tuta hogj senki cirkalta uolna sem meg ne(m) buntettek volna senkit erette [Tjk III/3. 376b. — *Szamosfva K]. 1632 mikor Lazar Istvan Vram Commissarius vala, az emberek ciralnia vala [Kozmás Cs; BLt]. 7. nyomoz; a urmări; jm nachforschen. 1823 meg érkezvén Toroczóra az Tktes V Ispány ural — Ciralunk . . az gonosztevők arant 6 napok alatt . . Szigethi mp Sz Biro [T Bosla. — L. még NyIrK XII, 119].

8. (éjjeli) őr/strázsajaratot tart; a patrula; herumgehend bewachen, patrouillieren. 1585: Markos Benedek, Hendrich Georgy, Balogh Georgy hyd vczay hwteos Drabantok ezt valliak. Zentmarton Nap tayaba(n) Eyel Ciralunk vala Therenk Magiar vczara, hat Nemety Sigmund hatod magauul kyn all . . mezitelen zabliaual valanak kerdenek minket My Iarok volna(n)k Meg mondok hogy Iambor hiteos zolgak es Eorizeok volnank [Kv; Tjk IV/1. 480]. 1597: Nagi Andras az varos Zolgaya . wallia. Minthogi akkor Biro vram engemet kewldeot wala Georgi Deackal az eorizeokel ciralny mideon az piaczon ciralnank hallunk walamy zaigast Keozep vczaban, az zaira ala indülank az Henningh Ianos haza eleot ereok eoket, az legenyek minnyaya(n) karot mit ragadozanak, Georgi deak monda nekik: Mit orditotok it az vczan mint egi falka barom nem tuttok zallastokra menny s le fekenny [Kv; Tjk VI/1. 50–1]. 1631 En eő magatul Istoktul az Varga Jakab fiatal hallotta(m) hogj cirkalok vala vele* [Mv; MvLt 290. 54a. — *Köv. Varga Istók közlése]. 1638: akkor Eyel minde(n) uczakon Czirakuntk, Uarga Miklos

El iót oda My hozzankis, s kert beinünket hogi ha valami riadast hallunk oda vgyazunk, mert azt hallia hogj valami iffiu legenyek jarnak oda az feleségehez, bizonj ha megh kaphatna bennük, s megh fogna eöket bizoni által lü benne [Mv; i. h. 291. 146b]. 1687 az áll (!) peres Hadnagy vram eo kglme parancsolattya szerent Ciralni nem ment sem pedig Ciralasra valo nem meneteliert Contumatia Ductus zalagat nem

adot [Dés; Jk]. 1699: vit volt három darab fatalván hogy czirkalunk az uczara vetette volt ki ott talaltuk [Rücs TA; KvAKT Mss 344].

8. strázsál, sztrázsászkodik, pásztorkodik; a pástori; das Vieh hüten. 1675: az marhákat ... az Vas György Uram részéről edgy aránt őrizték az Vas János Uram Embereivel, enis edgy éjjel cirkáltam azo(n) marhák mellett az Ur(am) Vas György Ur(am) részéről [Cege SzD; Wass 2].

cirkálás 1. megvizsgálás, rég meglátás; examinare; Untersuchung. 1582: Megh értettek eo kegelmek Biro vram panazolkodasat az viz foliasanak Niawaliaiarol, ... Valaztottak keozswleok Nioicz zelmelt az viz foliasanak es Niawalianak (!) meg latasara es Cirkalasara^a. De kerik eo kegelmet Biro vramat hog eo kegelmeis tanachy keozswl valazzon ezekhez Negj vramath, kik eggywt lewe(n) az viz foliasat ez varos hataratol fogwa Zent Miklosigh el Iariak lowok hatan . es Az viznek Niawaliaya feleol valamith ez valaztot zemeliek oculalnak es vegeznek, azt aminth referalliak, Biro vram eo kegelme wgiekezsek exequalny [Kv; TanJk V/3. 267a. — ^aKöv. a választottak fels.]. 1598: Az gyepeoknek, Es Seowenjeknek keoljeb valo tetelenek megh latogatasára, es cirkalasara valaztottak eo kgmek illjen zemelyetek .^a [Kv; i.h. I/1. 313. — ^aUa.]. 1716 (A) Papok cirkálására s egyéb dolgairals ugj vigjazzon, hogj az ország Törvénye ellen még ugj is mód nélkül ne huzzák vonnyák a szegénységet [Szászkered K; LLt Lázár Ferenc ut.]. 1743: mikor az emilitet sövényfalvi Malom(na)k a' gattját meg kötötték volna a' Malmon alol jegyet töttek, más nap mikor meg földelték ujabban fel jöttek a jegyek Cirkálására és éppen egj singni fel toljulása volt a' viznek [Dombó KK; JHbK XXVIII/9].

2. vizgálat; cercetare; Prüfung, Untersuchung. 1633 Aztis tudom, hogy Pall Deak Vram az mostany Czirkalaskor azt monta hogy mindent mongiunk Nagy Thamas Vramra de mi nekunk az mit nem tudunk nem volt mit mondanunk [A.venice F; Szád. Radul Iuonie (70) vall.]. 1674: nagj hatra maradas vagjon most az Cirkalas miia mert valoban fogdossak az iobbagiokat immar beres is nem igen marad ha az Cirkalas miia az emberek el nem vonodnak vala edig az szantast el vegeztettem vona [Bethlen SzD; BLt 7]. 1715: Edgykor a Cirkalaskor négy máriást fizetett [Türe K; Told. 28]. 1740: ennek előtte Cir 35 vagy 40 Esztendőkkel mikor az nagy Czirkálás volt annak előtte az Sáliak ide jöttek és Néhai Vass György vram Ekéit itt ezen Láb földön el vagdalták [Mezvási TA; Wass 2].

3. vizitálás, vizitáció, hivatalos (ellenőrző) látogatás; vizitá de control, inspecție; Visitation. 1591 Az Czirkalaskor költöttünk f — d 60 [Kv; Szám. IV/5. 16]. 1593: Mikor az királybirák Cirkaláson kin valanak valami tilalomert engemet felzolta azt mo(n)da tilalmat teott az eo Jobbagia ellen Theoreok Pal ellen, kire rais hitta(m) az kiraly birak eleyben [UzT]. 1598: Ez dologh Cir-

calas rendiben vala Hoggiai Georgy fozto Emreh vice kiralybirak, Thiboldi Georgy es Beogeozi Andras Commissariusok előtt [i.h. 12/3]. 1604: Az elmult 1603 három (így!) ezendeoben az Cirkalas rendiben hittam volt az Cirkalas rendibe eleo az vicę kjraly biro vramim eleybe az Incamattust Almason letwkbem, de akkor teorekedesre hattuk volt az dolgot hatra [i.h. 18/3]. 1606: az mas cirkalaskor Kadiczfalua(n) harmad eue, mikor teoruenjek leon Ilkefaluana^a es Veres Martonak,

az teoruenj megh zabadita ben(m)e az falut, Mart(on) el marada tedlle | Perli volt az nyl felol az A^b az J. falut^c egyzer az Cirkalasnak rendikor [i.h. 20/79, 80. — ^ac Uike U. ^bVeres Márton]. 1612: mikor Zeken^a az Nemes Vrainnak szekek löt vala, az szekben ugian megh szolita az szek Csereny Gaspart, menten fel kele es az minemő forman az czyrkalaskor Czereny Gaspart ki attak volt proponala az dolgott, Czereny Gaspar az szektül haladekot kere, hogy eő abbol gondot visel rea [Feketelak/Buza SzD; KJ. — ^aSzék SzD]. 1620 Citaltatta volt ez mostani 1620 Esztendeobeli Cirkalasra Vaiaj Janos deakne Rannotfaj Sophia Azzonj . . Santa Janost nemü nemü hatalmaskodasert [Berekeresztúr MT; Berz. 15. XXXIX/6]. 1625: Hallottam azt hogy perlettek az Cirkalas Rendyben Somborineval [UzT 141b—c]. 1668 edgy Druzca alias Porfyos nevü ember, ennek előtte holmi marha lopásban es nyuzasban elegyétvén magát, mely cselekedetiért Ispanok kezében esvén, ő Uratlan ember lévén . . Diosi Janos Vramhoz folyamodván es oda kötvén magat jobbagyul, ő kglme szerezte ki az Ispanoktul . . Mostanis . . azon dolgott ujította, két ökrök(ne)k lopasaval, szintén Vármegey czirkalasa alatt, eötet azon két ökrökkel a Falusi Birák vitték be az Ispanok eleibe Székre, a honnetis Diosi Ianos Vr(am) az ő sok Törekedese(ne)k utan (!) maga tudhattya mint szerezte ki [Dob.; RLt].

4. (éjjeli) strázsajárkálás/járat; patrolá de noapte; Patrouillengang, Streifwache. 1531 Ittem Gywrka Szyliwa pro cirkalas dedí d L [DomH 85]. 1596: az bizonsagok megh Vallyak hogy nagnasaga miat egyzer az A rendi a chrcalashú hatra maratt Estrasa allasbul az tizedes kyldesere annelkylis el kellett volna men(n)y [UzT 10/48]. 1669: Minthogy minden vegh helyekben^a mind az Eji s mind az nappali vigyázás igen szükséges, azért minden ember az Assessorok kivül a' mikor a' Cirkálás rá következik, vagy maga jo apparatusal eleo mennye(n) vagy arra illendeő jó fegyveres embert maga helyeben külgyön cirkalnj [Dés; Jk]. 1681 az áll (!) peres Hadnagy vram eo kglme parancsolattya szerent Cirkalni nem ment sem pedig Cirkalasra valo nem meneteliert Contumacia Ductus Zalagat nem adot [Dés; Jk]. 1751 aszt hallottam, Czirkalaskor hogy Kolumban István hozott a Tilalmas Cseréből fát [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 151]. 1846: éjjel nappal, — a város szolgálatjára mindig készen állék, éjjel cirkálásal, — nappal mikor kívántatott kövezéssel [Dés; DLt 1242].

Az 1751-ből ide besorolt adalék a 3. jel. alá is tartozhatik.

5. strázsálás, őrködés; pazá; Wache. 1659 Die 24 No. az Toronybeli cirkalás uyobban kezdetődöt el vegezödöt 9 Dec. [Kv; SzCLev].

6. vallatás, feleltetés; interrogatoriu; Befragen, Verhör. 1594 Vgy Emlkezem rea hogy az Cirkalásra Zent marton nap tauat Menenek kj azon eztendeoben. Olahffalvatt penigh nem tudom ha Beoyttbe(n) vagj farsangba(n) vagj ta(n) Hwsüitben (!) feleltetik meg [UszT].

cirkáló 1. éjjeli strázsa/őr; strajá (de noapte); Nachtwächter. 1598 Zarka Janos vit volt, vrunk eo N. Jt leteben, az Cirkaloknak 3 zeker fat fytzetem nekye f. — d. 12 [Kv; Szám. 4/III. 47]. 1629 ejel Jstuan Deak Vrammal megjünk vala fel az ucza(n), mert en czirkalo volta(m) [Mv; MvLt 290. 153b]. 1631 Valaszutj Istua(n) deak, Kolos uaratt negy varos cirkalojt ejel meg vagdalta, Mellyert meg is sententiasztak, hogy elseob(en) job kezert vagjak el, annak vtsanna fejet vegyek [Abrudbánya; Törzs. Georg. Egri (54) jur. civ. vall.] | Nagj Mihaly eözueis czapköda Filekiuel, az kardal, az Czakantis hozza hajta Nagj Mihaly s ugv mene ozta(n) Fileki az biro Uram hazához az Czirkalokért s hogj az Czirkalok el jöuenek nele együt monda Fileki hogj fogjatok megj mindezeket az lilek esse kurua fiajt [Mv; i.h. 243a]. 1638 Antal Istvan . kardot ranta es ugi kezdte Cziapkodni az Cirkalokhoz [Mv; i.h. 291. 154b]. 1652: Egy czirkalo(na)k valo lanczos zergő palcza [Görgény MT; Törzs]. 1658: Minde(n) az hazában az mostani felelmes, és rettegheő állapotban országunknak derekas reszeiben Taborozo Ellenseg(ne)k ki ütesetül retteghuén concludáltak eő kglmek ha ki az czirkalok közzül vigiazatlanságban in defectu comparialtatik azon vigiazatlan czirkalo büntettessek feő Inspector Váradí Miklos és Auner Gabor Vramek arbitriumok szerént [Kv; PolgK 128]. 1697 minden ejjel tiz tiz czirkalo legyen [Dés; Jk].

2. (éjjeli) strázsálás, strázsálködés, őrködés; vghere in timpul nopții; Nachtwache. 1630: Az sz. Marton napi sokadalomkor az Czirkalobol megjünk haza s lata(m) hogj ez az Halona (?) Gieörgj ot az Aztatol Marton haza eleöt kardoskodik vala, szidgja vala ereőssen Asztalos Martont esse lilek fianak [Mv; MvLt 290. 258b]. 1631 akkor eggjüt czirkaltunk my Uarga Menyhartal, s hogi az Czirkalobol haza menenk masnap ittas vala Uarga Menyhart estue [Mv i.h. 54a].

3. vallató, feleltető; instructor, examinador; Befrager, Verhörer. 1577 Miert hog eo magokis vezyk ezekbe az Erdeo Byrak hog' vagion valamy suspicio hozzaik azert kewanniak hogy bochassanak czerkalokat vtannak, es az vtan vegienek zamot toellek, Eo kegmeknekis azert egez varasul vgy teczyk, hogy az czerkaloknak meg kel lenny, eo kegme is Byro vram Az Capitanoknak haggja meg, hog tyzedek zerent kereszkeggenek e' dolog felol es az erdeonek el adassa felol tudakozzanak [Kv; Tan Jk V/3. 148a]. 1593 Die 19 Marty Tothazj mihalj es eppel peter wraimat kwlte biro

wram iaraban* az Cirkalokhoz, de az Cirkalok akor el mentek . . f i d — [Kv; Szám. XXI/5. 101. — *A.jára TA]. 1606: Bwksőj feier Var megiebelj Kemenj Balthasarne. Sophia Aszonj szoltattya Palfalúj Istuan Georgiet, az mint Appellalt volt Istua(n) Georgy az Actrix ellen az Com(m)unis Inquisitionnak rendibeől az Cirkalok eleöl az Zekre, holot kereste nemy marhayrol [UszT 19/19]. 1633 Aztis tudom hogy Pall Deak Vram Eröltette az embereket, hogy Nagy Thamas Vramra az mi ninczenis mindent mondgianak Sot az mint ertettem Masoktol, ollianokatis iratatot en szommal, hogy az kiben se hirem se tanaczom ninczen, en az Elsőbeni czirkaloknakis ez szerint vallottam mint most [F.venice F; Szád. fztan Paszerey (! 45) vall.].

cirkáló-bástya őr/strázsálótorony; foisor de cete, chindie; Burgwarte. Hn. 1676: az Cirkallo Bastia [Gyalu K; EHA].

cirkáló-ház strázsaház; casă de gardă; Wachhaus. 1742: Kun Istvánné Aszszonyom embernek két marháját elfoglalták és a Czirkáló házba detineálták [Mv Told. 15/23]. 1749 attam Cirkalo Hazhaz Gyertyat N 1 [Mv; MvLev. 8 kvártélymesteri szám.].

cirkáló-Ispán kb. vizitáló/ellenőrző tiszt; funcionar superior de inspectie; Visitationsbeamte, Inspektor. 1693: egez Nemes Haromszek(ne)k Cirkáló Ispányi minden reszeiben kin vadnak; mivel hogy Nemes Haromszek(ne)k egyik resziben ugv mint Miklosvar szekben mi vagyunk ki bocsatott Ispanyok, ugv az tőb reszeiben ama rendeltetett becsületes Ispányok kibocsáttatannak [LLt Fasc. 70 Johannes Cserej de Nagi Ajta nb aláírásával].

cirkalom 1. körző; compas; Zirkel. 1622: Egy Talhoz valo Cirkalo(m) f. — d8 | hegies oru fogo No 7. Egj Cirkalo(m) [Kv; RDI, I/119 Néhai Tótházi Eötues Mihály ötvösműszereinek lelt.]. 1655/1754 k.: Szükség azert hogy az el készült Remekre a Remekes Legény Lineat, Czirkalmat, Szeg mértéket, horgas mértéket, rá tégyen az melyel a' Látó Mesterek vizsgálására vihessék az el készített munkát [Kv; AsztCJk]. 1679: Kádár Szin Vagyo(n) Cirkalo(m) nro 2. Ontrazo nro 1 [Uzdizstpéter K; TL Bajomi János lelt. 91]. 1692: egy Kús Gyalu alatta által butatva, horgas mértékes Cirkalom [Kv; AsztCJk 13] | Furu nro 6// . . . Czirkalom nro 1// Szalu nro 1// [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1741 Egy fél águ Czirkalom [Kv; TL 90 lak.]. 1794: Cirkalom [Zentelke K; CU]. 1809: 1 Nagy Czirkalom f 3 1 Angliai reszelő f 1 [Déva; Ks 99]. 1829 Ungvvari István sequestralt Lakatos műszereinek Lajstroma 1. Kítsi Fogo 6 kr 2. Cirkalom 15xr | pléhes Mester Ember Szabo Ferentz sequestrált pléhes Mesterséghez tartazo Mwszereket conscribaltuk . . . a következő rendel Egy

cirkalam 40 kr ... Egy párkányazo vas 40 xr [Torda; TVL 378/829, 995/829]. 1845 A Fuse-rek szerszám Specifikátója két furdants Négy tőke egy tzirkalom [Kv; AsztCLEv.]. — L. még HSzj *mutter-jogó* al.

2. óra/számlap; cadranul ceasului; Zifferblatt. 1625: az keomiéseknek hogi meg vakoltak Teheltek az manus keorul valo Circulust f 5 hogi meg meszeltek vtolszor, az manus keorul valo Circalmot, az meszben hozattam 24 Eitel bort f 1 d 92 | Az Ouar feleől valo Circalomhoz hozattam peche olajat Lib 25 teszen f 3 d 25 [Kv; Szám. 16/XXX. 32].

cirkáltat 1. kerestet; a dispune să fie căutat, a căuta; nachforschen lassen. 1578: Amy az Idegen bornak palazkba valo be hozassat Illety wegeztek eo kegmeek hogi abbol legien eo kegme^a most chyendessegbe, es az kapukon az feyedelem es az orzagnak Jteletebe, ne czerkaltassa azt. Ingie(n) erre wygiatasso(n) eo kegme hogi alta-lagba ne hozzanak zenaba, wagy mas Modon be [Kv; TanJk V/3. 158a. — *A kv-i bíró].

2. strázsáltat, ügyeltet, őrködtet; a ține sub supraveghere; bewachen lassen. 1600: az Ifjakat lattya hogi mind eyel es nappal menten mennek hazahoz de hogi valam y gonossagat latta volna azt nem thwdgya, eo tizedes ott elegeys (!) circal-tatot oda [Kv; T]k VI/1. 39]. 1679: varosunkban egyűtt is masut is hirtelen valo hazak gyuladasi törtvenen mint olyan Casusban vigyaztatvan s circal-tatvan még h latta hogi Néhai Nemes Imre Janos özvegyének hazat akartak fel gyuj-tani [Dés; Jk].

cirkáltatás kb. vizsgáztatás, vizsgálat tartás; ceretare, controlare; Untersuchung, Prüfung. 1717 Lázár Ferencz Ur(am)nak vallatása és Czir-kál-tatása az erkedí jóságban [LLt].

cirkász erősen kallózott gyapjuszövet; un fel de stofă; stark gewalkter Wollstoff. 1829 5 1/2 Sing Czir-kász [CsS]. 1846: veres czirkásszal bé-lelt sinórozott ujadon uj krispin [DLt 734 nyomt.].

cirkászkeszkenő cirkász kelméből készült kendő; basma dintr-o stofă de lână; Tuch aus stark gewalktem Wollstoff. 1838 2 Czir-kász Keszkenyő [Kv; HG Bergai lev.]. 1839 1/2 Fekete Czir-kász Keszkenő [Kv; i.h.]. 1851 6 dr fekete Cirkász keszkenyő [Kv; KCsl 11].

cirkuitás 1. kerület, határ; hotar; Grenze, Gemarkung. 1726: (A havason) vagjon mostis egj darab Controversias hely, melynek Circui-tássát illyen jegiek határozzák meg^a [M.igen AF; EHA. — *Köv. a jegyek fels.].

2. környék, vminek a közele; regiune; Umge-bung. 1677 Vagjon Csíkban Madaras nevű falun fellýül az fenyvesből lefolyó patakon eő nagysá-goknak egy vas hámore, melynek körös környül valo circuitassa fenyő fábol valo sasok közé né-hult fenyő deszkákkal, nehult pedig fenyő boro-

nákkal vagyon fel rakva [Madaras Cs; CsVh 48]. 1744: Déva Várossán a' Csik utzában a' Vám ház circuitassában lévő Sessiók [Déva; Ks 73. IV. 59a]. XIX. sz. *eleje*: Az Harmintzadi Ház Circuitassában egy Fundus reluátatik [uo.; Ks 90. XCVII. 7].

cirkuitus kerület; circumferință; Umfang. 1680: Ezen kert(ne)k circuitussa jo tamaszas leszas kertel vagyon be csinálva [A.porumbák F; ÁLt Inv. 22].

cirkuláció 1. (hivatalos) körút; inspectie oficială; Amtsreise. 1779: Jelentettem volt az utólb-szorib(an), hogi én Kertsesorára kifordulván, ott fogok mulatni bizonyos napokig ..., Vessenyi Vr(at) visszavárván Circulatiojából [Kercseso-ra F; TLMiss. Málnás László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez].

2. (vér)keringés; circulația sîngelui; Blutkreis-lauf. 1729: ā N sinki^a chyurgus csak a' vért okozza hogi nincs jo circulatioja, hane(m) kicsinj vért akarna bocsátanni [Almakerék NK; KJ. Rétyi Péter lev. — *Olv.: Nagysinki].

cirkulál 1. kerít; a imprejmui; umgeben/ziehen. 1739: melly rétis vagyon a Tökös Ton által járo hidan alol Nap nyugatrol a Tökös to vicinussa a szellye körül Nap keletrol egy nagy árok circulallya [Dés; Ks 28. V]. 1768 Ezen vicinált Curianak also részit circulálja Sővényből tsinált támaszos nehól fedél nélkül, többire pedig szalmával bé-fedett avadék kert [O.kocsárd KK; Ks 74. 56].

2. (szemügyre vétel céljából meg)kerül; a-i face oculul (controlind); umkreisen. 1784: Ecsel-lőre^a akarván menni ..., bétértem hogi circulá-lyam az erdőt lássam mi haszon, mi kár esett a miolta ottan nem jártam [Vizakna AF; Halmá-gyiNI 671 Bogáthy János lev. — *AF].

3. körülfog/vesz; a cuprinde/inconjura; um-schließen. 1767 (Egy kaszálót) az Erdő között az irtásba igen vad helyen a falu Erdeje circulál [Pókakeresztúr MT; EHA].

4. körülfoly; a inconjura; umfließen. 1754: A Jukas hegy felől valo Szegeletén vagyon egy Sziget melyet a Szamos circulal [Kérő SzD; EHA].

5. (hivatali) körutat tesz, vizitál; a face o vizită oficială; (amtliche) Rundreise machen. 1761 hallottam hogi mikor circulálnak ugy el iszssa magát Vice Ispany Kakutsi György vr(am) hogi még a Nyavalyais tóri [Szőkefva KK; Ks CII. 20 Sam. Ujjfalvi (42) ns vall.].

cirkulálódik 1. kering; a circula; zirkulieren. 1733: Uj hirekről tudosittanom az Urat nem látom szükségesnek, mert itt is azok circulalodnak, me-lyeket az Vr is szokott a novellakból olvasni [Nsz; Ap. 1 gr. Haller János lev.].

2. forog, kicserélődik; a se schimba; kreisen. 1761 Eleinktől reánk Szállott, s mind ez mái Napig meg tartott rend tartásunk, és szokásunk az volt, azis vagyon mostanis, hogj minden,

Leányát ki házasító, Vagyis férjhez adó ember tartozik az eő tehetsége szerént Leányával leg alább egj darab szállított adni a' Dézmais azon Jobbáji Földes Urának administráltatik, a kinek Jobbágia vészi azon Leányt, ez pedig promiscue esik, mivel ha ma egj részről a' más részre egj Leány férjhez mégjen, holnap azon részről más megyén visszá, mely szerént a Szőlőkis circulálodván azoknak Dézmája reciprocálódik [Gergelyfája AF; JHbK LXVIII/1. 715].

3. forgalomban van, forog; a fi in circulație; in Verkehr/Umlauf sein. 1706 Az Ármáda bé jövele alkalmatosságával, mint hogj itt réz pénz-nél egjéb nem volt, Generalis Erbeville eő Excelentiaja, valami rossz pléh pénzt parancsolt hogj el vegjünk a városon, mellyet mi ugjan el vöttünk, és maig is itt circulálódik a városon [Kv; KvLt Fasc. I. 193 Kv panasza a gub-hoz].

circuláltatik 1. kb. körülhatározatlik; a fi imprejmuít; umgrenzt werden. 1735: Bolducznak régi Falu helye Contemplatitván ex Communi Compossessorum consensu circulatattott az körödös körül levő Bérczekig, és a' nagy Tó felől valo torokig alá [Mezőcsán TA; Born. X. 7].

2. körülkerítettik; a se imprejmu cu gard; umzäunt werden. 1756: a Gyümölsös avatag Sövényből font némü nemü részében Ujjitast váro lézsas Szalma fedelül kertel circulatitlik [Branyicska H; JHb LXXII. 33].

3. köröztetik; a fi pus sä circule; zirkuliert werden. 1795 Meg ujittatik a' Sárdi Gen. Sz. Synodus(na)k. Határozása melly minthogy nem regibe is Circulatattott, köteleztetnek a T. Esperestek meg tartasokra (!) is olly gondos vigyazásra, hogy a Papok illyen illetlen magok viselesekkel* a Clerusnak meg vettetést ne szerezzenek [M. bikal K; RAK 18 püsp-i rend. kiv. — *Ti. paphoz nem illő öltözködéssel].

circuláris körlevél/irat; circularä; Rundschreiben. 1785 k. Ezen Circularissunk mind(en) helységek(en) Fő, közép, és alább való Rendeknél meg hordoztassék [UszLt X. 80]. 1788: Mikor Circuláris járt a Magazinumba* bé adandó élelmekért fel adtam a szolgabironak, hogy innen mit adhatok bé [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev. — *A katonai élestarba]. 1789: A Circularisok publicatioja a ki adott forma szerént nem ment [Lokod U; UszLt XIII. 97]. 1795–1798: Nehai Tiszts Püspök Keresztes Máté kedves Atyánk fiának 1795-b(en) Pünkösöd Havának 20dik Napján költ és kibocsátott Circulárisa [A hagymásbodoni ekl. könyve]. 1800 Vettem T. Esperest Ur Circularissát; mellyben parantsoltatik hogj a Tiszt. Atyafiak Hadi Segedelmet adjanak [M. bikal K; RAK 32]. 1804 vettük a Tiszt Esperest Idősb Intze Sámuel Ur Circularissát, a' mellyben publicáltatik hogj az ősi Partialis Synodus ad 20mus (!) Novembris határozatott [uo.; RAK 36].

circulus 1. (varázs)kör; cerc(magic); (Zauber)kreis. 1796: a Circulusnak közepében állította T.

Ambrus Gedeon Uram, a Mester jobb kezében a' Bibliát adván, oly meghagyással, hogj a' Circuluson kívül ne lépne, mert az Ördögök Fejedelme Teráfi el-ragadná [Récse Sz; KemLev. K. 1265].

2. ? körlap, óra/számlap; cadran; Zifferblatt. 1625: az manus keorul valo Circulushoz, veottem Bachy Peterteöl ket font mífumot f 1 | az keomiveseknek hogj meg vakoltak Teheltek az manus keorul valo Circulust hogj meg meszelték vtolszor, az manus keorul valo Circalmot, az meszben hozattam 24 Eitel bort f 1 d 92 [Kv; Szám. 16/XXX. 17, 31].

3. kör alakú hímzéselem; element de broderie in formä de cerc; kreisförmiges Stickmuster-element. 1803: Patyolat Keszkenő a négy szegein Tot tsipkéből alkotott egy egy küsedt tángyérni nagyságu kerek Circulusokkal ékesített [Kissáros KK; Palotay 20].

4. párhányozott ~ kb. kör alakú stukkódíz; stucaturä in formä de cerc; runde Stukkatur-decke. 1756: (A szoba) Felső része jo Bolt hajtás alatt lévén közepette vagyon egj Párhányozott Circulus, melyben vagjon kettös sziv formálag csinált virág [Branyicska H; JHb LXXX/2. 21].

5. járás, kerület; ocol, circumscripție; Kreis, Bezirk. 1772: Az egész Circulus(an) adjaciale Faluk Hataraihoz, Praediumak sohult sem tanálthatnak [Algyógy H; JF 36 Ferentzi Adám szb kezével]. 1786: N. Belső Szolnok Vármegye Dobokai Circulussában Magyar-Köblösn [RLt] mennének el Nms Küküálló Vármegyének M. széki Circulussában Hidvégre némü némü Fatensek fassiojanak recipialására [Ms; Gyl]. 1786: A Circulus állapotjáról Nagyságodhoz köteles Relatiommal hogj eddig késtem, okai voltak a Sürün Vár-Megyénken keresztül utozott és meg telepedett katonáknak tett administramokkal valo bibelődés foglalatossága [H; JHb Jósika János főispán ir. 37].

6. körlevél; circularä; Rundschreiben. 1866: a gabona pénzé teendő s circulus utján hova hamarább h esperes urhoz küldendő [M.gyerőmonostor K; RHAK 13 esp-i kl kiv.].

circumambial körülfog/ vesz; a inconjura; umgeben. 1604: Constal penigj az eone(n) uallasokból hogj az ozdiak Eoreoksegj minden feleol Circumambialliak az molnot, es nagjib igazagok az Ozdiaknak uolna hozza [UszT 20/129].

circumdáltatik körülvételik, bekerítettik; a fi imprejmuít; umgeben werden. 1754: Tudom hogj egj Szalmával fedett Ház volt, az egész Udvara Csürös Kertel edgyütt Sövényes kertel Circumdáltattott volt [Sajókeresztúr SzD; BLt 7].

circumferál híresztel, hírlél; a zvoni/colporta; (ein Gerücht) verbreiten. 1596: Vöttwk az kezd leuelét, ertiwk irasat; az vy hírek felöll mellicket ott circumferálnak, mys értettwnk nemellicket kik noha nem mind igazak; gondolhattia kezd, hogj az Erdelnek (így!) vgian propriauma volt

mindenkor hogy affele híreket oly nagion es bizonytal hordoztanak, azert nem chiuda ha mostis azt chielekezik [Törzs. — A fej. Keresztúry Krisztofhoz]. 1655 Csepreghi Uram Circumferalya Sós Martonnak es Szavajnak reghi fassiojokat, dignum cacabo operculum [Kv; CartTr II, 897 Thomas Ozdi vall.].

circumferencia I. kerület; circumferentia; Umfang. 1745 azon helyre sellereket, vagy Jobbágyokat ne telepítsen, hanem csúrt csűrös keretet tartson, az denomidálendő reambulatorok által oculaltatván circumferentiaja figálatik, úgy hogy sem a' describált Szekér út, sem az víz partján levő ösvény ne p(rae)cludáltassék [Torda; TJK II. 61]. 1761 az Curialis fundusnak nagy része körös környül pusztán hagyatott, melyből eset az, hogy az barazdais, mely distingvalta az irt Curialis fundust az szomszédoktól, obliteráldot, el annyéra, hogy mostan ujra kellett az egész Curia Circumferentiajat barázdaltatni [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXXIX. 3].

2. szegély; margine; Rand, Saum. 1714 Arany, s ezüsttel ki varrot Török új Czafrang, arany s ezüst Virágokkal, mely(ne)k Circumferentiaja külömbfele színű Selyem Prém fl. Hung. 160 [Nsz/ Fog.; REkL II. Apafi Mihály hagy.].

circumjacens I. mn körülvaló/fekvő, környező; inconjurátor, din jur; (her)umliegend, umgebend. 1771 Indzsenér Kapitány Kraus Ur a Circumjacens Falukat ki hivatta velünk [Vecel H; JHb 93. XIX. 6].

II. fn a környéken/környező településeken lakó (személy); persoaná care locuiește intr-unul din așezările din jur; Person, die in den herumliegenden Siedlungen seßhaft ist. 1814: Aztis tudom hogy az Erdőből vittekel (!) felesen Fát mind a Groffné számára, mind a Circumjacensekére [Banyica K; BfR 117/1].

circumkerülő körülvevő; inconjurátor; umgebend/ziehend. 1782 a jóságot Circumkerülő árok [Kászonújfalú; MvLev. Vegyes anyag 8].

circumlocutio körülményeskedés; circumlocutio; Umständlichkeit. Szk: nagy sok kkal beszél nagy körülményeskedve/nagy feneket kerítve a dolognak beszél. 1618 Mikor ezeket Szólfikár^a megmondotta volna, megmosolyodék rajta az pasa, és erre absolute egyet sem szóla, hanem nagy sok circumlocutioikkal kezdé beszélni az Kamuti uram mód nélkül való magaviseletét [BTN 140. — ^aA török tolmács].

circumspectus I. mn I. Csak tiszteletadó jelzőként, pontosan meg nem határozható jelentéssel kb. kitűnő, jeles, tiszteletreméltó, tisztos; onorabil, venerabil; ehrwürdig. 1736 Circumspectus Fejérvári György Vr(am) igj replicála [Kv; Pk 6]. 1743: Circumspectus Kováts al(i)as Borbély Gáspár [Kv; Pk 2]. 1768: Kolosvaris Civis Circumspectus Rákosi Ferentz és hítes felesége Lintzeg Kata Aszszony [Kv; Pk 3].

1773: Circumspectus Civis Lukáts Josef Ur(am) [Kv i.h.]. 1779 ide valo Maras Vásárhelyi Circumspectus Civis néhai Borbély Sámuel Uram [DLev. 4. XXXVI sub. F. Nro 1]. 1784: a Tanu üsmerié. Nemes Szeben Székben Szelindeken Iako Circumspect(us) Ventzel Györgyget? [Mk IV 35. 6 vk].

2. elővigyázatos, körültekintő; precaut, prudent; vorsichtig, bedacht. 1766 Országos Sokadalom ezen Városunkban lévén, a' szokás szerént, a Circumspectus ide gyült Ormenyek meg fogadtak volt Szekely Janost Etzakai Orzónék [Szilágycseh; BfR 104/2 Jos. Szabo (26) jv vall.].

A magyarban való jelzői használat mintájául a hazai latinból ilyen adalékok idézhetők: 1513: (Levélcímzésben:) Prudentibus et circumspectis magistro civium, iudicibus, iuratis et consilio civitatis nostrae Cibiniensis fidelibus nobis dilectis [SzO V, 46]. 1541 Prudentes et Circumspecti domini amici et vicini honorandi Salutem | (Levélcímzésben:) Prudentibus et Circumspectis dominis Iudici et Juratis ciuibus ciuitatis Brassouiensis Necnon terre Barcza ad eandem pertinentis etc. Amicis et Vicinis Nobis honorandis [SzO III, 271–2 Stephanus Maylad Erdély főkapitánya a címzettekhez]. 1594: prudentibus Circumspectis Magistris ciuium, Iudicibus et Juratis ciuibus Ciuitatis Coronensis [SzO IV, 122]. 1600: Egregis Prudentibus Circumspectis Dominis, Magistro Ciuium Iudicibus et Juratis Ciuibus Ciuitatis Cibiniensis etc. [i.h. 140]. 1633: Primus testis Prudens et Circumspectus vir Michael Vaida maior iudex Emeritus de Dees | 2dus Testis Prudens et Circumspectus Stephanus Chismadia al(i)as Kydey de Dees | Quartus testis Prudens et Circumspectus Vir Michael Nyerges de Dees [Dés; DLT 376].

II. fn ? városi polgár, civis; cetățean; Bürger. 1589 Az Balint deak haz vetelereől teczik varosul eó kgmeknek hogy ha lewelet kewan a' hazrol, Nobilisnek Ne Iriak, hane(m) Circum spectusnak ciuisnek, De eleozeor a Conventek eleót tegie(n) fassiot, hogy ez varosba(n) Nemessegenek telliessegesen Renuncial, az az Awal nem Eel, hane(m) Amint akar mely ciuis, mindenekbe a' keozeonseges tereh visseles ala, es a' varossi theorweny Ala vethi magath mind potentia s mind eyely nappaly vigiazas, fizetes, dolgaba(n) melyet ha megh chielekezik, vgy Aggyanak lewelet a' haz veteteleől [Kv; TanJk I/1. 115].

circumspectiál megszemlél/tekint; a vizita; beaugenscheinigen, besichtigen. 1727/1751 műis hogy az igazságot, és valóságot jobban experialhassuk azon Controversiaban lévő Havasokat magokkal a' Peresekkel eó Kegyelmekkel edgjut meg jártuk, mindenik részről a' magok praetensiojok szerént valo Határokat investigáltuk, az egész helyeket circumspectiáltuk, megszemléltük, revidáltuk és oculáltuk | Műis Serió circumspectiálván mind a' Controversiaban forgo helyeket, mind az környekeit per ipsam oculatam Revisionem, azon Mihály Havassát plenè et integrè az Actorknak adjudicáltuk [CartTr III. XXX. 2, 5b].

circumstancia körülmény; circumstantia, împrejurare; Umstand. 1655: (Az aranyak) nyilván tudom, nem igaz kamoran költek voltak, nyert ki mutaták az Circumstantiák [Kv; CartTr II, 889 Mich. Csepreghi (53) vall.]. 1681 Vadoltatua(n) Borsai Nagy Kata aszony, Komlosi Ura(m) felesége paraznasag nemeivel ..., noha nyilván(n)

vaio es szemmel latot paraznasagot be nem hoznak ellene, mindaztall olyan Circumstantiak bouon talaltatnak, mellyek paraznasagra mutatnak [SzJk 153]. 1690: azon szerencsétlen harczon^a az ellenség praevaleált és az szegény úr Teleki vram elesett, melynek circumstantiái historiákban irandók [IIAMN 326. — ^aA törökkel és Thököly Imrével vívott zernyesti csatában]. 1722: Sok rosz Circumstantiakat és Consequentiakat tapasztalván a Gubernium, a minden felé ki terjed (l) gabonából valo eget bor főzés(en) .. hasznosnak itilte interdicalni, hogy Semmi kenyér(ne)k valo gabonabol szabad ne légyen éget bort vagy palin-kát főzni [Ks 83]. 1738: Kglđ ugjan ki költ azok ellen a Szegény Texas Városok ellen, most ujjonnan azt az mostani Circumstantiákba sokat szenvedett nyomorult Beretzk Várossát el akarja pusztítani, a midőn az Ojtozi Passusson excubalo Militianak kivántato Serwitz, Gyertya, Szalma, Só, Tálak s Pazakok heti szekerek praestálását, Profontyok vecturáját s Macellum folytatását a nyakába vetette [Ap. 1. — A gub. Apor Péterhez]. 1757 Ki lopta el az Atyám ökreit az pajtabul nem tudom, hanem ilyen Circumstantiákbul lehet gyanum Demeterre hogy az Atyám azt hirdette, hogy olyan könyörgést mond arra az emberre aki az ökreit el lopta, hogy nagy baja erkezik [Mutos Sz; WLt]. 1767 Amint a circumstanciák mutatják gondolhatni hogy Orgazdákis Lennenek mint hogy a' féle rosz híru nevű Emberekkel tartanak barátságot, és azokkal cserélnek, berélnék [Pintoág H; Ks 79. XXXIX.1]. 1769: ha mely nőtelen Mester legények az hazas Mester Legényeket szenvedni nem akarják, hanem vexálnak ellenek jární igyekeznének erdemek szerent fognak büntetődni, vagj ha az Circumstantiak ugy hozzák tömletzre is vetetnek [UszLt XIII/97]. 1776 A Circumstantiákbul ugy tapasztaltuk, hogy nem más, hanem Csizi Hadnagy ejteft minden factiokat |Szentdemeter U GyL. br. Lud. Révai (40) vall.]. 1780 (Az alperes) Possessoriumának Circumstantiáit ellenkező próbák eventálják [BSz; JHbK LIV/25. 19]. L. még *ar-biter-bíró* al.

cirkumszkribál 1. leír; a descrie; beschreiben. 1756: voltanak temetésekre tartott Száz vékony asztal Keszkenői, és Két Abrosza, Item egy szép Aranyos Szoknyája, ahoz valo Keszkenővel, melly szoknyát igy Circumscribált, mintha Körtvélyekkel meg hajigálták volna, olyan Aranyos volt [TSb 21].

2. kb. meghatároz, körvonalaz; a determina/schiffa; bestimmen, umreißen. 1732: minden külső belső dolog Conscribaltassék melyet is maga M Ur annualt, melyet is én igy circumscribalok, hogy a mi részünkre ... igen is admittalam a conscriptiot [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc Kornis Istvánhoz]. 1735: az Ap. Const. Circumscribaltá az szőlők dolgat Part. 3 Titt. 35 Art 1^a [Torda; TJK I. 65. — ^aAz ACC i.h. valóban részletesen intézkedik a szőlők műveléséről és örökléséről].

cirkumszkribált 1. leírt; descri; beschrieben. 1716: (Az) ilyen modan Circumscribalt udvarhazhoz vagyon annectálva majd minden felől szép Gyümölcsesseis [Grid H; BfN 92/4]. 1758: a circumscribalt jóságok között .. bé járo helyetis igire Tar János Uram ö kigjelme .. az irt Aszszonynak [Asz; Borb. I] | a Circumscribált hely ab antiquo et a memoria hominum ... valóságos Csáki rész föld [Galgó Sz; JHbK XL/1]. 1760 az elébb circumscribált Mosiának éppen az felit cedalák s által adák [Runk TA; Ks 89 Vall. 8]. 1770 (A) Circumscribált kaszálo tulajdon kaszálojak [Salamon SzD; JHbK LIV/12.10]. 1797 az gyakort nevezett Viduanak által bortsáttattnak azon már fenn circumscribált két darab Puszta Szőlők [Déva; Ks 79. XXVIII. 11]. 1806 mely Circumscribált Erdőt a Venditorok adák örökösön meg-hihatatlanul [Vaja MT; SLt 12. V 20]. — L. még NyIRK XII, 119.

2. körülhatárolt, szomszédosított; márginit, hörárnicit; begrenzt, benachbart. 1769 el mentünk az említett Vicinitásokkal Circumscribált meg Nevezett helyre [Nyárádtó MT; SLt XLVIII. 15].

cirkumszkribáltatik 1. körülhatároltatik/határozatit; a fi márginit; umgrenzt werden. 1816: a Purkereci határ felől in Szpreje ugy Lemény felé a Mesztecsiny nevezett helyekkel circumscribáltatik Groff Teleki Samuel Runkur nevezetü erdeje [Létka SzD; EHA].

2. (részletesen) le/körülír; a descrie (amánuntit); (ausführlich) beschreiben. 1698: Műdön a' B. Céh egyben gyűlt volna Lőrinczi Boldisár Tarsunknak ilyen dolga vegett. Hogy tudni illik Novembernek harmadik Napjan holmi dolgok felől, s mely dolgok akkor miképpen agitaltattak ott specificaltatott, és Lőrinczi Boldisár Uram (na)k holmi dolgai vegett circumscribaltatvan az ott valo fogadása ellen impingalt most egi elsőben büntettetik ad fl. 3^a [Kv; AsztCJk 16a. ^aA fogalmazás ilyen zavaros!]

cirkumveniál körülfog/vesz; a inconjura, umgeben/fangen. 1745 A Házhely felső részit circumveniállyak az arra két felől véggel jövő szánto földek [M.fodorháza SzD; RLt].

cirkumveniált kb. körülhatárolt; delimitat, márginit; angegrenzt. 1777: Tessék Nagyságod(na)k maga földéhez^a .. nyulni és az exponens ... cö Nga circumveniált helyit remittálni [JHb XXXV. 61. ^aTi. az elcserélt földhöz].

cirkumveniáltatik körülvetetik, bekerítettetik; a fi imprejmuít; umgeben/umgrenzt werden. 1750: (A) Gyümölcsös kert .. némely helyeken már megavult, némely helyeken még jo Satoros kertel Circumveniáltatott [Papolc Hsz; Hr].

cirkumvleinál 1. szomszédol; a fi limitrof/vecin cu; angrenzen. 1784: (Erdő) A Töviss uttyán

alól, melyet nap Kelet felől Horváth Gergely Ur(am) nap nyugott felől nemes Hatházi Samuel Uram Erdejek circumvicinálnak [Burjánosóbuda K; JHbK LX/18. 21].

2. szomszédosít, ki/körülzomszédol; a delimita; die Grenzen/Anrainer bestimmen. 1808: a ki tett Földök Circumvicinálva nintsenek [Torda; Ks 65. 44. 11].

circumvicinált szomszédosított, ki/körülzomszédolt; delimitat, márginit; angegrenzt. 1768 Az Circum Vicinált Curianak Északi oldalában az Udvar kapuja mellett vagyon s.v. Diszno oll [O.kocsárd KK; Ks 74/55]. 1774: a' mostan Circumvicinált heljet Néhai Mikola László Urnak égj Szabo Ferentz nevű Gondviselője bé kerítettte [Ádámos KK; JHb XIX/17]. 1776: Ezen Circum vicinált Halas To a' két felől mellette lévő Mart között terminalodik [Mezőpagocsa MT; MkG 36. 5/1]. 1777/1780: Vagyon ezen fellyebb Circumvicinált Antiqua Populosa Sessio után járandó Szöllő Hegy La Preutyásza [Somkút SzD; JHbK LII/3. 179]. 1780: ezen Cserefás circumvicinált és dimetiált erdő adottatik pótlásban a' Negyedik Táblához [Harasztkerék MT; Told. 86 Conscr. 13]. 1781 ő Nga ezen Circum vicinált Malaistye Nevű helyet el intéztette, foglalta maga számára [F.nádasd H; JHb XXXII. 32]. 1787 A Néhai Nagy György eő Kegyelme holta után az fellyebb circumvicinált háznál kész pénz találatott [Mv; MvLev. Nagy György hagy.]. 1794: Ezen Circumvicinált Kaszálóimat .. az Havadi nagy patak felettébb valo szakadozása miatt Vadasdrol sem ganéjozni, sőt Takarmányát is . Vadasdra külömben nem lehet viinni, hanem ha mindenkor éppen Havadra fel kerül [Mezőcsávás MT; Kp II. 45]. 1803 a mely Circumvicinált Szántó Földött ő Nsga régoltától fogva birja [Mezőcsán TA; Ks 65. 44. 11]. 1816: Az Kérdésben circum vicinált* Kaszalo helyet tudom mint egy 14 Ezentendóktől fogva hogy az Isak István Jozsaga után járandó volt [Zágon Hsz; Szentkzs. — *Ti. a vk-ben körülzomszédolt]. 1829: ezen már circum vicinált földit által adá Osvát Pál Kádár Mihálnak [Bözöd U; Borb. II]. 1868: ezen Circum vicinált ki nevezet két Darab külső Szántó és kaszáló birtokunkat ősze Cserélőnk örökösön [Szováta MT; Bereczki Jósef lev.].

circumvicináltatik szomszédosítatik; a fi delimitat/márginit; angegrenzt/benachbart werden. 1783: a' mi lako örökségünk ... ugy Circumvicináltatik hogy körös környül a' Falu uttzája kerüli meg [Várfva TA; Barla lev.].

circum 1. dorgál, fedd, korhol; a mustra/dojeni; schelten, tadeln. 1756: Groff Redei Mihály Cirmollja vala ezen cselekedetért, hogj egj kis njalánkságért miért mivelte [Berz. 14. XIX/17]. 1774: ki pirongatta es czirmolta a Sz. Istvani Karosokot ... ? [Msz; Pf]. 1810: örökké a fogadokban hevert, s ivut a' nyilvánosság tolvajakkal, melyért

mind testvérem fiát sokszor cirmoltamis [Aranykút K; KLev.].

2. mócskol, piszkol, gyaláz; a huli/ocári; schimpfen, schmähen. 1784: hallám hogy széjes Josef aszt mondgya Salva venia Csáki Györgynek baszsa az Anyját az ifjuságot mért Czirmolja meljre monda Csáki György Szejes Josefnek Salva venia baszom én neked a tolvaj Anjádát mert szidod te az én Anjámát [Béta U; IB]. 1837 azon gazdaszszony a kérdett időtől fogva Tavaszbuza aratásig lévén hogy az utrizált aszszony Kolosvárról ki jött a gazdaszszonyt Czirmolni szidni motskolni kezdette, s akkor kéntelen volt a szolgálatrol fel mondani, és elmenni [Doboka; Bet. I Pákei Dánielné Benkő Susánna (40) domínális bíróné vall.].

circum 2. dorgálás, feddés, korholás; mustrare, dojenire; Tadel. 1778 Nem kéntlem tudja Nagod mostani gyarlosigkeit esett tselekedetemet, melyért mind az édes Anyámtól mind a testvér Bátyámtól nagy tzirmolást es pironkságot már bőven szenvedtem [Jedd MT; Told. 6].

circum 3. viasz viaszfajta; un fel de ceară; eine Art Wachs. 1744: A Fogason Métszet égető Nagy báldog Lämpás üveges Czirus viaszbol valo [Szentdemeter U; LLt.].

circum 4. ciszta fiók; sertar; Schublade, Fach. 1779 a Sessiós Házban Nagy asztal Fekete viaszas vaszonnal be huzot tizen kett Zaros Cistakban [Szu; UszLt XII. 86]. 1793: Egy tisztáb(an) kevés dio [Faragó K; Told. 19].

circum 5. cisztájú sz-névi jelzővel: (vhány) rekeszes/ fiókos; cu sertare; mit (bestimnten) Fächern versehen. 1814: egy Diofa rakott három Cisztájú kaszten [Forró AF; KCsl 5].

circum 6. citáció 1. idézés; citatie; Zitation, Vorladung. 1597 Takach Jstwan ... vgian azont wallia kit az mas felnek citatioiara wallot, most sem thúd annal egiebet wallany [Kv; Tjk VI/1. 69]. 1598: Balas kowachne Catalin azzoni ... wallya. Amint ezeleot az Thoteori Jstwa(n) citatioiara wallottam mostannis annal egiebet semmit az vtrumban ne(m) thudok [Kv; Tjk V/1. 200]. 1637 Most penigh miuel Juramentomat imponalt az Teorueni Demök(ne)k, hoga salualia magat, nem Comparealhat, miuel Citatioba(n) nem volt Mosa Gergeliel [Mv; MvLt 291. 106a]. 1697 el menven ... Pakots Marton ... hazahoz eő általa Mihalcz Miklos Uramot Citala(m) Melly Kenalas es Citatio en altallam igr menven vegben irtam meg Nagytsagtok(ua)k kegyelmetek(ne)k fide mediante nevem es petsetem alat ki adva(n) [A.volál Hsz; Borb. I]. — L. még citáló al.

2. idézőlevél; ordin de prezentare, citatie; Vorladungsschreiben. 1656: Mohaj Andras vramat citaltatam volt ezen riz porcioknak ocupatiojaert az mint azbul az citatiobul az mint akor citaltatta volt vilagoson meg lacek azert az törvényhez

tarca Ki(gl)d magat Mohaj Andrasne Azonim kedet certificalom ökemek által [Légen K; Borb. I]. 1723: az Citatiokban in longum et latum sok labirinthussal ne ellyenek a Causansok, hanem Cum brevi declaratione merito Causae a dolgot exponallyak [Torda; Tjk I. 20]. 1819/1831 Hunyadi Sámuelné Tar Anna Citatioja Hunyadi Borbára és Rosália ellen némely ingo házi Jok iránt 21a Febr. 1800 [Aranyosrákos TA; Borb. II].

citadella fellegvár; citadelä; Zitadelle. 1702 2^a vöttem az méltóságos regium gubernium commissioját a szebeni citadella építésére Doboka vármegyébül rendeltetett száz negyven munkásokról, hogy ad 15 Augusti oda küldjük [Moni XXXV, 355 VGyN. — *Augusti]. 1703: Mts Generalis Uram a Szebeni Citadella epitesere dolgusokat kivanván ..., ehez képest rendelünk minden helyekről mar harmadik izben annyi számú dolgot | meg irtuk vala kgk(ne)k, hogj a szebeni Citadella (!) epítésére Aprilisre es Majusra rendeltetett dolgusok(na)k hátra maradt reszet fel számláltatván maga szekib(en) fogyatkozás nélkül menten be küldesse | Léven Kgldek Szekin az Szebeni Cithedelahoz (!) rendeltetett dolgusok(na)k az Réghi fel vetis Szerint 3283 Rest(ant)iaja parancsollyuk azért Kkg(ne)k hogy mind az Restantiat mind penig az Kgldek-re háromlot embereket minden kesedelem es fogyatkozás nélkül ide Szebenbe el küldeni el ne mulassa [Nsz; UszLt IX/77. 63, 66, 76 gub.]. 1710: Tudode láttade hallotade nyilván(b) bizonyoson 1708. Esztendőben mikor az Rákosiak meg fogatták Csipkés Jánost Soldosnak az Szebeni Citadalla (!) sants asására, hány forintokba(n) fogatta meg az Falu és hány véka buzába? [Aranyosrákos TA; Borb. I vk].

citál 1. hív, idéz; a cita; vorladen. 1593: Henteler Istwanneual az Vra du(a)litt(a)ssat kereswen hogj citaltuk, citatio pechetal egietembe f — d 4 Masod utalis hogj citaltattuk attunk f — d 2 [Kv; Szám. XX/5. 170]. 1597: Az Nemess wrainknek az kiket wrwnk az felsige paranczolatival Citaltak wala az Conuent wraimek Eleyben az Jesujtak dolga felöl B. wram w kegelme megh paranczolta hogj Gazdalkoggiam w kegelmeknek [Kv; i.h. 7/XIV 26—7]. 1605 Az adosagokrolis kik ez varoson bizonyos helyeken herealnak, . mindeneket citallianak es megh vegiek raftok [Kv TanJk I/1. 506]. 1623: eznehany generalis Commissio alatt eszet violentiakrul az Byrak szep Relatoriakot jrassanak es az kiket citálnak neuket igazan consignalliak [Szereda Cs; Törzs]. 1635: en ram Feleki Gergely egy mandatumot hozot ., es azzal az mandatommal citálnak, es istante kenzeritenek az satisfactoria [Mv; MvLt 291. 58]. 1742: a' Gárgyás bányász Czimborák . . legitime citálván szorosan megh examináltak Hütök után tett Passiojokat recipialván, ez Patens Relatoriankb(an) ki adtuk [Torockó; Bosla. — *Köv. a nevek fels.].

1747 Mlgs Baro Uramot nem Sokára fogják Szebenbe citálni [Nsz; Ap. 1 Jos. Baló lev.]. 1656: Török Mihály Vram Doboka Vár Megyének egyik vice Ispánnya küldé minket . . . Sod Faluara, hogy az melly vallokok mi előnkben citálnanak, mi azokat megh examinálnok [Galac BN; Ks 41. B. 35]. 1807: A generalisokat Erdélyből . . meg a pensionatusokis (!) mind Szebenbe tztálták még nem tudatik niért [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 361]. 1819 ott egyben gyűlve minden a ki tsak meg tudhatta a dolgot el ment — ezek közül pedig ugy hallottam hogy kevesen voltak hivataloson Tisztek által citálva [Kövár vid.; Ks 67. 47. 28].

Szk: törvényre ~. 1797 az már praeinseráltt Instructiót szóról szóra nem tsak fell olvastam, hanem Oláh Nyelven elegendő képpen meg is magyaráztam ., az Instructiónak tartása szerint Törvényre citáltam [H. Ks 115 Vegyes ir.]. 2. jog (perbe/törvénybe) hív/szólt; a chema; beordern. 1590: Ezert kellett Ennekiem az alperest thw kgtek elejbe citálno(m) hog az my nemw oztozassunk mj nekünk mely szaldoboson az Eorokseg Dolga felöl Eلسozor (!) oztottak keoztunk az viz elen valo teoltest melinek the Semmyken teoltesenek Gongyat nem viseléd Harom Helyen valo Eoroksegemet vitthe az viz a te meg nem toltosed mya mind foldestol kertestol [UszT]. 1599: az mely marhat en theölle(m) kewanz, azt te . . mas embernek attad wolt, es aztis ide citaltad, vgia(n) ezen marhaerth [i.h. 15/187]. 1600: Az nehaj Benczedi Leörinczi Antalne fiaival eggieött Pallal es Mihallial citalta wolt Kapitán(n) Vram eleibe Nagy Geörgyet . . ez okon. hogy az nehaj Nagy Peter arwai feöldet megh borozdoltatta [i.h. 15/182]. 1609 citaltam Nagtok elejben Peteo Martont Cazoni felseo faluit [Kvh; BLt]. 1613: az kiket az Exponens my eleonkbe Citalt megh feleltettwk es uallattuk [Csz; LLt]. 1614/1616: Az mi Gaspar Deak es Thar Andras dogokat illeti, . . ezek engem nem citálnanak magok kepekben, hanem csak azok kepekben az kiknek ök plenipotens mandatariussok [Kv; RDL I. 100]. 1630: Kozaruarj Borbara azonj kwlde en hozzam Szakacz Marton neüed szolgálait hogi it ügian Désen lako Pocz Jstvan vramat citálnam az Jobbágisagh melle az longis processus szerint [Dés; SLt CD. 9]. 1643: citála(m) Eordogh Susanna aszont az breuis szerent azon felljeb declaralt contractusnak uiolatloiaert [Doboka; JHb III/45]. 1644 Ez okkaert kellett ennekem az Ide az eo Nga szeki Eleiben Citálnom [Fog. Berz. 17. XII./36]. 1652: Haggya (!) ennekem hogj el mennek Budara, es Citálliam Er Sz. Kiralj Joseph es Er szent Kirali Istvan Uramekat Colos Vármegyei első toruinyes székre az Brevis szerent okadásra az ő keglme newewel [K; Bál. 85. — *Burjánosbuda K]. 1654: Illyen Dologert, kellett Ennekiem Raduly passarat (!), ide az eo Naga Comanay* szeki eleiben citálnom [Szád. — *Komanána F]. 1659: Deliberatu(m). Az jövendő gűlésre citálja az Urat, az Aszszony [SzJk 85]. 1697:

el menvén Pakots Marton Mihalcz Miklos Ur(am) jobb. hazához. eo altalla Mihalcz Miklos Uramot Citala(m) ki azt monda mingyarást meg mondgya az Uranak [A.vólál Hsz; Borb. I]. 1756: Beretz András az Falusi Törvény Széke eleibe Cítált az Fának hozásáért [Bácsi H; BK]. 1769 magátol is hallottam szolgabiro Uramtol onnan ki jövén, no Cítálm Getzi László Uramat a' Vár(me)gye székire meg válik mi lesz belölle [Szentgothárd SzD; Wass 25]. 1775: kére münket Nemes Kereszturfi Székben Mortonosb(an) Lako Sofalvi Kata Aszszony hogj el mennénk Mortonosb(a) az Máthé Gjörgj Ur házához hogj Cítálnok ő kegyelmet ad 8tavam az Tiszteletes Esperest Ur(am) ő keglne atta petsétinek erejevel az ő kglme közlőb (!) következő Törvényes székire [Borb. II].

3. jelez vmit, hivatkozik vmire; a cita ceva, a se referi la ceva; hinweisen, sich berufen. 1833 A' Naturalékról s Materialékról szollo Diarium nincsen is be adva csak az arról szollo számadó könyv, holott a' Diarium articulussát minden pontra citalni, 's a' Számadó könyvben az azt mutató rubricában inferalni kell [Kisesküllő K; Somb. II].

cítálás idézés; citare, citatie; Vorladung. 1670/1740: Közönséges falu dolgáról való Szekre Cítá-lásról. Végezék azt is hogy ha valaki falu káráért való dologért az Szekre Cítálná a falut egy forint-ra büntetődgyek megis a pör vissza hozatodgyék falu eleiben [Homoródsztpál U; Wlt].

cítáló idéző (személy); persoană care transmite citatie; vorladener Person, Vorladender. 1691 Katona Czire György .. nem hogy a citatoria comparealna de meg a citalot és a pecsét adot is őszve szidalmazta [SzJk 248].

cítálópeesét idézőpecsét/cédula; ordin de prezentare, citatie; Vorladungstempel. 1787 Nemes Ara(ny)as széken Kövenden lako Varfalvi Bon-dáts Samuel Ur(am) n(eme)s személy engemet salariumomrol Contentalvan küldé kezemben egy írott Instructiot egy citalo petséttel s egy csomo pénz el edgyütt és kenszerítette engemet hogj a val mennék él, és mindenkben annak tenora szerent procedálnék [Asz; Borb. I].

Az idéző személy, ill. az e célból kirendelt hiv. személyek a citaláskor az idéző hatóságtól kiállított és aláírással, valamint pecséttel ellátott kis - leg többször alakjára és kiállítására nézve egyaránt igénytelen - céduláskával jelentek meg az idézés helyén. A címszóbeli nyelvi megjelölés erre a céduláskára vonatkozik.

cítált 1. megidézett; citat; vorgeladen. 1771 Mik Legitime Cítált és Jurált személyek egyenlő képen Fátéalunk [Dombó KK; JHb XX/26. 3].

2. idézett, hivatkozott; indicat, citat; angeführt. 1729: Az Cítált Approbatabeli torvényis ... az egyszer legitime vegben ment oculatio után, nem enged ujjab Oculatiot [Ks 25. IV. 17 Kornis Zsigmond aláírásával]. 1763: a Cítált Törvények

és Diplomak beneficiuma mellett se Militaris, se Provincialis Tisztek idegen advenákból valok nem voltanak, nemis lehetnek mais, hanem a magunk Nemzetünkől [Hsz; UszLt 16]. 1764: ma nem Communitas, hanem privatus emberek kerestetnek az sertés lopásért; azért az citalt Articulusok ide nem illenek [Torda; Tjk V. 206]. 1785 ennek az Urburának* akár tudatlan-ságból, akár a fenn citalt N. Aranyos Széki Diploma mellett ejtett álmadazásokból lett denegátatásáért, és ebbéli engedetlenségeért, mint Urburát p(rae)stalni tartazo Jobbgyok meg hintettettek, és az Szolgálatra reducáltatnakis [Toroc-kó; Thor. *Úrbéri szolgálat]. 1807 M. Székellj Boldisaris a Decretumban citalt Contractus szerént azon Jokot* mind Léányainak, mind pedig Fiainak egyenlőképpen hagyta [Aranyosrákos TA; Borb. II. — *Az ingó és ingatlan javakát]. 1809 látom, hogy a Replicájában citalt Documentumai mind egyig közösök Alföldi Antallal, és Fizi Mihályal, valamint a' Replicais hasonlolag közös [Kv Pk 3].

cítáltat 1. (meg)idézett; a dispune să fie citat; a cita; vorladen lassen. 1590: Bathori Elekne Jakczy Anna Azzony nemi nemeo Diosadban lakozo Farkas Janos Neweo Jobbaganak meg eoléseért Citaltatta wolth* hogy az eo Jobbgiat Artatlanol Eolte volna meg [Bőnye Sz; Wlt. — *Azalos Tamast]. 1597 az azzony .. Az kire vallast tezen arra az Directoroknak gongia lewe(n) citaltassak es prosequalliak theorwennyel erette [Kv; Tjk V/1. 134]. 1599: az Repulsioert, azon nagj Imre altal mi nelunk az eo felsege báthory Sigmond urunk Curiaiaba(n) ok adasa Intete es citaltata* [Pocsfva KK; JHbK XIV/37. — *A foglalásnak ellenálló Mikola Jánost]. 1623: az nemes vraynkott kik vyolentia-kiot chelekedtek egj vice kiraly biro es egy Eskút Assessor altal citaltassa az ieuendő kezel-kiut orszagh giulssere ok adasa [Szereda Cs; Törzs]. 1625 Farna Miklosnet, mjuel hogy Fejeruarat accusalta volt egy bubajos azzonj Cital-tatva(n) attu(n)k az zolgak(na)k d 2 [Kv; Szám. 16/XXXIII. 22]. 1649: az kiket Nemzetes Szigetj Szofi (!) Aszonj mi Elönkben, Citaltatna azok(na)k hitek utan valo vallasokat Be vennök [Kv; RDL I. 135]. 1660: aszt kevanom niuel előreökseges vagjok az Varos Privilegiuma szerent elseoben simpliciter absolvattassam annak utanna Citaltas Suis modis megh felelek [Kv; Tjk VII/3. 265]. 1674 14 Juny Agoston Istvánét cital-tattuk büjeos Bájossággal vádoltatván | Isák Gyeorgynét más ember feleségének el kerítéséért citaltattuk, Bácsi Péter Uram(na)k adtunk érte f — d 12 [Kv; Szám. 34. L. 5, 18]. 1741 Somlyai Nemzetes Szilágyi aliás Lakatos Mihály, András es János Uramék Szeki Teleki Adám Urat, mint ... Gyermekeinek ... legitimus es Natu-ralis Tutorát modo legitimo Citaltattyak N(e)mes Karaszna Var(me)gyenek legközelebb es akár holott Celebrando partialis Törvényes Székire Törvényre [Somlyó Sz; TKI]. 1779:

Nemes Sepsi Széki Etfalvi Primipilus Baktsi Signond . Kegyelmeteket . Baratoson lako nobilis Balog Ferentz, Samuel es István Uraimekot ... Osdolai Tkts Vass Pál Ur Ns Orbai Széki V. királybiraja petsetinek erejével Citáltatya ... én általam a ns Széki Inly(ta) Cont(inua) Tablara Törvényre ad Svum a Die hujus Citationis [Hsz; Borb. II]. 1818: Tamásit itt meg nem kaphattuk már ennél fogva Belső Szolnokba küldők s onnan citáltattuk [Sülelmed Sz; BI].

Szk: törvényre ~. 1723 Citáltattuk ... Törvényre ... ok adásra [Ispánlaka AF; JHb XXVIII/27]. 1753: Citáltattam az It eo Kegyelmet . törvényre [Asz; Borb. I]. 1756: Tompos János Uram L. B. Kornis Ferencz Urat . citáltatya .. Törvényre .. a Sebes árkon aloll lévő kaszáloját az Exponens ó kgl(me)nek nagy kítára . Czövekes kötéiről, és Nyügb(en) el gázoltatta és leg alább két szekér szénára való fűvét meg étette [Balavásár KK; Ks 17. LXXXI. 20].

2. (perbe/törvényre) hívát/szóllttat; a chema/da in judecatá; jm einen Prozeß machen, jm an/verklagen lassen. 1606: citaltata Lengjelfalwi damokos Janos Zent miklosi Warga tamast miert hogy absentala magát bizonsjagat sem hoza ele [UszT 20/299]. 1616: Barabassy Peter Glesan Judith azont az Zekreis citaltatta volt [Mikefva KK; Berz. 3. 53/1]. 1627 Citaltata Kerezturi Miklos Vr(am) Aly Gyorgyi Kun Gothart Vramat ... az breuis zerint elseo zekre [Récekeresztúr SzD; BLt]. 1639: Töreök Janos Feleseget Farkas Annat citaltatta volt eleonkben, hiatuan hiti melle [SzJk 45]. 1656: Mohaj Andras vramat citaltatam volt ezen riz portioknak ocupatiojaert az mint azbul az citatiobul az mint akor citaltatta volt vilagoson meg lacek [Légen K; Borb. I]. 1682: Ez okon kelletet .. az Nemes szék eleib(en) Citaltatnom [Dés; Jk]. 1684: (A válókeresetet indító asszony) citaltassa* partialisunkra, ha ne(m) jó, remilheti diuortialtatasat [SzJk 203. — *Ti. férjét]. 1693: Czitaltatta(m) az It oka czitatiomnak az hogy egy fűrész vasamat megh nem adta [Szentegyházasoláhfalu U; Törzs]. 1697: Felső Volali Nemes Kóncei Samuel Ur(am) felesége Bod Iona Asszony . Kegyelmedet Also Torjai Mihalez Miklos Uramot Citaltatya

Nemes Fejér Varmegyenek Generalis törvényes szekire oda az hol és mikor fog Celebraltatni [Borb. I]. 1701 Tekintetes Nemzetes Czegeji Idősbik Vas Györgj Ur(am) Citaltattya Tekintetes Nemzetes Czegei Vas Daniel Uramat ad octavam djem Nemes Doboka Varmegyé(ne)k akár holot leg közeleb esendő Gyeneralis törvényes Szekire [Cege SzD; Wass 13]. 1722: Grof Ura(m) eo Nacsaga Contradical protestalis hogy az Runki portiomat elne idégénicsém mert eo Nacsaga meg nem engedi . sőt ha él idegenitem Tablara Czitáltat [Kéménd H; JHb XIII/39]. 1727 Becski Miklos Ur(ama)t citaltatta(m) volt Major Potentiara egj darab földem(ne)k .^a [M.köblös SzD; RLt. — *Így! Tollban maradhatott az occupatoria, azaz hatalommal való elfoglalásra von.

szövegrész]. 1749 Citáltotta vala kegyelmeztett ezen Nemes Marus Szék az okkori szokás szerint folyt Generalis Derék Székire [DLev. I. I. B. 9]. 1773: Citaltata mi általunk ide alá subscribando személyek által Kispál László Uramot pakular Janos Uram jobbágya által [Uzon Hsz; Kp IV. 264].

Ha. 1728: Czitaltota [Usz; Borb. I]. 1820: citaltotta [Noszoly SzD; KLev.].

citáltathatik (meg)idézethetik; a putea fi citat; vorgeladen werden können. 1592: Mathias lewele: hogy Coloswar Se Palatinusnak, se Nemes Warmegienek eleibe ne Mennyen, hanem az Coloswary Biro eleibe citaltathassek [Kv; DiosyInd. 52]. 1646: (Az alperes) azt mondgia hogy nem citaltathatta(m) volna mint hogy ennek eleotte ebb(en) az ca(us)aban forghot az I. nemis condescendalhattam volna [Kv; Tjk VIII/4. 167].

citáltatik (meg)idézttetik; a fi citat; vorgeladen werden. 1653: Fejedelem Urunk eo Nga Attestatorium mandatumaua ... az mely Testisek mi előnkben citaltattanak, azokat . megh kerzue(n) fassioiokat ez alább köuetkezendő rend szerint be vettük [Ne; KemLev. 1394]. 1683: Somkereki Szabo Mihaly panaszkodik ... hogy felesége egynihanyszor citaltatua(n) Partialisunkra nem comparealt [SzJk 188]. 1764: Ezek az előnkben hivatott Bizonyságok minnyajan lak(na)k Nemes Udvarhely Székben Bögözben, kikis modo l(e)g(iti)mo Citaltattak ... és a p(rae)mittalt mod szerint fatealtattak [IB]. 1784: Ezen vallok . minnyájon Legitime Citáltattak, Juráltattak, Examináltattak, és a fenn irt mod szerent fatealtattak [K; SLt XLVI. 7]. 1800: Mi is azért ezen Királyi Kegyelmes Parantsolatnak engedelmek lévén Hivataltbéli kötelességünk szerent el jöttünk Kelentze nevű Helységbe a' hova is a' melly Tanuk előnkbe Citaltattak ... Vallás tételeket ... le irtuk [Kerestelke Sz; Bfr IV. R. 58/21].

citáltattat (meg)idézttettet; a dispune să fie citat; vorgeladen werden lassen. 1674: Directores dicunt kelletet az It citaltattatnunk, hogy tudnyllik it ez várasban, es masuttis ez országban büjös bajoskodot, varaslással, és egyeb hitegetessel masokat decipialt, megh karositott, azert ezeket, es ezekhez hasonló czelekedeteit docealva(n) megh kevannyuk hogy Talion, vagy ä mit a C(aus)a concernal azon convincaltassek [Kv; Tjk VIII/11. 325].

eltátor (hivatalos) idéző közeg; organ oficial care transmite citația; vorladende Amtsperson. 1681 Mivel hogy az A eo kglme Varos Constitutioja szerent maga pecsetit az Citatornak nem atta, hogy annak erejével legyen az Citatio, azert kivannyak ezen Causa Condescendallyon [Dés; Jk 50]. 1753/1803: Vintze István Nemes Dees várossa Hites Citatora [Dés; Ks 79. 29. 345].

citátória idézőlevél; citatie, ordin de prezentare; Vorladungsschreiben. 1686: Bizonyicsa megj az A. hogy citatorijab(an) specificalt szánto es Kaszalo földeket az I. elő kgl(m)je bitangba birta [Szád., St. Leszay not. supr. sedr(iae) Fogarasiensis kezével]. 1747 edj Todor nevü Pakulárt kézbén kerettem leg(it)i mo mo(d)o Citatoriamb(an) meg irt dolog végett, de eo Kglmek mi gondolattal viseltetvén denegáltak [Torda; Tjk III. 148]. 1770: egj Inquisitoriat, és Citatoriat valamely Kóródi Jobbágjok(na)k meg veretéséről Küldők, méltóztassék az Ur abbanis Solicituskodni, hogj hóvá hamarébb assumaltatnék [Kóród KK; Ks Miss. I. Adalbertus Biró provisor lev.].

citátória-utasítás idézőparancs (idéző utasítást tartalmazó irat); act care cuprinde ordin de citare, citatie; gerichtliche Vorladung. 1845: Úgyvéd Ttes Máthé Gergely Ur, Szokott elő fezetésünk (!) meg adása mellett, ada kezünkbe egy irott Citatoria Utasítást [M.fodorháza K; Rlt O. 2].

citátus (meg)idézett; citat; Vorgeladene. XVIII. sz.: Ezek a bizonyosságok miny(á)jan laknak Nemes Udvarhely székben Bétában Legitima Citatusak, Juratusak és Examinatusak lévén igaz hituk után tett Feleleteket Etassakat és Condiciojakat fel irtuk [IB].

elaterás citerajátékos; cel care cintă la țiteră; Zitherspieler. 1592: 13 die July . Zabo István vyzí Az feyedelem Cittrasytt Postan, 8 Louan Tordara f 1 d 50 [Kv; Szám. 291].

Szn. 1677 Cziteras János Aurfugialt | Fugitivi: Cziterás Szávil Cziteras Peter [Mezőmadaras MT; Borb. II].

citling simítóvas, színlővas, vakaróvas; țicling, rázuitor; Ziehklinge. 1845 A Fuserek szer szám Specifikátziója egy țitling, egy Grundgyalu, egy Nutgyalu, egy ráspoly, egy Enyves serpenyő, két Strechnadel, egy Vínklí [Kv; AsztClev.]. 1850–1851 Négy Czitling Egy Fihung gyalu [Kv; Szathmári lev.].

eltrin féldrágakőfajta; piatră semiprețioasă; Halbedelstein. 1588 veottunk Daroczy Paltol keet Citrint f. 1. d. 50 [Kv; Szám. 4/1. 23]. 1622 Egy negy zegeo citrin, gyeöroben valo tt f. d. 20 [Kv; RDL I. 119]. 1625 Wagon egy eot-keowu arany gyűreo, melyben negy rubint s egy Citrin, nyom aranyat 3/4 aestim: f. 4./ [Kv; i.h. 126]. 1629 Egy Czieh giemantos giürw ket Citrin benne, nyom fel ortot, es Egy Aranyat, és tt f. 6. d [Kv; i.h. 143]. I. még *citrinkő* al.

eltrines citrinnel ékített; ornamentat cu o piatră semiprețioasă; mit Halbedelstein geschmückt. 1655 Egy Czitrines Arany gywrw nyom Ar: N. 2 [Kv; RDL I. 29].

eltringomb citrinből készült gomb; nasture confecționat/făcut din o piatră semiprețioasă; Knopf

aus Halbedelstein verfertigt. 1588 Egy veres skarlat Mente, Iwegh Cytrin gombok Rayta kek Baghaziawal bellet [Kv; KvLt Vegyes I/2. 13].

Az egyetlen adalékból *iveg-citringomb* olvasható ki, és így talán inkább citrinutánzatú üveggombra gondolhatni. – I. még alább *citrinkő* al.

eltrinkő féldrágakőfajta; un fel de piatră semiprețioasă; eine Art Halbedelstein. 1622: Egj metcet Citrinkeő tt f. – d. 10. Egj kek eöwek^a keő tt f. – d 10 Egy eörök^b Citrin tt. f – d 50 [Kv; RDL I. 119. – ^aEgykorú kéz *vweg*-re javította. ^bUa. a kéz *eörög*-re helyesbítette].

eltrom lāmii; Zitrone. 1585: 9 Janua(rii) Jowe az Kalmar Myhaly zolgaya Myhaly deak, hoza vrunk zamara Egy chyeberbe cztromot zaraz lemonyat, Egy Sak geztenyet | 5 Juny Wicey Gaspar Vramat es Ember Janost kuldek Kendy Sandorhoz Lonara wittek Aiandekon Neki 10 Naranczot d. 80. 5 Zaraz Lemoniat d. 60 1 Chitromat d. 35 [Kv; Szám. 3/XVIII. 23b, 3/XXII. 1]. 1592: Po (!)^a die decembr(is) .. vittek vrúnknak 8 Citromat .. 2 die decembr(is) Kopoz Janos hozat esmeg Tyz Zaroz Lemonyat [Kv; i.h. XIV/5. 346. – ^aSzokatlan rövidítés, de *Primo* helyett la (olv. *prima*) rövidítést váránk]. 1595: Biro W. küldöt Ajandekon ö Nagysaganak 2. Citromot vötte ö kme p(er) f 3 és az mellet 4. zaraz Leemonyat: 9. Naranczot vöt ö kme p(er) f 1 d 8 [Kv; i.h. XVIIa/6. 149 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1596: Vrunk keretet vizza ieöteben Gialuban egj citromot, es hat zaraz lemoniat. fizettem erette f. 1 d 25 [Kv; i.h. XXIX/6. 102]. 1597: Stentzel Andras Jgiarto Simon vram Mentek Feiuarra Varos Dolgaban Vittek vrunknak olaz giwmeolczieot Czitrumat es Naranchiot kit veottem p(er) f 1 d 50 [Kv; i.h. 7/XII. 19]. 1650: Süttette(m) Negy Sal Boriu hust d 40 ... Attam melleje Czitrumott, Nro 4 d 24 [Kv; i.h. 26/VI. 425]. 1671: Vöt^a .. Citromot Pomagranattal s egyébbel ahoz valo Szepttel Lakattal pro Tall. 10 [Radnót KK; Törzs. – ^aA fej-i udvar számára]. 1676: die 15 8bris Szent Gal napi Enyedi sokadalomkor vöttem Folthi Kato lakodalmara 2 font Mandolat flo 1 Jtem 2 font füget de. 30 Jttem 2 font Malosa szölot de 30, Jttem 11 Citromot 9/9 penzen az Citromot Fejervarat az maga(m) penzen Vöttem [Beszt.; Törzs]. 1685 k.: adtam ... Czitromra f 11/80 ... Czitrom hey Olajra f 1/1= [UtI 1]. 1725: Nacsagad(na)k küldettem 24. narancsot, és 24. Citromat [Ks 99 Miske Imre lev.]. 1774: Albrecht Márton nevü Kerteszt esmerem is nékem adott ezen a Tavaszal a Virág Házban egy Czitromatt, a Házamhaz hozatt más Czitromatt mely mellet egj Narantsatt is adván mind a Czitromot, mind pedj a Narantsatt borba tévén azon bort a kertészszel együt a Házamnál meg ittuk [Kercsesora F; TL. Theodor Kövári (36) provisor vall.]. 1778: 2 zitranay [Gyf; Berz. 18 Fasc. D]. 1788: Citromat mastol vettem [i.h. 8. Fasc. 72]. 1790: bé hozták ... két általagokb(an)

bé fenekelve a Czitromot Narantsot [Nsz; TL. Málnási László ref. főkonz. pap Wessenyei Dánielhez]. 1797 28 par citram per 8 xr: 3/44 | 7 Citrom 4/16 6 Narants 2 — [Cserei Heléna jk 37b]. 1801 az Citromat eo Nsga magával fogja el vini [P.zsuk K; SLt Margitai János P. Horváth Perenchez]. 1809: Kolosvárra Czitromakkal expediált Expressusnak f. 2 [Déva; Ks 99]. 1810: 14 Czitram [Mv; Told. 74]. 1812: az uradalombeli Üveg házból a' mult csütörtökön östve Czitromokat vettem titkon [Déva; Ks 119f].

citromalma a citromfa gyümölcse; lămii; Zitroné. 1780 A kertészek Számadása alatt a virág Háznál . Tzitromfa termő 500 (!) Tzitrom alma a fákon 27. Narants alma 2 [Bethlen SzD; BK]. 1807/1818: 4 Czitrom Alma [Mv Told.].

citromcsemete citromfa-magonc; puiet de lămii; Zitronenspröbling. 1756: óltott citromfa 11 . óltoványból nevedett jo féle Narancsfa 18. óltani való citrom csemete Nro 15 [Déva; Ks 92. I. 32].

citromfa Citrus limonium; lămii; Zitronenbaum. 1756 óltott citrom fa .. 11 óltani való citrom csemete Nro 15 [Déva; Ks 92. I. 32]. 1779: Itt a' Czitrom fákot igen meddön találtam, valami Narantsok vad(na)k felesetskén érő felben azt tapasztalom, hogy napról napra deterioralod(na)k ezek a fák. Ngd(na)k ebb(en) semmi haszna nints, azonb(an) a kertész nagy fizetést vésszen. Ha rajtam állana, én bizony ma mingyárt végét szakasztanám ennek a káros oeconomiának. Külömb(en) is, az efféle Virágos Ház és kert Erdélyb(en) inkább csak a szem kedvéért delectatoria való [Kercsésora F; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez]. 1780 A kertészek Számadása alatt a virág Háznál . Tzitromfa termő 500 (!) Termő Narantsfa 1. Tzitrom alma a fákon 27. Narants alma 2 [Bethlen SzD; BK]. 1786: Az üveg Házban Termő nagyobb citrom fák 21 Aprob Czitrom fák 206 [Nagyalmás K; JHbK XXIX/36]. 1792: Nagy és Kis Czitramfa [CU]. 1813 Vagyon egy jó zsendelyes fedél alatt lévő és Téglából rakott oldalú üveges virág ház Ezen Házban vagynak Régi Czitrom és Narants fák Tizen edgy, melyekből 2 cseberbe, hat kádba, 1 Ládába egy Dézsába, a' többi cserepekbe van ezeket az hideg a' Télen meg sanyarítván, hogy el ne veszzenek, a' száradni kezdett részeit le kell fűrészelni [Koronka MT; Told. 19]. 1814 A' Felső Virág Házba . Czitromfa vagyon 35 Narants fa 5 Citrom és Narants fákon találtat(ott) Ért Citrom 7 Ért Narants 49 [Vessződ NK; Told. 18 gr. Toldalagi Kata left.]. 1821 'A kertésznek adatott a' Czitromfák számára bor seprő 10 ved(er) [Déva; Ks 105. 1].

? **citromfa-bot**? baston de lămii; Stock aus Zitronenholz. 1823: Két Tzitromfa Boott (!) [BK left.].

citromfa-fiatal citromcsemete; puiet de lămii; Zitronenspröbling. 1758: Főd edényb(en) Levő citromfa fiatal 9 [Déva; Ks 76. IX. 8].

citromháj-morzsalék? darabos citromháj; coajă de lămie; Krume von Zitronenschale. 1826: Nădméz, Czitromháj morzsalék, Czitromlé [Kv; Pk 7].

citromháj-olaj ulei din coajă de lămie; Zitronenschalenöl. 1685 k. adtam Czitromra f 11/80 Czitrom hey Olajra f 1//=[UtI]. 1687 adtunk Citromháj olajra [UtI].

citromjövés citromfa-sarj; puiet de lămii; Zitronenspröbling. 1756: (A kertecske) belső része áll Czirádakra ki csinált szép Virágos Táblák-ból, a holis a Táblák szél <ei>n vadnak Fazakokban ültetett és Plántált 9. Czitrom és egy Narancs jövések kevés Ros Marinnal, Mellyeket eddig procuralt, és augealt Tisztelendő Pater Piárista Josika Antal Ur Ditsiretessen [Branyicska H; JHb LXX/2. 39].

citromlé suc de lămie; Zitronensaft. 1687 Fejervarra Keves Czitrom lev | adattak Konyhabeli eszközök Egj általog hideg vőtte Czitrom levét. Fel általog tiszta Czitrom levét [UtI]. 1683: Brassobol hozott Citrom lév három Fa Palaczkban. Egj általogb(an) Citrom lév nem sok hija [UtI]. 1685: Egy kevés Fogyaték Citrom lé [UtI] 1687: Edes feleségem külj Kett ejtel czitrom Leuet [Sziget (Máramaros-); Ap. 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez]. 1699: Citrom lenek való üveg Nro 1 [O.csesztve AF; LI.t]. 1719 elég kesőre külthettem a Czitrom levét s fa olajat [O.csesztve AF; Ks 96]. 1724: semmi fű szerszám nincsen sem nădméz, sem kavé, sem faolaj sem Czitrom lev, egy szoval semmi fű szerszám nincsen [Nyujtód Hsz; Ap. 2 Apor Péter feleségéhez]. 1729: Egy font fa olajért és fél ejtel czitrom léért d. 92 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV. 1]. 1753: Citrom lév négy ejtel [Mezőzáh TA; Told. 73]. 1757 27 Febr. Feles Vendégim járván Czitrom lévre, Ris kására, Kávéra, Nădmézre Rh f. 17 xr 42 [TL. Teleki László költségnaplója 110a]. 1781 (Adott) 1/4 Kupa czitram Levét [Berz. 17]. 1788: adott . 1 Kupa Czetrom Levét [i.h. 8 Fasc. 72]. 1789: Egy Buthelia Czitrom léért 20 xr [Déva; Ks 95]. 1797 Czitrom Leh [Mv; Berz. 7 Fasc. 69]. 1806/1818: 1/2 kupa Czitrom lé [Mv; Told.]. 1826: Nădméz, Czitromháj morzsalék, Czitromlé [Kv; Pk 7].

citromleves-palack citromlé tartására szolgáló üveg; sticlă pentru suc de lămie; Flasche zur Bewahrung des Zitronensafts. 1768: Czitrom leves Palatzk 1 [Marosztgyörgy MT; Ks 23. XXIIb].

citromlíktárium kb. citromkocsonya; peltea de lămie; Zitronensulze. 1678: Buczi Kozmatul ezeket vasaroltatta eo nga hitelb(en) . Elevation gyömbert Libr 10// f. 18//— Citrom líctariumot

Lib 5// f 9// = [UtI]. 1683: Egy berbencze Czitrom(m) licitariu(m) [UtI].

citromoltás oltott citromcsemete; puiet de lămiei altoit; gepropfter Zitronenspröbling. 1813: Virág Házban: Czitrom termő fa Nro 45. Czitrom Oltás Nro 55 Narants termő fa Nro 10 Narants oltás Nro 1 Magbol költ narants tsemete No 15 [Alpentes H; Told. 18 Toldalagi Kata lelt.].

citromoltó-bádog ? citromcsemete-oltáshoz használt vmilyen eszköz; un fel de unealtă folosită la altoirea de lămiei; eine Art Werkzeug gebraucht bei der Pfropfung des Zitronenspröblings. 1780: Czitrom olto bádog 7 [Bethlen SzD; BK].

citromos 1. citrommal ízesített, citromozott; cu lămie; Zitronen-. 1711/XVIII. sz. Tartazik ezekkel az étkekel Hriskasas, velős kőnczal Czitromos nyakal [Kv; FésűsCjk 16]. 1719 Étzetes Fokhagymas Meses (!)^a Etelek hasznosabbak az Pestis idejen ugymint Sufas, kaszás Lev, Czitromos Etelek [Ks 54. 84 Medicina instructio. — *Olv. Mézes]. 1774 Az eő Excellentiája Albrecht Márton nevű szász kertészit ismerie a Tanu kikel ivot Czitromos bort és hol, kinél ? [H; TL vk].

2. citrom tartására szolgáló; care servește la păstrarea lămiei; zur Aufbewahrung der Zitronen dienend. 1820 A Czitromos, és más Ferslagoknak 3 fenjő Deszka [Déva; Ks 105. 176].

citromsajtó citromlé-prés; presă de lămie; Zitronensaftpresse. 1788: Lémonadénak valo Czitrom sajto [Mv; TSb 47].

citromsajtolófa citromlé-préselő faeszköz; unaltă de presat lămiei; Holz zum Auspressen des Zitronensafts. 1788 Czitrom sajtoló fa kettő [Mv; TSb 47].

citromserbet citromos, sűrű cukorpép; șerbet de lămie; Zitronenscherbett. 1665 Citrum — s — Viola serbete Tal. 15 [UtI]. 1685 k. (Vettem) Ket Iskatulya Czitrom Serbetet f 2//80 [UtI].

citromszin citromsárga; galben ca lămiea; zitronengelb. 1728: Egy Czitrom szin kamuka Szoknya kötőstől [Told. 19]. 1748: Czitrom szin kar kötő ezüstes pántlika ... Ugyan egy Czitrom szin ezüstes kereszt Pántlika [Nagyercse MT; szin 29/30] | Sellyem keszkennyők, Tetzsin ezüstös egy, Czitrom Szin ezüstös egy [Vargyas U; CsS]. 1752: Egy Czitrom szin Trakét szoknya [Marossztkirály AF; Told. 19]. 1759: Egy pár Tzitrom szin aranyos kar kötő [Alvinc AF; Berz. 20]. 1763: Egy Czitrom Szin Atlacz Teli also Szoknya fl. 20

Egy Naranszin (!) Selyemmel varrot Fejér lepedő két vánkos hajával egy kendővel also lepedővel edgyütt flor. 12 [Hsz; Ks 23. XXIIb]. 1766 Czitrom szin Sellyem kreditor paplaun körül egyszin Sellyem habos tafota [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 96]. 1767: Börös és Varrott Czitrom

szin kender Bársonnyal (Igy!) bé vont Székek [M.zsakod U; Ks 19/18 Anna Lászlo cons. Nicolai Horváth (40) vall.]. 1772: Czitrom szin, roka nyakkal prémezett és barány bőrrrel bélett bunda H. Flor. 15 [Szőkefva KK; Kp III. 187]. 1788: egy darabotska Czitrom szin atlazt és fejer sima atlazt 3. fertály [Mv; TSb 47]. 1789: Egy ezüst virágos Citrom szin fél Szoknya Széles ezüst paszamántal [T; LLt]. 1804: Czitromszin patyolat keszkenyő fejer támbor varásal [Koronka MT; Told. 19]. 1850 k. 1 citromszin^a fekete virágokal vj [Pk 2. *Ti. paplan].

citromszin-sárga citromsárga; galben ca lămiea; zitronengelb. 1834: Egy Citromszin Sárga Bájáder [T TLt Praes. ir. 1062 özv. br. Kemény Simoné elveszett ruháinak és ékszereinek lajstr.].

citromszinű citromsárga; galben ca lămiea; zitronengelb. 1739: 1 szép paplaun körül kék habos Selyem Tafota, az közepe pedig czitromszinű Creditor Nro 1 [Szászkerék K; LLt Fasc. 96]. 1750: Egy Citrom szinű Saterozott Ezüstös materia az allyan, Ezüst paszamánt [Wass 11 Wass Danielné portékáinak összeír.]. 1768: Czitrom szinű Gazdag ezüstös keszkenő | Egy Czitrom szinű Gazdag ezüstös uj szaknya [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 109] | Citrom Szinű zöld virágos Lájbi [Mezősztyörgy K; Ks 23. XXIIb].

citromszorító-fa citromlé-sajtoló faeszköz; unaltă de lemn de presat lămiei; Holz zum Auspressen des Zitronensafts. 1849: Egy Czitrom szorító fa [Somkerék SzD; Ks 73/55].

citromtartó-vanna citromtartásra szolgáló edény; vas pentru păstrarea lămieilor; Zitronenbehälter. 1679: Sos Citrom tarto vanna nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv.].

citromvíz ? citromlé; limonadă; Limonade. 1679 Czitrom viznek valo, abroncsos, közep szerű s apro fa palacz nro 12 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 27]. 1687 k.: Egy Loter Czitromtól f. —//75. Egy Mása Czitromviztol f —//44 1/2 Egy Tonna Narancstol f —//75 [MvRK Vect. 20]. 1688 Egy Mása Czitromviztol Egy Tanna Lő Monytol^a f —//33 1/2 [BfR Vect. — *Értsd: lemonya?]. 1702: Czitromot kültem négyet ... Czitrom viznek igen jo [Ks 96 Kornis István feleségéhez].

citronád cukorszörpben megfőzött, cukorréteggel bevont citromszelet; coji de lămie zaharisite; Zitronat. 1841: 1 l(o)t citronád 2 f 4 1/2 lt parmezán á 2 f 10 Rf 30 xr [Kv; Born. F. VIa].

citrusvirág vmilyen díszvirág; floare ornamentală; eine Art Zierblume. 1813: Vagyon egy jo Zsendely fedél alatt lévő és Téglából rakott oldalú üveges virág ház Ezen Házban a következő virágok vagynak: ... Szalma virág 3. cserép, fül fü 1. cserép ... Kigyó Parku virág 6t cserép,

Czitrus virág 4. cserép [Koronka MT; Told. 18. — A gazdag virág felsorolásból csak a címszöbeli virág nevével közvetlenül együtt felsorolt virágnevek kerültek ide]. — Jel-re nézve 1. EtSz *citros* al.

civakodás civódás, veszekedés, perlődés; ceartá, gilceavá; Zank. 1793: Hogy és mi képpen eredett pedig ezen civokodás közöttök meg mondani nem tudom [Dés; DLt]. 1843: beszélte Szabo János — hogy 5. forint portio pénzelt tartazott a' mult Évről 's othon nem léte alatt . Collector Pekárik Josef a Szabo János feleségétől kérévén, — mikor azt felelte — hogy várokozék míg a' Férje hazajő, azért egy katanát mint Executort ott hagyatt, — melyből gondolom — hogy — kezdődött az egész Civakodás és verekedés [Dés; DLt 586. 12].

civakodik perlődik, veszekedik; a se certa; zanken, hadern. 1807 Angyel Nyikuláj M. Csígedi Egyházi Nemes, egy Sárdi Emberrel ... Házamba bé jővén előttem tzivakodtak, a Sárdi ember azt mondotta miért szaggattad el a Contractust add elé [Gyf; Eszt-Mk].

civészel hadonászik, összevissza csapkod; a gesticula, a da din miini; herumfuchteln. 1765: Varga György . Egy kis pácza lévén a keziben azzal maga előtt Czivészlet és hadarázott oltalmazvén magát, hogy belé ne szaladgyon, és meg ne fogja^a | Varga György kezében lévő kis ujjomnyi palczikával maga előtt Czivészlett hogy valamiképpen belé ne szaladgyon Szabaszlai Ur(am) és meg ne foghassa [Szépkönyverüsztmárton SzD; Eszt-Mk Vall. 46. — *Ti. a rátamadó szb a hadonászót]. — Vö. ? *csiváz* 'csóvál' [MTsz, EtSz (*csóvál* al. is)].

civil civil; bürgerlich, Bürger-, Zivil-. 1825: Elszőkésekor magával vittel (!)^a egy setét zöld Civil Caputot [DLt 736 nyomt. kl. — *Olv. vitt el].

civilis 1. városi, polgári; de cetățean al orașului; stadtbürgerlich. 1757: Civilis Szőlőjek Szomszedságokban [DLev. XVIIIA. 1]. 1792: Privilegiuma lévén Városunknak a Biroság Szabados választása, és tétele iránt a Városunkb(an) régtől fogva vigealt Hármennialis Contractusunk(na)k tartása Szerént, két Statusbol u.m. Nemesi és Civilisből, melyb(en) a Gubernium által akadályoztatott [Zilah; Borb. II]. 1817 A' Nemesi és Civilis részről benn lako Birtokosokból választassanak ugyan a' benn lako Birtokos által tizenkét Magistralualis Senatorok, ugy hogy Hat nemes, hat Civis Személyekből állyon, ittis a Religionis Proportio observáltatvén [Szu; UszLt VIII/68].

2. polgári, világi; cetățeanesc; bürgerlich. 1815 k.: Sohult nem rendelte azt a Czivilis Törvény [Mv; Berz. 21].

civilizálás polgárosítás (városi polgárrá fogadás); prim irea in rindul orășenilor; jm die Stadtbürger-

schaft verleihen. 1813: a Felperesnek ... Desen birtoka nintsen sem Civilizálását Városi Polgárok köze Incorporálását nem tudják [Dés; DLt 162].

cívus városi polgár; cetățean al orașului; Stadtbürger. 1589 Az Balint deak haz vetelereől teczik varosul eő kőmeknek hogy ha lewelet kewan a' hazrol, Nobilisnek Ne Iriak, hane(m) Circumspectusnak ciuisnek, De eleozor a' Conuentek eleőt tegie(n) fassiot, hogy ez varosba(n) Nemessegenek telliessegesen Renuncial, az az Awal nem Fel [Kv; TanJk I/1. 115. — L. a teljesebb idézetet *circumspectus* II. al.]. 1595: Vegeztek . egienleo voxal, hogy valaki ez varosban lakik, akar szolga rend, akar egyeb arant valo zabados Ciuis legien, senki Immunis ne legien ez Ado fizetestool, hanem chak ammi (!) Tizteletes biraink, tanachbéli vraink az eo zorgalmatos gonduisselesekert legienek zabadosok [Kv; i.h. 255]. 1708 Polgári Gábor Colosvári Civis [Kv; KvLt Fasc. I. 194]. 1732: Szász Régeni Civisek Házai [Szászspec MT; Ks 17/LXXXIII]. 1736: Udvari Nagy Annok ... Szilágyi András Civis szolgálója [Kv; TjK XV/12, 73] | Esmertée? az Tanu Sz. Enyeden^a lako Eltető Fer(enz) és Mihály Uramékat. Tudgyae? ... amikor Zilah Mező Várossáb(an) laktak, akkor az Nemesség közzé számlálatotté (így !)? ... nemesi p(rae)rogativával élté avagy Taxás Civis, Libertinus, és mindenekb(en) a megh nevezett Város Birája bottya alatt valo ember volt? .. Hát az édes Attya Eltető Ferencz Uram(na)k ki volt, Zilah Várossáb(a) honnét származott s ottan a Városon Nemesi p(rae)rogativával élté, avagy hasonlokeppen Biro bottya alatt levő Taxás Civis ember volt? [BSz; Wass 6 vk. *Szentgyed SzD]. 1760: Civis Kelemen János lako Házánál, a' Kis utzában, Déé Sigmond és Benő László Marus Vásárhellyi Civisek Vicinitasaban [Mv; Bet. 7]. 1762: Jöve más rescriptum melyben inter reliqua a főpénz jobbágytól 2 frt . . nemes boér és civistől 6 frtra határozatott [HalmágyiNr. 6]. 1765: a' körülöttem lévő nagy számu Civiseket ... admonealtam [Mv; EHA]. 1768: Kolosvari Civis Circumspectus Rákosi Ferenc [Kv; Pk 3] | ezen Királlyi költsos, szabad Kolosvár Várossának jo Civisse Nemzetes Fajk András Uram [Kv; KvLt VII. 24]. 1776: Civis Ajtai Szabo János [Kv; KötélverőC]k 1760—1851. 5b) | Buzás János nevü Civis [Mv; Told. 21]. 1779 Kováts Mátyás Civis és Kováts Messter Ember itten Szász Varost (!) [BK] | nem a' Contribuens és terhet viselő Civisseinktől h(ane)m tsak a' Mlgs Plébanus Ur által láttatunk azon marha Legelő helytől el rekesztetni [Kv; Mész-CLev.]. 1797 ('A) Ső Depositorium mellé Kontrásnak rendeltetett a Felséges Erdélyi Kamarától meg öregedett szabadságos Katana Déési Civis Veretzki Samuel [Désakna; DLt]. 1819/1831: Kolosvári Civis Kassai Mihály Háza [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1822: Csak a' viszontagságok okozták azt Hazánknak szerentsétlen Epochalban, hogy ... sok Nemeseket Civisekké másokat nemtelenké tehettek [Zilah; Borb. II]. 1832:

Teke Város és Civisek lakossai, nem Colonusok, annak Magistratussa, 12 Tanátsossai, 40 személyből választott Közönsége mint városnak, azok igazítanak mindent és Itélnék, Nékie Allodialis Cassája, Fogháza, Uraság Nemesség ott sem ben Sem kün az Határban semit nem bir Nemesi Jussal | Töb Fejedelmek Protectionále Privilegiumokat adtanak Tekének, melyekbe Civiseknek írják 's Jussaikat megerősítik [Borb. II]. 1834: kolosvári Cívis és fejr-nép szabo Schütz Josef [Kv SL].

civisember városi polgár, civis; cetájean al orasului; Stadtbürger. 1736: Esmertee? az Tanu. . Sz. Enyeden Lako Elteto Fer(encz) és Mihály Uramékat. Tudgyae? . . . amikor Zilah Mező Városáb(an) laktak, akkor az Nemesség közzé számláltattotté? . . . nemesi p(rae)rogatívával élté avagy Taxás Civis, Libertinus, és mindenekb(en) a megh nevezett Város Birája bottya alatt valo ember volt? Hát az édes Attya Zilah Városáb(a) honnét származott s ottan a Városon Nemesi p(rae)rogatívával élté, avagy hasonlokeppen Biro bottya alatt lévő Taxás Civis Ember volt [BSz; Wass 6 vk].

elvódás perlődés, veszekedés; ceartá, gilceavá; Zánkerei. 1668: En Jenei Gaspar obligalom magamat hogy . . . sem vérekedésre veszekédesre Civodasra alkalmatossagot nem szolgáltatok Miniszteriumhoz illendo Szent elettel magamat viselém: melynek ha violatora Lennek . . . Gratiat ne találhassak [SzJk 102]. 1737: mivel én meg csalattottnak látom magamat lenni, azon osztozás meg nem álhat, es így a gyermekeinkre csak czivodást, koczkodást hagyunk a gyermekeinkre (gy!) [Ap. 4 Apor Lázár Apor Péterhez]. 1743: (l) es Vakkaiak között cziodás (l) de ugjan tsak akkoron az Vakkaiak(na)k adjudicaltatot azon Controversias Tiszalye nevű hely [Potigány H; Ks LVII/1]. 1752: a' fogadott eppen a' sessiom töváb(en) építették, s nem akarnám hogj az én emberem, szüntelen való Czivodásb(an) légyen az ő Excellentiája fogadossaival [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.]. 1763: Tarisnyában rakván az Argenterának jobb részit, szóbol való sok ciodás (l) után a letett Praedikator ki szalada a Tarisnyával [Kóród KK; Ks 22. XXIa]. 1780: Eztis hallottam a templom előtt valo tzivodásba, hogy idösb Román Petru azt kiáltotta [Grohot H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1793: Ettől a' czivodástól fogva, néhai Gróf Toldalagi István Ur kezdé a' meg-étetéstől tartani, 's nékem is mondotta Fijam, Máris, valahogy étetöt ne adjatok nékem [Koronka MT; Told.]. 1794: Muntján Gligor . . . szomszédaival ottan ottan egyben vész, s tzivodás vagyon közöttök [Déva; Ks]. 1813: Látom, hogy édy mással nem jól vadnak az Exponens és Barátosi Josef eö kigyelmek, de mi légyen fű okok Czivodásoknak azt nem tudam [Dés; DLt 56. 5]. 1816: a két Gezésnek^a Határ felett valo Czivodások volt [Told. 30. — ^aA. és ^bgezés NK]. 1864: Alol nevemet saját kezüleg

aláírt Somogyi János . . . , hogy fáradságosan és szorgalommal gyűjtögetett vagyonunk felett czivodások ne történjenek . . . végrendelkezésem következőkben teszem meg [Kv; Végr.].

civódik perlődik, veszekedik; a se certa; zan-ken, hadern. 1715: En maga szajabol hallotta(m) Demian Lupnak, mikor ez el vészett penzem iránt velle czivodta(m) volna, hogj monda. Mit czivodol en velem Popa Juvon, mi nekemis vagion ur(am)^a . . . a ki is tudom ennekem partomat fogja [Ispánlaka AF; Ks 19. VIII. 52. — ^aErtsd: földesuram]. 1717 az Igenpatakiak az revolutiotól^a fogva kezdtették czivodni^b az Czelnaiakal ugj hogj Kallyibaikotis az Czelnaiak(na)k azon helyről el hanták [M.igen AF; TGSz 51. — ^aA kuruc szabadságharcra von. ^bEgy határrész felett]. 1728 miglen néhai Nemes Thamás vram éle, gjakorta czivódott és veszekedett ezen helyért, mellyen vagjunk, annyira hogj Míró vram bekeségessen és nyugodalmason nem birhatta [Hídvég Hsz; Mk I. Fasc. 1]. 1739 az örökös szölő felet Sztan Ignatz Oppe Gyurkaval sokat szivodtanak (l)^a, s, törvényekis volt de melyik(ne)k adta legjen az törvenj nem tudam [Hidegvíz NK; JHb XXIII/49. 11. — ^aTöbbször is így]. 1740 a Szölő dolgát . . . tudom . . . eleget tzivodtak az öccsivel felette [Szásznyfres SzD; Ks 17. LXXIV 13]. 1747: micsoda forma verekedésök támadások és Sebhedések történtenek és micsoda nevezetű Szépmezei és Szpini személlyek mi formában Czivodtak, verekedtek, melyinken minemű verés és Sebhedés esett? [Kük.; LLt 47/2]. 1751 En itt Balástelkén lako Vándor nevezetű Familiát ismerem s tudom . . . felöllek mondani, hogj életét holtig istentelen törvénjtelenységben gyakorlo Attyoknak gonosz erkölce ugj beléjek otlodott, hogj Ns Küköllő Vármegjében, söt talám az egész Országban is ezeknél istentelenebb, igasságtalanobb, verekedöb, véréngzöb, erőszakosabb, káromkodöb emberek nincsenek, minden közönséges igasságot fel forgatnak, akár kivel ok nélkült czivodnak, verekednek, csak kitsin okbol vagj sokszor ok nélkülis akár kit megh támadnak uton, utfélen [Balástelke KK; IB. Michael Rempier (60) jb vall.]. 1759: Luka Gligor sokat tzivodat velem [Teke K; Told. 26]. 1764: régtől fogva Czivodnak egy más között | Néhai Popa Avrámmal . . . Néhai Csutsán Toma, Opra és Todoris örökké veszekedtek és szivodtak (l) volna egy más között a kérdésben forgo hely felett [Polyána H; JHb XXXII. 36–7]. 1802 Forro Lajos töstént éppen a Leányok Házába ment be nem akarván személyesen tzivodni vele [Mv; Born. XXXIX. 53]. 1813: Barátosi Josef ritkán jelenik meg a' Czéhban, . . . azt tudam, hogj édykor részeg lévén mint a' föld, a' Czéhben czivodatt Székelly Mozes Urammal [Dés; DLt 56. 5]. 1814: Dobai Mihály Uram az Exponenseket midön szent Pál napkor Czéh mesternek meg maradtott, örökké hol édygel hol massol mortificalta civodott velek | Barátosi Josef sokat czivodatt perlekedett [Dés; DLt 56].

civódó-kocódó perlódó-veszekedő; certáret-gilcevitor; zanksüchtig, hadernđ. 1782: Mint hogy pedig az egész házok népe egy más között zivodo kotzodo természetűek voltak, amikor valamiért Bocska Gligor fell-háborodott, vetette szemére ezen Fattyu Todornak hogy nem az ő ágyékából származott Gyermeké légyen s pokolra is küldötte [Solyomkő K; Eszt-Mk].

co 1. coki!, mars!; marsch! 1631 Mezaros Imreh monda. Juiön ki kezd vagj ket szora, s monda Jmreh, hogh Czoh, vajnem (!) edes jo akaro Ur(am), hane(m) ugia(n) vagj ket szom vagjon kedgel ugjmond [Mv; MvLt 290. 233a].

2. ~ be! kb. hess be! lóduj/takarodj be!; mars ináuntru!; marsch hinein! 1572 Marta nehay Lakatos Bertalanne Azt vallia Egi Nap meg Jol meg Nem virradot volt, latta hagi lakatos Balint felesége ky fwttot volt az vra eleot az vchara valamin haborottak volt eoze, az vra az aytoba al volt Es azt Mongia volt lassw zowal felesegenek cho be Bestie Lam kwrwa voltal, cho be onnat kwrwa, Azkor penig Zathmary Balas ott volt zallason [Tjk III/3. 30a]. XVIII. sz. eleje: Aha s. v. Hunczfut Czigannéja Czo bé [Kv; Némethi lev.].

3. ~ ki. Később egybeetjve/írva: coki ~ cuki a. hess ki! kusti ki! lóduj/kotródj ki!; iesi afará!; hinaus! marsch hinaus! 1584: Luch Gergelne vallia, Tartok egy leankat ... Mondek a leankanak hogy Mellieze(n) eg Ludat holnapra Az leany mikor meg melleztette volna ki mene hogy az Rut melleztes vizet ki Eosse (!), Ezen keözbe hallam hogy mongia vala a' leany hwy ky, czo ky, be Ieowe Nagy Iedwe S monda, Azoniom lay Nem tudom my vala Az Ablak Alat, addeg zolita(m) hogy fel Alla, mert hozzais haigalek, Es hat eg kek palastos ven Azzony [Kv; Tjk 4/1. 246-7]. 1585: az Azzony esmeg egy botot ragada, es azt a' Pery Mihaly feyeheöz wthe, Es ozta(n) azt(is) meg ragada, Es Mihaly igen tazita Az Azzont, vegre Az Azzony mo(n)da, czo ki essez Curwafia az hazbol, es vgy Mene ky Pery Mihaly vthanna haytak a' Sywegeth [Kv; i.h. 406]. 1595: Zabo Balasne megh foga a' karjan a' zokmant, az nyari haz ajtajara uinę, s monda chó ki innet te Vaida Geörgy, merte (!) te neked az fiad-is lator, teis lator vagy [UzsT 10/63]. 1636: Azon kezde el az praedikallast Jstvan Uram, az mikeppen Christus Urünk az Templomot megh tiztita, ugy enis elseoben megh tiztitom, it is vagio(n) egy Ifiu Zabo Ianos, felesegeuel, az ki Eretnek uallasu paphoz folyamodot, az ki Lator, es kurva, ki meny Te Zabo Janos, mint Lator az Isten hazabol, teis Borbely Janosne mint kurva, Az Legeny nem kele fel, kire monda Istvan Uram, Tasziczky ki az szekbol, tasiczy ki, czioki, czioki, Lator, Ihi, Ihi, ki mennyetek az Isten házából; utánna teis kurua | harom uttal mondotta Istvan Uram egy mas utan ebnek Zabo Janost, eztis hozza teue(n) hogy ki teis Borbely Janasne Te kurva az Lator uta(n), seot ugia(n) sok uttal hogy monda, czio ki czioki | Hallam hogy monda

Jstvan Uram, Tasziczky ki az szekbol, czioki, czio ki az Isten házából, aha lator, utanna teis kurua az Lator(n)ak, ullianok vattok mint az folyato ebek [Mv; MvLt 291. 66b-67a].

b. *du is kuss! kusti! kussolj!; cará-te! kusch! schweig!* 1690 az Tanacsi rend közzül enis edgyik Léven Közönséges johoz szolván . egész Tanács előtt Czuki Czuki ros Emberezett [(Dés; Jk]. 1838-1845: Ciba, coki, cuki! riogató szózat a kutyákhoz; átvive embernek is mondatik: Cuki innen! eltakarodj! [MNYTK 107. 15]. 1843 Kotsis Károly pedig szembe találva az utzán azt mondotta volna a Grofnak kusti czuki állj ki az utbol előllem [Moson MT; TSb 49].

cobukál 1. cubukkál

coffi varkocs, hajfonat; coadă, cosită; Zopf. 1805 Fejér Josef 24 Esztendős a Haja félig el-vágva, félig tzoffiban pántlikában bé terkerve [DLt nyomt. kl].

coffing 1. tőkevontató-cofling

cofra ringyó, szajha; tífá; Buhle, Dirne. 1799: én bizon nem bánom akár mit tsináljanak, mert tudom hogy eddig is olyan tzofra volt .. mert amig jöttünk is az uton mindékig edgyütt sugtak bugtak Szemem láttára szakadatlanul tsokolodtanak [Dés; DLt]. 1816: Timár Györgyné Szász Mária Kurváknak, Lustáknak, és rongyos-valagu Czofráknak kiáltotta s mocskolta az Asszonyokat [Dés; DLt 99].

cofókert falukertés, ek közkert; gard al satului; Dorfzaun. 1780 Ugyan azon Götsi Uton innét, a Táblák végin le a Falu Gyepűjéig hagyatott szabad Erdőnek, Utak, Gyepük, Czógo-kertek csinálására* [Harasztkerék MT; Told. 86. - *Ti. egy darab erdő].

coki 1. co 3.

cokiat kustigat, coki/kusti-val kerget ki; a goni afará, spunindu-i mars; mit kusch! und marsch! hinaustreiben. 1654: Pall Pap Uramnak dörgölődeó szauaj uta(n) Mihaly deak mindgiart megh szida fattiu beste lelek kurua fianak Jstvan deakot czokigatni kezde ki a hazbol, s karddal akara rea menni, s az emberek nem hagyak [BLt 7 „Damokos Andras Somliay Kaszonban valo Tanito mester” (26) vall.]. 1726 Hadnagy Károly Samuel Uraim rutul meg szidot és az házbol czokigatott; meg tudván tölem hogy Papista vogyok, söt megis parancsolta hogy mennyek ki mingjart az városbol mert az Város papista embert nem szenved [Ne; Ks 92]. 1746: czukigatni kezde ő kglme hogy mennyek ki a házából [Nyárádsztlászló MT Sár.]. 1783 Ifjab Hadnagy Miháljba bele vesze Bartalis Antal és szidni kezdé és czokigattja vala ki az házbol, de If. Hadnagy Mihálj nem Sokat szollott [Lengyelfva U; Ben.]. 1843: enge-met ne urazzon — mert ma engemet le Hunczfú-

tozot — czukigatot kustigatot [Moson MT; TSb 49].

cokipohár búcsúpohár; pahar de adio; Abschiedsglas. 1637 monda Pal Uram ennekem hogy megh ittatok az czokj pohart harman [Mv; MvLt 290. 258b]. 1689: Vendégeltük az németeket; az czoki-pohárt adtuk még, mivel oly ordinatiojok jött, hogy innét elmenjenek [TT 1889. 708 SzZsN].

cofiztat 1. cukiztat

col 1. hüvelyk (régí mértékegység neve); țol; Zoll. 1647 az magassaga masfel fertaly egy fel czol [Kv; AsztCjk 87a]. 1816: 5 vagy 6 Czol vastagsagu Tölgyfa 4 darab [Km; KmUlev. 2]. 1840 a K. Monostori Papiros Malomnál Bikkfa ormok a zsilipre egyik 1 1/2 öl hosszú a másik 4 schug és 8 czol egy schug szélesek készen ki vájva ki faragva [Km; i.h.]. 1849: Piros Sárga kantza 9 éves 14 markos 2 zoll [HSzj pirossárga al.].

2. egy fél ~nyira egy fél hüvelyknyire; la o distanță de o jumătate de țol; einen halben Zoll lang. 1840 Nagy Mihály ... találatott e' szerent Az jobb felől való részen az Nyak Inas hust meg szurva egy fél Czolnyira hatva [Dés; DLt 848c].

colos sz-névi jelzővel (vhány) hüvelykes; de țol; Zoll (groß) (mit Zahlattribut). 1816 Az ujjonnan Fából fel állitandó Kardosfalvi Hidnak 9 vagy 10 Czolos Vastagsagu Tölgy Fa 16 Czövekeknek valo kívántatik a két közbülső és a két szelős Järmakhoz [Km; KmUlev. 2]. 1837 találtam a bal könyökének belső felén három Czolos hoszusagu igen fájdalmas ütést meg Szederesedve és meg dagadva [Mv; Berz. 21]. 1846 A felső lisztelő tengelye* tiszta új viz kerekével együtt a folyo kő uj 6 colos [HSzj lisztelő al. — *A malomnak]. 1849: Piros Sárga kantza húzott Csillaggal 9 Éves 14 markos 2 zoll [HSzj húzottcsillagú al.].

colstok mérővessző; țolstoc (metru pliant); Zollstock. 1829 Egy Tzolstok [Mv; MvLev.].

comb coapsă, pulpă; Schenkel. 1625: Lattam hogy Incze Istvanne megh fogdosta oklandj Mihálnak az cziomia kőzit, vgy Jacziodozott velle | az A Azzony az J Azzon(n)ak Vrau(a)l Oklandj Mihallial tisztessigh kwl Lappangot hol hazba Rekezkednek, hol czjomja kőzit fogdosta, hol Jtal kozbe cziokolgatta, hol mezeőre czialt (!) [Bözöd U; Uszt 89]. 1644: ket feleséget megh eölte Monar György az masodik Felesegenekis tudom hogy mind megh süteogette czombiat mint he vassal [Mv; MvLt 291. 414b]. 1727 A bal czomomba (!) egy nagj talyu (!) insinualva(n) magat Svinkhauer (?) uram Flastroma, Isten uta(n) ki fokaszta [O.fenes K; Ks 99]. 1736: A kisasszonyok, sőt elévaló fő nemes leányok

is Mikor utra mentenek, az nyakokban hosszu fekete fátyol volt, az két végit az fátyolnak két felől az czombokon lebocsátották, hanem az mely része az csipőjüket érte azt ott megakasztották tövel [MetTr 342]. 1737 Darabant Kata egész éjjel ivott az én házamnál a Strása mesterrel egjütt szerelmeskedtének, csokolódtanak, s az öléb(en) és az lábára vagy czombjára Tötte 's ott Tartotta s ölében szorongatta a Strása mester Darabant Katát [Szászyires SzD; Ks 27/XVI]. 1756 az hegyi Fogadonál két szép Aszszonj ember lakott a'kiket láttam itt az Udvarban Moldován Vonjával, bé zárkozván egy házban innya égett bort még edgyiknek az Ura a Czombjába ütötte a kést ebbéli haragjába [Galac BN; Wlt.]. 1759 egy Szombat Napon az Utrumban meg határozott Hellyhez hozta volt a' Mérő Rudat Providus Hatházi Czilika ezenn leirt szándékának Providus Marosann Gavrilla ellent állott Füleink hallottára ezeket a szokat monda: Sztej ke jó opresku ku repulsie a Domuului Marieszeli; Léven ekkor a' Kopiais nevezett Marusán Gavrilanak a Kezébe, a nyelvél fel felé tartván a' Vasa pedig s.v. a Czomján feküve [Árpástó SzD; BK]. 1819 Rákosi Boldisár sérveses ember is vala láttam hogy a fél Czomja* meg is volt szederesedve [Kv Pk 2. *Ugyane forrásban még többször így!]. 1823 Tekintetes Vajasdi Ajtai László a Szekér fel dülvén vele a két Agu Templomnál, a Czombjába a' Lába el tört [Gyalu K; RAk 198].

combpecsenye (sültnek való) comb-szfnhús; pulpă pentru friptură; Keule, Schlegel. 1680 k. vittek... Tar pecsenyet kétöt nrő 2. Fejer pecsenyet kétöt nrő 2. Tajtek pecsenyet nrő 2. Czom pecsenyet nrő 1. Bel pecsenyet nrő 2 [UtI].

combvas combra való vasbilincs; cătușă de coapsă; Schenkeleisen/fessel. 1637 Cziombvas uagion n 2. Lab uas uagion n 1. Val uas uagion n 2. Niak uas uagion n 1 [Ebesfva; UtI].

comorlás (nemesfém)törmelék; fărămituri de metal prețios; (Edelmetall)Bruch. 1592: a meli ezwsteot az Nimeti Istuan daikaia en hozzam hozott vala, megh monda(m) hogi megh ne oluazd, mert felek raita, hogi lopot marha. Monda erre Gergeli, vgi vagion, de en ne(m) oluaztottam, hanem plikbeol, es czomorlasbol chinaltam nekj az eovet | bezedett ketteoztetti vala. Jut ezembe hogi az ezwsteot pliknek mongia vala kire monda Nimeti Istuan neki, na(m) az eleot neke(m) comorlasnak mondota vala [Kv Tjk V/1. 245–6].

compó halfajta; Tinca vulgaris; lin; Schleie. 1584: Az Hall dolga. Zamos Retkenek, ky három fonth, Awagy nagj ob Niomw, Aggiak fonthiat ... d III ... Czomponak fontiat Es Sigrinek ... d II Harchanak fontiat aggiak ... d III [Kv; PolgK 7]. 1589 Octobris .. Az halazok Mentenek ismeg alla az Thora halaznya Akoron foktanak

volt Chywkát 76tot. Esmeg czompot fogtanak 25 | Akoron Kyuldottem B V akaratyabol az Tanachy hely vrameknak egy egy Chywkát es egy egy Czompot [Kv; Szám. 4/VI. 43-4]. 1590: Gazdalkottam Bodony Istuannak Elseoben feozetem Neki egy Tal czompot varosset [Kv; i.h. 4/XX. 1]. 1595 veotte(m) 32 font karaszt . d 96 Piztrangot es lepiny halat d 32 Chiukat 8 fontot d 32. Czompot 4 fontot d 8 Appro halat p(er) f 1 d 20 [Kv; i.h. XVI/6. 29]. 1632: Mikor az Terminus it vala akkor tudom hogj czompot hozza ki az piacza az az Annok [Mv; MvLt 290. 94b]. 1640: Az varhoz vagion it edgy eoregh halas To. meliben Csuka posar hartsa keszegh sütő hal es Czompo vagio(n) [Grid F; UC 14/48. 31]. 1676: halas Tok, kiben mondgyak hogy Keszegh, Karasz, Sighir, Vargha vagy Czompo vagio(n) benne Czikus [BfN Fasc. 65]. 1730 Ma magam Bujaval (!) fogtunk öt Csukat öt czompot huszonhet karaszt [Szentpál K; TKI Mihály deák Teleki Pálhoz]. 1731: az Czompotis (!) ezen embertől el küldöttem [Gyeke K; Ks 99 Bíró János lev.]. 1732: Az Idai határon valo halas ton. feles hal ugymint Karasz, Czompo, Posár es Keszeg vagon [Nagyida K; EHA]. 1735: Vagion egy To, a regi Falu helylin Halak . vadnak benne effélék, Csuka, Czompo, Karasz, es sügér ... ezen Toban Gyalommal nem lehet Halászni mert igen hináros, hanem neha, neha, ha Horoggal, ha fognak, vaj edgjett [Mezőstjakab TA; JHb XI/9. 13]. 1753: Vagion egy Tó a mellyben vagon csuka, czompó, karász, keszeg bőven [Apanagyfalu SzD; EHA]. 1757 vagon egy To ... Teremnek benne Csukák, Czompok, Karászok es Keszegek [Nagyercse MT; Told. 18]. 1774: ezen embertől küldöttem 28 káraszt 7. Tzompot, 1. Tsukat eztis varsával fogták [Mezőzáh TA; KfMiss. Nagy Sámuel lev.]. 1797 Vagion egy nagy Halas To terem ezen Toba Tsuka, Po'sár, Kárász Tzompo Keszege Csik [Cege SzD; Wass 22. 558]. L. még: GyU 126, 128.

Szn. 1846 Asztalos Czompo István [Dés; DLt 1423].

compó² 1756 A Berek nevezetű helyben egy Kis czompo három kupás föld [Nagykend KK; Told. 39/30]. Feltehető jelentésére nézve 1. compor al.

compóeska kis compó; lin mic; kleine Schleie. 1735: Apáczára küldöttem. ot vettem 60 daraból alo szép Csuka fiaikat egj nehánj Czompocskais vagon [Barót Hsz; Ap. 4 Cserei Sámuel Apor Péterhez].

compor bekerített kaszáló; finať ingrädit; eingezäunte Heuwiess. 1778 A Kóles Nyil Czomporja (k) [Balavásár KK; EHA].

Az itt adott, bizonytalan jelentés a Krizától idézhető követező adalék tekintetbe vételével következtethető ki: „czomporkert: falvak végein az úgynevezett vetéskapu = tanorkapu mellett kétfelőlről való kertelés (Usz)” [Vadr. 495. — A MTsz is csak ezt az egyetlen adalékot és éppen innen idézi].

compós '??' Szn. 1633: Czompos Istvanne Tamas Borbara [Dés; DLt 380].

A compó halmév -s képzős származékának látszó szó az egyetlen adalék alapján közelebbről meg nem határozható köznévi jel-sel válhatott vezetéknevévé.

condorol tönkretesz; a distruge; verderben, zerstören. 1613: Erdelnek fel fordulassanak ket az vagy egynehany emberek voltak okai, mellet ha eggiesek voltunk volna nem onnitra (!) condorlottak volna, teortentek azért ezek fel fualkodot telhetetlen megh elegendhetetlen gyomrokbul hamis tanaczok keűetsegek mia [SzO VI, 40. — A százszoknak Báthory Gábor erőszakoskodása miatti panaszából].

condra 1. darócposztó (durva posztófajta); postav aspru; eine Art grobes Tuch. 1584: Az Wasar Vamrol ualo ieczés ... Aky Lasnakot, Czondorat mit a felet hóz loh terebbe, Atwlis az keth pinzt megh wehesse^a Aky zekeren hozza attulis ket pinzt vegien [Kv; KvLt Vegyes III. 9. — *Ti. a vásárbíró, ill. segítsége]. 1593 Egi vegh czondratis es egi lasnakotis lopot volt [Kv; Tjk V/1. 446]. 1598 Czopes Thiwadar feleki olah wallia: Marosan Peter ot hagia Kadar Georginel az egi vegh czondorat [Kv; i.h. 157]. 1747: házbéli portékáiból azon meg holt embernek vettem egy kődment egy Czondorát, es egy vég Czondorat circiter 7 hét Singből állo . egy pár ujj harisnyát [Homoród H; BK. Hertza Optriána cons. Béltzás Gavrila (35) jb vall.]. 1802: a Tolvajok . minden némű házi leg jobb portékait el vitték, de nevezetesen négy Süveget, két kozsokot, harisnya posztot, es Czondrát ki mondhatatlant [Remete TA; TlLt Köz. ir. 1029 „Papp Josef mp localis Ispany”].

2. rövid, kb. combközépig érő, panyókára vetve viselt szűrféle; mantá de postav scurtă; kurzer, umgehängt getragen Tuchmantel. 1568: Boldisar fwto . fassus est Esmet zent demeter napyg minket fogadoth meg, ad f. 6 kyth meg ne(m) attak, my penyg ky totóttwk, esmet tartoznak keth Jngel keth halyosnaual (!), keth condoraual [Kv; Tjk 184]. 1570: Hwnyady esthwan ezt vallja . Lattha hogy Az Kowach Kalara Thagargat (!)^a volt valamj veres palaztot egy chondoraba Rea Judwl Balint Kalara ely fwtamyk eleotte ky az Zeolebawl, Balynt fely vezy az palaztot, Es az chondorat [Kv Tjk III/2. 55. — *Értsd: takargat]. 1582: Latam hogy Zaz Georg ketzer vaga Molnar Alberthoz mongiak vala Zaz Georgnek a' Nepek, Menniel Georg', De semmikepp(en) Nem fogada, hane(m) megis rea Mene, es chakanniawal vaga hozza, de megh Akada Molnar Georgnek czondoraiaban az Chiakany | 24 January Biro V. paranchyolatyara weotte(m) az hengernek egy czondorat d. 20 [Kv; Tjk 4/1. 30, Szám. 3/V. 7]. 1585: Ezt zememmel lata(m) hog' vegre Az olahok keozwl eggik el vete czondoraiat, es a' Magiarok fel veowek es fekete Thon^a a keneznek Adak [Kv; Tjk 4/1. 486. — *Később: Körösfeketető B]. 1587: Az Dizno Paztornak egj Czo(n)dorot harisniat d.

46 | 15 Die January Zegeottem az Bahrom melle egj haidott, kinek newe Gergely f 6 d — 2 Inghbe, 2 gathiaba, 1 feirr (!) galleros zúrbe, 1 Czondoraban, 1 harisniaban, s süwegben | Az Beres Legenyek zegeottsege Zaz Lwkachnak attam Eztendeigh keez pinzt f. 12 d. 50. Egy zwrth, Egy Condorat, Egy Swegeth, Egy harisnyat, keet Ingett, keet Gattiat ... 25 Marty attam zolgotlattyaban f. 6 d. 75. Veottem egy zwrtht neky f 1 d 5. Veottem egy Czondoratt d. 66. Veottem egy Swegetth d. 16. Veottem egy harisnyat d. 12 Az keet Ingre, es keet Gattyara attam neky 22 singh Vaznath [Kv; Szám. 3/XXVI. 12, 53, 3/XXXIV. 18]. 1588: Az Lovak melle Zegeottem 1 Legentt Kinek neve Peter Zegeottem 2 Inghbe 2 gathiaba, abah Naddragh. 1 Zwr, 1 Suvegh, 1 Zekernie ... 17 die January Zegeottem az Barom mele egy haidoth. 2 Inghbe, 2 gathiaba 1 harisniaba 1 Suvekke 1 Czondoraba, 1 Zúrbe [Kv; i.h. 4/V. 38]. 1590: Az feyer Bartost mikorontan zeoleo paztor volnek, fogam megh, mert egy gerezd zeoleott zakazott wala az mas ember zeoloyebeol, Az dolmanniat le wonam rolla, es egy czondorat adek reaa, igy erzetem ell [Kv; Tjk V/1. 25]. 1591: az Erzint el meccették, es sebembeol mind pinzesteol el vittek. Azonba vtanna Indulek ... ez Kis Mihalinak, es minthogi akkor zwrben vala en mellettem, ruhaiat immar megh változtatta vala es egi czondorat veot vala rea [Kv; i.h. 136]. 1593: Kadar Mihal es Fodory Jannos Ispannok lewen Adnak zamot az Felleky Erdorol ... Chondorara es zekernyere s Az mia el koltotok magokra Az meg Az Erdot Laboltak ... [Kv; Szám. XVII/5. 21]. 1595: Az Sophianak vettem egi czondorat .. d 40 | Az zolgak fizeteseról. Az eoregbik zolganak Balintnak attam penzül f 16 Egi Zwr f 1/50 Egi Czondorat attam p(ro) f. 1/20 Egi harisnyat vettem p(ro) f — d 23 ... Andrasnak Egi zwrvt vettem p(ro) f 1 Egi harisnyat d 23 [Kv; i.h. XIII/6. 2, 34]. 1598: ez Merte(n) Albert mas zolga tarsatol egi czondorat lopot wala [Kv; Tjk V/1. 142]. 1600: Symont fogattuk megh Zent Georgy Napig, Zent Demeter Naptwl fogwa f 4 Egy Inghbe Gattiaba, Egy Gubaba Az harisniat es Czondorat pinzwl fizettem megh az el mult esztendeore f 1/75 [Kv; Szám. 9/XII. 90]. 1613 megh fogwa az czondorat raitam es ugi vonzon (!) az aito fele [Kj]. 1684: Vöttem Istóknak ... egy szürke czondorát négynyüstöst fl. 1/15 [TT 1889. 258 SzZsN]. 1694: az el mult esztendőben Luczai Janos Ur(am) beressének töt ..., fizetesemben még hat forintom, czondoram, Kuczmam oda vagyon meg nem fizetet ő kglme, it Kikellő varat mikor kertem fizetesemet, bottal fizetet, meg vert erőssen [Törzs. Moldovai Karacson majoshegyi jba a fej-hez]. 1696: Biro Gergely .. be is jött vala Peselnekre egi szürke czondorab(an) bocskorban, fekete kucsmában [Hsz; LLt]. 1707 edes Anyam . kegyelmed egy jo Nagy Pokrocot keszitcsen jöven<do> telre mert annelkül soha el nem lehetek mert az melly halo egyetmast hazta<m_h> azul igen hideg az telre ezért Czond-

rat is nem kivanok kegyelmedtől | az fejer Czondoramot el adtam három horgason [Ne; BLt 9 Toth István édesanyjához Angyalosra (Hsz)] | Bukurné .. csak fel ragada az kis gyermekét az czondorája allyáb(a) s meg indulanak a kert fele [Keresztényalmás H; Szer.]. 1714: az magunk hatarunkbol az disznokat be akartak hajtani akor is meg fosztatak az olosz Uram jobbgyi Csuklyajat Czondarajat el vettek [Martinesd H; BK sub nro 261]. 1727: kotsisnak ... fizetése ... égy fejer Czondora [Kv; Kmita Jánosné jk]. 1738: monda Nyigul, hiszem szabad vagyok en hogy minden Enber török<buza>jabol ket három csöt el vegyek Mellyre monda Nagy Pe<ter> bizony nem vagy szabad mert el veszem az czondoradot [Galac BN; WLt]. 1742: vagyon nállom egy Czondrája (!) [LLt Fasc. 109]. 1744: Szolgalonak fizetese Hung f. 5 egi fekete condra, egi köz rása előruha, kender ing aljastol egi egi kender fersing egi vj pár csizma ... [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 12]. 1753: nékem . edgy Czondrám veszet el [Grohot H; Ks 80. 40/5 Petrucz Ignat (40) jb vall.]. 1754: olyan volt a' teste mint a' fekete Czondra [Gernyeszeg MT; TGsz 33]. 1755: Jánkul mihent el érkezőnk, mindgyárt meg ragadá Lázár Jánosnak a' czondráját [Ribice H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1759: Kosbukék igen közel valo Atyám fiai, es valahányszor hozzájok mégyek mindenkor adnak vagy Czondrának vagy harisnyának valo posztót [A.ilosva SzD; SLt 24. J. 3. 20—1] | Hájkul . mikor ide jöt tisztartokodni, egi fekete Zondrában jöt ide, a' Felésége pedig egi fejer, es egy fekete Fersingbe, es egy Lóval, egyebet nem hoztak ide [Marosludas TA; TK1] | Mind ketten osztán ő Kglmek ki akartak vonni Gávrilát hajánál fogva, de az Ex(pon)ens Ur ő Nga Árpástoi Birája Providus Balás István es Tisztartó Nzts Sárpataki Lászlo Uram fogván hátul a Czondráját Tit Fő Biró Uraimék ki nem huzhatták [Árpástó SzD; BK]. 1760: ott kapván az szőlő pásztorok az ökreit Martinsán Nyikulánok Kllis az Czondráját Zalloiban hagyván az Szőlő Pásztoroknál ... hajtotta az ökreit ... Szántó földihez [Balázstelke KK; DLev. 1. VB. 1]. 1762: Czondrának valot tudom hogj az udvari gyapjubol szöve hat Singet [Oltsem Hsz; Mk RN. IX. 109]. 1763: egy szép on fedeles bokállyt a czondrája alatt' a koltásr az Udvarbol haza felé vive [Betlensztmikliós KK; BK Gazd.]. 1769: Fel viseltes Czondra 2 Berlett Czondra 1 [Nagyercse MT; Told. 19]. 1774: három Esztendeig csak hét Béres volt az nyoltzadik helyiben minden Heten Jobbagyot hajtottanak Beresi Szolgalatra Jobbagy Szerben ... két Esztendeig, a nyoltzadikért ... Jobbagy Béreskedet kinekis egy köből Gabonát adtanak minden Holnapba, s egy köből Buza Vetést két három Esztendőben egi Czondratitis vettenek a nyakába [Mocs K; Ks Conscr. 27] | En nékem pedig mint költsárnak fizetésem semmi sints, hanem Czipo Praemondám vagyon attanak ... ruházatra ... három Esztendőre egy czondrát, Esztendőt által két rendbéli fejer változó, egi pár Harisnyát [Szentdemeter U; LLt Vall. 24].

1781: Hát azt tudgyae a tanu hogy a' mely Czondrát 's Bundát az Exponens praetendal az utrizatustol az Néhai Almási Mihálynak minden-napi Czondrája 's Bundája volt ...? [T; Bosla]. 1784: Sárpatarkrol* .. el szokott Jobbágy Sütő-nek le írása Szökött el paraszt Köntösbe ugy mint egy Szürke czondrában Ször harisnyában botskorban hivják Nagy Sigmondnak [TKl. — *MT]. 1785: 4 Márjasos czondra nro 1 uj ször harisnya 2 pár [Drassó AF; TSb 24]. 1791 ezen szántó földet vasaroltak volt egy Stüveggel és egy Czondraival [Uzon Hsz; BLt]. 1794: látván hogy a kardal hozzámis vagdal s tzdndrámot juggattya s Vágja el botsátottam [Déva; Ks 79. XXVI. 10]. 1796: Két czandráért Rf. 5 xr. 6 [Kosed H; Ks 78. XVII. 15] | fekete magyaros cifra czondrája magyaras farkas csizmája [DLt nyomt. kl]. 1797 mikor ide vetődöt ... magán . Szürke tzdndra harisnya és botskor volt [Náznáníva MT; Berz. 3 Fasc. 3. N. 21]. 1799 Kézdi Széki Mátisfalvi Toth Márton nevezetű paraszt .. bárány bőr Kosokba, Tzdndrába alol vjjas bárány bőr bundába [Dés; DLt]. 1800 (A körözött személy) fekete tzdndrában (!), fejr harisnya nadrágban botskorban járt [DLt nyomt. kl]. 1801 tzdndorájokat nyakra valojokat ... kérték [Szucság K; RKA]. 1803: Nátye Nyikulájnaks a' Fejéhez tsaptak kardal, s a' mellét találták, a' czondráját, és az ingit kiis vágták [Toplica MT; Born. Xvc 1/56-7] | egy aszszony el loppattatott Czondráját a Péukán Avram Léányán találta meg [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1804: Matsinik Thodor Küküllő Vármegyei Darlatzi . visel ... harisnyát, Kaltzont, és egy szürke tzdndrát [DLt nyomt. kl]. 1808: Rotár Bánko .. egy nagy fekete czondrával szokott-el [DLt 880 nyomt. kl]. 1817 Ennek előtte ... ugy volt szokásban a mint látom hogy a' tselédé akkor mentenek el a Faluba, és Úressen hagyták az Istállot, a' mikor kedvek tartotta — ez a' szokás már ma meg vagy on régulázva .. Ma egy hete leszen, éjtzaka ki men tem a Koltsárral az Istállóba, 's midön senki sem lett volna ott — mindenik(nek) a Czondráját eldugtam, 's azutántol fogva nem igen mennek titkon járogatni [Héderfája KK; IB Veress István tt lev.]. 1827: fogadtam meg Béreseznek Vogner alias Muntyán Juont adni fogok egy czondrát Két pár harisnyát ... Két rendbéli változot egy kalapot .. egy pár botskort s egy harisnya szijut [M.köblös SzD; Torma]. 1838 Vesszősi születésű Deák Ilia . viselvén harina poszto eresztékkel kiczifrázott czondrát [DLt 92 nyomt. kl]. 1845: Kimpján Nikoláj viselt . fekete czundrát (!) [DLt 739 ua. A kétnyelvű körözlevélben a német szöveg ez: Trug einen schwarzen Ueberrock (: Czund-ra:)].

3. darócguba; tündrä; langer Tuchmantel. 1530: Item pro redem(p)cione czondora dedi in toto fl II [DomH 64]. 1532: Item condra seu indumenta Valachalia emere feci mercenariis f I d XX [i.h. 113]. 1592: Az Juhaznak

attam egy Czondorara f. /50 [A.füle TA/Kv; Szám. XII/5. 9] | Gyapiw az mi volt az haz zwkse-gere Saaknak (így!) dízno paztornak chyondora-riaiara halisnaiara es az mire zwksig, depúalták [Kv; i.h. XV/6. 77]. 1595: Az tziganak fizetese: 11 Jan. Hejanak Biro W hagyasabol vöttem 1. kek karasia Nagyragot p(er) f l d 40 . Nagy Fekete tzdndrat p(er) d 87 [Kv; i.h. XVIa/6 237 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1597: Az Johaz(ra) walo kelchieg . Vettem Az Johasznak: Egi Czondoratt per f l d 50 Harisniat f — d 28 [Kv; i.h. 7/VIII, 26]. 1749: midön edgyik fatens bé ment a' fogadob(an), mar akkor azon személy szürke czondráb(an) volt öltözve [Torda; Tjk III. 255]. 1801 az Béres Biro fia Kosa Vaszilika nevezetű Béressel, czondrájokat az Udvarban le hányvan Vas villáson a Fogadora Nyargaltanak [Kajántó K; ÁLt PiscLt]. 1839: Porou Thoma .. visel oláh öltözetet hosszu czondrával (:ba-bouval:) [DLt 398 nyomt. kl].

A 2. és 3. jel. alá sorolt adalékok oda vagy emide tartozás nagy mértékben bizonytalan.

condraposztó durva gyapjúszöttes; postav aspru; grobes Wolltuch. 1683: egj veg Czondra posztó [UtI]. 1684: Három czondra Posztóval burított Tár szeker nő 3 [UtI]. 1692 ket darab vanyolatlan Czondra poszto [Mezőbodon TA; BK Inv. 13]. 1697 Ezen boltb(an) . Egj tü-résb(en) fekete czondra poszto Ul. 18// [Alvinc AF; Mk Alvinczi Péter lelt. 8] | Sak(na)k valo czondra Poszto Ul 53// [Borberek AF; Mk Urb. 2]. 1708: Ki küldött a Czondra Poszto ut(n) Szamartó Uram [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1723: Cseléd(nek) való tzdndra és harisnya posztók —öt vég [Koronka MT; Told. 29/2]. 1728: Juon Boérnak az pitvarát meg lopták és az Czondra posztokat ell loptak [F.árpás F; TKl BB. XIII/15]. 1730: 22 Janua(rii) Czondra és Harisnya Posz-tok ványoltatására [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV]. 1741 Sebesi Jánosnak 4 sing fejr czondra posztot adtam tiz sustákban [Kv Bog-dányi jk 56]. 1742: Két darab fejr tzdndra poszto; Két darab fekete tzdndra poszto [Kisborszó SzD; TL 42 Kifor fam. lelt.]. 1743: az Exponens(e)k-(nek) ... az ványologbol ötven Sing Czondra posztot, tavaj pedig tizen ötöt ki loptak volna [H; Ks 62/6]. 1745: 11 sing fejr czondra posztó ... Egy darab Szürke czondra posztó az eső-lékkal adatott az Annjának [Torda; Tjk II. 101]. 1747: ött Sing fekete Czondora poszto . kezem-nél ván [Homoród H; BK] | a Czondra Posztobol Janosnak is igert az Ann yok egy Czondrara valot [Kórispatok U; Pf]. 1748: Csomo Czondra poszto Szürke [Nagyida K; Told. 11/95]. 1754: tanaltunk .. 12 sing czondra posztót [Bukuresd H; Ks 62. 4]. 1756: az nékem adot Czondora posztót meg fizettem xr 34 [TL. Teleki Ádám költ-ségnaplója 58a]. 1757 Udvar számára a' mi ha-risnya, Czondra poszto és pokrotz poszto leszen azt is ajandekon meg Vanyolyak [Csiksztmihály; Sándor conscr.] | (Az aranyrögöket) vizet bocsát-

ván 'a Stomp Ládájában liszté törjük, a' mely lisztnek jobb része á Stomp ládáján lévő lyukan, á lyuk alá hosszan terített Czondra posztóból lévő Fotakra ki foly [Zalatna; JHb Borsai István kezével]. 1759: tizen nyolcz Sing fejár, Czondra Posztot vett(em) [TL, Teleki Ádám költségnaplója 219b] | á Ványolomból egy veg Czondra Posztom el veszvén, Suspiciom lett volna . . . László Péterre [Bulzest H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1762: az szür Takácstol percipialtam . . . Lom-bos Posztot singet 32 Harisnya Posztot singet 155 Czondra posztot singet 50 [Szókefva KK; Ks 71. 52 Szám.]. 1764: Nállám is maradatt tizen-nyolcz sing fekete Czondra Posztoja, most a' Ványoloba vagonyon, en Küldöttem oda mert nékem is volt annak végiben tizenkét Sing Czondra Posztom [Csúcs AF; BfR II. 66/28]. 1765: Déván vévén egy fekete Czondrát Urit Béresnek Hfl. 02 Dr. 28 Ugyan akkor vettem 4 Sing fejár czondra posztot Singit á Dr 18 [Nagybarcsa H; Ks]. 1768/1771 (A bíró) vgy el vert, hogy az egész testem olyan volt mint á fekete Czondra poszto [Bukuresd H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1769 Egy vég Fekete vanyolt Czondra Poszto [Nagyercse MT; Told. 19]. 1772: egy Türet Czondra posztóját el lopta [Szászfenes K; KLev.]. 1774: az Udvarban lévő Sütőnek két Rendbéli változo szokot jární, és egy rendbéli öltözet Czondra Posztoból [Mocs K; Ks Conscr. 27]. 1783: akkor éjel el veszett egy vég Czondra Posztoja [Paragó K; GyL]. 1791 Harisnya és Czondra Poszto [Doboka; MkG]. 1797 A Czondra posztot 40 Singet Harisnyát 30 Pokrocot 20 Singet most Szötetem [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1829: Kertsedí Fogarasi György közelebről csöröge Szabo Janos(na)k mint Festőnek valami czondra posztóját festés véget oda adván tölle Czinkustis kapott | Harisnya Pösztönak Singe 42 x. Czondra Posztónak Singe 46 x. Közvászonnak Singe 15 xr . . . Gyűszűnek Darabja f. 3 [Torda; TVL 260, 1250]. 1853: vitetett a ványolora lör Harisnya posztó 47 1/2 sing 2. Czondra posztó 26 1/2 sing [Dob.; Bet. 3].

Szk: ~ *fol.* 1757 'a Bányákból ki adott, s még Stompakhöz el nem hajtott Minerát a' viz lehajtya, és osztán in plano az Arany a' porond közt meg ülepedik, az illyent némellyek tsak in loco menedékesen, lábakra más fél öl hosszszaságu deszkát állítván, mossák czondra poszto fótakkal bé terítvén, edgyik a' porondat szüntelen tölti a deszka teteire, másikja pedig meritő kártással a' vizet, s ekképpen le mosodván a porond meg ülepedik az Arany a fótakan [Zalatna; JHb Borsai István kezével] * ~ *köpenyeg.* 1788 Viseltes Czondra poszto Köppenye haram [Mv TSh 47].

condrás darócgubába/szürbe öltözött; imbrácat ín tündrá; in Tuchmantel gekleidet. 1747 hal-lottaé á Tanu, hogy Pap Vanka .Alpareton esett Sokadalomra masod magaval ment be, magos, szaraz, Sarga bajuszu, czondrás tar-sával .? [KSz; Ks 27/XVII]. 1845: két szürke Czondorás ember . . . előmbe álván . . . [KLev.].

copf 1. hajfonat, varkocs; coadă, costiă; Zopf. 1827 Czopfat visel [DLt nyomt. kl].

2. vendéghajfonat; plete/codite false; falsche Haarflechte, Haaraufsatz. 1806: Czopfat nem <ka>phattam de járok benne, és valahogy tsak kerittenek edgyet Hétfűig, így fogadták a borbélyok [Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

copfpántlika hajfonó szalag; panglică cu care se leagă codițele; Zopfband. 1794 (Vett) 2 1/2 Sing Czop pantlikat Rf — „15 [Mv; DE. 3]. 1797 Varadon Két Sing tzopf pantlika a Grof-nak [Sz; IB III. CXLV. 22].

copta ? kb. rögzítő kötélzet; fringhiile de fixare; Befestigungstauwerk. 1800: éppen ott a' hol most a' Benedekfalvi Malmok gáttya által van kötve a' Kelentzei Határhoz oda töttek volt egy Malmot a' Ködiék mellyet a' Kelentzeiek meg nem szenvedvén, a' Czoptáit el vágták és a' vizre el botsáták, nem ment igen messzse a Malom, mert meg akadott, és meg is feneklett [Benedekfva Sz; BfR II. 58/21 Vérvölgyi Bányai János kezével].

corhol 1. szűcsm kaszavással bőrt tisztít; a curăța pielea cu coasă; zerlauchen. 2. vonszol; a tiri; schleppen. 1838–1845 corhol ~ curhol: 1. bőrt kaszával tisztít; 2. cipel, voncol, hurcol magával, maga után valamit [MNyTK 107. 15].

? **cöggkö** építőkö-fajta; un fel de piatră de construcție; eine Art Baustein. 1580: Az Torda Wcha Kys Aitaiara az my kolt Bachy Peter vram es Seeler Martto(n) által Zeeler Marton wram költöt Rea Bolto Kowet wött d. 40 wött 2 Kozorú fat d. 27 . Egy Nagy Chög kowet d. 75 [Kv; Szám. 3/XVIII. 22b–23a].

Míthogy a címszóra von. egyetlen adalék hangjelzésében a *ch* hangértéke *c* és *cs* is lehet, az itt adott olvasat mellett *cs*-vel kezdődő olvasatváltozattal is számolhatni.

cök (kovászolt) kenyértészta-élesztő; plămădeală, aluățel; Sauerteig. 1745: Szarvas tekenő nrő 5. Czök keverő tseber nrő 1. Pemete márto tseber nrő 1. Dagaszto Székláb nrő 1. Szén vonó kettő nrő 2 [Marosztkirály AF; Told. 18].

A szerkesztő gyermekkorában Désen a *cök* 'kovásznak' kezeléséhez félretett kenyértészta' jel-ben még közkeletűen használt köznyelvi-konyhanyelvi szó volt. Ilyenféle jelentését ismerjük Kszegről is [KTsz]. Alkalmasint Erdély-szerte ilyen jelentésben volt, sőt itt-ott még ma is ilyenben használatos.

? **cökögető eke** ? újabb ekefajta; un fel de plug nou; neuere Art Pflug. 1858: 1 cökögető eke Vidacs féle [Nagynyulas K; TGsz 1].

Az előtagban Balassa Iván szíves levélbeli közlésben a *töltőgető* szó elírását sejtí, habár ilyen ekefajta maga nem ismer [vö. MEke Mut.].

cökös cökkel készített; făcută din plămădeală; mit Sauerteig verfertigt. 1819: az Aszszony . . . bába kalátsat^a, akkor a Czökes Czipot is sokkalta fejé-rebben sütette, mind rend szerént szokot volt, a' melyet mással soha sem mielt egyedül Sylvester Urammal [Kv; Pk 2. — Értsd: sütött].

cőkverés kb. a kovászolt kenyértészta megmunkálása; främintarea/baterea aluatului (fäcut cu plämädealä); Zubereitung des Sauerteigs. 1855: Az énis koronája a hófehér komlós cipó, a házi-asszony sok szép erényeinek főbbike. Buza szemelés, mosás, szárítás, őrlés, lisztthítés (!)* szítálás, czők verés minden időben az ő szeme előtt és közre munkálásával történik [ÚjFE 178. — *Nem elírás v. sajtóhiba ?].

cölöp 1. ? oszlop | tőke; stílp | butuc; Pfosten | Klotz. 1590: Az Malomra valo keoltseg . . veottem egy cheolepnek valo faat d. 25 [Kv; Szám. 4/XIII. 3].

2. karó; par; Pfahl. 1867 65 szekér czölöp és törzsök fa értéke 97 fr. 50 x [F.zsuk K; SLt].

cőmpöly (fa)tönk; buştean; Klotz. 1783: egy nagy vastag Cserefa Czömpöt szánon . . hozott . . . haza [CsS]. 1792: a' kerdett vatzkorfa le vágottat volt . . . egy Czömpöit a tövínél látam heverve de az ágát s forgátsát el takarítottak volt . . . | az előttem meg vallott vaczkorfa Czömpöjt énis láttam volt a' nevezett Csere erdő szelín heverve [Nyárádsztlászló MT; Sár.]. 1795: Beretzki Mihály vezetett minket a Szovatai Havasra egy vastag Kőrísfára és azt mi más fél ölös hosszúságú Tzömpökre rodalvan, minden tzömpöből öszvességgel tizen négy szál vastag tseter fát hasagattunk [uo.; i.h.]. 1810: 3 hosszú tzömpö körisfa [uo.; i.h.]. — L. még *gerendelyűgés vachorfa-cőmpöly* al.

cővek 1. cölöp; stílp; Pfosten. 1583: 16 No-uemb(ri)s Az wyzet hogy el weottwk Czeoweknek valo fat nagio b seoweny karonal d. 32 [Kv; Szám. 3/XII. 5]. 1584: Veottem az Malom Zywksegere . . . 8 fath Czeoweknek [Kv; i.h. 3/XIII. 4–5]. 1585: Az Hyd kapu előtt ez vyz mellet az malomnal meg bomlot vala meg kellett czhynaltatno(m) az vyz melleket az Czöwekeket ky hanyatta(m) az korczyholas volt massod magual fizettem d. 28. Fakat vottem Czöwekekné hozzá Balas kocachytol d. 60 . . . Az Korczyholas volt Harmad magual czöwekeket faragot d. 25. Negyed napo(m) esmet volt az korczyolas 10 legennyel czöweket (!) vertek . . . d. 20 | O war Kis aytoianal walo palonak Eggik Choweket ky wonta wala az Jeg az korczyolas hogy be wertte ötöd magaval Atta(m) f. — d. 6 [Kv; i.h. 3/XVIII. 75a, 3/XXII. 75]. 1589: Fa zezam Vetele a' Malomhoz . . . Vöttem . . . eg' Sardi embertol 16 darab czöweknek ualo fat f. 3 d. 70 [Kv; i.h. 4/XI. 22–3]. 1591: Az Jspyttally Molna mellet valo palorah . . . Keet Torozkoy wassbol Chinaltato(m) kapsot kywel az Jarmot az Czewekhoz zorytottak ata(m) ket wosert f — d 62 [Kv; i.h. 1/5. 35]. 1592/1593: az hol az Serieny Miklos elebbi Malmanak az Cheoweke vagyon most az derik zamos azon fol' el [Bálványosvárálja SzD; Ks]. 1593: die 19 septembris georgy kowaczjnak fizettem hogy az wzchy gaspar kertinel walo palohoz

5 keopwt Czinal az Chowekek wigire, az kit ala wertek [Kv; Szám. XXI/5. 30]. 1595: Attam korczyolas Istüannak hogy Rosas Janos pintzeiebol 1 hordo borth vont az piatza 4. tzőwekre es ot asta az elöt be öket . . . d 60 [Kv; i.h. XVIa/6 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1675 az Jobbagjok az Malomhoz Bakok(na)k Czöwekek(ne)k es egyeb szükségre valo fát hordottak [Kv; i.h. 35/I. 22]. 1695: két deszkából czöwekekre csinyalt Tábla [O.csesztve AF; LLt]. 1714: légy (!) aláb két hatvanig valo Cűvek, az part mellé, és annak igen sok tötés, hogy`ha az Cűvekék mind készén léznekis, még érri (!) 3 hétig velle az jóság, fel vérti és jól meg tőtení [Szentdemeter U; Ks 96]. 1732: A tonak mas szelýin vízben fel vert Czöwekben kötöt gerendákra Csere deszkákkal padlat zugoja vagyon [Nagyida K; EHA]. 1750: az Malmon fellyül találtunk hat gerenda fákat, öt czöwekeket, és két Bakokat [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 6]. 1754: az ulj malmon felyül pedig az mely fel vert Czűvek forma fák láczanak még az víz el nem lepte, azon fák Malom Czövekjei voltanaké . . . hogj gáttal más árokra csaptassák az Nyárad vizét azon dologra fel vert Czűvekéké . . . ? [Nyáradkárácsonfva MT; Berz. 15. XXXII/10. A vk-ben a címszóra von. adalékokban váltakozva ő~u-s, a valomásokban csak u-s alakokat olvashatni.]. 1756: also Tó hely gattyán alo vagyon Czöwekekre tsinált uj Hid [Koronka MT; EHA]. 1761: Ezen gabonás . . . alkalmas jo Epület volna, ha alatta lévő megrothadozott Tzűvekljei helyett ujjjakot tennének, és fedéllel mindenkor jól procuráltatnák [Pagocsa K; JHbK LXVIII/1. 17]. 1764: adott . . . a városi malomhoz talám 80 darab talpat és 3 ölni Czűvekeket [Méra K; Aggm. C. 30]. 1771 en itten valo Molnárságom idejekor elégszer bé bujtom az Silip alá és ott lenn a Vízbe egy Czűvek Lévéen arra állottam [Ádámos KK; JHb XX/26. 10]. 1797 itten régen is Malomnak kellett lenni, mint hogy annak vastag régi Czöwekei es Arka azt mutatták [T; JHb Hesdái cs.]. 1798: Czűvekné valo Tölgyfákat a Harasztszi Hidhoz administraltam [H; Ks 108 Vegyes ir. 65]. 1804: (Temettem) Nádasi Mártont . . a vízben esett, mikor a' Fenesi Gátnál a tzőwekeket vérték fák(na)k eleiben, az állás le romolván a Berbéc réa esett [Gyalu; RAK 144]. 1805: ki mentünk az elrontatott hídhöz és néztük minként verik a tzőwekeket [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 93]. 1816: Az ujjonnan Fából fel állitandó Kardosfalvi* Hídnak . . . 9 vagy 10 Czolos Vastagságú Tölgy Fa: 16 Czöweknek valo kívántatik a két közbűlső és a két szelső Jármakhoz . . . 4 darab a Czöwekek felet mellyek abba belé Csapoltatnak . . . 5 vagy 6 Czol vastagsagu Tölgyfa 4 darab a Czöweknek egy mással lezendő öszve kaptalattására [Km; KmULev. 2. — *Akkor Kv határában egy kisebb település, ma városunk egyik külvárosa]. 1821: (Építettette) A Radnotfáji Malmot magamisa vertem a' czöwekeket, eleget emeltem a Berbétset mikor azt a néhai Groff Vr tsináltatta [Radnotfája MT; Ks 79. 161]. 1824: Bányai István Vám

Arendator a Mag(ist)ratus előtt azt adja fel: hogy ... mind a Piatzon, mind pedig a Kolosvári uttzán a' Jóságok előtt .. nagy Czüvekek valamint Kövek vagynak fellállítatva, ugy annyira vagy szorulva a' piatzi Hely, hogy bé nem fogadhattya most a' Kis Aszszony napi Sokadalomra ide jövő Sokadalmasokat [Torda; TLt Közig. ir. 252/825 mell.].

2. karó; par; Pfahl. 1585: chinaltatam hat Czeoweket kiket megh Wasszata(m) a kik vtan a karot be vertek Gal kowachal attam d 40 | Kouétkezik az my az púska por Malomra koltt

100. Karo fat wottem Choweknek walot az wizben az Talpok korniuil kit wertek es az wiz oldalara a Silipen fellitül f. 1 d. — | Kouétkezik az mit az Apahiday Gatt es Basttiak Chinalasara költöttem ... Az Korczolias hatod Napig werte fel az Choweket Tizen Eggied Magauul f. 7 d. 20 [Kv; Szám. 3/XVII. 13, 3/XVIII. 21b, 36]. 1680: az fal mellett czövökeken het szal deszkabol illo paraszt Szek nő 2 [A.porumbák F; Ált Inv. 7]. 1694: ket deszkabol czivekekre csinált tábla nro 1 [O.csesztve AF; LLt 76. C]. 1695: egy Hoszsu Tábla Czüvekeken álló [uo.; LLt]. 1750: az Tselédházba vagion egj Fenyő Deszka lábás Asztal, egj fenyő fa lábás hoszu pad, más fenyő Deszka pad tzöveken [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 2]. 1760: az huvá bé kerülvén az víz azon czövekekbenis el hordott [Kilyén Hsz; LLt]. 1763: a Provisionalis Házba a két falai mellett a földbe bé vert czüvekekre pad helyet két fenyő deszka vagyon le szegezve [Hortobágyfa Szb; Born. XXIXa/19 néhai Hortobágyi Gergely György conscr. 12—3]. 1764: adott a városi malomhoz talám 80 darab talpat és 3 ölni Czüvekeket [Méra K; Aggm. C. 30]. 1770: eő kigyelme azon Czüvekeket vagy is jászoly gátot, melyet az maga kertvények meg erősítésére építetni Szándékozik oly formán és móddal építse hogy in futuro azzal valami károkat ne okozzon [Dés; Ks 38. VII. 6]. 1795: 2dik Czüveket verek fel a Patak szélén [Rigmány MT; LLt 84/8]. 1817: Dolgoztanak a' gyalog szeresek ... a Malomnál, és tsináltonak egy Jég hasított e Hid eleibe, ugy a' Hidnak a' Fogado felől valo véginél, egy jo kemény erősséget nyóltz Tzövekkel 's fejtül a' végeit bé huzva gerendakkal [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev.]. 1826: az Ingeineur és a Pallérok jelen letekben már a' czüvekek meg vagynak szerezev fognak az ujj malom építésekhez [Mv; Told. 7]. 1878: tziueket vit a gátra [Etéd U; NkF]. XIX. sz. m. f. külgyenek 10 tziuekeket [Kadács U; Pf].

3. (állat)cövekelő karó; járú; Pflock. 1669: Kaszáló reték igen keves vagyon; Az Ludatis czövekre ütök [Tormás H; BfN Székely László lev. Urb.]. 1722: Itt vad(na)k közönséges herélt Gyermekek Lovak, rosz oconomia(na)k tartom czöveken nyaraltatni, nem gyözűk kötéllel, a mellett sok szolgál Praebendázni, afféléket job mènesre Radnothra küldené, bizony szeb volt az öszszel az á Gyermekek Lo, á Melly ott nyaralt, mint sem itt a mellj czövekel volt [Fog; KJ.

Rétyi Péter lev.]. 1730: a Falusi emberek is, a kik(ne)k Lovok volt s vagy czövekeken, vagy penig a Csordában tartotta oda csapta, s így osztán mind el pusztították a' Sarjut [Türe K; Told. 28]. 1757 en 20 Esztendőig Lovászokdtam eő Nganál az eő Nga Lovait gyakarta itt őriztem Czövökön de senki Semmit sem szollott [Gyeke K; Ks 4. VII. 6]. 1760 k.: akár nyugben akár tziueken legeltetett Lovak ... tetemes károkat tettenek és téznek [Torda; KW]. 1765: á Kereszthegy Havassának Gőrgény felől való mezős része eleitől fogva olyan tilalomban vólt, hogy még a' Gyergyó székieknek is kik azon Utaztanak nem volt küllömbben szabad ottan Lovákat étetni, hanem ha az ősvény közepiben á Pányvás kötélnek Tzövekjét fel ütötték, és így á meddig á Tzövektől á Pányvás kötél el nyúlt, addig az utazó(na)k marhájoknak étetésekre szabadság engedtetett [Hodák MT; Born. G. VII. 36]. 1806: Ezen Popp Vaszilia Kanczaja hanem ha mindig Czöveken tartatott minjárt el kóborlott [A. várca Sz; BfR 130/1].

4. határkaró/cövek; járú de hotar; Grenzpfahl. 1697 mostan örökben adott darab Örökségöt Czüvekekkel elis határoza [Tarcsafva U; Pf]. 1753: a' Czövökök jollehet hogj veszteg állanak, s a' Czövökök között az föld bélyebb hogysem kellenek, van szántva [Nyárádsztbenedek MT; Told. 28]. 1755 négy Czüvekekett Sarosi György uram a Borozdában veretett | ezen Földnek igaz határa ott vagyan az hól most ezen orában ki jártuk Czüvekekkel ki határoztuk | Czüvekekett ki hánta ki? [Nyárádszt-lászló MT; Sár.]. 1756: a mások földjeiben Czüvekeket vertek | a Czüvek jól láczik [uo.; ua.]. 1763: az előttünk folyo Patakon tul valo helységis egészen áma Borzafáig ezen örökséghez birattatott, de én azt meg valiom nem tudom tziuekekkel kimétáztatotté vagy nem akkor; midőn Afrim ki járta [Szecsel Szb; JHb]. 1768: a Czüvekeket nem láttam ki hánta ki belölle [Kissolymos U; Márkos lev.]. 1803: az el hasított Szöllőnek egyik tziuektől a másíkg az az végig mesgyéit vagy barázdáját ki rajzoltak volna [Kv; Pk 3].

5. ? rovásbot/pálca; ráboj; Kerbholz. 1802: Itt maradt 30. Sák a' melyekbe maradt 140 véka a' czövekek Szerent [Kv; IB].

cövekel 1. karó; a bate járúsi, a prinde cu járúsi; abpfählen. 1574: Byro vr(am) Ne feletkezek ely rola Mikor az vyz meg Apad latassa es az hwl zwkseg Igaztassa (!) Meg a kyk kerteket kyller raktak choeveklettek [Kv; TanJk V/3. 102b].

2. (határ)karóval/cövekekkel ki/megjelöl; a indica cu par/járú de hotar; Grenze abpflocken. 1600: a mikor Telegdi Mihaly az molnoth chenalatni akara ..., az malo(m) arkot merni kezdek rudal, mo(n)da Zombatfalui Benedek, vra(m) az feöld hianias az mienkre esik, Vrasagod ne hianiasa az mienkre, Monda Telegdi Mihaly cziuekelliek bellieb, eleegh zelies itt az feöld [UszT 15/269

„Docze Janos Zenth Marthoni Zabados” (50 vall.). 1756: egy darabbal bejebb Czüvekeltek [Nyárádsztlászló MT; Sár].

3. (legeltetés céljából állatot, főként lovat) cövekhez/karóhoz kiköt; a lega (mai ales calul) de par; Tier, hauptsächlich Pferd zum Pfahl anbinden. 1685: a' Pallo végénélis vagyon egy darab föld, de káros hely lévén lovakat cövekelnek reá [Nyárádtó MT; Told. 27]. 1698: a' Buzak közze szöktak lovakat cövekelni | (Lovát) senkys a' Buza közze, se maga se mas fűvere ne cövekellye [Dés; Jk]. 1713/1793: Isten eo felsége az Aratásnak idejít el hozván a mely marhán munkálkodni szokott ha két féle marhája vanis ki viheti meg tővekelje legeltetheti napkelettől fogva napnyugotig, a kit nap nyugott után ott találunk ha tővekelve léssen is poena flor. I [A.csernáton Hsz; SzékFt 30]. 1740: az emberek az kik a malomba jártanak, az Lovakat Czüvekeltek reája^a [Vármező SzD; LLt Fasc. 164. ^aA legeltető helyre]. 1762: ha fű lenne benne a lovát is oda tővekelné [Szentháromság MT; Berz. 1. 10/39] | Natulye^a ugy mond ne vidd abba a szegeletbe cövekelni a kánczádat, mert bizony ha az Középfalviak ott kapják de kancza nélkül maracz [Virágosberek SzD; SLt XXIV. 6. — ^aEgy Natul nevű ember megszólítása]. 1772 Az Csitkos kantzákot az oldal földek mellé ne Czevekellyek, vagy ha Czeveklík Csitkáját Pásztorolják a kiké [HSz] *oldal-föld* al.). 1799: magamis mind udvari Lovas Hajdu, a Lovamat Sokszor tővekeltem azon Földben [Déva; Ks 113 Vegyes ir.].

4. *tréf* dikicsel, baszkodik; a se regula/fute; finkeln, ficken. 1769 Aztis Hallottam hogy Andonia Szimion a Venus Pálcáját Gagyjába nem tarthatta, hanem sokszor Faluban küldette volna cövekelni, a melljet bizonyít sokaig lévő Ifiu Legénysége S azért nem házasonat volna meg hogy felettebb kurvász volt de nevezetesen kikkel kurváskodot légyen nem tudom [K; Told. 3a. Egy másik valló csaknem szó szerint azonos szövegű vallomásának első része így szól: Aztis Hallottam hogy Andonia Szimion a Veres Pálcáját Gagyjába nem tarthatta, hanem sokszor Faluba küldette volna cövekelni].

cövekelés 1. karózás, karóverés | cölöpölés, cölöpverés; ingrädire cu pari | batere de stilpi; Einpfählung / Pfahlrammung. 1820: Falu itélő széke tartattván Falus-biro Sollyom János Elöl-ülése alatt a' Pál fiak által el tővekeltek és gátlással meg erőssítettett öblögetés itélet ala botsattatik. Itélet. Minthogy ország közönséges Törvénye az: Hogy a' folyó vizek ha darabjába szakasztnak, a Birtokos annak utanna mehet, ha pedig öblögetés által mossa el, az azé léssen a' kiéhez öblögette, minden pedig köteles a' magáét orizni és meg tartani — e' szerént a' Pál fiak a' kereset alatt lévő helyet öblögetés által kapván annak tulajdonossai lettenek, már hazánk Törvénye által, 's hogy aztot mint magokét oltalmazzák gátlás és tőveklés által, ezt is meg engedi a' Törvény [F.rákos U; Falujk

100 Barabás Áron pap-not. kezével]. 1841: a' Szamos vize folyama mellett lévő kaszálo helyeiben a' fát szállító emberek tapodásai által tetemes károsíttatások évenként okoztatván, sőt az irt nagy anya gáton a' fák leszállításakor Bakkok, 's tővekelések által fel állíttatni szokott Sorompok által a Gátbanis nagy romlások okoztatván, az ebbéli megkárosíttatásokat nagyságtok magok ... fordítsák meg [Kv; KmULev. 2].

2. elcövekelés (a maga birtokához foglalás); anexarea pe nedrept la proprietatea sa prin marcare cu țaruș; (durch) Abpfählung (in Besitz nehmen). 1603: Kecheti Alberth Janos zabaditatie nemy zanto feold végéth azo(n) Kecheti Elek Lukach tilaly es ceoweklesi ellen teorwene | Albert mihaly sofalwj zabad zekel hwjt wtan ezt wallia Az föld zenen meg mondhatnam az földnek a hatarat de Jnet nem Tudom, czioualast cziouekleket, mi okon czielekette aba En semit nem tudok, se zabaditasaaba [UszT 16/49, 17/19].

3. kicövekelés/karózás (a maga birtokhatárának megjelölése cövekeléssel, karózással); marcarea hotarelor prin baterea de țaruși; Abpfählung (Abgrenzung des eigenen Grundstücks durch Pfahl). Szék: ~t *tesz* kicövekel/karóz. 1603: Albert Tamas Sofalwj Biro hwjt wtan ezt wallia halotam azt hogy mondotta Lukaczi marton hogy cziuekleket töt wolt Sebe gergelj ellen, Az niaron halottam esmet hogy czioualast töt wolt de azt halottam mastol hogy cziak hatarat czioualta volna el de En abba semit nem tudok [i.h. 17/29].

cövekelő I. *mn* ló-cövekelésre rendelt; destinat pășunării cailor prin prionire; für angebundene Pferde zum Weiden bestimmt. 1773: nintsen Sz Lászlónak Nyomásnak idejénis ezen helyben lévő helyetskére semmi szűksége s aival hogy Nyomás idején az Uraság Lovai tőveklő helyének tartya, iga vono Marhája Pascuumának semmi kissebbedés [T; JHb II/1]. 1806: Tővekelő hely a Soskutnal [Nyomád MT; EHA]. *L.* még *ló-cövekelő* al.

II. *fn* ló-cövekelésre kijelölt hely; loc de pășunat pentru prionirea cailor; Platz für an den Pfahl gebundene Pferde. Hn. 1834: az ugy nevezett Cöveklőbe egy darabotska Helye [Felfalu MT; EHA].

cövekes 1. ' ? ' 1786: mutskolni kezdé Huntz futnak czövökesnek mondván az orrát pattagatta [Torda; KW].

A *cövek* alapszó -s képzős származéka itt vmilyen különleges, esetleg csak alkalmi, kétségtelenül becsmerlő, de közelebről meg nem határozható jel-ben szerepel.

2. ~ *kötél* (hosszú) ló-karózó/cövekelő kötél/pányva; fringhie (lungă) cu care se leagă calul de par; Seil zum Anbinden des Pferdes an Pfahl. 1694: Czivekes (!) kötél nro 1 [O.csesztve AF; LLt 76. C]. 1695: Vasarlottam . . Czövekes kötelett kendert nro 24 . . Ször kötelet nyűgöt f 2/10 Egj gjermeklovat f 12 [TKI Petki Nagy

szám. 74b]. 1720: Kenderünk nekünk nincsen ... már pedig czövekes kötélnek sok kel [Brassó; KJMiss. Rétyi Péter lev.]. 1730: Vöttem . . M: Urffi Lovai számok (!) két czövekes kötelet és edgy nyűgöt d. 24 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV]. 1735 Czövekes kötél 3 [Királyhalmi NK; Ks 23. XXIb]. 1756: Tompos János Uram L. B. Kornis Ferencz Urat . . . citáltatya . . . Töruenyre . . . a' Sebes árkon aloll lévő kaszálóját . . . az Exponens ö kgl(ne)k nagy kárára . . . Czövekes kötélről és Njűg(en) el gázoltatta . . . és leg alább két szekér szénára valo fűvét meg éttette [Balavásár KK; Ks 17. LXXX. 20]. 1758: K. Lonai Lovaim számokra czüvekes kötelekre Rf. 2 xr. 33 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 172a]. 1780 Tzövekes kötél 16 [Bethlen SzD; BK]. 1806: A' Pásztorok, a Közönség Ökör, Tehén, Ménes Meddő, és Borju csordáit, Karátsontól fogva, a más karátsonig, híven és igazán őrizik . . . akár békobol, akár nyűgből, avagy tzüvekes kötélről, akár a' Falubol, Udvarrol, istálobol, elkárosodjék gonosz ember által, akár éjjel, akár nappal az ök gondviselések alatt valo barom, tehát 15öd napra, tartoznak a' Pásztorok, vagy elő-hozni; vagy helylyébe, a' káros Gazdának mást állítani . . . , ugy a' fejös Tehenénekis téjbéli kárát meg fordítani [F. rákos U; Falujk 11 Sebe János papnot. kezével].

cövekkötő-gerenda cölöp-egybekötő gerenda; birnä prin care se leagă stâlpi; Balken zur Verbindung der Seitenpfosten. 1838: 16 darab 4—4 öles czövek kötő gerenda . . . Rf. 40 [F. zsuK K; SLt Vegyes perir. Hídepitési szám.].

cövektömpöly cölöp; stîlp; Pflock(stampfe). 1753: Az ouarsorban vallo folliamra vallo kollczig . . . ez viz folliamnak kett felöll vallo odalatt kellett Hatt Hellien viollag meg rakatno(m) Ennek felette Hettedik Hellien vallo odalla czövek Sthömpolliok volttak kire az öreg Bolltto köuekett rakttak voltt melly ttelljesigenen Ell rotthatt voltt asttis violag kü fiall kellett meg Ipitteni [Kv; Szám. XXIV/5. 5—6].

cövekverés cölöpverés, cölöpolés; baterea stîlpilor; Pfahlrammen. 1587 az Jspotalj Malomnal valo palo meg czinalasban volt az korchiolias az Czeövek veresen három egész nap estig eo maganak attam —/60 az labnak valo fat ketteit veottem — /55 [Kv; Szám. 3/XXX. 25].

cövekverő I. mn cölöp/karóverő; de bätut stîlpi/pari; pfahlhämmernd. Szk: ~bak verőkos (cölöpbeverő-szerkezet); berbecde de bätut stîlpi; Fallklotz, Bär. 1586 az mit az Malom hazra es az poorhosz valora keolteottem . . . Az Cziovek vereö baktot ala es fel hoztak attam(m) —/6 [Kv; Szám. 3/XXIV. 23] * ~bikkfakos bükkfa-verőkos/bak. 1851 Egy czövekverő uj blkfa kos három fogantus vas karikával, két büttü vas abroncsal két oldal szorító hosszu vassal, csiga jártató talpjaival, 's azokra állítandó minden készülteivel, három vas perselyes csiga kerekeivel, egy

vas rúddal, 's négy vas szegekkel egészen jó állapotban [Erdősztgyörgy MT; TSb 34] * ~ bot kb. cövekbeverő tuskó. 1679: Czövek verő bot nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 89] * ~ sikottyú '?'^a 1849: Két tsövek (!) verő Sikotyú [Somkerék SzD; Ks 73/55. — *Feltehetőleg 'verőkos' a jel-e].

II. fn cölöp/karóverő napszám; zilier care bate stîlpii; Pfahlschläger. 1589: 'Az uiz Vetelhez kezdettem Juniusnak 16 napian 16 Juny volt 13 penzes Miesem, kiknek fizettem 14 neg' penzt f. 1/82. 17./Juny Czöuek veroim voltanak 12. attam eggiknek eggiknek d. 14 f. 1/68 . . . 22 Juny vgian czöuek veronek attam f. 1/68 [Kv; Szám. 4/XI. 25]. 1597: Az Ispytaly Molna mellet valo palora ä mint keltettem Az Cewek wereknek Bort f — d 11 [Kv; i.h. I/5. 35].

cü gyí! hí!; hi!; hü(a)l 1729: Tzú monyos, tzú fakó; jertek zabot enni! [Kv; Pat. gúnyversben a vargákra von.].

eubák (disznó)comb; pulpă (de porc); (Schweins) Keule. 1630 latta(m) hogi; harom dizno halua fekszik vala . . . mind az harom eöregh dizno vala, Negjediknek az Czubakiat vagtak vala azys megh holt annak utanna [Mv; MvLt 290. 221b].

eubukkál 1. átgázol; a trece o apă; durchwaten. 2. vizet fröcsköl, löcsköl; a împroşca/stropi apă; platschen, spritzen. 1838—1845: Cubukkál = cobukál, csubukol, combig érő vizen, locson átgázol; uszaskor vizet ver [MNYTK 107. 15].

eucorka kender-, szösz- v. csepükoszorúcska; căpătină de cinepă, de fuior sau de călți; Kränzchen aus feinen Hanffäserchen. 1838—1845: Pucorka, pucurka; cucorka, fonók alkalmatossá-gával kender-, szösz- v. csepüből készített koszoru, rakva jelenlevő legény- s lányjegyző tincsekkel, miket fölgyujtván, mikénti égésökből jósolnak s nevetgélnek rajta [MNYTK 107. 32].

cudar 1. silány, hitvány; prost, ordinar; gering, schlecht. 1835: A' Sütő Házban . . . Egy czudar fa sajtócska [ZsuK (Felső-?) K; SLt Vegyes perir.].

2. gyenge/rossz minőségű; de slabă calitate; dürrtig, schlecht, minderwertig. 1838: A' Bekest általadtam Dobraynak ; e' biz egy kisség drága, de az Asztrakán okozza, — más prém pedig czudar lesz, 's mégis belé kerül annyiba, ha nem többbe [Kv; Pk 7].

3. gyatra, satnya; pipernicit, chürcit; dürrtig. 1840: 3 darab erdő, de egyiknek csak a' helye s más kettő is cudar [A. ilosva SzD; KfMiss.].

4. gyalázatos, hitvány; infam, mirşav; niederträchtig. 1839 k.: én Hegyi Mihály uramat czudarnak, czafrangnak sat. mondottam volna [Dés; DLt].

eufkál tég; desface; zupfen. 1824: Sárگا dirab (!) darab tzuptkálni (!) valo selyem [Fugad AF; HG. Mara lev.].

cufkálás fejtés, tépés; desfacere, descoasere; Zupfen, Zupf. 1816: Czufkálásból, és holmi rongyos poszomántokból gyűlt ezüst 224 Rf [Kv Born. IV. 41]. — A jel-re nézve 1. *cufkált* al.

cufkáló-láda ? tépés-gyűjtő láda; ladă de descoasere; Zupfkästchen. 1816: Könyv forma Czufkáló láda [Kv; Born. IV/41].

cufkált fejtett, tépett; desfăcut; gezupft. 1798: Poszomántból fejtett (: tzufkált:) égetetlen ezüst egy fontnyi [Kv; DLt nyomt.]. 1816: Czufkált Sellyem 3 Rf 30 xr [Kv; Born. IV. 41].

cűg 1. (katonai) szakasz/különítmény; pluton de soldați; Soldatenzug. 1811 A Tekei 1 ló iskolával meg érheti az 3. Czug, reggel, és délután elég gyakorlást tehettek [Kiscég K; KLev.]. 1817: Egy Czug Huszár ment Kerlésre az adosságért [Kv; Ks 101 Kornis Imre fiához, Lajoshoz]. 1828: Ezen Városba szállásoló Katonai Czugnak a Kaszármában lejendő be költözése [Dés; DLt 761].

2. (ló)fogat; atelaj; Gespann. 1789: A két Czugba 12 Hámos lo [Déva; Ks 95]. 1798 Az első czug fellejtárának fizetésibe adtam 51 xr. [H; Ks 108 Vegyes ir. 76]. 1812 a Groff ur eő nsga .. vett arany és ezüst pénzeket edj deres Csikót a Czug közé Hámba [Héderfája KK; IB]. 1824: Paskutz Samunak meg parantsolám, hogy szépen takarítsa ki, Abrakollya, tanítsa ezt a' Kantzát rudas Nyergesnek A' Nagyságod Czugjába én ezt a' Nagyságod Czugjába kifogott jo Nyerges Pej Kantzát, Melly tavaly tsak ugyan a' Nagyságod Czugjában rudas volt, mint hogy nem csitkozo, Magam Vezetéken bé fogom Vinni Nagyságodnak [Persecs Sz; IB. Tamás Mózes lev.]. 1864: A Negyes Czugra 10 uj 30 ocska patko [Kv; TGsz 37].

cűgheli 1. különítménybeli; de/din pluton; aus einem Zug, Zugs-. 1828: itten Déésen quartierozo Czugbéli Szombati nevezetű kaplár [Dés; DLt 187].

2. befogni való, fogatbéli, kocsibéli; de atelaj, de căruță; be/einspannfähig. 1800: A Paripakat, a Czug béli hámos Lovakat, s más Istállóbelieket az egész Ménessel edgyüt Transponáltam [H; Ks 108 Vegyes ir. 47].

cugumis (főzésbéli) hozzávaló, kellék; accesorii la gătit (mincare); Zugemüse, Zugehör, Zutat. 1765: a németek ... mind tsak tyuk hussal kívántanak élni, a tyukokat pedig s azoknak főzéséhez kívántató lisztet galuskának, tojást, vaját, szalonnát, petresellymet, hagymát s több efféle aprólék czugumist soha meg nem fizették [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 39]. 1786: Az Udvar Biro Kamarájában Czugumis tartó Fiokos Pad 1 [Nagyalmás K; JHb XXIX/36].

A fenti adalékokból kihámozható jelentésnek némiképpen ellentmondanak az EtSz-ban *cukmis* al. között észrevételek.

cujka pálinkafajta; țuică; Branntwein, Zujka. 1838–1845: cujka a vatkaizű, rossz pálinkát nevezik így Hunyad megyében [MNYTK 107.15].

cukerli cukorka; bomboană; Zuckerl. 1850: tettem hozzá még cukerlit narantshajat és mandulás kiflit [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1853: küldek egy kis cukkerlit egyél étel után [Kv; i.h., ua.].

cukház 1. fegyház; inchisoare; Zuchthaus. 1813: három Gonosztevők a' Segesvári Czukházból ... el szöktenek | Kerekes János ... a' Segesvári Tzukházba, 4. Esztendei fogságra, Sententziázta-tott [DLt nyomt. kl].

2. hűvös, dutyi; puscărie, zdup; Kitten. 1843: Legényemet töstént ki adtam, — kitis azonnal a' cukházba kísérték [Dés; DLt 65]. 1846: a Czigányok nem akarnak musikálni neki — az a Bitang, gaz ember Virág László nem engedi — de még ma bé fogattya, a' czukházba teteti, s a Deresen meg csapattya | rövid idő alatt el igazittya a' baját mert a Czukházba teteti s a Deresen meg csapattya | úgy kísértük bé a czokházba [Dés; DLt 60, 530/1847. 20].

cukl 1. co

cuklgat 1. cokigat

cukliztat cokigat, kussoltat; a alunga, a izgoni; vegjagen, (Hunde) kuschen heißen. 1797: a kutyákat eléb nagy fel szoval tzukiztatta, erre sem jot sem rosszzat nem szolván a kertből, azt gondolhatta, hogy a kertbe senki sintsen [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

cukker cukorka, édesség; bomboană; Zuckerl. 1850 k.: fűszerek, theák, czukkerek, csokoládék [Kv; Pk 2].

cukkerbaker cukrász; cofetar; Zuckerbäcker. 1793: tzukker bakkernek valo hoszszu fenyő fa asztal [Kv; TL Conscr.].

cukkerbakeráj cukrászat; cofetărie; Zuckerbäckerei, Konditorei. 1792: Zukerbakerajhoz valo hoszszu asztal Labastol [TL Conscr.].

cukkerkrumpli burgonyafajta; soi de cartofi; Kartoffelsorte. 1816: a Detentusnál találtatott hoszszuko és sárgás gömbölyég Czukker nevezetű krumpli | Hát a' melly Krumpli és Körtve nállad találtattak, azokat honnan szerezted? ... Ne hazudj, mert olyan féle krumpli hogy nállad teremjen, hinni nem lehet, midőn még az uraságoknál is nintsen bőv mértékben, lévén az Czukker nevezetű krumpli, a' mellyhez éppen hasonló találtatik az fel vert pintzében [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

cukkerpapírszín de culoarea hirtiei de bomboane; zuckerpapierfarbig. 1793: Egyik czuker papír

Szin Szoknya, kék vál ezüst Keszületel [M. köblös SzD; RLt Kolosi Krisztina lelt.]. 1816: Zuckerpappir szín fejr Csipkés köntes [Kv; Born. IV. 41]. 1824: Két Sing Czukker papir Szin Atlatz virágos [Fugad AF; HG. Mara lev.].

eukor zahár; Zucker. 1849: Káv é czukor geryta gyufa 's aproság 1 forint [Somb. II].

eukoresíptető cukorfogó; clešte de zahár; Zuckeringe. 1877: 1 czukorcsíptető [Ks 87 Kornisosztózás lelt.].

eukortartó cukordoboz; cutie de zahár, zaharniță; Zuckerdose. 1849 Egy porcellán czukortartó [Dés; DLt].

eukpánt-vasfogó 1812 Egy Czuk pánt vasfoga Rf 1 xr 40 [Mv; MvLev. 10 Szabadi József hagy.].

eukrozó cukorporzó; zaharniță de presărat; Zuckerstreuer. 1818: egy ezüst Czukrozó mostani modira tsinálva [DLt 513 nyomt.].

eula 1. holmi; catrafuse; Siebensachen, Kram. 1586: Keoreosi Gergelj viszi az draba(n)tok dib dabiakat Cziwlaiokat hat lovon Hwniadig az melj drabantokat Varadda vinek attam 6. lora f. 3 [Kv; Szám. 3/XXIV. 64]. 1593: Juta eszembe hogy az en fiam Ruhaja ott az Solymosi Mattias-ne haza hyan volna . . . en az haz hyara hagok ala vetem az gyermek chulayath [Ust].

2. batyu; boccea; Büindel. 1598: egykor fel leowek az pinczebeol, tehat zinten akkor vize hatra az molnar legent az vallan fogwan az chulajatt [Kv; Tjk V/L 243].

3. ? rongy, szajha, rima; tirfä; Hure, Dirne. 1847: Cselédek dolgában alkalmasint kiállítottuk magunkat, még csak Szakátsnénk nints,— hoz-

nak eztis eleget, de egyik nagyobb Czulanak néz ki mint a másik [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.].

eulák oszlop; stílp; Säule. 1679: Tornaczca ezen moso ház(na)k Czulakoko(n) álló, az felgerendas, deszka padlasos | Kút, Az Nagi Udvaro(n) . . . vagyon négi szegű oldala az feneketől fogva az felső Kávájáigh barona faval rott, felső jó sendelyezése koszorofaival együtt talpfas czulakoko(n) álló Tengelyes kereke nro 1 | Gabonaház . . . Ez 52 Czulakon allo hoszsu Eles háznak oldalai, faragot fenyő fabul vannak, jó sindelyezés alatt [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 65, 91–2, 132].

eupkál 1. cufkál

eurhol 1. corhol

eusikol (oda)küld, vkihez kioszt; a trimite (undeva); zuschicken. 1831: Meghatározta a B Czéh Hogy az Umständereket ho (!) tsak idegenek ninstenek más napon mint Vasárnap, és Szeredán ne Tzusikolyák, akkor is Bėjáro Mesterel, mert külömbön az Dékán 3 fotig (!)^a fog büntettetni [Kv; AsztCLEv. Prot. 1. — *Értsd: forintig]. 1838 el jöhet dolgozhatik nállam azt nem fogja senki meg tudni és akkor a mikor a sor nállóm léssen czusikolni fog [Kv; i.h. 6].

eüpöhös cipős; cu pantofi; beschuht. 1774: latott a Tanu egy czüpöhös és egy botskoros embert [Msz; Pf].

evibak kétszersült; pesmet; Zwieback. 1789: vásárlatt piskotatt és Czvipachat [Mv; Berz. 7 Fasc. 69].

evillig sáhos/sávolyos vászon; doc; Zwillich. 1823: Fein Zvillig szalma 'sákok Egy ágyba valo fein Czvillig kékes Gunyatarto [LLt Csákyper 601. L. 1]. — Vö. EtSz *cvilik* al.